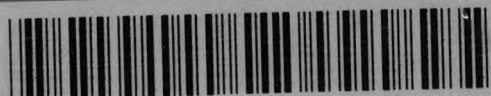


~~~~~  
*Priset är 2 R:dr B:ko.*

~~~~~


086543850

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Mag. 09.463 Th

Beskrifning
öfver
K ö p e n h a m n
och
Dess Nejder.

Med 1 Plan-Karta och 4 Vuer.

RHB

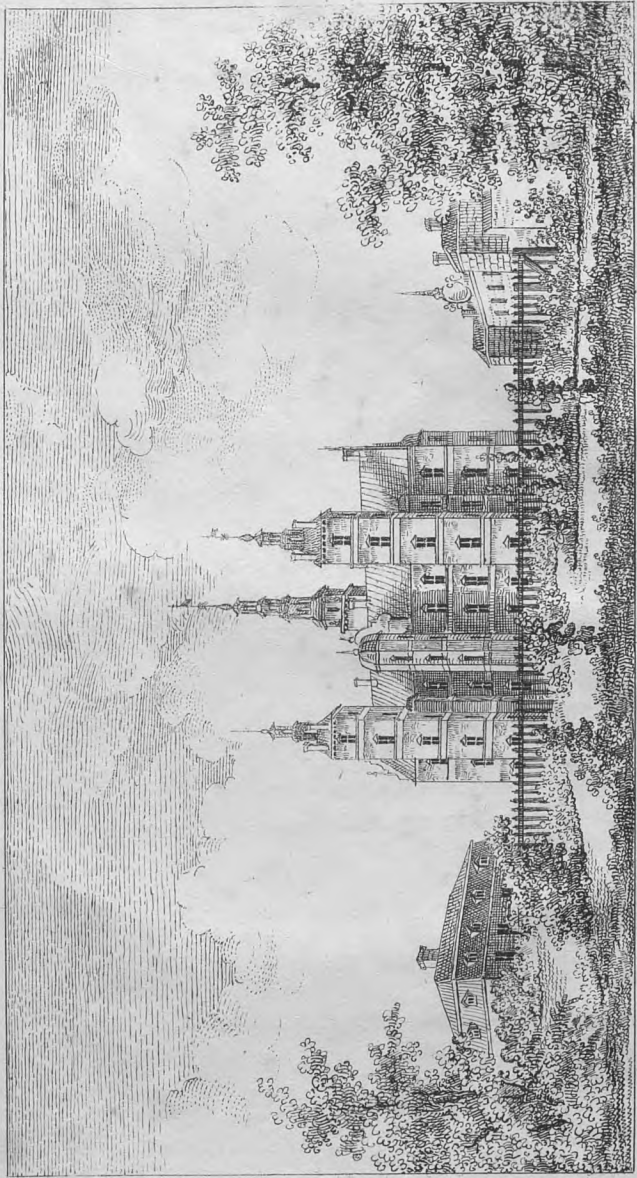
KØBENHAVNS
RÅDHUSBIBLIOTEK

Mag.

09.463 Th.

Ex. 2

OP-

ROSENBORGS SLOTT.

Beskrifning

öfver

Köpenhamn

och

Dess Nejder.

Af

FREDRIK THAARUP,
Stats-Råd.

Öfversättning.

Med 1 Plan-Karta och 4 Vuer.

~~~~~
ÖREBRO,
tryckt hos N. M. LINDH, 1831.

Innehåll.

§. 1.	<i>Skrifter, Kartor ooh Kopparstick</i>	
	öfver Köpenhamn	1
— 2.	<i>Läge, Storlek, m. m.</i>	3
— 3.	<i>Inledning</i>	5
— 4.	<i>Stadens Portar</i>	5
— 5.	<i>Kanaler, Broar</i>	7
— 6.	<i>Gator, Qvarter</i>	8
— 7.	<i>Torg och Allmänna Platser</i>	12
— 8.	<i>Förstäderne</i>	13
— 9.	<i>Vandring genom Staden</i>	14
— 10.	<i>Folkmängden</i>	15
— 11.	<i>Om Husens byggnadssätt i allmänhet</i>	16
— 12.	<i>Rådhuset (Raad- og Domhuus)</i>	18
— 13.	<i>Börsen</i>	21
— 14.	<i>Vaktornet</i>	25
— 15.	<i>Kongliga Slott</i>	26
— 16.	<i>Slottet Rosenberg</i>	30
— 17.	<i>Slottet Charlottenborg</i>	43
— 18.	<i>Det Kongliga Palatset nära Christi- ansborg</i>	43
— 19.	<i>De Kongl. Palatserna Amalienborg</i>	45
— 20.	<i>Kyrkorna</i>	46
— 21.	<i>Det Kongl. Konst-Museum</i>	56

§. 22.	<i>Samlingen af Egyptiska Antiquiteter</i>	60
— 23.	<i>Grekiska och Romerska Antiquiteter i samma Museum</i>	63
— 24.	<i>Samlingen af Nordiska Antiquiteter och Märkvärdigheter från Medeltiden, en del af Kgl. Museum</i>	66
— 25.	<i>Kongl. Musei-Samlingar af Gemmer och Paster)</i>	73
— 26.	<i>Dyrbarheter af ädla stenar och andra stenarter, samt af guld, silfver och andra Metaller</i>	74
— 27.	<i>De egentliga Konstsakerna i Kongl. Museum</i>	77
— 28.	<i>Den Ethnografiska Klassen af Museum</i>	88
— 29.	<i>Museum för Nordiska Antiquiteter</i>	95
— 30.	<i>Privat-Samlingar af Antiquiteter</i>	110
— 31.	<i>Måleri-Samlingar</i>	111
— 32.	<i>Hans Kongl. Höghet Prins Christian Fredriks Måleri-Samlingar</i>	122
— 33.	<i>Moltkeska Måleri-Samlingen</i>	126
— 34.	<i>Herr Stats-Rådet Bugges Måleri-Samling</i>	129
— 35.	<i>Mindre Måleri-Samlingar</i>	132
— 36.	<i>Samlingar af Köpparstick och Handteckningar</i>	133
— 37.	<i>Medalj- och Mynt-Samlingar</i>	137
— 38.	<i>Statyer och andra Bildhuggeri- och Sculptur-Arbeten</i>	139
— 39.	<i>Naturhistoriska Samlingar</i>	144
— 40.	<i>De Anatomiskt-Pathologiska Samlingarne</i>	154
— 41.	<i>Instrument- och Modell-Samlingen</i>	154
— 42.	<i>Botaniska Trädgården</i>	155
— 43.	<i>Det Astronomiska Observatorium</i>	156
— 44.	<i>Bibliothekerna</i>	157
— 45.	<i>Bokhandel, samt handel med Musikatier, Kartor och Köpparstick</i>	161

§. 46.	Sällskaper, som hafva dels vetenskapliga, dels andra nyttiga ändamål	162
— 47.	Den Kongl. Konst-Akademien	165
— 48.	Universitetet	166
— 49.	Den Kongl. Chirurgiska Akademien	169
— 50.	Den Kongl. Veterinär-Skolan	170
— 51.	Inrättning för Militärens undervisning	171
— 52.	Skol-Väsendet	172
— 53.	Kyrkoförfattningen	175
— 54.	Fattiginrättningar, Försörjningsanstalter, Vålgörenhetsstiftelser för alla stånd	176
— 55.	Medicinal-Väsendet	184
— 56.	Åtskilliga Säkerhets- och Beqväm- lighets-inrättningar	189
— 57.	Stadens proviantering	192
— 58.	Stadens Kommunal-inkomster och utgifter	193
— 59.	Åtskilliga Skatter och Utgifter	195
— 60.	Stadsmagistraten och åtskilliga Mu- nicipal-inrättningar	196
— 61.	Polisväsendet	197
— 62.	Justitieväsendet	198
— 63.	Manufaktur, Fabriker, Handverk	201
— 64.	Handel	203
— 65.	Sjö-Assecurance. Sjökort	205
— 66.	Myntet, Bank- och Penningväsendet	206
— 67.	Några ord om Köpenhamn såsom Residens och Hufvudstad	208
— 68.	Skådespel, Konserter, Lustbarheter	209
— 69.	Köpenhamn, betraktadt såsom Ri- kets Hufvudfästning	211
— 70.	Köpenhamn, såsom Hamn för Dan- ska Krigsflottan	213
— 71.	Åtskilliga Notiser	214
— 72.	Transportväsendet, Packetbåtar, Ångfartyg	216

§. 73.	Postväsendet	217
— 74.	Marchrutor	217
— 75.	Värdshus	217
— 76.	De viktigaste Momenter i Stadens Historia	218
	Köpenhamns Nejder	221

171		—
172		—
173		—
174		—
175		—
176		—
177		—
178		—
179		—
180		—
181		—
182		—
183		—
184		—
185		—
186		—
187		—
188		—
189		—
190		—
191		—
192		—
193		—
194		—
195		—
196		—
197		—
198		—
199		—
200		—
201		—
202		—
203		—
204		—
205		—
206		—
207		—
208		—
209		—
210		—
211		—
212		—
213		—
214		—
215		—

---

§. 1. *Skrifter, Kartor och Kopparstick
öfver Köpenhamn.*

Bland äldre arbeten öfver Köpenhamn äga några ett blifvande värde, såväl genom kopparstick, utdrag ur publika handlingar m. m., som genom en utförligare bearbetning af vissa ämnen. Utrymmet i denna lilla handbok nekar oss att lemna de mera fullständiga underrättelser, hvilka ur dessa arbeten kunna hämtas; hvarföre vi ock till dem få hänvisa den vettgirige läsaren.

L. de Thurah's Danske Vitruvius, 2 delar i stor folio, med Tysk, Dansk och Fransysk text i bredd; 1:sta delen handlar om Köpenhamn, 2:dra om byggnader utom hufvudstaden.

Densammes *Havnia hodierna*, 1748, i stor 4. med 110 kopparstick, med Dansk, Tysk och Fransysk text i bredd.

Er. Pontoppidans Origines Havnensis, på Danska, Kbhvn 1760, 4. med kopparstick, föreställande de åtskilliga förändringar, som Köpenhamn undergått från de äldsta tider till början af det 18:de århundradet.

Det danske Atlas, 2:dra del. 1764, sid. 67 — 213, med kopparstick.

R. Nyerup's Kjöbenhavns Beskrivelse, 1800. 682 sid. 8. (Gött. Anzeig. 1801, N:o 90, Gaspari's Ephemeriden 1800. Aug. S. 145—156, Hall. Ergänz. Bl. 1809, N:o 44). — Beschreib. der Stadt Kopenhagen vom Prof. Nyerup, aus dem

Dänischen übersetz, Kphagen 1807, 302 S. 8; Neue, bis auf jetzige Zeit fortgeführte Ausgabe, Kph. 1815, 312 S. 8. (Hall. Ergänz. Bl. 1817, N:o 136.)

Smärre skrifter på Danska öfver Köpenhamn af *Fr. Thaarup*: 1. Journal, 1—4 Heft. 1796—1812, 8. — 2. Handbok, med tillägg 1819—1820. — 3. Märkvärdigheter 1821, 12. Den sista, ur hvilken jag här upptagit det hufvudsakligaste, recenserades i Lit. Tidn. 1821, N:o 17, och i Jen. Lit. Zeit. Ergänz. Bl. 1823, N:o 82. — *Manuel des beaux arts et des curiosités à Copenhague, par Fr. Thaarup, traduit du Danois avec addition de certains objets des sciences*, 1823, 8; full af fel, som vanställa det Danska originalet.

Physisk-Medicinske Betragtninger over Kjöbenhavn af *H. Callisen*, 1—2 Del. 1807—9; recens. i lærde Efterr. 1808, sid. 545 o. följ.

Kjöbenhavns Veiviser, som årligen utkommer innehåller en temligen fullständig förteckning på Stadens invånare, deras karakter och hemvist; på allmänna verk och inrättningar m. m.

Nyaste planritningen af Köpenhamn, med dess torg och allmänna platser, gator och gränder, offentliga byggnader m. m., utkom 1828; en annan i mindre scala utgafs 1817 af Kongl. Danska Sjökart-Arkivet; den innehåller, utom sjelfva staden, äfven dess närmaste omgifningar till och med Fredriksbergs slott.

Köpenhamns Prospekter, 12 kopparstick, i quer-fol. af *J. J. Brun*, med historisk-topografiska beskrifningar. Kopparsticken äro från år 1761; texten (på Danska och Tyska) är redigerad 1806 af Herrar *R. Nyerup*, *C. L. Sander* och *Steenbloch*. (Se lærde Efterr. 1806, N:o 27, och Badens hist. Bibl. s. 170.)

Målaren och gravören *J. Holm* har utgif-

vit 16 kopparstick utaf en samling af de förnämsta platser och byggnader i Köpenhamn.

En samling af sköna Sjelländska Utsigter, tecknade efter naturen och graverade af *J. Holm* och *H. G. F. Holm*, 16 st. i 4 häften, är försedd med Tysk och Dansk text.

§. 2. *Läge, storlek, m. m.*

Köpenhamn ligger vid det östligaste af de tre sund, som förena Kattegat med Östersjön, till större delen vid östra kusten af Sjelland, och till en del vid nordvestra kusten af den lilla ön Amager.

Utom det stora sundet mellan Sjelland och Skåne, som kallas Öresund och här är 4 mil bredt, flyter äfven ett litet, smalt och djupt sund, mellan Amager och Sjelland, genom staden. Detta bildar den förträfflige hamn, hvilken Staden har att tacka för sin tillvarelse, sitt namn, sin sjöfart och sin handel.

Staden ligger lågt, likväl icke så, att större öfversvämningar kunna äga rum. Vattenhöjden undersökes dagligen fyra gånger. Den 3 Jan. 1825 stod vattnet 46 tum öfver sin vanliga höjd; en annan gång var vattenhöjden 48 tum. (Dagen 1825, N:o 7, 8, 25.)

Flod och ebb har Köpenhamn icke, således ej heller de dermed förenade förmåner, olägenheter och faror.

Då man från det inre af Sjelland, eller från de vestra orterna reser till Köpenhamn, synes staden med sina torn icke förr, än man hunnit höjderna vid Valdbye, ungefär en fjerdedels mil från staden. Eljest synes den på 6 à 7 mils afstånd.

Afståndet från Korsöer är 14 mil, — från Kiel öfver Odensee och Schlesvig 53 och $\frac{3}{4}$:

mil — efter en annan marschruta kortare — från Hamburg öfver Odense och Schlesvig 65 och 3-4:dels mil — efter en annan marschruta 62, 57 mil — öfver Lolland 47 och 3-4:dels mil — öfver Kiel och Lübeck med ångfartyg betydligt kortare, neml.:

Emellan Köpenhamn och Kiel med ångfartyg blott 31 mil, och mellan Köpenhamn och Lübeck 36 mil.

Köpenhamn ligger ungefär 40 mil mera i norr än Hamburg, och 50 mil mera i söder än Stockholm och Petersburg.

Stadens polhöjd är 55 grader, 40 min., 53 sek. (*De latitudine speculæ Havniensis brevis disquisitio, autore H. C. Schumacher. Altonæ 1827, 20 pag. 4.*); längden är 30 grad., 14 min., 51 sek.

Stadens längd, räknad från Vester-Port till Citadellets yttersta port, är 4140 alnar, och bredden, från Nörre-Port till Amager-Port, 3120 alnar. Dess omkrets är 12600 alnar.

Klimatets karakter är här, liksom öfverallt i Danmark, ombytlighet och fuktighet. De allrämest herrskande Vindar äro de vestliga och sydvestliga; dernäst de östliga och nordvestliga; sydostvinden är minst vanlig. Vintern är ytterst sällan så sträng, att man kan färdas på isen från Sjelland till Skåne. I det hela anses klimatet för sundt. Meteorologiska observationer och beräkningar hafva i många år blifvit gjorda å Köpenhamns observatorium äfvensom i Botaniska trädgården, och resultaterna allmänheten meddelade. Ett utförligt verk, som upptager allt hvad som rör det meteorologiska i Danmark, är: *Skilddring af Veirligets Tilstand af Prof. J. F. Schouw.*

§. 3. *Indelning.*

Af Topograferne indelas Köpenhamn vanligen i tre hufvuddelar: Gamla staden, Nya staden och Christianshamn. 1) *Gammelstad*, den vestra delen, har mestadels krokiga och smala gator. Dit räknas ock *Slottholmen*, den genom strömmen och kanalerna afsöndrade delen, der Slottet, Börsen och flere offentliga byggnader ligga. 2) *Nyestad*, med bredare och längre gator, är anlagd efter en mera regelbunden plan. Dess sydöstliga del är öfverhufvud den skönaste i Köpenhamn, och utgöres af den sedan 1749 anlagda Fredriksstad, vanligen kallad Amalienborg efter ett slott som legat här, men som förstördes genom brand år 1689. 3) *Christianshavn*, den sydligare delen af Köpenhamn, på ön Amager, skiljes genom ett sund från Gamla staden.

Gränsen mellan Gamla och Nya staden utgöres af *Gothersgaden*, östra delen af Kongens Nyetorv, och Nyhavn, i en snörrätt linie af 2100 alnar. Benämningarne: Gamla staden och Nya staden, äro likväl icke brukliga i dagligt tal. — Att Christianshamn vanligen nämnes såsom en egen del af Köpenhamn, är så mycket mindre underligt, som Christianshavn fordom utgjorde en stad för sig sjelf, hvilken hade sin egen Magistrat, och genom hafvet skildes från den öfriga delen af Köpenhamn.

§. 4. *Stadens Portar.*

Staden har 4 hufvudportar: tre på Själändska sidan, den fjerde i Christianshavn på Amager.

Vester-Port byggdes under Fredrik III:s regering, och är prydd med denne Konungs namnchiffer jemte årtalet 1668. Hufvudfasa-

den på inkörssidan har en bredd af $14\frac{1}{2}$ alnar, och är utsirad med krigiska attributer, arbetade i sten. Sjelfva porten är 6 alnar bred, $7\frac{1}{2}$ alnar hög. Hela portalen 13 alnar hög.

Nörre-Port uppbyggdes 1671. Genom denna färdas alla, som komma från norra och nordöstra delen af Sjelland. Porthvalfvet är det högsta, och portalen den ansenligaste bland Köpenhamns portar. Yttre facaden är 21 alnar bred. Portens bredd invändigt är 7 alnar, höjden $10\frac{1}{4}$ alnar. Tvenne stenbilder i nischer å portens sidor föreställa, den ena Gudsfruktan, den andra Rättvisan, med afseende på Konung Christian V:s valspråk: *Pietate et justitia*.

Öster-Port ligger, oaktadt sitt namn, mera i norr än i öster. Namnet har den bibehållit efter den förra, som stod vid östra ändan af Östergaden. Den nuvarande, uppbyggd år 1708 under Fredrik IV, utmärkes blott af denne Konungs namnchiffer jemte nämde årtal.

Amager-Port uppbyggdes allraförst 1618 under Konung Christian IV, grundläggare af staden Christianshavn, och förändrades sedan ofta. Den nuvarande är 1724 uppförd, helt enkel och låg, med årtal och *F. IV*.

Bland nämnde hufvudportar är *Nörre-Port* (enl. Kongl. Resol. 25 Juli 1821) hela natten öppen för åkande, ridande och gående; likväl icke för lastade frakt- och bondvagnar. *Vester- och Öster-Port* stå båda öppna natten före Midsommarsdagen och under 5 andra sommarnätter (den såkallade "Kilde-Tid"). Föröfrigt öppnas portarna kl. half fyra, då dagarne äro längst, och half åtta, då de äro kortast; kl. 12 om natten stängas portarne. Hvarje månad utfärdas kungörelse härom af Stadens Kommendant. Någon tid före portarnes stängande betalas passage-afgift af ri-

dande och åkande (förr, men nu icke mera, äfven af fotgängare). Vid Nörre-Port erlægges dubbel passage-afgift för den delen af natten, då de andra portarne äro stängda. På sådana timmar betalar också hvarje fotgängare 2 skill. i passage-afgift; barn äro dock fria.

Vid båda ändarne af Timmer-platsen finnas portar; äfven vid Tullen; Citadellet har en port mot stads- och en mot lands-sidan; en port för till den såkallade långa linien längs efter kusten. Citadellets portar öppnas och stängas på olika tid hvarje månad; underrättelse härom lemnas af Kommendants-embetet.

§. 5. Kanaler, Broar.

Strömmen ledes i Staden genom kanaler, vid hvilkas kajer köpmansfartyg kunna lossa och lasta sina varor. Bland dessa kanaler äro några tillräckligt djupa för fartyg af temlig storlek; andra mindre djupa kunna begagnas endast af båtar och pråmar, till en del för bristande muddring. Köpenhamns kanaler hafva trä-kajer, undantagande en liten sträcka vid sydvestra sidan af Christiansborgs slott, der en kaj af marmor är uppförd, och några andra små sträckor, som äro infattade med en sten-kaj.

Staden har inom vallarne tio broar, af hvilka fem äro vindbryggor. Sju broar förbinda Slottsholmen med de öfriga delarne af Köpenhamn och med Christianshamn; tre broar förbinda de särskilda delarne af Christianshavn.

Broarne äro följande:

- a) öfver kanalen, som omgifver platsen, på hvilken Christiansborgs slott är beläget:
1. Prinds-bron.
  2. Slotts- eller Marmor-bron.

3. Storm-bron.
  4. Höi-bron, en vind-brygga.
  5. Holm-bron, likaledes.
- b) Två broar förbinda det egentliga Köpenhamn med Christianshamn; nemligen:
6. Knippels-bron, ungefär 150 alnar lång; hvilat på pålar, är stenlagd, och har i midten en vindbrygga för fartyg.
  7. Lange-bron, äfven bygd på pålar, har en längd af 220 alnar. Vid denna bro är en bom, der åkande och ridande erlägga passage-afgift. Äfvenledes försedd med en vindbrygga.
- c) I Christianshamn:
8. Börnehuus-bron.
  9. Snorre-bron.
  10. Wilders-bron vid slutet af Strand-gaden; med en vind-brygga.

Vidare finnes en bro, hel och hällen af trä, vid inloppet af hamnen, men endast för fotgängare; är omkring 600 alnar lång, och egentligen endast för dem, som hafva något att beställa på Nye-Holm. Den stänger hamnen; den såkallade Tullbod-bommen, genom hvilken fartygen insläppas i hamnen, utgör en del af samma.

§. 6. Gator, Qvarter.

Gatornas antal uppgår till 198; derjemte bära särskilda sträckor af större, i en linie fortlöpande, gator sina särskilda namn.

Staden är i afseende på det egentliga municipalväsendet, uppbörden af utlagorne o. s. v. indelad i 12 Qvarter, utom förstädernas.

Till följe af ett Plakat af d. 3 Juni 1771 anordnades en förändring i qvarterens indel-

ning, och det bestämdes, hvilka gator och gränder skulle höra till hvarje kvarter. Qvarteren äro i afseende på antalet af husen, invånarne o. s. v. ganska olika indelade. Då indelningen är gjord efter vissa, på kartan dragna, linier, så att de inom dem liggande gator, fastigheter och byggnader skola höra till ett kvarter, så räknas de gator, som utgöra omgifningslinien, till flere kvarter, och husnumrorna följa således icke i oafbruten följd. Den långa Gothersgaden hör delvis till 3 kvarter; stora Kiöbmargaden till 4. Att alla byggnader och hus betecknas med sina matrikelnummer och alla hörnhus med gatornas namn, anordnades 1771. Efter den stora eldsvådan 1795 upprättades nya matrikelregister; och då dessa voro färdiga, föranstaltades enligt Plakatet af d. 25 Mars 1807 en ny numerering af husen.

Då vi uppräknade antalet af husnumrorna i hvarje kvarter, meddelas dervid också benämningen å kvarteren och deras olika storlek, äfvensom deras summa. Dervid hafva vi följt 1822 års Grundtaxe-matrikel.

	<i>Num.</i>
1. <i>Vestra kvarteret</i> innehåller vestra delen af staden, från Blaa-torn längs efter vallen till Vestergaden, hvars södra linie hör dit, vestra delarne af Gammel- och Nyetorv, Raadhusgaden och Kalleboerne	264.
2. <i>Norra kvarteret</i> innehåller norra sidan af Vestergaden och Gammeltorv, vestra sidan af Norregaden ända till vallen, och allt som inneslutes af dessa linier	236.
3. <i>Klädeboe-kvarteret</i> begränsas af östra sidan af Norregaden, vallen ända till Norreport, Kiöbmargaden till Skindergaden, norra sidan af denna gatan, och samma sida af Klädeboederne	253.

- Num.
4. *Snarens-qvarteret*, söder om det sistnämnda, begränsas af södra sidan af Klädeboderne, af Skoubogaden, af södra sidan af Wimmelskaft till Hyskenstrædet, vestra sidan af sistnämnde gränd till kanalen, hvilken den följer till Raadhusgaden, dess östra sida; äfven östra sidan af Gammel- och Nyetorv till Klädeboderne . . . . . 147.
5. *Strand-qvarteret*, söder om det sistnämnda, innehåller södra sidan af Amagertorv till Höibroplats, dess vestra sida, Gammelstrand till Nyebro- gaden, Fredriksholmskanalen och hela Slottsholmen till Knippelsbro . . . . . 89.
6. *Östra qvarteret* innehåller det distrikt, som begränsas af södra sidan af Östergaden till Höibroplats, Gammelstrand till Holmbroe, Kanalen och Störregaden, sydvestra sidan af Kongens Nyetorv till Östergaden, södra sidan af Nyehavn . . . . . 185.
7. *Kjöbmager-qvarteret* omfattar allt, som från Klareboderne och Münstergaden omgifves i söder af Östergaden, i öster af Gothersgaden . . . . . 357.
8. *Friemands-qvarteret* innehåller de gator, som från hörnet af Skindergaden begränsas af vestra sidan af Kjöbmagergaden till Amagertorv, norra sidan af detta torg och Wimmelskaft, östra sidan af Skoubogaden, södra sidan af Skindergaden. . . . . 166.
9. *Rosenborg-qvarteret* omfattar allt, som från Klareboderne och Münstergaden ligger i norr ända till norra vallen. 260.
10. *S:t Annæ vestra qvarter* omfattar allt, som begränsas af östra sidan

	<i>Num.</i>
af Gothersgaden, af Rosenborgshave till hörnet af store Kongensgade, dess norra sida, Citadellet, vallen från Österport till Sölvgaden, denna gata och Kronprinsessegaden	501.
11. <i>S:t Annæ östra qvarter</i> omfattar allt, som ligger i öster från store Kongensgade till Nyhavn	312.
12. <i>Christianshavn</i> med sina gator utgör tolfte qvarteret af Staden	402.
<u>Inom Staden</u>	<u>3271.</u>
<i>Vestra qvarteret</i> utom Staden	94.
<i>Klädeboe-qvarteret</i> utom Staden	171.
<i>Amager-förstad</i>	19.

Tillsammans 3555.

När man härtill lägger husen i Nyeboderne och i Citadellet, kan man antaga, att antalet af alla hus, större och mindre, stiger till omkring 5000. På den långa Gothersgaden är antalet af husens matrikel-nummer 84, på Borgergaden 113; på den korta Akademiegaden blott 3.

Bland Europas gamla stora städer utmärker sig Köpenhamn genom breda och snörräta gator, som man, undantagande Gammel-stad, i allmänhet här finner öfverallt. I Fredriksstad eller såkallade Amalienborg, i Citadellet, hela Christianshavn, Nyeboderne, och en stor del af sydvästra distriktet, äfvensom i norra delen af Staden äro gatorna alldeles raka och så breda, att tre, på några gator till och med fyra vagnar kunna fara i bredd, utan olägenhet eller fara för fotgängare. Några gator hafva en betydande längd, såsom Gothersgaden, hvilken är 2100 alnar lång.

Efter de två stora eldsvådorna 1728 och 1795 hafva många gator blifvit betydligt utvidgade.

§. 7. *Torg och Allmänna Platser.*

Halmtorv, nära vid Vesterport. Här säljes hö och halm.

Gammaltorv och *Nytorv* äro förenade med hvarandra och formera en skön plats, näst Kongens *Nytorv* det största. På norra sidan af *Gammaltorv* är en springbrunn, omgifven af ett jerngaller. Ur Amors bild af förgylld bronz, med ett barn vid handen, framstörta vattenstrålarne i ett stort kopparbäcken, och ur detta i ett annat af sten.

Höibroplats anlades efter eldsvådan 1795. Här drifves handel isynnerhet med trädgårds-saker. *Amagertorv*, som egentligen är en gata, stöter med sin östra bredare ända till *Höibroplats*.

Fisktorv, vester om *Höibron*.

Kongens Nytorv, förut kallat *Hallensaas*, en af de största och skönaste platser i någon Europeisk stad, ungefär midt i Staden, och omgifven med många sköna såväl offentliga som privata byggnader. Tretton gator stöta här tillsammans. Torget prydes af Christian V:s staty till häst. Under denne Konungs regering anlades platsen; äfvenså *Högvakten*; slottet *Charlottenborg*, der Konstakademien har sitt säte; det såkallade *Giethuus* (*Gjuteriet*), der *Artillerikadett-akademien* nu är; *Theatern*; *Thottiska Palatset*; två af stadens största värdshus; *Hôtel du Nord* och *Hôtel d'Angleterre*. I äldre tider, för omkring 70 år sedan, var en trädgård midt på platsen.

Slottsplatsen. Kongl. Residensslottet *Christiansborg*, med dess kyrka; *Kanslihuset*; *Börsen*. Platsen begränsas på östra sidan af en kanal, med tvenne broar, *Holmens-* och *Höibron*.

Vandkunsten. I äldre tider var här en stor Cistern, i hvilken man ledde friskt vatten; vid Stadens utvidgning i denna trakt bortröjdes denna cistern, och endast namnet blef bibehållit.

Skidentorvet, en liten torgplats; nära vid Norreport.

Kultorvet, i grannskapet af Norreport. Här säljes kol, torf, o. s. v.

Graebrödretorvet (vanligen kalladt *Ulfelds-plats*), benämnes så efter Gråbrödra- eller Franciscanerklostret, som stod här ända till kyrkoreformationens införande. Sedan nedrefs klostret, och i stället uppfördes byggnader i en nyare stil. Den bekante Corfitz Ulfeld ägde här ett stort hus. Efter upptäckten af hans landsförräderi, förstördes huset; hustomten förvandlades till ett torg, och i midten derå restes en låg pyramid af gråsten med denna inristning: "*Corfits U. F. til evig spott, skam och skjänsel.*" På torget ser man nu dels några köttmånglare, dels klädmåklare, som hålla till salu gamla kläder o. s. v.

S:t Annæ Plats, öster om Garnisonskyrkan. Under katolska tiden var här ett kapell, till den heliga Annas ära.

Fredriksplats, den delen af Staden, som kallas Amalienborg. En åttkantig plats, omgifven af fyra sköna palatser, utvändigt hvarandra alldeles lika. Midten prydes af Fredrik V:s staty till häst.

Christianshavnstorvet, vanligen kalladt *Tukthuustorvet* (Börnehuustorvet).

§. 8. Förstäderna.

Dessa taga sin början der fästningsverken sluta. Vestra förstaden (*Westerbroe*) är den största, och sträcker sig ungefär $\frac{1}{2}$ mil in-

emot Kongl. Sommar-Residensslottet Fredriksberg.

Norrebroe, norra förstaden, och *Österbroe*, östra förstaden, äfvensom *Amagerbroe*, den lilla förstaden utom Amagerporten, är mindre betydande.

Hvarje förstad har egentligen blott en bred gata, genom hvilken stråkvägen går, och några smala tvärgator. Husen i förstäderna hafva vanligen blott en, högst två våningar utom källare; de i afseende på Stadens försvar gjorda militäriska anordningar lemna uttrycklig föreskrift derom. Husen ligga icke tätt bredvid hvarandra; nästan vid hvarje hus finner man en rymlig gård och trädgård; några äro uppförda i en god stil och med arkitektonisk smak. Sträckan mellan förstäderna, åt Sjelländska sidan, upptages af stora ouppodlade fält, hvilka begagnas dels till militäriska öfningar, dels lemna ett sparsamt bete för boskapen. Till förstäderna hör hela omkretsen af de utom Staden belägna små insjöar, omgifna med trädgårdar, boningshus, lust- och fabriksställen. En sträcka af hus mellan Norr- och Österport kallas "Blegdamsveien."

§. 9. *Vandring genom Staden.*

Knappt lär man kunna framvisa någon stor stad, der man har lättare för att orientera sig än i Köpenhamn. Kastar man en blick på plankartan öfver Staden och dess särskilta hufvuddelar, och fäster sin uppmärksamhet först vid Gammelstad med dess kortare, smala, till en del krokiga gator, så leder en temligen rak linie från *Vesterport* genom Fredriksbergsgaden öfver gränsen mellan Gammel- och Nyetorvet, genom Wimmelskaftet förbi Helig-Geist-Kirken, öfver Amagertorvet, öfver nor-

ra ändan af Höibroplatsen, genom Östergaden (en gata, vid hvilken finnas omkring 150 Boutiker) till *Kongens Nytorv*.

En annan linie från Norr till Söder går från *Norreport* genom *Fredriksborgsgåden* öfver *Kultorget*, genom lilla och stora *Kjöbmergsgaden* till *Höibroplatsen* och *Gammelstrand*. *Christiansborgsslott* och andra *Kongl. byggnader*, *Börsen* och *Banken*, samt de vester om *Slottet* belägna gator bilda en annan afdelning. Genom den långa *Gothersgaden* från *Norra vallen* längs efter *Rosenborgsträdgården*, *Exercishuset*, *Brandredskapshuset*, *Kronprinsessegaden*, *Adels-*, *Borger-* och *store Kongensgade* till ändan af *Nyehavn*, i söder, har man en god vägvisar-linie för *Stadens östra del* och för dess *sydöstra*, *Amalienborg*. Slutligen har man söderut, på andra sidan om strömmen, *Christianshavn*, hvars kanaler och broar utgöra tjenliga afdelningar. De båda broarne: *Knippels-* och *Langebro* äro ock förträffliga orienterings-punkter.

§. 10. *Folkmängden.*

Vid 1801 års skattskrifning uppgick folknummern i *Köpenhamn* till 51642 *mankön*.
49333 *qvinkön*.

Summa 100975 invånare.

Tabeller öfver *Stadens* folknummer upprättas årligen sedan 1784, till följe af ett d. 17 Mars samma år utkommet *Kongl. Rescript*.

Åren 1824, 1825, 1826 var folknummern följande:

	1824.	1825.	1826.
Mankön	52219.	53348.	54057.
Qvinkön	54587.	55279.	55997.
Summa	106806.	108627.	110054.

Under 15 år	30198.	31631.	31101.
15 år och deröfver	76608.	76996.	78953.
Summa	106806.	108627.	110054.

Befolkningen i Stadens särskilda kvarter är betydligt olika. Strandkvarteret t. ex. innehåller omkring 18 à 1900 personer, och S:t Annæ Vestra kvarter 16 à 18000.

Antalet af vigda, födda och döda åren 1824, 1825, 1826 var:

År.	Vigda par.	Födda.	Deribl. oäkta.	Döda.	Öfverskott af Födda.	Död- födda.
1824.	790.	3095.	896.	2580.	515.	107.
1825.	843.	2975.	732.	2657.	318.	175.
1826.	854.	2810.	697.	3233.	Öfverskott af Döda. 423.	201.

§. 11. Om Husens byggnadssätt i allmänhet.

Äldre byggnader än från början af 17:de århundradet har Köpenhamn icke att uppvisa. Då herrskade ännu det Götiska byggnadssättet med spetsiga vinklar, pyramidformiga gafflar, öfverflödiga prydnader af bildsnideriarbete och dylikt, sådant man ännu ser det på några af de äldsta offentliga byggnader från denna tid. Några privata hus i gamla smaken finnas knappt öfriga. Mot slutet af 17:de århundradet uppkom en ädlare och renare smak än den Götiska, hvilken slutligen alldeles kom ur modet, sedan 1728 och 1795 års eldsvådor lagt de äldre husen i aska.

Såsom utmärkte Arkitekter anföras i Köpenhamns historia: *Johannes de Embda Steenwinkel, Lambert von Haven, Hans Wiedewelt, Wilh.*

Wilh. Fr. v. Platen, El. Dav. Hausser, Lauritz de Thura, Nicol. Eigtwed, Nik. Henrik Jardin, Casp. Fr. Harsdorf (†1799), *Peter Meyn* († 1808) o. fl. Deras verk skola längre fram uppräknas.

Grundritningar, profiler, perspectiver af de förnämsta byggnader i Köpenhamn finnas aftecknade i följande tvänne verk: 1) *L. Thurahs Vitruvius*, första delen; 2) Samling af åtskilliga offentliga och privata byggnader, tecknade och under specielt öfverinseende utförda af *Christ. Fr. Hansen*, General-Arki- tekt, Konferens-Råd, Dannebrog-Riddare och Dannebrog-Man, Fyra häften, hvardera med 6 plancher i stor folio hafva utkommit sedan 1825. Hela verket är beräknadt till 16 häften med 96 plancher.

Husen i Köpenhamn äro massiva, och blott ganska få gamla byggnader uppförda af korsvirke. Sådana äro också nu förbudna i sjelfva staden; deremot i förstäderna äro de påbudna. Genom plakaterna af d. 4 Juli 1794, d. 9. och 23 Sept. 1795 och åtskillige andre, äro vissa regler föreskrifna, som skola följas vid uppbyggandet af nya hus. På gator af 18 alnars bredd få husen icke vara högre än 18 eller, i vissa af lagen bestämda fall, 21 alnar, utom taket; på bredare gator största höjden till taklisten 24 alnar; afståndet mellan fensterna minst en aln. Ingen slags utbyggnad eller "Karnappe" får anbringas, undantagande balkonger af sten och jern, likväl icke så lågt ner, att de hindra passagen å gatan. Grundritningen till hvarje byggnad bör genomses af Stadsarkitekten, och sedan approberas af Byggnadsdirektorn, innan arbetet kan påbörjas. Ingen fasad åt gatan får

uppföras, utan att förut vara approberad af Stadsarkitekten.

De flesta hus bestå af tre våningar utom källarvåningen. På några gator finnas hus af 5 våningar.

Bland privata hus äro i synnerhet anmärkningsvärda: *Thottska* palatset vid Kongens Nytorv; *Etats-Rådet* *Erichsens* vid samma torg; *Schimmelmansska* på Bredgaden; f. d. *Danneskjöld-Laurvigiska* på samma gata och hörnet af *Dronningens Tvergade*. Detta palats beboddes i sednare tider af Drottning *Juliana Maria*, och tillhör nu Konferensrådet och Kommend. af Dannebr. *Konstantin Brun*. Föröfrigt är det i synnerhet på *Amalienborg*, på *Kronprinsessegaden*, och på *Gammel- och Nytorv*, som man finner de flesta sköna hus.

Bland Stadens offentliga byggnader vilje vi i korthet beskrifva några af de förnämsta, nemligen: *Rådhuset*, *Börsen*, *Vaktornet*, *Slotten*, och sedan *Kyrkorna*; beskrifningen om alla öfriga, t. ex. de till *Universitetet* hörande, *Kirurgiska Akademiehuset* m. fl. meddelas först då, när de Inrättningar förekomma, hvarunder de lyda.

§. 22. *Rådhuset* (Raad og Domhuus).

Det äldsta *Rådhus* i *Köpenham*, som historien omtalar, låg i hörnet af *Norregaden* och *Klædeboderne*. År 1492 kom detsamma, som var litet och icke nog rymligt, genom byte till *Kanikerne* vid *Vårfrukyrkan*, och ett annat uppbyggdes i hörnet af *Norregaden* och *Studiestrædet* på samma plats der nu *Seländske Biskopen* har sitt boställe. På stadens bekostnad uppfördes sedermera ett nytt *Rådhus* 1605 under *Christian IV*; detta var en massiv byggnad af marmor med ett

torn, och låg vid södra sidan af gammel-torv. Öfver hufvudingången stod på en svart marmortafla med gyldene bokstäfver följande inskrift: *Hæc domus odit nequitiam, amat pacem, punit scelera, conservat jura, honorat probos.* Nyetorvet fanns då icke; på den plats, der detta sedermera anlades, stodo åtskilliga smärre hus, som beboddes af stadstjenare och annan politi-betjening. Då dessa hus vid en eldsvåda i medlet af sjuttonde århundradet nedbrunno, röjdes platsen ren, och planerades till ett torg: *Nyetorv*. Oaktadt detta försigtighetsmått blef Rådhuset likväl vid 1728 års brand ett rof för lågorna.

På samma grundval uppfördes nu åter ett nytt Rådhus, men äfven detta stod icke länge. Det förstördes helt och hållet vid den stora branden år 1795.

Man var betänkt på att uppbygga ett större Rådhus; och att för detta välja en annan och större byggnadstomt. På vestra sidan af Nyetorv befanns ett Barnhus, som också nedbrunnit, tjenligt härtill. Genom en Kongl. resolution af den 17 October 1800 fastställdes, att hela platsen, på hvilken Barnhuset före 1795 års brand hade stått, och de bredvid liggande inköpta tomterna, tillsammans en sträcka af 10,112 $\frac{1}{2}$ quadratalnar, äfvensom en på Barnhusinrättningens bekostnad uppförd Boktryckeribyggnad, borde försäljas för att derå bygga det nya Rådhuset. Barnhuset fick i ersättning 4 R:dr för hvarje quadrat af tomten; och 5000 R:dr för Boktryckeribyggnaden. Några små närbelägna privata hustomter blefvo äfven inköpta. Generalarkitekten, Konferensrådet och Ridd. *Hansen* fick sig uppdraget att författa en planritning till den blifvande byggnaden; i hans (ofvanföre

sid. 17 anförde) arkitektoniska verk finner man denna af Konungen gillade grundteckning.

Den 28 Sept. 1805 lades grundstenen, hvari nedmurades en guldplåt med inskriptioner, en guldmedalj och tvänne guldmynt. (Om denna högtidlighet står att läsa i Collegial. Tidn. 1805, N:o 40 sid. 625—628.)

Å guldplåten finnas tvänne inskriptioner, hvaraf den ena på Latin: QUOD. REGI. REGIÆ. QUE. STIRPI. BENE. UERTAT. CURIAM. CUM. PRÆTORIO. INCENDIO. URBS. CIOIOCCXCV. DELETAM. CHRISTIANUS. VII. REX. COMMODIS. CIVIUM, ORNAMENTO. CIVITATIS. EX. ÆQUO. CONSULENS. DENUO. ÆDIFICARI. IUSSIT. IACTA. FUNDAMENTA. FELICITER. A. FRIDERICO. FILIO. REGIS. UNICO. HAFNIÆ. CIOIOCCCV. III. KAL. OCTOB. — Den andra På Danska lyder i Svensk öfversättning: "Branden, som år 1795 hemsökte Köpenhamn, lade Rådhuset i aska. Konung Christian VII. befallde uppbyggandet af ett nytt Råd- och Rättegångs-hus till Stadens nytta och prydnad. Kronprinsen Fredrik lade grundstenen den 28 Sept. 1805. Gud välsigne Konungen och Konungahuset".

År 1815 var byggnaden färdig, och blef Söndagen den 2 Juli 1815, efter en högtidlig invigning, öfverlemnad till de behöriga Auktoriteter, för hvilka den var bestämd.

Hufvudingången mot Nyetorv prydes af en skön kolonnad; å frontispicen läser man följande inskription: "Med Lov skal man Land bygge". Med dessa ord begynner den bekanta, år 1240 författade och för sin tid märkvärdiga Jutländska Lagboken af Waldemar II.

Byggnaden innehåller nödiga localer för:

1) Magistraten och de Auktoriteter, som hafva att skaffa med Stadens offentliga ange-

lägenheter, nemligen: Sessionssalar för Magistraten, Kontoren för de tre Sekreteriaterna, Stadsrättkammare-kontoret jemte Hufvudkassa-kontoret och Bokhållar-kontoret, Stadskonduktörs-kontoret, Arkiven, Notarial-kontoret, Trettietyvämans-lokalen, Sessionsrummen och Kontoren för Köpenhamnska Brandförsäkringsverket för hus (men icke för varor och effecter, hvars lokal är i Börsbyggnaden), Brand-kommissionen, Vatten-kommissionen, Hamnadministrations-kontoret, Justerkammaren. Äfven Directionen öfver allmänna Skolväsendet i Köpenhamn, Borgarkommissionen och Sjö-enrollerings-kommissionen hafva här sina lokaler.

2) Lokalen för Poliskammaren och dess kontor, der ankomne resande anmäla sig och uttaga sina pass.

3) Lokalen för Landt-Öfverrätten, Hof- och Stadsrätten, och de dit hörande fördelningar: Kriminal-kammaren, Arfskiftningskommissionen med tre kontor, Konungens Fogates kontor, Under-Fogatens kontor, Auktionsförvaltarens kontor, Arkivi-kontoret, Justitie-kontoren, Inquisitions-kommissionens kontor.

4) Lokalen för Förliknings-kommissionen.

§. 13. Börsen.

Börsen, för handeln och sjöfarten den anseeligaste och viktigaste byggnad i Köpenhamn, uppfördes under Christian IV, på Slottsholmen. Der Börsen nu står, lågo förut stora skepp för ankar; genom pålningar och ditförd jord m. m. bildades med stor kostnad den grund, hvarpå denna byggnad hvilar. Den är uppförd af sandsten från Gottland och Calmar. Man berättar, att Christian IV, då

han intagit Calmar, lät nedrifva dess betydligaste byggnader, och öfverföra materialierna till Köpenhamn, der de sedermera användes till Börsen.

1622 gjordes början med anläggandet af Börsen, och arbetet fortgick med mycken drift. Inom två års förlopp voro redan de yttre murarna färdiga. Men då Tyska kriget (1625—1629) utbröt, förorsakade detta något uppehåll med inredningen och de yttre ornamenterna; östra portalen blef icke fulländad förrän 1642. Börsen är 203 alnar lång, 33½ alnar bred och två våningar hög. I början låg Börsen fri på alla sidor, men numera är den, förmedelst en gång, förenad med den på södra sidan uppförda Banken. De två långa fasaderna å börsen äro i Götisk smak utstrirade med en mängd bildthuggarearbete i sandsten, föreställande Thermer och mångfaldiga andra figurer. Vid båda ändarne äro Portaler. Den vestra, åt Slottspladsen, är hufvudingången och utmärkt skön. Denna Portal prydes af fristående toskanska pelare af Italiensk marmor, som hvila på piedestaler af samma slags marmor. *Johannes de Embda Steenwinkel* (som var Tycho Brahes byggmästare) har uppfört Portalen, på hvilken man läser följande latinska inskription: *C. 4. Quod regno, reique publicæ ac populo Dano felix ac fortunatum velit, qui ob jugem filii Jesu Christi intercessionem res tribuit faustas, quique mercimoniis, omnique bonæ rei augendæ præest, ter optimus, ter maximus, Deus Pater, Filius & Spiritus Sanctus, Byrsam, quam vides, Danicam, Christianus IV:tus, Danorum, Noriæ, Slavorum, Gothorumque Rex potentissimus, pater patriæ optimus, boni publici curator felicissimus, laudabili regum magnorum exemplo, & serio studio augendi regna*

*sua vitis, censu, emporiis, non furtivis Mercu-
rii & Lavernæ artibus, sed, quod princeps &
primum est, divinæ gloriæ, & quod proximum,
emptorum, venditorumque fructuosis usibus sa-
cratam, dicatamque voluit. Anno a Christo
nato MDCXXIV.*

Östra Portalen är försedd med en dylik inskription; men har årtalet 1640.

Hvad Börsens yttre beträffar, så är nedersta delem af kvadersten, den öfra af tegel; öfverallt är den belastad med allahanda lister och sirater af sin gottländsk sandsten.

Taket är af bly; likaså det på dess midt stående spetsiga *Tornet*. Det har följande inrättning: fyra drakar eller lindormar hvilat på bukarne, och sträcka sina hufvuden åt alla fyra väderstrecken. Stjertarne slingra sig uppåt om hvarandra, så att derigenom bildas en spets, som slutar med tre kronor, den ena öfver den andra. Tornets höjd från gatan till öfversta spetsen är 88 alnar.

Ofvanföre är redan nämnt, att Börsen har två våningar. Hela nedersta våningen består af 6 alnars höga hvalf, som äro inredda till magasin, i hvilka lin, hampa, jern, tjära, tran, sill, salt o. s. v. hållas till salu. Börsen ligger mellan tvenne kanaler, och har således den bekvämligheten, att fartyg och prämar kunna på båda sidor lägga till vid magasinerna, och der lossa och lasta. Magasinerna äro 20.

De fyra sista hvalfven under Börsens östra ända äro eldfasta, och disponeras af Banken, som der förvarar de hos densamma förpantade kostbarheter.

Börsens öfra våning har egentligen tre afdelningar. I vestra ändan, dit man kommer från Slottsplatsen genom hufvudportalen, har man en stor rymlig sal, som intager Börsens

hela bredd, och hvari taket uppbäres af tie fristående träkolonner. Här samlas Köpmännen och Bankiererne middagstiden mellan kl. 12 och 2. *Börsstadgan* af den 22 December 1808 uppgifver de reglor, som här böra iakttagas.

Straxt vid ingången till Börssalen är på ena sidan Sjöassekurans-kontoret och på den andra samlingsrummet för Grosshandlarne.

Den medlersta och största delen af Börsen upptages af en mängd krambodar och boklådor. Här finner man allahanda jernarbeten, möbler, kläden, galanterivaror, böcker, kartor m. m.

Den yttersta eller tredje delen af Börsen består af några Kontor, hvaribland Brandförsäkringsverkets m. fl.

Den första af de tre nämnda afdelningarne, nemligen den vestra, är skild från den andra genom tvenne konstverk, med hvilka man i vår tid har förskönat byggnaden. Det ena är en sal i amfiteatralisk form, som får dager både ofvanifrån och från sidorna, och är försedd med bord och amfiteatraliskt höjda bänkar. Den är inredd till en bequäm lokal för Börsauktionerna.

Det andra konstverket är en *målning*, bestad af Grosshandlare-Societeten i Köpenhamn, och framställer Börsens stiftare; den odödlige Christian IV, i en handling, som passar för stället der målningen är uppsatt. Konstnären, Historiemålaren *F. Höier* valde till ämne för Kompositionen det besök, hvilket Konungen, såsom Kronprins; gjorde Tycho Brahe på ön Hveen år 1592. Prinsen, som insåg värdet af vetenskaperna, och som hyllade i synnerhet de matematiska och mekaniska, hvilkas inflytande på sjöfart och handel är så viktigt för Danmark, önskade visa en så berömd

Kärd och utmärkt Astronom sin aktning. Tycho Brahe föreställes sittande vid sina lärda beräkningar, då Prinsen visar sig.

I anledning af Börsens tvåhundraåriga Jubileum år 1824, lät Handelskorpsen i Köpenhamn prägla en skådepenning. (Tidn. Dagen 1824 N:o 312.)

§. 14. *Vaktornet.*

Sedan en af Stadens äldsta kyrkor, St. Nicolai-Kirke, vid den stora eldsvådan 1795 blifvit ett rof för lågorna, och då man, efter anställda undersökningar, stadnat i det beslutet att icke åter uppbygga den, så stadgades genom en Kongl. Resolution af den 9 Januari 1807: att lemningarne af kyrkan skulle repareras och förvandlas till en byggnad, hvori brandredskap skulle förvaras; vidare skulle tornet repareras och inredas till ett vaktorn, hvarifrån man gafve tecken vid utbristande eldsvådor och vid andra viktiga tillfällen. I anseende till brist på byggnadsmaterialier, och det höga priset å dem, uppskjöts utförandet till 1820. Nyssnämnde år påbörjades byggnaden och inredningen af Vaktornet, och under de båda följande åren fulländades det efter plan och teckningar, författade af Chefen för Brandkorpsen, Öfverstlöjtnanten och Ridd. af Dannebr. *Schmidt*. På tornet är anbragt ett slagur, som åt alla fyra sidor utvisar timmarna och minuterna. Äfven finnes i en af tornets öfversta våningar en stor, ständigt påfylld, vattentunna, med dit hörande ämbare o. s. v. Detta, för staden viktiga, torn kostade en summa af 50,000 Rbd. i silfver.

§. 15. *Kungliga Slott.*

Slotte Christiansborg.

Efter eldsvådan år 1794 uppbyggdes det nu åter. Det nedbrunnna Slottet, hvars murar till större delen (några deribland äro nedrifna) bibehållas vid det nya, stod, liksom detta; på en rymlig, rundt omkring af kanaler omgifven plats, alldeles afsöndradt från alla privata hus. På samma ställe hade redan år 1168 Erkebiskop *Absalon*, dåvarande innehafvaren af Köpenhamn, låtit uppbygga en fast borg, som fick namnet *Axelhuus*. I sednare tider gjordes stora hufvudreparationer å denna byggnad, isynnerhet under Konung Christian III. Konung Fredrik IV uppbyggde det, mot slutet af sin regering, med stor kostnad nästan helt och hållet nytt; men det blef icke reguliert, emedan man rättade sig efter den gamla, krokiga och ojemna grundvalen, och till en del lät några af de äldsta murarna stå kvar. Då Konung Christian VI kom på thronen, lät han nedrifva det, för att i dess ställe uppföra ett nytt efter en större plan. I October 1731 börjades med nedrifningen af det gamla Slottet, Stallen, Ridhuset och Bollhuset. Derpå planerades hela platsen, och slottsgrafvarne fylldes. Då denna plats icke befunns nog stor och rymlig, särdeles som Slottet skulle stå fritt, så blefvo alla privata hus på vestra och norra sidan inom kanalen, som omgifver Slottsholmen, inköpta och nedrifna.

För att kunna lägga en tillräckligt fast grund för den stora byggnad man ämnade uppföra, blefvo flere tusende bokträdsstammar så djupt nedpålade, att öfra ändan stod 3 alnar under jord. Första stammen nedpålades den första October 1732. Under Slottets fyra

hufvudflyglar finnas 9,225 pålar, som hafva en längd af 5, 10, 11, ja på åtskilliga ställen till och med 48 fot. Redan förr än alla pålarne voro neddrifna, tog murarbetet sin början, ty den 21 April 1733 hade Konung Christian VI med egen hand lagt första grundstenen i yttersta södra hörnet af Slottet. Muren i källrarne var 5 alnar 4 tum tjock, och minskades efterhand, så att den ofvantill var 2 alnar 6 tum. Utvändigt bekläddes muren med huggen sandsten, som med otrolig kostnad hämtades dels från Gottland, dels från Sachsen och Westphalen, öfver Bremen och Lübeck. Den nu brukliga Bornholmska sandstenen var då ännu icke bekant. Visserligen hade man kunnat begagna norrska marmor och derigenom spara de stora penningesummor, som gingo ur landet; men leverantörerne funno handelen med sandsten från utrikes ort mera lönande.

Åtminstone tvåtusend personer (under stundom dubbla antalet) arbetade dagligen på denna byggnad, och arbetet drefs med sådan ifver att Slottet redan 1740 var färdigt att bebos.

Höjden å hufvudbyggnaden var, inberäknadt de höga källrarne, 6 våningar, neml. 3 stora och 3 små. Det var täckt med koppar, och bestod af 4 hufvudflyglar, hvilka bildade en fyrkant och inneslöto inre Slottsgården. Denna var rätvinklig, men icke liksidig, ty Slottets fyra flyglar voro af olika längd. Främsta fasaden mot nya Slottsbroen, äfvensom fasaden å motsatta sidan mot Slottspladsen, hafva båda utvändigt en längd af 367 fot 4 $\frac{1}{2}$ tum. Begge sidobyggnaderna äro 389 fot långa. Flygeln mot hufvudingången, der tornet fanns, var 111 fot 2 tum djup; den andra flygeln mot Slottspladsen 87 fot 2

tum. Begge sidoflyglarne voro hvardera 75 fot djupa. Här af följer, att Slottsgården är en parallelogram, som har en längd af 217 fot $4\frac{1}{2}$ tum, och en bredd af 100 fot 8 tum.

På vestra hufvudflygeln, mot Ridbanan, var ett torn med klockor. Det mesta af denna flygel är till följe af den nya byggnadsplanen nedbrutet, och det nya Slottet blir utan torn.

Östra sidan af hufvudbyggnaden mot Slottspladsen förenas genom en korridor på ena sidan med Slottskyrkan, och på den andra med Kanslibyggnaden; derigenom blir hela längden mot Slottspladsen 680 rhenländska eller seeländska fot.

Slottets höjd, från marken till takspetsen, var 114 fot 5 tum. Slottstornets höjd, från marken till öfra randen af öfversta taklisten, var 166 fot, och från taklisten till öfversta spetsen 100 fot; således hela höjden 266 fot.

Två salar i slottet voro för sin storlek och prakt i synnerhet märkvärdiga, nemligen: 1) den såkallade Riddarsalen (i tornflygeln), 128 fot lång, 62 fot bred, 48 fot hög; rundtomkring var ett af 44 pelare uppbyggt galleri. Den ofvan (sid. 17) nämnde Arkitekten *N. H. Jardin*, som byggde denna sal, har sjelf beskrifvit den. (*Explication de la decoration de la grande salle du chateau royal de Christiansbourg. Copenhague 1766*). Denna sal var så stor att, efter en deröfver gjord beräkning, Grefliga Bernstorfska familjelustslottet Bernstorf, nära Köpenhamn, kunde fullkomligt rymmas i denna sal. 2) Högsta Domstolens sal, i södra sidoflygeln.

Slottets arkitektur hade några stora fel. Så voro flera byggnadskonstens fordringar ouppfyllda i afseende på rummens fördelning,

deras sammanhang med hvarandra, och de nödiga bekvämligheterna. Många korridorer saknade tillräckligt dagsljus, så att i dem måste beständigt brinna lampor.

Detta herrliga slott, hvars klippfasta grundval och tjocka stenmassor tycktes trotsa förgängligheten, och hvilket, bebodt af 1000 personer, kunde betraktas som en liten stad, blef inom få timmar ett rof för lågorna. Natten mellan den 26 och 27 Februari 1794 blef slottets hufvudbyggnad ända ned i djupaste källrarne, äfvensom tvenne sidobyggnader åt norr, nemligen slottskyrkan, och en byggnad, der vagnshusen, seldonen och ridtygsförråden samt Hästgardets stall befunno sig, lagde i aska. De blefvo så helt och hållet förtärda af elden, att ingenting blef öfrigt utom den 5 alnars tjocka muren. En stor del af slottets kostbarheter uppslukades också af lågorna. En herrlig skildring af denna rysligt sköna scen har Professor *Steffens* lemnat i första delen af sin roman: "Die Gebrüder Walset".

Det nya slottet, som uppfördes efter Konferensrådet och Ridd. af Dannebr. *Hansens* plan, närmar sig sin fulländning. Slottskyrkan (hvarom nedanföre) är färdig. Äfven äro de 12 stora salarne för Kongl. målningsgalleriet redan tagna i besittning.

Det nya slottet kommer att förskönas med basreliefer och andra bildhuggarearbeten af *Thorwaldsen*, äfvensom med målningar af våra förnämste mästare.

En stor förgård, utanföre vestra sidan af slottet, är inredd till ridbana. Denna plats har en längd af 230, och en bredd af 190 alnar.

Ridbanan inneslutes på båda sidor af reguliera byggnader, som i midten hafva två

våningar, och hvilkas framsida, mot ridbanan, hvilat på en mängd fristående pelare och bildar en hvälfd gång, som i dåligt väder tjänar till ett godt promenadställe. Denna gång begagnades i förra tider mer än nu, emedan den då var bättre och jemnare. Hela undra delen af dessa byggnader är inredd till kungliga stall, i hvilka ungefär 200 hästar rymmas. På södra sidan äro krubborna, beklädda med mörkblå norrska marmor; hvälven uppbäras af marmorpelar, hvilkas antal äro 76.

På midten af södra sidan befinner sig Hofteatern (hvarom nedanföre); och midt på norra sidan är ett stort *Ridhuus* symmetriskt uppfördt. Här hafva offentliga karuseller eller tornerospel blifvit hållna, år 1742, 1744, 1745, och sednare.

Dessa byggnader på båda sidor om ridbanan hafva en amfiteatralisk form, och i midten, gent mot slottet, en öppning till utkörsväg. Denna öppning är mellan tvenne af huggen sten uppförda, och med bildhuggarearbete prydda paviljonger, och kan stängas genom en präktig gallerport af jern, som alltid står öppen. Till paviljongerna stöter en öfver kanalen gående bro; likaledes af huggen sten. På slottssidan är kanalens kaj af marmor.

§. 16. Slottet Rosenberg.

Rosenborg med dit hörande trädgård anlades 1604 af Konung Christian IV och beständes till ett lustslott, hvarest Konungen och Konungafamiljen om sommaren kunde njuta landluften, utan att behöfva egentligen aflägsna sig från staden. Den förra Kungl. lustgården, vester om Holmenskirke och norr om

kanalen, uppläts till byggnadstomter, på hvilka sedermera de såkallade Skepparbodarne stodo. Vid första anläggningen af Rosenborgs slott låg det utom staden; likväl förgingo icke fyra år innan stadens gränсор i nordost utvidgades, då slottet och dess omgifningar 1608 inneslöts inom Stadsvallarne. Enligt det i äldre tider brukliga byggnads- och befästnings-sätt blef slottet omgifvet med vallar och grafvar; och då dessa äfven sedan bibehållits, så har den tjensteman, som derstädes äger öfverhuseendet och som vanligen är militär, titel af Kommendant. En Kongl. Ombudsman är dessutom der anställd, och till honom får man adressera sig, då man önskar bese slottet och dess märkvärdigheter.

Slottet är i halfgötisk smak, har ett stort torn mot trädgården, två smärre mot gården, och dessutom ännu ett, men utan spets; i detta senare är uppgången. Slottet är täckt med koppar. Byggmästaren var *Ingio Jones*, en Engelsman. (Se Weinwich S. 46 och 60).

Rosenborgs Slottsträdgård (Kongenshave), som i början var 925 alnar lång och 600 alnar bred, är af stor vigt för Köpenhamns invånare; ty den står öppen för alla. I sednare tider hafva betydande inskränkningar skett i trädgårdens storlek, helst en stor sträcka deraf begagnas till Exercerpladsen, och en annan del användts till Kronprindsessegaden; men deremot har ock mycket blifvit vidgjordt till dess förskönande efter nuvarande smak.

Trädgården har fordom haft ätskilliga lusthus, vattenkonster o. s. v. Nu finnes kvar blott en liten paviljong och en mindre vattenkonst.

Den lilla paviljongen, kallad Herkuleslogen, vid ena ändan af kavaljergången, är uppförd af den snillrike Arkitekten *Harsdorf*. Pa-

viljongen har, i nischer, två små marmorstatyer, och midtuti en stor staty af hvit marmor, föreställande Hercules, som söndersliter lejonets gap. Den är förfärdigad af *Giov. Berratta* i Florens 1709. (Ramdohr S. 150).

En annan staty i samma trädgård är af metall, och föreställer ett lejon, som söndersliter en häst. Christian IV lät förfärdiga denna grupp och prägla en skådepenning, på hvilken den är afbildad, med följande inskription.

*Frustra te opponis, frenande caballe, leoni;
Albus eras, rubeus, si modo pergis, eris.*

Schlegel har i sin tyska öfversättning af *Slanges Geschichte des Königs Christian IV:ten* (3:tes Buch S. 280—1) visat, att denna grupp blifvit 1618 förfärdigad efter en antik, och att den således icke, hvilket man förut oriktigt trott, hade afseende på Lüneburgske Hertigen Georgs öfvergång från Konungens till Kejsarens parti; men skådepenningen alluderade verkligen på denna händelse, och gruppen kunde visserligen tjena till ett passande symbol å nämnde medalj; ty Lüneburgska vapnet föreställes genom en häst, och det Danska genom ett Lejon. (Nyerup's *Charakteristik des Königs Christian des IV:ten* S. 63—64).

Då man önskar se slottets inre märkvärdigheter och många kostbarheter, adresserar man sig till den der boende Kongl. Ombudsmannen. Man behöfver ett par timmar för att bese allt. Vanliga inträdestiden är från kl. 9 förmidd. till kl. 5 eftermidd.; bäst är att en dag förut anmäla sig till inträde.

Herr *Fr. Stauenburg*, den nuvarande här anställde Kongl. Ombudsmannen, har utgifvit en liten skrift öfver de märkvärdigheter, som här

här förvaras. Vi vilje uppräknå några deribland, men föröfrigt hänvise vi till nämnde skrift.

Tredje våningen utgöres af en sal (Riddarsalen), som intager hela slottets längd och bredd. Väggarne äro beklädda med 12 tapeter, inväfda med guld och silfver och utmärkta genom sköna färgor; dessa tapeter förfärdigades 1677 i Kjöge af bröderne *v. Eichen*, och framställa händelser ur Christian V:s krigshistoria. De hafva tyska inscriptioner (som kunna läsas i Thurah's Vitruvius 1 D. S. 47 o. f.). De på dessa stycken befintliga personer äro afbildade i naturlig storlek, och trogna kopior af originalerna. Man ser här ock hästar och hundar, som för skönhet, trohet eller andra goda egenskaper varit afhållna af sina Herrar.

De på dessa tapeter framställda händelser äro följande: (icke i kronologisk ordning, utan i den de visa sig för åskådaren).

1) Eröfringen af Landskrona den 11 Juli 1676.

2) Eröfringen af Wismar d. 13 Dec. 1675.

3) Sjöslaget i Kjöge-bugt d. 1. Juli 1677.

4) Eröfringen af Citadellet i Landskrona d. 4. Augusti 1676.

5) Passet vid Damgarten d. 6 Okt. 1675.

6) Sjöslaget på Colbergerheide den 1 Juni 1677.

7) Tropparnes landstigning på Rügen den 17 Sept. 1677.

8) Eröfringen af Marstrand d. 23 Juli 1677.

9) Eröfringen af Christianstad d. 15 Augusti 1676.

10) Landstigningen i Skåne d. 29 Juni 1676.

11) Eröfringen af Helsingborg d. 3 Juli 1676.

12) Slaget vid Öland d. 1 Juni 1676.

Stuckatur-arbetena å salens tak föreställa några, under Fredrik IV:s första regeringsår, fogade anstalter nemligen: 1) Upphäfvandet af böndernas lifegenskap, den 15 Augusti 1700. 2) Landtmilisens organisering, den 22 Febr. 1701. 3) Dragonernas, den 31 December 1701. 4) Matrosernas enrullering, den 16 Dec. 1704.

Plafonden är målad i olja på lärft af Danske Målaren *Henrik Krock* och innefattar fyra särskilda stycken. De föreställa Riksignierna: Kronan, Spiran, Svärdet, Riksäplet. Midt uti är Kongl. Danska vapnet arbetadt i stuckatur.

I södra ändan af salen är Christian IV:s bröstbild af marmor.

Öfver dörren på vestra sidan är konung Christian V:s bild af marmor.

Öfver ingångsdörrarne är konung Fredrik IV:s bröstbild i gips.

Vid salens norra ända är en Kongl. thronländstol med många förgyllda massiva silfverarbeten. Konung Fredrik IV:s chiffer. Ett ovalt bord, hvars skifva också är af massivt silfver.

Vid foten af throntrappan ser man tre lejon af silfver i naturlig storlek, som vid den kongliga kröningen ställas framföre thronen. Tvenne af dessa väga vardera 81 skålpund, det tredje 89 skålpund, tillsamman 251 skålp. eller 8032 lod. Silfret i det ena är 13 löd. 5 qv.- och i de båda andra 13-lödigt.

På båda sidorna intill denna stora sal stöta små sidorum i de intill slottet uppförda tornen; deribland:

Glas-kabinettet. Här finner man många glasarbeten, Pokaler med pertråter, eller inskrifter och figurer o. s. v. Vi nämna följande:

En hög cylinderformig bägare af glas med en fot, märkvärdig af de inskrifter, som i

Oldenburg blifvit egenhändigt inristade af konung Fredrik den Andre, samt af några andra furstliga och adliga personer. Ofvantill står: "*Treu ist Wildpradt. F. 2. Konigk zu Dänemark*". Ibland de många deruppå befintliga namn förekomma äfven Rosenkrands, Gyldestjerne's, o. a. —

En stor pokal med lock. På pokalen äro till åminnelse af de fyra Furstarne, Konung Fredrik IV, den Ryska Kejsaren Peter den Store, Konung Fredrik August af Polen, Konung Fredrik den Förste af Preussen, deras deviser inristade. *Dominus mihi adjutor, Semper Augustus, pro fide & fidelitate Suum cuique.* På locket äro deras vapen.

Ett glas med lock. På glaset: "En Hercules och Konung Carl XII:s seger, inventerad af Baron v. Görtz". Så heter det i inventarii-listorna. Hercules med sin klubba står emellan 2 kolonner. Ofvantill läser man: *non hæc ultima meta laborum.* Nedantill: *XII labores Herculei.* Rundtomkring i 12 små ovalkretsar: *Desc. in Seel. 1700 — Pax Traventh. — Riga 1701 —* och så vidare till: *Fraustad 1706.* På glasets andra sida står Carl XII:s namn i chiffer. På locket krigsinsignier.

En pokal, hvarpå Christian VI:s och Sophia Magdalenas namn äro inbrända med guld. Med lock.

En pokal på en hög smal fot, och med lock. Ett lejon på foten, samt ett lejon på locket. På pokalen ser man den bedjande David med inskrift: *quando veniam & apparebo ante faciem Dei.*

En pokal, hvarpå är anbragt en batalj. Locket knapp, så väl som fotens, är inbränd med röd och gul färg.

En pokal med figurerna: *Spes, Fides, Charitas, Patientia* med lock.

En stor mängd andra glasarbeten af många former, såsom talrickar, knifvar, gafflar, pokaler, karaffer, dricksglas, o. s. v., hitkomna under Konung Fredrik IV till större delen från Venedig, men äfven från andra orter.

Här ser man äfven ett af Konung Fredrik III på träd måladt porträt af en prest. På baksidan är skrifvet: *Fredricus tertius hat diss Contrafesi gemaelt, als er Ertsbischoff in Stifft Bremen gewesen, dieser Pastor ist Prediger gewest zum Jorck im Stift.*

Regalie-rummet, söder om salen. Här finner man de kongliga regalierna, som i auseende till de dyrbara juvelerna äro synnerligt märkvärdiga. De visas icke utan särskild tillätselse, och den kongliga Öfverhofmarskalken har sjelf nyckeln till skrinen, i hvilka de förvaras. Men modellerna, eller de af träd gjorda förgyllda afbildningarne af kronan, spiran, svärdet och äplet, förvaras i det nedanföre anförde gröna kabinetten. Vidare förvaras här gulddosorna som innehålla smörjelsen, m. m.

Tillika finnes här en stor mängd dyrbara pjecer af guld och silfver, till en del inlaggda med juveler; vidare: bägare, pokaler, skriftyg, dosor m. m., som tillhört medlemmar af den Danska konungafamiljen, och hvilka ofta äro försedda med inskrifter.

En gulddosa (50 lod), i hvilken Konung Christian VII mottagit patentet på burskap i London. På locket synes staden London, åtföljd af Mercurius, mottaga Konungen, som föres af Minerva och Hymen. I bakgrunden utsigt af staden London. På botten stadens vapen.

En annan gulddosa (40 lod), i hvilken samma Konung meddelades patent på guldsmeds-embetet i London. På locket föreställes Konungen sittande i en ländstol. Skräets genius,

åtföljd af vaksamheten och upplysningen, öfverlemnar åt Konungen skräfrieterna. Handeln florerande föreställes genom ett jordklot, några skepp och varubalar. På botten stadens vapen.

På en sida i rummet ser man Universitetets i Cambridge patent gifvas Konung Christian VII, år 1768. Det är skrifvet på pergament med målningar i brädden. *Carolus Richabi pinxit. Londini.* Det sitter under glas i förgylld ram.

Två stora, med Hamburgska mynt belagda Silfverpokaler, som Christian IV år 1603 vunnit vid en ringrättning i Hamburg.

Äfven ser man här ett öfvermåttan dyrbart Ridtyg, som Konung Christian IV, vid sin sons, den utkorade thronarvingen Fredrik d. III:s bröllopp, anskaffat i October år 1634.

Den af samma Konung nyttjade, förgyllda Silfverkompass, samt en Ljusstake af silfver.

En Guldtoilet, vägande 1307 lod 3 qvintin, 1 ort.

Näst intill detta rum är det så kallade *Gröna kabinettet*, hvarest finnes ibland annat: många Svärd, Värjor, Commandostafvar, Spatserkäppar och andra saker, som fordom varit begagnade af Konungar och andra furstliga personer.

Här förvaras också det bekanta *Oldenburgska hornet*. Det är af silfver, förgylldt och beprydt med många zirater.

Åtskilliga af kungliga och furstliga personer svarfvade pjeser af elphenben, t. ex. en Pyramid, af yttersta finhet, en Ljuskrona, en spinnrock ($\frac{1}{2}$ tum hög) m. m. af Drottning Lovisa. Ett slags Tempel, med konstrika architectoniska zirater och en anbragt prydnad i midten, som består af många, af ett enda stycke svarfvade kulor, 17 tum högt, förfärdigadt år 1754 af Drottning Juliana Maria. — Några

Dosor, tillverkade af Konung Fredrik IV såsom Kronprins, år 1682. En Dosa, förfärdigad af Konung Christian V år 1691. — En Pokal, Vaser m. m. gjorda år 1759 af Prins Carl af Hessen-Cassel. — Några Tempel, Pokaler och Vaser arbetade af Arfprinsen Wilhelm af Hessen år 1760.

Några Silfverbägare, belagga med nessel-dalrar, som Christian IV vunnit vid ringrännningen i Hamburg år 1603. (Två större äro ofvanföre anförda.)

Ett litet förgylldt Skeppsankar, märkvärdigt derföre att det räddat Konung Christian V i en storm; hvarvid finnes en liten vers af den Danska skalden *Thomas Kingo*. Ett af Svenska Konungen Carl XII till Norrska Öfversten Kruse skänkt Svärd. Ett par Pistoler som blifvit gifna åt samma Öfverste af Carl XII, finnas på Antiquitets Museum. (Se nedanföre §. 29.)

En kubisk Tobaksdosa af mahogony från de simmande batterierna, med hvilka Spaniorernas bekanta angrepp på Gibraltar verkställes år 1752.

Tolf Vildsvindständer; djuren skjutna af Konung Fredrik VI på en jagt vid Wien år 1814.

En Murslef af silfver och ett Kalktråg, hvarmed Konung Fredrik VI år 1824 lade grundstenen till Kyrkan i Wonsyld nära Hadersleben.

I medlersta etagen är det så kallade *Spiegel-Kabinettet*, hvars tak och väggar, såsom ock en stor oval på golvet, bestå af folieradt glas, så att man blir ganska angenämt öfverraskad af det bländande intrycket, alldenstund det synes, som vore man i stort sällskap i denna sal.

Vid sidan af detta rum är en liten Kammar, hvilken förr tjente till badrum, och hvarest nu några Svärd förvaras. Deribland:

Ett Svärd med jernfäste. På klingan står: *vim vi repellere licet*. Såsom man säger, skall detta Svärd samt ännu ett annat, hafva tillhört Tyrannen Christian II, denna fruktansvärda missfödsel af den eljest älskade Oldenburgska Konungastammen. En Svensk Lärd, den aflidne Angelini, har i sin, år 1806 i Stockholm utkomna Beskrifning om Köpenhamn, endast två blad öfver Rosenborgs Slott, men en half sida af dem handlar om dessa tvenne Svärd, hvarföre de af resande efterfrågas så allmänt, som om det vore afgjort; att nämnde Tyrann hade nyttjat dem vid det Stockholmska Blodbadet. Men det är dock ganska osäkert, huruvida de egentligen tillhört honom. De anförda orden, som stå på den ena klingan, leda föreställningen icke nödvändigt på skräckscener, utan i allmänhet på rättigheten till försvar. De passa till hvarje svärd.

I ett annat rum drages Klass-Lotteriet. Ett annat innehåller mycket dyrbart *Postlin*, såsom Vaser, m. m. på hvilka målningar, porträtter, m. m. äro aubragta. Deribland:

En stor Servis af *Postlin*, på hvars enskildta pjäser hela *Flora Danica* är målad, samt namnet på plantan eller blomman tillika med numret, hvarunder den finnes i det botaniska verket *Flora Danica*. Af Köpenhamnska *Postlins*-fabriken.

Tre Vaser af samma fabrik med bröstbilder af Konung Christian VII, Drottning Juliana Maria och Hertiginnan Lovisa Augusta af Augustenburg.

Konung Fredrik V:s porträtt på en piedestal med inskrift: *Fredericus V Rex Daniæ et Norvegiæ Augustus. Invictus. Deliciæ populi sui, pater patriæ, virtutum et gloriæ antecessorum regni hæres dignissimus, iisdem potior ipse. MDCCLII. — Pinxit J. J. Tæpffer 1752.*

I *Thronrummet*, som likaledes är i medlersta våningen, förvaras de Kongl. Thronstolarna, på hvilka Konung och Drottning sitta vid deras smörjning. Konungens stol är ett Gammalt Göthiskt konstverk, hvars pelare äro svarfvade på ett konstrikt sätt af Narhvalens eller Enhörningens horn. På denna stol äro anbragta 8 förgyllda bilder af Dygder, af hvilka två ligga på stolhimmeln, med ett förgylldt äple i midten. Fyra äro anbragta vid sidostöden, bakom två förgyllda klot, och tvenne stå i ryggstycket under äplet. Ofvantill på thronen är en Ametistfluss, eller en modell af den stora Amethysten, som väger 18 lod 2 ort. Sjelfva ädelstenen förvaras bland riksinsignierna, och sättes på thronen vid kröningar, i stället för modellen. Vidare sitta derpå tvänne temligen stora, ovala, omogna Smaragder. Konung Fredrik III förordnade först utarbetandet af denna präktiga Enhörningsthron, och den nyttjades första gången vid Konung Christian V smörjning, år 1670. (Se *Jacobæi mus. regium. Havn.* 1696. p. 14. *Poutoppidans Danska Atlas II.* sid. 108. *Allm. Verldshist.* XXXIII. 513. När stolen nyttjas vid kröningar, är han omgifven af en gardin med guldbrokad, som in- och utvändigt är försedd med gyldene kronor och lejon, samt sirad med guldlistor och tofsar.

Drottningens Thronstol är öfverdragen med massivt silfver. Ofvantill på himmeln äro två bilder af silfver anbragta, föreställande *Pietas* och *Caritas*. I midten: . Under sätet emot golfvet är en stor vindruifva af gjutet silfver, i drifvet arbete och förgylldt. Gardinen är af silfverbrokad.

Vasa sacra, som brukas vid de Kongliga Barnens dop, nemligen en herrlig piedestal eller hög fotställning af drifvet arbete i silfver. Derpå ett silfverbäcken eller tallrik. Invändigt

är en drifven silfverplåt, i matt arbete, föreställande Christus, som låter döpa sig af Johannes. Vid kärlets brädd finnas tre plåtar med bibliska scener, som syfta på Döpelsens sacrament. Den omnämnda fotställningen, med sina förgyllda och andra slags zirater, är ett Köpenhamnskt arbete. Det är förfärdigadt på Konung Fredrik IV:s bekostnad d. 2 Okt. 1720, och väger 30 skålp. eller 960 lod.

Till detta silfverkärl hörer ett annat af rent guld präktigt utarbetadt kärl. När de Kongl. Barnen skola döpas, sättes detta guldkärl i det förrnämnda silfverkärl, och efter förrättadt dop ingraveras i guldkärl det Kongl. Barnets namn och döpelse-datum. Hit hörer tillika en stor gyldene vattenkanna. Kärl med kannan väger 159 lod 1 qv.

En Föreställning af Konung Christian IV till häst, emellan två stoder, på hvilka samtliga Riddares vapen äro anbragta, som deltog i den Hamburgska ringrännningen; af silfver och förgylldt. Arbetet är förfärdigadt till åminnelse af den, i Hamburg år 1603, vid Konungens hyllning derstädes hållna torneringen, hvarvid de silfverbägare vunnos, som framföre blifvit anförda.

Åtskilliga möbler, såsom skänkar, kontorsaker o. s. v., som blifvit nyttjade af framlidne Konungar och Kongliga personer.

Några skänkar, i hvilka man ser affidne Konungars Paradkläder. Deribland: de Kongl. kläder, som Fredrik III bar vid sin hyllning år 1660. Den dyrbara, med perlor stuckna karoussel-drägten, tillhörande Konung Christian V.

En Mohrisk Furstinnas drägt, skänkt till Hennes Kongl. Majestät, den regeraude Drottningen, af Dejen i Tunis.

Här ser man äfven ett litet skrin, i hvilket den Mössa förvaras, som Konung Christian IV

bar, då han blef sårad under sjöslaget på Colbergerheide vid Femern, och förlorade sitt öga. Vidare innehåller skrinet en grön Sidenhufva till ögats betäckning, en Halskrage, en Näsduk med årtalet 1644, Manchetter, samt en Konungens Mössa af rödt sammet, hvaruti Christian IV:s namn är inväfdt.

Det nordligaste rummet i nedra våningen är en sal, hvars trädpanelning har på fyllningarna många arbeten af forntidens goda målare. Här finnes dessutom uti muren den ena ändan af det 60 alnar långa Språkröret, hvarigenom två personer, den ene vid denna, den andra vid rörets motsatta mynning, i Slottets sydligaste ända, kunna tala med hvarandra, utan att höras af den tredje.

Till detta rum gränsar det, som på sin tid var Konung Christian IV:s sofrum, och i hvilket han dog år 1648.

Det sydligaste rummet hade fordom en herrlig Mineralsamling, som nu är flyttad. Nu förvaras här några Målningar af Danska Konstnärer, som äro bestämda för Christiansborgsslott.

En stor målning i oval ram, föreställande den Dröm, som Christian IV skall hafva haft om natten före sjöslaget i Lister-Tiefe. Konungen afbildas stående i vattnet och en Genius sätter en lagerkrans på hans hufvud.

Några i vax bildade Porträtter, nemligen Konung Fredrik III. — Hans Dotter, Ulrika Eleonora, Drottning af Sverige, Konung Carl XI:s Gemål. — Den nu regerande Konungen, såsom Kronprins, i fjerde året. — En Prinsessa af Hildburghausen i sin barndom. — Dvärginnan Anna Maria, som dog år 1770, 14 år, 8 månader gammal. Hon var 26 tum hög och vägde 13 skålp. 13 lod.

Slutligen ser man i några rum många Silfvermöbler, såsom Gueridoner, Bord m. m.

§. 17. *Slottet Charlottenborg.*

Det ligger på Konungens Nya Torg vid hörnet af Nyhamnen. Dess byggnad företogs år 1672 för Grefve *Ulric Fredric Güldenlöwe*. Efter Konung Christian V:s död åstundade den efterlemnade Drottningen, *Charlotta Amalia*, att hafva Charlottenborg till enkesäte, för att bo der om vintern, då hon uppehöll sig i Köpenhamn, och det blef för detta ändamål inköpt från Güldenlöwska familjen. Af denna Drottning har detta slott fått sitt namn. Senare beboddes det af Konung Fredrik V, såsom Kronprins. Derpå öfverlemnades det åt Konst-Akademien, liksom trädgården år 1778 blef inrättad till botanisk trädgård. Slottet består af den nordligaste hufvudbyggnaden emot Konungens Nya torg, två flyglar och en tvärbyggnad emot trädgården, hvilka byggnader innesluta en rätvinklig, nästan liksidig borggård. Slottets längd emot torget är 80 alnar och emot Nyhamn 100 alnar. Här har Konst-Akademien, tillika med sina konstsamlingar, sitt bibliothek, den nödiga lokalen för konstskolor m. m., sitt säte, och dessutom bo här några vid Akademien anställda Professorer och Embetsmän. Slottets façad emot torget har vid hvardera ändan en utspringning, och på de i byggnadens midt stående väggpelarne blir man varse en arkitektonisk frihet, som består deruti, att på dessas kapiteler äro anbragte figurer liknande örnhufvuden, i stället för de vanliga spiral-ziraterna.

§. 18. *Det Kongliga Palatset nära Christiansborg.*

Detta Palats, som äfven ofta kallas Prinsens Palats (emedan tvenne Konungar der re-

siderat såsom Kronprinsar), ligger vid hörnet af Nye Vestergade (förr Wigantsgaden) och Kalleboe Kanal. På denna plats var fordom en stor byggnad uppförd af en rik och ansedd köpman, *Gysbert Wigandt Michelbecker*, som tillika var Kongl. Källarmästare. I anseende till de många byggnader, som han ägde på denna gata, blef hon kallad Wigantsgatan. Detta namn brukas ännu i dagligt tal, och man inser icke hvarföre Municipalitetet gifvit gatan ett annat namn. När Konung Fredrik IV hade beslutat att sätta det gamla Köpenhamnska Slottet i stånd och att låta helt och hållet nedbryta en del af detsamma, måste man nödvändigt draga försorg derom, att den Kongliga Familjen, under det man arbetade på Slottet, erhöll en annan bönning. Det stora så kallade Wigantska Huset blef derföre köpt af dess dåvarande ägare, sedermera förstoradt och inrättadt till bekvämlighet och interim-residens för Kronprinsen, sedan Konung Christian VI, och hans Gemål, dåvarande Kronprinsessan Sophia Magdalena. En tid derefter lät samma Konung år 1743 ända till grunden nedrifva förbyggnaderna framför Christiansborgs Slott, lade platsen af ett bredvid stående hus dertill och lät åren 1743 och 1744, förutan en sido- och bakbyggnad, uppföra den nuvarande façaden. Derefter blef Palatset residens för Kronprinsen, sedermera Konung Fredrik V. Då han vid tillträdet till regeringen, tog sitt residens på slottet Christiansborg, blef detta palats inrymdt åt Enkefurstinnan Sophia Wilhelmina af Ostfriesland, född Prinsessa af Brandenburg-Culmbach, syster till ofvannämnda Drottning, Sophia Magdalena, och denna Furstinna bodde der vintertiden till sin död, som inträffade d. 7 Juni 1764 på slottet Sorgenfrid. Sedermera hafva D.D. Durchl. Prinsen *Carl af Hessen-Cassel*

och hans Gemål bott härstädes i några år. Ministern *Ove Höegh-Guldberg* är äfven en af de märkvärdiga män, som här haft sin boning. Nu bo här många män med sina familjer, hvilka hafva sina funktioner i Kongl. Maj:ts tjänst, så väl i militär- som civil-ståndet, dock endast af de högre graderna. Ifrån år 1771 har det Kongl. *Lundthushållnings-Sällskapet* äfven här den nödiga lokalen för sina sammankomster och sina samlingar. Efter Christiansborgska slottets brand har Högsta Domstolen äfven sitt säte i detta palats; dock äger icke denna Domstols årliga högtidliga öppnande härstädes rum, utan på slottet Rosenberg.

Bakom palatsets hufvudfaçad ligger en temligen stor trädgård.

§. 19. *De Kongliga Palatserna Amalienborg.*

Sedan man beslutat dessa palatsers byggnad, blef den åttakantiga Fredriks platsen inrättad för fyra byggnader af kvadersten, hvilka utvändigt äro hvarandra alldeles lika. Dessa palatsers byggnad tog sin början år 1750. Det ena byggdes af Geheimerådet, Grefve *Ad. Gottlob Moltke*, det andra af Enkegrefvinnan Fru *v. Schack*, det tredje af General-löjtnanten, Grefve *v. Levetzau* och det fjerde af Geheimerådet, Friherre *v. Brockdorff*. Ifrån år 1794 äro de två första interims-residenser för Konungen och Drottningen, tills det nya Christiansborgs slottet blir fullbordadt. Det tredje tillhör Hans Kongl. Höghet, Prins *Christian Fredrik*. Det fjerde var i flera år inrymt åt Sjökadett-Akademien, men har 1827 blifvit bestämmt för Hans Kongl. Höghet, Prins *Fredrik Christian*, och skall inrättas till logis för denne Prins.

§. 20. *Kyrkorna.*

1. *Fru-Kyrkan* ("Vor Frue Kirke") ligger på Norregaden. Året för hennes grundläggning är osäkert. I sina äldsta tider var hon en af stadens Parochial-kyrkor, men utan företräde för de öfriga. I början af 13:de århundradet gjordes hon till en Collegiat- eller Stifts-kyrka, och bekom sin prælatur och sitt canonicat (præbende), hvilket senare grundades dels på andra stadskyrkor, dels på vissa landskyrkor. Dessa fördelar, skänkta åt kyrkan i de Catholska tiderna, blefvo henne förbehållna efter Kyrko-reformationen. Nu blef hon bestämd till *Metropolitansk Kyrka*, i hvilken, utom Gudstjensten i allmänhet och den henne tillhörande Församlingens Gudstjenst i synnerhet, dessutom de för hela landet gällande och viktigaste religiösa fester skulle firas. Sålunda blefvo här många Danska Konungar krönta och Biskopar vigda. År 1568 blef det påbudet, såsom ock genom Konung Christian V:s Lagbok (2—4—4) och Kyrko-ritualen åter förnyadt, att Gudstjensten i alla Danska Kyrkor skulle hållas lika med de i denna "Frue-Kirke" öftiga, i Handboken föreskrifna ceremonier. Af denna utmärkelse blef en följd, att alltid synnerlig uppmärksamhet och betydliga kostnader blefvo använda på Kyrkans byggnad och inre prydnad. Kyrkan har lidit många utomordentliga olyckshändelser. Hon afbrann, hennes höga tornspets träffades af blixten, och en annan gång borttrycktes den af en orkan. Under den stora eldsvådan 1728 nedbrann Kyrkan, så när som en del i grannskapet af choret. Under den stora branden 1795 blef tornet och derjemte Kyrkan räddadt, endast genom utomordentlig ansträngning och tillfällighetens gunst; men under bombarderingen 1807 var hennes räddning omöjlig.

För den nya byggnaden blef Öfverbyggnings-Direktören, Hr Conferensrådet och Ridd. af Dannebr. *Hansen's* plan gillad, och dess utförande begynt år 1811 på det sättet, att Byggmästaren icke skulle vara bunden vid den äldre formen, utan endast så vida begagna de stående ruinerna, som de kunde passa till den nya byggnadsformen. Gamla Kyrkans tornspets hade en höjd af $264\frac{1}{2}$ fot. Tornets höjd till det stället, der spetsen tog sin början, var 148 fot; hela höjden alltså $394\frac{1}{2}$ fot. År 1755 nödsakades man aftaga öfversta spetsen, så att tornet efteråt blef 14 fot lägre. Ett så högt torn som detta, som var Kyrkan så dyrt och flera gånger hade förorsakat henne skada, ville man icke återgifva den nya byggnaden. De stora summor, som den nya Kyrkobyggnaden kostat, hafva blifvit sammanbragta genom frivilliga kollektor, statskassans understöd, förordnade bidrag från alla Kyrkor i Danmark, och ändtligen genom lån, till hvilkas förräntande och afbetalning vissa inkomster blifvit anvista. Vid Jubelfesten, till åminnelse af Kyrko-reformationen d. 1 Nov. 1817, lades grundstenen till den nya Kyrkans altäre. Grundritningen och planen till den nya Kyrkan är utgifven i tre kopparstick, som höra till en liten, på Danska författad skrift: "Vor dyre Frue Kirke for och efter branden aar 1807." Utgifven af Kommissionen för Kyrkans återuppbyggande. Köpenhamn, 1808. 8:o. Kyrkan är numera färdig och invigdes Pingstdagen 1829. Den är prydd med mästestycken af *Thorwaldsen*.

2. *S:t Petri* eller *Tysk Kirke*, vid hörnet af norre och *S:t Petri-gaden*, var i äldre tider en bykyrka för bönderna i *Serritslev*, och blef efteråt, sedan nämnde by med sina fält blifvit införlifvad med staden, en ordentlig sockenkyrka. Icke långt efter Reformationen blef församlingen förenad med den närliggande *Fru-*

kyrkans, och Gudstjensten i Petri-kyrkan upphörde. När sedermera flera Tyska familjer, dertill föranlättna af krig och religionsförföljelser, sökte sin säkerhet i riket, blef den förfallna Kyrkan återställd, och den rättigheten henne lemnad, att den nya uppkomna församlingens medlemmar kunde hålla sig till henne, på hvilken gata de ock bodde, antingen de voro infödde eller främlingar. Kyrkan har en Kongl. Minister till Patron och några ansedda Borgare till Äldste, Kuratorer och Föreståndare, hvilka, näst Patronen, tillkommer den ringare Kyrkobetjeningens tillsättande. Prestval förrättas offentligen i Kyrkan af Församlingen, sedan namnen på de Prestmän, som äro föreslagne, några dagar förut blifvit uppgifna till votering. Den genom de flesta vota valde Predikanten föreställes Konungen, och sedan den Kongliga konfirmationen blifvit gifven, utfärdas hans fullmakt och undertecknas af Kyrkans Patron, samt Äldste, Kuratorer och Föreståndare. Kyrkan, en Korskyrka, är invändigt 75 alnar lång, och upptill taket 30 alnar hög. Under den stora eldsvådan 1728 blef hon ganska mycket skadad; så äfven under bombarderingen. Tornspetsen uppfördes år 1757. Hela tornets höjd stiger till 124 alnar; nemligen 37 alnar till vaktgången, derifrån till spetsens trädvirke 15 alnar. Följaktligen tornets mur 52 alnar, spetsen med sin spira 72 alnar. Fru-kyrkans torn var före bombarderingen 31 alnar högre. I denna Kyrkas Kapell äro några skådvärda grafvårdar af marmor, hvaribland några af Wiedewelt och en af Weidenhaupt.

3. *Trinitatis-Kirke*, i anseende till tornets form vanligen kallad den *runda* Kyrkan, ligger vid ett hörn af Kiöbmager-gaden, midt emot store Kannikestrædet. Denna Kyrkas byggnad be-

beslöts af Konung Christian IV, och han har sjelf laggt den första stenen dertill den 7 Juli 1637. Första ändamålet med denna byggnad var egentligen att grundlägga en Universitets-Kyrka, och att i dess öfra del förvara Universitetets Bibliothek; men enär stadens östra del årligen tilltog i byggnader och folknummer, beslöts att inrätta denna Kyrka till allmänt bruk.

I äldre tider, från år 1662, hölls i denna Kyrka på årets tolf högtidsdagar, kl. 12 på dagen, en *Latinsk* predikan.

Tornet är märkvärdigt i anseende till sitt ovanliga byggnadssätt. Det är byggdt efter idén och anordningen af en utmärkt Dansk Astronom, *Longomontan* (Tycho Brahes Lärjunge), samt har, det deruppå befintliga astronomiska Observatorium oberäknadt, en höjd af 115 fot. Tornets genomskärning är 48 fot förutan det lilla utsprånget med jerngaller, som likasom ett bröstvärn omger platformen eller platta taket. Pontoppidans beskrifning på tornet lyder sålunda: "Man kan bäst föreställa sig detta torn såsom en ordentlig spiral-trappa, dock utan trappsteg och med en jemn uppgång, hvars hvälfning till venster hvilar på den yttre muren, men till höger på en cylinder eller ett hålstycke, som uppreser sig från botten medelpunkt till den öfversta öppningen. Deremellan vrider sig, liksom i en snäcka, den platta och tjocka hvälfningen, som är så stark, att man kan uppfara med en vagn." Den Ryska Kejsaren, Peter den Store, som år 1716 oftare besökte Observatorium, red här upp och ned, och var äfven en gång åtföljd af sin Gemål, Catharina, som uppreste i en vagn med 4 hästar.

Tornet blef färdigt på 20:de årsdagen af dess grundläggning.

På den yttre öfra tornmuren mot Kiöb-
 gergaden ser man följande hierosymboliska in-
 skrift: *doctrinam & justitiam dirige Jehova in*
Corde coronati Regis Christiani IV, 1642, in-
 venteradt af en Doct. Theol. Thomas Bang, som
 äfven häröfver skref en Latinsk afhandling, un-
 der titel: *Phosphorus inscriptionis Hierosymbo-*
licæ, tryckt 1648 i folio.

Ibland alla Kyrkor i staden led denna minst
 under den stora vådelden år 1728, emedan hen-
 nes murar blefvo så vida oskadade, att de lät-
 tare kunde återställas.

I choret ser man ett präktigt Marmor-mo-
 nument öfver Fältmarskalken Grefve *von Schack*,
 med en vidlöftig Latinsk inskription.

Ibland de lärde män, som här blifvit be-
 grafne, må nämnas den lärde Professoren *Ar-*
nas Magnäus. Sin sällsynta Manuskriptsamling,
 till större delen rörande Nordiska antiqviteter,
 hade han skänkt Universitetets Bibliothek, och
 dessutom ett testamente. På Kyrkogården lig-
 ger Skalden *Johannes Ewald* begrafven. En en-
 kel sten betäcker hans jordiska kvarlevor.

4. *Hellge Aands Kirken (Templum Sancti*
Spititus, icke Templ. Sanctorum Hospitum), lig-
 ger på norra sidan om Wimmelskaft och är
 ibland Köpenhamnska kyrkorna den minsta. I
 äldre tider var hon en Klosterkyrka, som hör-
 de till det i dessa tider nära intill liggande Hel-
 ligeaands- eller Duebrödreklostret. Dessa Mun-
 kar (*Fratres Ordinis Spiritus Sancti*) hade en
 Dufva i sitt vapen, och ännu ser man en fly-
 gande Dufva uthuggen i sten ibland ziraterna
 till denna Kyrkas portal. Kyrkan är byggd först
 år 1469. Under eldsvådan 1728 lades hon i
 aska, men uppbyggdes åter inom kort tid.
 Hennes portaler äro öfverblifna stycken af Kyr-
 kans zirater före branden. Hennes *Altare* af
 Norrsk marmor stod fordom i det gamla Kö-

penhamnska Slottskapellet, men emedan detta slott, under Helligaands-kirkens återuppbyggnad, blef nedrifvet, blef detta altare skänkt till Kyrkan af Konung Christian VI; dock undantogs två marmor-pilastrar och två sköna bilder i kroppsstorlek af hvit Italiensk marmor, hvilka några år senare af Fredrik V skänktes till Kyrkan.

Vid den omnämnda eldsvådan skonades ett hälfadt Kapell vid Kyrkans vestra ända från lägorna. Det var en kvarleva af det ofvannämnda Helligaands-Klostret, och blef slutligen år 1651 (sedan det en lång tid varit begagnadt för andra ändamål) högtidligt invigdt till ett Begravningskapell den 3 Aug. samma år.

Emedan man under Kyrkans återuppbyggnad, efter eldsvådan 1728, fann tornets murar så svaga, att man icke vågade förse det med någon spets, så gaf man i det stället tornet en liten kupol. Tornets fotmur är 58 alnar hög; muren till väktargången 64 alnar; till väderflaggans spets 92 alnar; väderflaggsspiran 10 alnar och följaktligen tornets hela höjd 102 alnar.

Stadens Magistrat har patronatet öfver Kyrkan. Hon äger en betydlig förmögenhet, som till en del härrörer af testamenten.

5. *Holmens Kirke* ligger strax vid Holmens broe. Förr kallades hon vanligen Bremerholmskirken. Konung Christian IV befalle år 1617 denna kyrkobyggnad för den af honom så mycket älskade Sjöstaten. Den 5 Sept. 1619 blef hon högtidligen invigd. År 1640 blef hon utvidgad och inrättad till Korskyrka. Ifrån Kyrkans chor går ingången till ett långt Begravningskapell, som är uppbyggt på stengrund emot Gamel Strands Kanal. Ett af de mo-

numenter, som vid inträdet i kapellet förnämligast faller i ögat, är upprättadt till minne af den store Sjöhjelten *Niels Juel*, som isynnerhet blef ryktbar vid sjöslaget i Kjöge-bugt år 1677. Det intager kapellets hela bredd och har dessutom på hvarje sida ett litet utsprång. Ibland andra monumenter och epithaphier ser man ett öfver Sjöhjelten *Peder Tordenskjold*, ett annat öfver *Henrik Gerner*.

6. *Garnisons-Kirken*, äfven kallad *Herren Zebaoth's Kirke*, ligger på S:t Annæ-plads, är uppbyggd år 1704, till större delen af ruinerna efter det nedbrända slottet *Amalienborg*. Emedan garnisonen fordom långt mera än nu bestod af Tyskar, så hölls predikan och gudstjensten i denna Kyrka ömsom på Danska och Tyska, tills år 1819. Under detta år blef det genom ett Kongl. Rescr. af den 15 Sept. befalldt, att *Garnisons-Kyrkan* för framtiden endast var en Dansk Kyrka för Danska Officerare och Soldater, och för det distriktet i staden, som redan förut hört till denna Kyrka. Dertmot blef den Tyska garnisonen förenad med *Christianshamns Tyska* eller *Fredriks församling*. Kyrkan har en kupol, ingen tornspets.

7. *Vor Frelses Kirke* (vår Frälsares Kyrka) på *Christianshamn*. Konung *Christian IV* hade väl den föresatsen att gifva sin nybyggda stad en kyrka; men omständigheter förhindrade utförandet. Konungen kunde icke framskaffa allt det erforderliga, och den nya staden måste åtnöja sig med en interimskyrka, en ringa byggnad, som invigdes d. 22 Maj 1640, och stod ungefär i 40 år. Innan denna kyrka uppfördes, besökte *Församlingen i Christianshamn Holmens Kirke* såsom den närmaste.

Den senare uppförda Kyrkan är byggd åren 1682—94 af *Generalbyggmästaren Lambert v. d.*

Haven. Invigningen kunde ej förrättas förr än den 19 April 1696. Tornet hade under många år ingen spets. Denna blef efteråt uppförd efter Generalbyggmästaren *L. Thurah's* plan. Vid tornmurens 4 hörn ser man de fyra Evangelisternes figurer i öfvernaturlig storlek och väl utarbetade; öfver dessa begynner tornspetsen i åttkantig form, med äfven så många portaler och utsigter. Härifrån träder man ut i fria luften på en horisontel gång, och ifrån denna förer en spiraltrappa rundt omkring tornspetsen. Trappstegen, på hvilka man, tryggad med ledstänger, beqvämt kan vandra under bar himmel ända upp till öfversta spetsen, äro beleggda med koppar. Förgyllning och zirater äro icke sparade. Allra öfverst, der spiraltrappan upphörer, tager den fotställning sin början, hvarpå hvilar en glob eller ett verldsklot af 4 alnar tvärlinia, och uppå globen Frälsarens bild af koppar, 5 alnar hög, med en vindflagga såsom segerfana i handen. Tornets hela höjd är 144 alnar. Ifrån marken neml. till tornmurens öfversta kant 77 alnar. Härifrån, hvarest de fyra Evangelisterna stå, såsom ofvan är sagdt, till spiral-trappans öfversta trånga ända 56 alnar. Knappen, spiran, klotet, figuren, fanan tillsammans 11 alnar.

Inuti Kyrkan är ett skönt Marmor-altare. Det föreställer Christi dödskamp i Gethsemane, och der bredvid en tröstande engel. Två figurer vid sidan föreställa Tron och Rättfärdigheten. Predikstolen, invigd den 21 Nov. 1773, är af orientalisk marmor. Den är byggd efter den berömde Danska Architekten *Harsdorf's* uppfinning. Orgelverket, byggdt 1698, anses för det bästa i Köpenhamn.

8. *Tysk-* eller *Fredriks-Kirken* på Christianshavn är icke äldre än sedan år 1756. År 1660 erhöles de i Christianshavn boende

Tyskar tillåtelse att hålla sin Gudstjenst i Danska Kyrkan, dock skulle de sjelfva aflöna sin predikant. Under den 28 Mars 1748 blef dem tillåtet att hafva egen Kyrka, och till kostnadernas bestridande blef en Kollekt i Riket föranstaltad och ett dubbelt lotteri beviljadt. Grundstenen lades af Konung Fredrik V d. 12 Juni 1755. Kongl. Hofbyggmästaren *Georg Dav. Anthon* utkastade teckningen till tornet och ledde dess uppbyggande.

Ett grafhvalf löper under hela byggnaden, och har ingång och lufthål utifrån.

Kyrkan erhöll sina privilegier d. 16 Nov. 1759. I följe af Kongl. Rescr. af d. 15 Sept. 1819 (se framföre s. 52) blef Tyska Garnisonen, som förut tillhört Garnisons-Kyrkan, förenad med den Tyska eller Fredriks-Kyrkan.

Patronatet öfver Fredriks Tyska Kyrka utöfva två män, nemligen Guvernören eller Kommandanten på fästningen, samt en, i enlighet med Förordningarne och Privilegierna af d. 16 Nov. 1759, §. 3, dessutom tillförordnad Patron. Deras säte och underskrift rätta sig efter deras inbördes rang.

9. *Christiansborgs Slotts Kirke* blef, under slottsbyggnaden, inrättad i en sidobyggnad emot Gamel Strands Kanal, och medelst en korridor förenad med slottets norra sida. Hon inrättades ganska präktigt. Väggar och golf voro belagda med marmor, och de öfra kyrkobänkarne stödda af 24 hvita marmorpelare med förgyllda Corinthiska kapiteler. Hon nedbrann 1794 tillika med slottet. Nu är en ny Slottskyrka uppbyggd på samma grund och inom samma murar, efter Hr Conferenzrådet och Riddaren *Hansen's* plan. Hon invigdes högtidligt d. 14 Mars 1826.

10. *Garnisons-Kirken* i Fredrikshavns citadell uppbyggd 1704. Hon är blott liten, i

förhållande till sin bestämmelse för Garnisonen. Den Tyska Garnisonen hörer nu, i följe af Rescriptet d. 15 Sept. 1819, till Fredriks-kyrkan på Christianshamn.

11. I *Wartou-Hospitalet* är en Kyrka, 33 alnar lång, 22 alnar bred och 12 alnar hög. Grundstenen lades den 23 April 1754, och Kyrkan invigdes den 11 Juni 1755.

12. *Rådhus-Kapellet* invigdes d. 2 Juli 1815, egentligen för dem, som sitta i fängelse; men Kyrkan besökes ofta af andra stadens invånare.

Flera offentliga Stiftelser hafva sina till Gudstjenst inrättade Salar; såsom Allmänna Hospitalet, Fredriks Hospital, Abel-Cathrine-Hospitalet, det Harbøiska Nunneklostret. Sammaledes äfven fängelserna i Blå Tornet och i det så kallade Stockhuset. Murarna till Tukt- och Förbättringshusets Kyrka stå ofullbordade efter förstöringen af branden 1817.

S:t Nicolai Kirke blef i den stora eldsvådan 1795 ett rof för lågorna. Hon var en af de äldsta byggnader i staden, med gammal Göthisk prakt. Hennes murar voro färdiga år 1517. Att hennes grund och ruiner tjenat till byggandet af ett vaktorn och till förvaringsrum för brandredskap, är ofvanföre, berättadt.

En Kyrka, som skulle kallas *Fredriks Kirke*, blef efter en stor plan påbegynt; men denna byggnad blef sedan upphäfven. Grundstenen lades 1749. Hon skulle byggas af Norrsk marmor, blifva 122 alnar lång och bred, försedd med en kupol, lik den på Pantheon i Rom, och utvändigt siras med stora fristående statuer. Hon skulle blifva ett af den sköna architekturens stoltaste minnesmärken och tjena till förskönande af det nya Fredriksstad. Kyrkans plan och teckning voro af Byggnadsdirektören *Jardin*, som förestod byggnaden. I anseende till kostnader-

na gick det ganska långsamt med arbetet. År 1760 upphörde allt arbete. Efter den stora eldsvådan 1796, kom det under öfverläggning, om icke denna byggnad skulle uppföras efter en ny plan, med inskränkningar och afvikelser från den första. Den dåvarande utmärkte Architekten, Professor *Harsdorf*, lemnade en ny plan, teckningar och modeller, men tidens omständigheter hafva förhindrat utförandet.

För andra Religionsförvandter än Lutheraner.

Reformerte Kirken byggdes år 1688 på en plats emellan *Gottersgaden* och gatan "*Aabenraa*". Den är en enkel, reguliär och prydlig byggnad, i hvilken de Tyska och Franska Reformerta hålla sin Gudstjenst. Kyrkan blef nästan förstörd under den stora branden 1728, men snart åter iståndsatt.

Den så kallade *Brödre-Menigheden* har sitt samlingsrum på *Stormgaden*.

Det *Katholske Kapell* ligger på *Norgesgade* vid sidan af *Fredrikshospital*. Församlingen är Tysk, och står i förbindelse med Kejsarliga Österrikiska Ambassaden.

De *Tyska Judarne* hade sin Synagoga i *Lärstrædet*; men sedan detta hus uppbrann under den stora eldsvådan 1795, hålla de sina religiösa sammanträden i privata hus, såsom de *Portugisiske Judarne* alltid plägat.

§. 21. *Det Kongliga Konst-Museum.*

Detta är en del af den fordna Kongliga *Kunstkammeret*, öfver hvilken vi först vilja meddela några historiska anmärkningar.

Denna Konstkammare *), som ägde en stor rikedom af naturens och konstens märkvärdigheter, såsom ock af antiqviteter, är egentligen anlaggd i medlet af sjuttonde århundradet af Konung Fredrik III, men har först under dennes son, Christian V, blifvit fullkomligt inrättad, och sedan under påföljande Konungar oafbrutet riktad. Den förlades på södra sidan af Christiansborgs Slott i den långa, ansenliga, massivt byggda, fordom med koppar, nu med tegel betäckta byggnad, som under Fredrik III blef uppförd, och hvars trefaldiga bestämmelse, såsom Tyghus, Bibliothek och Konstkammare, antyddes genom orden: *Mars, lex, ars*. Under

*) Af äldre Skrifter häröfver förtjena följande att anmärkas:

O. Jacobæi Museum Regium. Havn. 1696. Fol. Ejusd. Actuarium Musci Regii, ib. 1699. Fol. — rec. i Actis erudit. 1697 mense August. p. 381—84 och i J. D. Denso's månatl. Bidrag till Naturvetenskapen, 2:dra St., 1752, s. 99—161.

Actuarium variorum, quæ Musco Regio per triennium accesserunt, accurante Joh. Laurentzen. Havn. 1703. Fol.

Museum Regium - auctum, et uberioribus commentariis præsertim quoad antiquitates et historiam numismatem Danicorum illustratum, accurante Joh. Laurentzen. Havn. 1710 Fol. med många kopparstick.

Musei Regii Index bipartitus una cum quibusdam analectis uberioribus. Havn. 1726. Fol. Hr Gram antages vanligt såsom författare till denna index.

L. Thurah's Havn. hodierna. 1748. p. 119—154.

E. C. Haubers Beskr. öfver Köpenhamn, 3:dje Uppl. 1782, s. 99—127.

F. W. B. v. Ramdohr's Studier — på en Resa till Danmark. Hannover 1792. s. 120—147.

L. Spengler's Rättelser af några yttranden öfver Kongl. Konstkammaren, och några dithörande Konst saker, af Hr v. Ramdohr på sin resa till Danmark. J. v. Eggers's Tyska Magazin, 1792, Nov. s. 527—544.

tidens lopp blefvo efterhand enskilda betydligt tillväxta delar af hela samlingen söndrade från densamma, för att bilda särskilda Muséer och samlingar: på det sättet 1790 hela Medalj-samlingen (hvarom framdeles §. 37); — 1804 Mineral-samlingen (§. 38); 1821 Natural-samlingen (§. 39).

Under sistnämnda år blef, på framställning af Konstkammararens Chef, Hans Exellens Öfver-Hofmarskalken *v. Hauch*, genom en Kongl. Resolution af Mars månad samma år förordnadt, att vetenskapliga förteckningar öfver alla här förevarande föremål borde utarbetas, och detta genom åtskilliga Kommissioner, emedan utförandet, dels i anseende till arbetets vidlöftighet, dels i anseende till åtskilliga dertill erforderliga kunskaper, vore för svårt och tidsödande för att uppdragas åt en enda man, Konstkammararens förvaltare *). Tillika skulle naturalerna aflemnas till Natur-Museum, äfvensom de matematiska, astronomiska, mekaniska och optiska instrumenterna, samt uren, till den ena eller andra af Kongl. instrument-samlingarne, och sedan skulle det öfriga föras under 6 facher eller klasser. Beskrifningen deröfver uppdrogs åt följande män och kommissioner:

1. Målningarne åt Hr Justitierådet och Konstkammarförvaltaren *Joh. C. Spengler*.

2. Antiquiteterna i två afdelningar: a) de Egyptiska, Grekiska, Etruriska och Romerska, åt en Kommission, bestående af Hr Biskop *Münter*, St. Korset af Danebrog och Danebrogsmän, samt Statsrådet *Thorlacius*, Ridd. af Danebr.

---

*) Det blef honom redan genom en Kongl. Resolution af d. 25. Sept 1815 uppdraget, att utarbeta sådana vetenskapliga förteckningar; men för ofvannämnde orsaker skull kunde detta icke fortgå.

3. De Nordiska antiqviteterna och medeltidens märkvärdigheter åt en Kommission, bestående af Hr Statsrådet *Thorlacius* och Kansli-rådet *Thomsen*.

4. Gemmer, paster och aftryck af skurna stenar, ägta och andra moderna, slipade stenar och agater, på åtskilligt sätt utarbetade och infattade, jemte dyrbarheter af guld och silfver åt en Kommission, bestående af Hr Konferensrådet *Mourad*, Ridd. af Danebr., och Major *v. Sommer*.

5. Den Ethnografiska samlingen, med vapen, kläder o. s. v. från länder, så väl inom som utom Europa, åt en Kommission, bestående af Hr Statsrådet *Nissen*, Ridd. af Danebr., och Kapiten *Mourier*.

6. De utskurna och svarfvade sakerna af elffenben, bernsten, träd och andra ämnen, pusserade arbeten, broderi m. m., saker, som man ej kunde föra under någon annan klass, åt en Kommission, bestående af Hr Statsrådet *Manthey*, Ridd. af Danebr. och Kommersrådet *Marstrand*.

Namnet "Konstkammaret" blef nu förändradt till "Kongl. Konst-Museum," och sedan derefter Kongl. Bibliotheket behöfde en mera utvidgad lokal, och Hans Maj:t Konungen blef ägare af ett privat hus N:o 274 på Drottningens tvärgade, så bestämdes denna byggnad till Museum, och den fordna Konstkammarens lokal öfverlemnades åt Bibliotheket. Detta Konst-Museum blef nu på ett nytt ställe så utmärkt väl uppställt, att intet var öfrigt att önska mer än tryckta vetenskapliga förteckningar, hvilka man äfven hoppas att efterhand erhålla. I nämnde hus bor detta Konst-Museums Inspektor, till hvilken de hafva att vända sig, som åstunda att bese detsamma.

§. 22. *Samlingen af Egyptiska Antiquiteter.*

Genom enskilda föremål, som tid efter annan, genom resandes bidrag, genom köp eller skänker till då existerande Kongl. Allmänna Museum ("Konstkammeret" kalladt), blifvit införda, har denna samling efter hand stigit till det antal och den fullständighet, att den kunde utgöra en särskild afdelning. Så erhöil den redan i 17:de århundradet några Mumier, mumiserade och bronz-figurer m. m. Den betydligaste förstoringen skedde i 18:de och i närvarande århundradet, medelst de af *Niebuhr* från sin resa i Arabien hemförda föremål, och genom några af Grefve *Adam Gottlob Moltke* till Universitetet skänkta pjeser, hvilka i början bevarades i dess Mineral-samling, men nu blifvit aflemnade till detta Museum. Härtill kom en år 1810 af den aflidne Stats-Ministern *Höeg-Guldberg* efterlemnad samling. (Mycket deraf är beskrifvet i: *Samling af ægyptiske og romerske Oldsager*, utgivet ved *Joh. Wiedewelt*. 1 Deel. Khavn. 1786. Folio, med 27 kobber. Mer än detta första band har icke utkommit; recens. i *Lærde Efterr.* 1788, N:o 1.) Slutligen blef samlingen förökad genom de af Danska Konsuln i Alexandria, Hr *Dumreicher*, i tvenne remisser, 1821 och 1824, öfversända talrika och dyrbara Egyptiska Antiquiteter. Samlingen innehåller:

A. Mumier med deras Sarkofager och förvaringsrum, samt Figurer formade såsom Mumier.

En af de Mumier, som Hr Konsul *Dumreicher* hitsände år 1821 i två Sykomorkistor. Den är en qvinna.

En manlig Mumie i en Sarkofag af Sykomorträäd, hitförd i Konung *Fredrik III:s* tid,

af Danska Gesandten i Nederländerna, Petr. Jonas Carisius.

Om de två äldsta Mumier, som man haft i Danmark, och hvaraf den ena är den nyssnämnda, se Lauerentzens *Museum Regium* och Grams *Index*. Dit hörer en i koppar stucken Mumiebild, målad af B. Grottschilling.

Af Niebuhr blefvo också några Mumier hemförda, af hvilka en är undersökt. Se *M. Thr. Brünnich's* Historiska Beskrifning öfver den Mumie, hvars aftäckning och öppning skedde i naturhistoriska salen af Köpenhamns Universitet, i Dec. 1781, med 1 kopparstick. I Kongl. Danska Vetenskaps-Sällskapets Skrifter, nya Saml. 2 Del, s. 326—347.

Tvenne små, och en större, Barn-Mumier.
En Katt-Mumie.

Fyra mumiserade Figurer af sten, från 5 till 9 tumslängd; den ena af Alabaster, tre med Hieroglyf-skrift.

Åtskilliga andra mumiserade Figurer af träd.

Två Lock till Stensarkofager i Mumieform, nemligen: 1) Ett stort välbehållet Lock af fast Grönsten (*Diorites Harii* och *Aphanites d'Abuison*) och 2) ett litet Lock af Flötz-kalksten med försteningar af Linssten (*calcareus marmor densum, phacitibus repletum*) med hieroglyfiska karakterer. Dessa tvenne Lock äro kvarlevor från den Egyptiska urtiden. Den berömde Danska Antiquarien *Georg Zoega* har uti en skrift från Göttingen d. 6 Juni 1783 till den afiidne Lärde *A. Kall* anfört dessa, såsom tilläventyrs de enda i Europa af en förträfflig styl. Den ena har en märkvärdig inskrift af fem vertikala rader med Hieroglyfer. De likna till alla delar, så väl med den convexa som den concava sidan, locken på Mumiekistor af träd, som man ser i Museerna; båda äro försedda med de vanliga Egyptiska hufvudprydnaderna, den ena dess-

utom med skägg, som måhända är förstört på den andra. Zæga skrifver: "Det har fägnat mig ganska mycket, att åter träffa de båda åtskiljda manerer i styl, hvilka jag alltid trott mig märka på de originela gammal-Egyptiska verken; ett nemligen, hvars karakter är obestämdhet, förbunden med ett uppsvällande hos enskilda delar samt med en stor torrhet hos de andra, som antyda konstens äldsta, ännu alldeles ööfvade epoker; och ett annat, som till en del består af räta linier och utmärker sig genom sin hårdhet, enkelhet och ädelhet, och hvilket jag anser för detsamma, som i Egypten var autoriseradt genom lagen." — Då dessa minnesmärken anmärktes af Zæga, befanns det ena i den lilla staden Kjerteminde på Fyen, och det andra på adelsgodset Broelykke i grannskapet af denna stad; men medelst en tillfällighet voro de ditförda från ett annat adelshemman (Örbeklunde), som ifrån femtonde till sextonde århundradet tillhört den adliga Friisiska familjen. Ibland ägarne till detta adelsgoods var en Öfverste Jesper Friis, som dog 1643 och i sin ungdom gjort vidlöftiga resor i Orienten, hvarifrån han (se Pontoppidans Danska Atlas, Del. 3, s. 597) jemfört åtskilliga curiosa. Deribland befunno sig dessa Sarkofager, som J. Friis sannolikt haft tillfälle att förskaffa sig från Pyramiderna vid Cairo; ty uti personalierna öfver nämnde J. Friis (i Hr Michelsens Liktaal öfver honom, Köpenhamn 1645), anmärkes uttryckligen, att han "vid Cairo sett de sköna Pyramiderna, många Mumier och balsamerade Corpora af de gamla Egyptiska Konungarne, som der ligga begrafne." På auktionen d. 19 April 1826, efter ofvannämnde Statsråds och Professors, Abraham Kall's, död, blefvo dessa Sarkofager sålda till Hr Statsrådet *Thorlacius*, Ridd.

af Danebrog, som skänkt dem till Kongl. Museum. De blefvo stuckna i koppar.

B. Figurer af Gudar, Prester, Menniskor och Djur, dels af sten, eller af bränd lera, dels af bronz, dels af träd öfverdraget med gips o. s. v.

C. Vaser, Canoper eller Krukor m. m. af Alabaster, andra stenarter, träd och lera.

D. Bord af träd eller sten, på hvilka Hieroglyfisk skrift är målad eller ingraverad.

E. En fullständig Papyrus-rulle, som hade legat i det innersta af Sarkofagen till den ofvan förstnämnda Mumien. Denna Papyrus-rulle blef här lyckligt, utan skadande, upprullad. Den har 7 alnar 9 tum i längd, 7 tum 2 linier i bredd, och är skrifven på båda sidor. Öfver skriften finnas stora och fortlöpande föreställningar, dels, såsom det synes, af scener ur de dödas lefnad, dels af offer- och andakts-processioner, dels antydningar på tillståndet efter döden. För att kunna betrakta Rullan på båda sidor, är den laggd emellan glasskifvor.

F. Åtskilliga Anticaglier och Amuleter af lera, glasserad sten, Agater o. s. v. Ibland dessa Nilnyckeln, Nilmätaren, Hästhufvuden, Sistra, Phaller, små Kabirer, symboliska Ögon, o. s. v.

§. 23. *Grekiska och Romerska Antiquiteter i samma Museum.*

De två skönaste stycken i denna samling hemfördes år 1688 af Kapten *Hartmann* från en resa till Grekland. *Joh. Mich. Mullenius*, af samma århundrade, har förskaffat några goda Romerska saker. Många sköna Byster, ibland dessa den af *Marc. Aur. Antoninus*, förskrifva

sig säkerligen från Konung Fredrik IV:s resa i Italien.

Ibland de större samlingar, som under de senare decennierna ankommit till detta Museum, nämna vi såsom de viktigaste: den *Schmettouska*, den *Höegh-Guldbergiska*, den *Westiska*, samt de af General-Konsuln *Falbe* i Tunis hit-sända Antiquiteter från Carthagos nejder.

I den Grekiska och Romerska samlingen finner man:

A. I Bronz:

1) *Byster:* En skön antik byst af Kejsaren *Marcus Aurelius Antoninus*, i kolossal storlek. Hufvud och hals äro af bronz, men draperiet, af Egyptisk marmor, är senare anbragt. Fotställningen är af Norrsk marmor.

Julii Cæsar's byst.

Filosofen *Seneca's* hufvud.

Cicero's byst. (Af Guldbergiska samlingen, stucken i koppar, i Wiedewelt, Tab. XX, fig. 2.)

Ett litet Romerskt hufvud, man vet icke hvilket. (Ibid. fig. 3.)

En skön byst af *Bacchus*.

2) *Små Statyer i Bronz* af Gudar, Halfgudar, Menniskor och Djur. *Minerva*, *Venus*, *Mars*, *Mercurius*, *Apollo*, *Pomona*, *Fortuna*, en *Faun*, *Fäktare*, *Prestinnor* m. m.

Variationer af *Hercules*.

3) Åtskilligt *Husgeråd*, samt andra redskap och prydnader. Här äro *Nycklar*, *Klockor*, en liten väl arbetad *Patera*, *Spännen*, *Phaller*, *Lampor* o. s. v.

B. Monumenter af sten och bränd lera, *Statyer*, *Byster*, *Hufvuden*, *Anaglyfer*, *Inskrifter* och *Målningar* m. m. Ibland dessa:

En kolossal, hufvudlös och stympad qvinnlig *Marmorstaty*, funnen i Sept. 1816 i *Uticas* ruiner vid *Carthago*, hvarest den sedermera af lidne Italienska Grefven *Camillo Borgia*, som året

året förut af politiska omhvälfningar i Italien blifvit förd till Tunis, låtit anställa gräfningar. Hr Statsrådet Gierlev, Ridd. af Danebrog, då Dansk Konsul i Tunis, erhöll sedermera denna staty, men af brist på direkt sjölägenhet till Danmark, blef den liggande i Utica, tills Hr Sjökapiten *Falbe*, vid sin afresa härifrån år 1821 till Konsulatsposten i Tunis, blef anmodad af sin ofvannämde företrädare, att hitsända den med första lägenhet, hvilket han äfven sedan verkställde.

En qvinnlig kolossal Byst af Marmor; enligt några Drottning *Berenice*, efter andra *Cleopatra*, eller Kejsarinnan *Agrippina*. Förri Konstakademiens samling.

En antik Marmorbyst af Kejsar *Galba*. Förträfflig.

Det så kallade Drottning *Helenas* hufvud, utgörande ungefär trefjerdedelar af vanlig kroppstorlek. Ett ganska skönt verk i elfenben, utomordentligt väl utarbetadt ur ett enda stycke, och af skön hvithet. Det är så väl bibehållet, som om det vore nytt. Huruvida det är ett skönt porträtt af Grekiskt arbete, såsom *L. Spengler* och äfven *Heine* mente, eller icke antikt, utan ett nyare Florentinskt arbete, som Fredrik IV hitfört från Italien tillika med flera andra stycken, såsom *Ramdohr* menar, må blifva oafgjordt. *Heine* har i sina antiqvariska uppsatser, 5:te St., Göttingen 1778, s. 168 o. f., gifvit en beskrifning öfver detta sköna föremål, efter de af *L. Spengler* honom meddelade underrättelser, och efter en afgjutning som *Spengler* sändt honom. *Ramdohr* har i sina Studier, s. 140 o. f., upptagit denna beskrifning och bifogat sin mening.

Ett herrligt hufvud, efter vanlig supposition, af Filosofen *Seneca*, af röd porfyr.

Målningar. En antik Väggmålning från Pompeij, föreställande ett vid en pelare sittande Fruntimmer. Vid sidan står ett altare, hvarpå är en stor Mask; derbredvid står en Gosse, som håller ett spjut i handen; bakom honom en annan Gosse med ett stort Parazonium i handen, som han lyfter i höjden.

En samling af Grekiska, Italienska och Etruskiska *Vaser*, Krukor, Skålar, Fat, Lampor och andra saker, af bränd lera och glas; deribland några målade med figurer, Bacchiska eller praktscener m. m. med röda, gula eller hvita färgor på svart grund; några till en del ganska sköna.

Många gammal-Romerska saker af lera, hitsända för Museum från Tunis år 1824, uppgrafna 1823 i grannskapet af Cap Bon, vid byn Sidi Daud, icke långt från det gamla Carthago. Deribland äro antika Lampor, af hvilka tolf äro märkvärdiga för sina figurer; en sjuarmad Ljustake, *agnus Dei*, Korset, dels såsom blomma, och det Christna monogrammet ✝ . Dessa äro förmodligen från den tiden, då den första Christna koloni nedsatte sig i grannskapet af Galipia, Napolis och Hadrumetum.

§. 24. *Samlingen af Nordiska Antiquiteter och Märkvärdigheter från Medeltiden, en del af Kongl. Museum.*

Denna afdelning måste betraktas i förbindelse med den samling, som förvaras öfver Choret i Trinitatis-Kyrkan, och framdeles i §. 29 omtalas. Åtskillnaden består derutinnan, att de i auseende till metallvärde dyrbaraste saker här förvaras, hvaremot andra Nordiska Fornlemnin-

gar, som väl äro sammansatta af ringare ämne, men dock äro af stor antiqvarisk märkvärdighet, såsom ock af större antal, äro uppställda i den förra samlingen.

En vigtig Skrift, rörande kännedomen af Danmarks Minnesmärken från Forntiden, är 4:de Delen af *Nyerups* Beskrifning öfver Danmarks äldre tillstånd, 1806, 8:o. Den nämnes här, emedan vi vid några härefter följande ställen vilja hänvisa till densamma.

Denna Kongl. Samling har fyra hufvudafdelningar:

A. *Från Nordens hedniska tidsålder.* Samtliga stycken i denna afdelning måste, med undantag af Bihanget, ehuru från åtskilliga perioder, naturligtvis anses för äldre än från år 1000 efter Christi födelse. Här finnas:

a) *Sten-Vapen, Bohagsting och Symboler;* nemligen: Kilar, Meislar, hvaribland en utmärkt med ett handtag, Knifvar, Yxor, Hamrar. Tillsammans endast omkring 40 stycken. Denna samling är följaktligen, i anseende till antal och omvexling, ganska ringa.

b) *Graf-Urnor*, hvaribland fyra af *Guld*. Dessa, tillika med två andra, som blifvit aflemnade till detta Museum, och en sjunde, som är bortskänkt, hafva blifvit fundna på Munköen vid Egeskov på Fünen, och i Jutland.

Två stora *Glas-Urnor*, den ena med platt botten, den andra i vanlig form. Den första skadad. Bredvid den sista fanns en gyllene Armring, som också här förvaras. Vidare en Glasurna, vid hvilken äfven en präktig gyllene Ring blifvit funnen. Alla tre hafva funnits i Nordiska grafhögar.

Några få *Urnor* af *bränd lera*, ibland dessa en af sällsynt form. Till denna underafdelning

hörer äfven ett litet rundt Ämbare af träd, som blifvit funnet i en grafhög. Det har varit beklädt med tunna kopparplåtar och har en grepe af koppar. Detta är det enda fullständiga stycke, som man hittills funnit af detta slag.

c) *Vapen af Metall*: Kopparsvärd, Dolkar, Fragmenter af Jernsvärd, några så kallade Kelts, m. m. Tre stora Metall-lurar, Nordens gamla inbyggares krigstrumpeter; ganska väl bibehållna. De hafva blifvit funna i träsken i nejden af Fredriksborg. Tre runda Metall-sköldar, med ormformiga cirklar och spiral-zirater; hittills de enda fullständiga, som man känner af detta slag.

d) *Smycken*: Ituhuggna Silfverringar, hvaraf styckena i forntiden blifvit brukade såsom mynt; en stor Guldring, i samma afsigt ituhuggen; en stor gyllene Halsring, åtskilliga spiralvridna och groft arbetade Finger- och andra Ringar.

Allehanda Guld- och Silfversmycken, fundna år 1820 i en grushög i *Aarslev*, en by, belägen två mil från Odense. Ibland dessa: sju Guldplåtar, arbetade i form af Lejonhufvuden, hvilka likasom ett stort Guldspänne och flera Ringar hafva innefattade Karneoler och Granater; ett litet Guldmynt med öglor; en liten Guld-fingerring m. m. Här förvaras tillika en märkvärdig Kristall-kula, som varit nyttjad till en Amulet, och hvori är ingrafvet en korrt, dunkel inskrift med Grekiska bokstäfver, och derunder en pil.

Tre massiva, stora, ovala Guld-armringar, med prydligt arbete. De äro fundna år 1816 på Slottsbergbyer-Felde vid Slagelse. Dessa Ringars värde, 4,964 Rbdl. 87 sk., blef utbetaldt åt uttäckaren.

Ibland en mängd af Fingerringar anmärka vi en Guldring med en blå sten eller fluss, i bred infattning, hvarpå namnet "Thorgeir" är ingraveradt med runor. Han omnämnes i de antiqvariska Annalerna, 3 B., 2 H., s. 340, uti en af Professor *Finn Magnussen* skrifven afhandling, som innehåller förklaring öfver en runskrift på en i England år 1818 funnen guldring, såsom ock öfver flera andra af samma slag.

En högst sällsynt och märkvärdig Guldring, som är inlaggd med en run-inskrift af en egen komposition utaf bly. Denna skall vara funnen vid Bergen, men efteråt kommen från England till Frankrike, och har stor likhet med den i England vid Carlisle fundna Ring, som blifvit beskrifven i nyss citerade afhandling i de Ant. Annal., 3 B. Denna utmärkt sällsynta pjes är hitförd af Statsrådet Prof. *Brönsted*, Ridd. af Danebr., som öfverlemnadt densamma till Hans Maj:t Konungen.

Några *Idoler* och andra figurer.

Såsom bihang till dessa Nordiska saker från hedentiden, och såsom sista kvarlefvandena af hedendomen i Norra Europa, förvaras äfven här 5 Trummor med derpå anbragta figurer af magisk betydelse, hvaraf de hedniska Lapparne ännu betjena sig vid sina spådomar och besvärjelser; derjemte de dithörande klubbor och skramlor.

B. Ibland de föremål, som hafva afseende på den *Katholska kulten*, äro följande saker i synnerhet att märka:

En gammal Kyrkokista; ofvanpå densamma är anbragt ett gammalt Skulptur-arbete i träd, föreställande *S:t Olof*.

a) Ett i Medeltidens smak utarbetadt Skrin, förgyllt och ziradt med konstrikt jernbeslag, hvari skola förvaras åtskilliga saker, som till-

hört Konung Absalon, och hvarom nedanföre skall handlas.

Sex större och mindre präktiga *Relik-Skrin*, bildade såsom hus med emaljerade heliga bilder o. s. v. De hafva haft sin plats på Altarena. I de flesta finner man ännu de med omsorg invecklade Relikerna. Det minsta, förmodligen det äldsta af dessa Skrin, utmärker sig genom konstrikt smide. I botten äro några runor inristade.

Några dyrbara *Kors*, som innehållit relikier. Ibland dessa äro tre särdeles märkvärdiga Guld-kors; det ena dubbelt, med skönt filigrans-arbete, och besatt med perlor och äkta stenar. Det fanns för några år tillbaka i hufvudet af en stor Christusbild, som fordom stod i Roeskilds Domkyrka, men såldes 1806 på en auktion. Det är inrättadt att öppnas, och invändigt finner man en liten brun spilra (af Christi kors). — Det andra har, efter äldre uppgifter, blifvit funnet i Drottning Dagmar's graf i Ringsted. Hon dog 1212. Det är ett konstrikt emaljeradt och byzantiniseradt arbete. — Det tredje måste vara ganska gammalt, emedan arbetets art liknar Guldbracteaternas.

Ett Kors af en Sjöko-tand. Det har tillhört Konung Svend Estridtsens dotter *Helena*. Det är 11 tum långt, $8\frac{1}{2}$ tum bredt. Åtskilliga figurer och bokstäfver äro ingrafna i Korset. På dess ena sida finnes en Christus bild af elffenben; denna är yngre än det öfriga af klenoden, och man ser tydligt, att en långt större och längre bild fordom varit fästad derpå; den dyrbara pjesen, som hänger vid en förgylld silfverkedja, har varit ibland de smycken, som tillhört Holger Rosenkrands Gemål, Sofia Brahe; och beskrifvet samt på en sida afbildadt i koppar i *Lauerentzens museo*. Mera om Helena, som föddes ungefär 1054, läser man i P. F.

Suhms Danmarks Historia, IV, 466, hvarvid följa två kopparstick, af hvilka det ena föreställer den andra sidan af smycket, som icke är afbildad på Laurentzens planch.

C. Smycken och Husgeråder från den Christna Medeltiden.

a) Ibland smycken och zirater en Krona af förgylldt silfver, ett Ave-Mariæ-band och ett Lifband, med silfverkedjor, knappar, o. s. v. som i de gamla tiderna hörde till en Isländsk bruds smycken. En så kallad Sköldhufva och en med silfverplåtar belaggd Gördel. På detta sätt buros de af förmögna fruntimmer i Norge och på Island vid högtidliga tillfällen. Åtskilliga Fingerringar med Helgonbilder och med inskrifter af munkbokstäfver. Deribland en Siggilling.

b) Åtskilligt Husgeråd: en gammal Penningeping med prydliga silfver-zirater, ett Schackspel, Nycklar, Spännen, Dosor, Knifvar och Knif-foderal, Skedar, ett par gamla Tallrickar, två musikaliska Instrumenter.

c) *Dryck- och Jagthorn, Kannor och Bägare.*

Ibland åtskilliga Dryckshorn anmärka vi här de tre märkvärdigaste: 1) Det första har tillhört en förnäm Adelsman, som, enligt de på Hornet inristade anorna, varit förvandt af det gamla Norrska Konungahuset. 2) På det andra är en Abbé föreställd i emalj, och ofvantill ser man Tornekrandse's vapen. Fordom förvarades det ibland Biskop Absalons saker. Man antager, att det tillhört Henric Christensen Tornekrand, Abbé i Vitsköf, Esrom och slutligen i Soröe, hvilken, såsom Riksråd under fyra Konungar, var en man af högt anseende, och dog 1538. 3) Det tredje är förfärdigadt af den ryktbare Norrska Erkebiskopen Aslac Bolt, som dog 1450. Ett Horn, skuret ur en Elefantstand, med fö-

reställningar af krigs- och jagt-scener. Det antages, att detta Horn varit brukadt vid jagt och icke såsom dryckshorn, och, att dömma efter kostymen och smaken, måste det vara ganska gammalt; tilläfventyrs redan från det 11:te eller 12:te århundradet.

En Silfverkanna af Medeltidens konstrika emalj-arbete. Den öfverlemnades till Konung Fredrik II vid Ditmarschens eröfring.

Drottning *Margarethas* Bägare, på hvilken hennes namn och de henne omgifvande Hofdamernas Vapen äro ingraverade.

Några andra Bägare och Kannor af silfver, lera och glas. Två stora Trädkannor, invändigt beklädda med silfver. De funnos inmurade i grundvalen af det gamla slottet, som blef nedrifvet, då Christiansborgs slott påbörjades.

Åtskilliga större och mindre Kannor af lönn, och tvenne små Byster af en Norrsk bonde och dess hustru, som tillverkat flera af dessa kannor.

D. Riddaråldren, samt senare tiders Vapen och Rustningar.

a) Rustningar, Sköldar, Hjelmar; en Pantsarskjorta eller Ringbrynja, och ett stycke dylikt arbete, bestämdt att bäras omkring lifvet. En annan stor Pantsarskjorta, under hvilken en särdeles konstrik och företrädesvis utarbetad fjällig Brynja är anbragt. Några Sköldar och tre Hjelmar, af hvilka den ena är ganska utmärkt.

b) Några föremål rörande *Häst och Ridande*; såsom Betsel, Stegbyglar, Sporrar. Flera af Medeltidens Sporrar äro ganska stora; några prydda med guld- och silfver-inläggningar.

c) *Vapen*: Stridshammare, Dolkar, Svärd och Värjor. På ett Svärd är en fullständig Kalender inetsad; på tre Värjor finnas anbragta Pistoler med hjul-låsar.

Bågar. Hos några finnes älfven den dertill hörande Domkraften och Spänn-inrättningarne.

Skjutgeväär, Pistoler och saker, som höra till skjutande med krut. Två Väderbössor, af de äldsta man känner. Ibland Gevären äro några af den bekanta, utmärkta Stålarbetaren och Pistolsmeden Kalthof, som uppehöll sig här under Konung Christian IV, samt ett annat utan lås, men för afskjutningen inrättadt med en lunta, af hög ålder och ganska utmärkt.

Hillebarder, Spjut och dylikt.

d) Rörande *Jagtväsendet*. Jagtspjut, Jagthorn, Hirschfångare, Jagtbågar och Jägarestick.

e) Åtskilliga saker, såsom Bergslags- och Skogsyxor, några Gördlar med Fickor och Knifvar o. s. v.

§. 25. *Kongl. Musei Samlingar af Gemmer och Paster.*

Ibland antika Gemmer anmärkas isynnerhet en samling af Egyptiska Scarabeer, oftast med hieroglypher. Ett par pjecer har man erhållit genom Niebuhr, såsom ock tvenne gammal-Periska af samma man. Af Cinquecenter har man många utmärkt sköna.

Man ser äfven här en hel rad af Danska Konungar från de äldsta tider, så väl i gravyr som i kaméer, uti åtskilliga, till en del sällsynta, ädla stenar. De senare Konungarnes porträtter äro skurna i kaméer af Professor *Salomon Ahron Jacobsen*.

En Dosa, hvars lock är en skön Jaspiskamée, med fyra figurer (komiska masker). Den är en skänk af Biskopen af Tarent, Don Guiseppe Capece Latro.

En Fisk-figur, utarbetad i en stor Karneol.

En Elefant i kamé, af den berömde *Natter*, och beskrifven i hans *traité* m. m.

Philip II, Konung i Spanien, skuren i Onyx och infattad i ram med dyrbara ädelstenar.

TV: Chinesiska Djurfigurer, den ena med gravering.

En betydlig samling af Glas-paster.

§. 26. *Dyrbarheter af ädla stenar och andra stenarter, samt af guld, silfver och andra metaller.*

I denna afdelning anmärka vi följande:

I anseende till formen: flera Vaser, Bägare, Pokaler, Grannlåtsdosor, Skedar, Knif- och Gaffelskaft, Ljusstakar o. s. v.

I det hela utmärka sig flera föremål af Bergkristall, förskönade med graveringar. Ibland dessa: en Skål, formad såsom en båt, dragen af Delfiner. — En annan Skål, formad såsom en sko, med lock; båda prydda med ingraveringar.

Ett stort, fyrkantigt Skrin, af tjocka, fullkomligt vattenklara Bergkristalls-skifvor, infattadt i förgylldt silfver.

En Flaska med propp och påskrufvadt lock, samt med mästertligt i relief utarbetade porträtter.

Ibland många pjecer af hvit och grön Jade anmärka vi: en stor, platt Ovalskaal, af klar, olivegrön, genomskinlig Jade. Fot och handtag af emaljeradt guld. Foten är i form af en sköldpadda, och handtaget är på båda sidorna bildadt af tre ormar.

Fyra små Skålar eller Vaser af hvit Jade i upphöjdt arbete.

En Kryddlåda af klar, olivegrön, nästan genomskinlig Jade, med dertill hörande lock, afdelad i sju rum och prydd med blommor och

löfverk i upphöjdt arbete; denna låda är utarbetad med beundransvärd konstfärdighet.

Af Granat. En Bägare af en utmärkt stor Syrisk Granat.

En Pokal af Lapis Lazuli med graverade figurer; på locket en förgylld Pallas af silfver.

En Vas af antik Onyx med handtag och gjutrör. Fot och lock äro af fint guld. En utmärkt piece.

Ett Knifskäft af Kattöga. Ganska skönt.

En Terrin med lock af Isländsk Obsidian. infattad i silfver; invändigt i locket är en kamé, föreställande Konung Christian V:s porträtt. Arbetet af H. Holst.

En stor oval Skål af Agat, bäres af en i elfenben utmärkt arbetad figur, nemligen en skäggig Hafsgud; vid dennes fötter en sjöhäst. Det hela hvilar på en fot af Agat, besatt med Rosenstenar och Chrysolither.

En stor rund Skål af röd Jaspis, står på en hög fot af förgylldt silfver; handtaget är af Agat, inlaggd med Rubiner.

En stor Bägare i form af en Kalk; locket är af orientalisk Heliotrop, infattad med Rubiner och 8 Kaméer.

Ett litet åttahörnigt Skrin af Calcedonagat, sammansatt af tio skifvor, af hvilka en utgör botten, och den andra, i form af en platt afhuggen pyramid, bildar locket. Infattningarna äro af emaljeradt guld. Det hela är beprydt med tjugu figurer af gjutet, ciselleradt guld, som bilda tre hufvudscener: 1) Mariæ Bebådelse, 2) Christi födelse och 3) De Vise Männens tillbedjande.

Ett Agat-Skrin, på locket en Negerbyst af svart Jaspis. Öfver bysten en krona. Vid Skrinets fyra hörn stå emaljerade Negrer. Kronan och hela Skrinet är zirad med Rosenstenar.

Ett par snäckformiga Skålar af Stjernsten; de stå på emaljerade guldfötter.

En stor Pokal och två Terriner af guld, emaljerade och helt och hållet inlaggda med dyrbara Gemmer, så väl Kaméer som gravyrer. Såsom några tro, hafva de tillhört Corfitz Ulfeld. Några af Gemmerna föreställa Furstliga personer af Österrikiska huset, m. m. och några äro antiker.

Ett åttkantigt Guldskrin. Locket består af en Bergkristall-skifva med utmärkta grave-ringar. En afgjutning deraf finner man i Repositorium. Skrinet är inlagdt med Gemmer och ädla stenar.

Tre stora Silfver-pokaler i form af glober, prydda med utmärkt graveradt arbete.

En stor, förgylld Silfverkruka med handtag och lock, hvarpå finnas tre niellerade medaljoner: *Fortitudo*, *Sapientia*, *Justitia*. Under botten står det Brunswig-Lüneburgska vapnet med omskrift: *Princeps Julius Dux — me fieri fecit. Henricopolis 1584.*

Ett stort, åttkantigt Silfverskrin, af drifvet, ciselleradt arbete, med scener ur Christi lefnads och lidandes historia. Fyra medaljoner af Bergkristall äro deri infattade; graverade af Giovanni Bernardi di Castel Bolognese († 1550). Uti Repositorium ligga afgjutningar af dessa sköna medaljoner.

Konung Christian V:s Brösbild i silfver på en förgylld silfverfot, hvarpå står att läsa: *Beatus est anima tua. Benedictum semen tuum.*

En Silfver-toilett.

Af Mosaik-arbeten, utaf Florentinruinermarmor och af Florentinsk Mergelskiffer med Dendriter märka vi:

Ett dyrbart, modernt, Romerskt Mosaikstycke af Salandri. I midten af detsamma finnes en blomsterkorg; rundt omkring äro fyra

små landskaper, och fyra stycken med afbildningar af djur. Det är köpt i Wien af Hans Maj:t Konungen.

Ett dyrbart Bord. Bordets skifva består af herrlig Florentisk mosaik och är infattad i en förgylld silfver-ram. Mosaiken afbildar små foglar, blomster och frukter. Bordet skall vara köpt i Florenz af Konung Fredrik IV.

Ett litet Skåp, invändigt beklädt med Florentinsk mosaik, och belagdt med elfenben. Utmärkt skön.

§. 27. *De egentliga Konstsakerna i Kongliga Museum.*

Dessa intaga hela den andra våningen i byggnaden, och äro till antalet 1100 stycken, som äro indelade i 4 klasser.

1:sta Klassen: Konstsaker, hvilkas ändamål är att föreställa existerande, eller blott idealiska föremål, men inga egentliga modeller.

Deribland:

a) *Altaren och Crucifixer.*

Ett Altar af Ebenholz (*A. a. 1.*). Det var förut i Slottskyrkan i Husum, och aflemnades år 1751. Det är 4 alnar högt, $2\frac{1}{2}$ alnar bredt, och så rikt ziradt med listor, plåtar och upphöjda figurer af silfver, att silfrets vikt går till 66 marker. De derpå anbragta, dels graverade, dels drifna och gjutna silfverplåtar och figurer föreställa scener ur Jesu lidandes historia, och äro utarbetade i Augsburg år 1620 efter teckningar af den såsom målare och gravör berömde Heinrich Goltz.

Ett litet Altar af Elfenben, hvarpå finnes Christi döda lekamen i Modrens sköte.

Af Crucifixerna äro några af Bernsten.

b) Dekorations-stycken och Grupper.

Ett väl utarbetadt Praktstycke af silfver, föreställande Konung Fredrik IV, på en tresidig med sinnebilder omgifven piedestal. Väger 408 lod och är förfärdigad af *Peter Klein*. (A. b. 1.)

En stor grupp af *Rosso antico*, som föreställer den af Apollo flådda Marsyas, och Midas's dom. (A. b. 5.)

En Marmorgrupp, föreställande Psychè, huru hon bemödar sig att qvarhålla den flyende Cupido. (A. b. 8.)

Venus i ett snäckskal och Amor sittande på brädden af detssamma, skönt utarbetadt i Bernsten. (10.)

En Diana af elfenben, på en stod af Lapis Lazuli med festoner och allegoriska figurer af elfenben; af L. Spengler. (13.)

Tiden, upphöjande Sanningen och nedtrampande Lögnen. Af elfenben och ett ibland samlingens skönaste stycken af denna materia. 16½ tum hög. (17.)

Två flygande Barn, af träd, skönt skurna af Thomas Quellinus. (39.)

c) Statyer och Byster. Deribland:

En af silfver förfärdigad Riddarstaty af Konung Fredrik III, som föreställer huru han stöter efter den emellan tvenne silfverpålar hängande ringen. I piedestalen af detta utmärkta konststycke är ett hjulverk anbragt, hvarigenom figuren kan sättas i rörelse.

Fredrik IV till häst, af silfver. På piedestalen, som är beklädd med silfver, äro de Danska provinsernas vapen emaljerade. Förfärdigad af Andres Neuman, och skänkt till Konungen på hans födelsedag år 1701 af Drottning Louise. Piedestalen är invändigt försedd med ett litet skåp af sköldpadd. (C. 2.)

Kejsar Leopolds Staty till häst, förfärdigad år 1659 af ett stycke stål. På hästens ven-

stra ben är anbragt en utomordentligt fint utarbetad broms. Det ämne, hvaraf detta konststycke är förfärdigadt, förstå endast få att sålunda behandla. Den mästare, som gjort denna pjece, Gottfried Leygeben, dog i Berlin år 1683. Hans lefnad är beskrifven i Doppelmay's underrättelse om Nürnbergska Mathematici och Konstnärer. (c. 3.)

Konung Christian V:s Staty; af elfenben, 18 tum hög, och särdeles märkvärdig för pjecens storlek. (c. 5.)

Andromeda, fastsmidd vid klippan. I bronz. (c. 9.)

En Romersk Krigare med ett svärd i handen. I bronz, efter en antik, väl utförd af Juan de Bologna. (c. 15.)

En Bågskytt, kallad Michael Angelo Buonarotti's Anatomi. Likaledes utarbetad af Juan de Bologna i bronz. (C. 16.)

Ett sofvande Barn. — En liggande Venus. Båda af hvit Marmor. (C. 33 o. 35.)

En Neptunus. — En Apollo. Båda af elfenben. (C. 40 och 41.)

En *Ecce Homo*. Äfven af elfenben. (C. 65.)

Ett Barn, skuret i elfenben af Ludvig van Lück. Barnet, som är beprydt med Elefantorden och stjerna, skall föreställa den aflidne Arfprinsen Fredrik. (C. 74.)

Två grupper, hvardera en Ziguener-familj; föreställande Man, Qvinna och Barn. Skönt skurna i elfenben med klädesstycken af brunt träd; ögonen emaljerade. (89 o. f.)

Några af buxbom väl skurna stycken.

Ibland Byster märka vi följande:

Konung Christian IV:s Byst, något öfver naturlig storlek, gjuten i Glückstadt af en obekant Konstnär.

Konung Fredrik II:s och hans Gemål, Drottning Sophia's, Byster; af bronz; båda i kropps-

storlek. De äro hemförda från Wien af Konung Fredrik VI år 1814. (118, 119.)

En Byst af förgylldt bly, föreställande Ryska Kejsaren Peter I; i kroppsstorlek. (120.)

Johannes' Hufvud på ett fat; i hvit marmor, af den berömda Romerska bildhuggaren och arkitekten *Giovanno Bernini*. (47.)

Konung Christian VI:s Byst, $4\frac{1}{2}$ tum hög, i Bernsten, af *J. Lorentz Natter*.

Ett fint arbetadt Mennisko-skelett, i buxbom.

Några väl skurna Hufvudskålar i elfenben.

d) *Basreliefer*:

Ibland de af *Metall* arbetade anmärka vi i synnerhet en Sköld af jern, utomordentligt konst-rikt drifven, och rikt belaggd med guld. Derpå föreställas en drabbning och en seger, samt krigsfångar i åtskilliga ställningar. Man tror, att densamma är förfärdigad af den Florentinska konstnären *Benevenuto Cellini* († 1572), såsom Karusell-sköld, för en Furste af Mediciska huset. Den har blifvit köpt år 1765 af fordna Konstkammarförvaltaren Morell på hans konstresa. Af detta stycke finnes också en teckning, som den berömde målaren *Jan de Witt* förträffligt måladt gult i gult.

Ett Konststycke af elfenben, föreställande Christi nedtagande från korset, förfärdigadt i ganska upphöjdt arbete af *Georg Betel* från Bayern. Detta konststycke är så väl i anseende till storleken som värdet ett af de förnämsta arbeten i sitt slag, och man säger, att Churfursten af Bayern bjudit konstnären derföre 10,000 gulden, för att behålla en så utmärkt konstprodukt i sitt land.

Många och olika *Basreliefer* i elfenben, af den i Norrige födde konstnären *Magnus Berg* († 1739). Det största af dessa och tillika det sista af konstnärens arbeten föreställer Konung Fre-

Fre-

Fredrik IV, omgifven af många allegoriska figurer. Det är 20 tum högt och 14 tum bredt.

Ibland andra Basreliefer i elfenben måste vi ännu utmärka:

Apollo emellan Marsyas och Midas; i ganska upphöjdt arbete, af år 1624. (77.)

Några Landskaper, på sådant sätt skurna, att de i fönstren synas såsom transparenter. (92—99.)

e) Stuckna, målade, stickade och väfda saker; deribland:

Scener ur Christi lidandes historia, punkterade i kopparplåtar af David Conrad, efter teckningar af H. Goltzius.

Två stycken med blommor och frukter, på postlin, målade af blomstermålaren J. L. Jensen. (21—22.)

Ett Porträtt af Griffenfeld, emaljeradt. På baksidan det Grefliga vapnet. Det är förfärdigadt i Köpenhamn år 1673 af Le Prieur, en Fransk konstnär. (28.)

En Tafla af Scagliola (en komposition af färgadt Gips), föreställande ruiner. (36.)

Konung Christian IV:s Porträtt, broderadt på siden; sannolikt af Eleonora Ulfeld. (44.)

Ett Stycke, som icke är att betrakta såsom konstverk utan såsom ett bevis af ovanlig ihärdighet, nemligen: den på siden broderade Saltzburgska Emigrationen. Af M. Ph. Rönnavin, som företog detta arbete d. 1 Mars 1732 och slutade det d. 31 Juli 1743, följaktligen derpå användt mer än 11 år.

Denna första klass med sina underafdelningar förvaras i 3 rum åt gatan. I det derbredvid varande hörnrummet ser man 3 stora skåp, som förete utmärkta prof af det förra århundradets konstsmak.

Här i taket en stor Ljuskrona af Bernsten, förfärdigad af L. Sprengler.

En prismatisk Dubbelbild.

En cylindrisk Spegel på ett bord, af Scagliola.

I den stora salen åt gården förvaras den 2:dra, 3:dje och 4:de klassen.

Den 2:dra klassen innehåller saker, som vittna om en sällsynt konstfärdighet:

a) Svarfvade Konststycken:

Trettio Elfenbens-Pokaler, ganska konstigt svarfvade, med blommor eller hålsvarfvade figurer, målerier eller stjernor och andra zirater. (1—30.)

Fyra Elfenbens-Vaser med många figurer af *L. Spengler*. (31—34.)

Konstigt svarfvade Pokaler af träd, på sådant sätt, att i en bägare befinna sig 100 mindre, den ena i den andra, så tunna som papper. (36—40.)

Ett af *Spengler* förfärdigadt utmärkt arbete af elfenben. Detta stycke består af en samling utaf många och mångfaldiga zirater af utomordentlig finhet, och slutar sig i en spiraltrappa. Det är 39 tum högt och förvaras i ett pyramidformigt Glasskåp. (41.)

Ett ungefär i samma smak förfärdigadt Arbete i elfenben, af Konstsvarfwaren *J. C. Opitz*, af år 1782. 36 tum högt. (42.)

Ett Elfenbensklot, $4\frac{1}{2}$ tum i genomskärning. I detta 12 andra klot, det ena i det andra; alla efter åtskilliga teckningar genombrutna. Förfärdigadt i China. (53.)

Ett ytterst fint Elfenbensklot, deri 17 andra kulor, och en stjerna med 12 utstående spetsar. (56.)

b) Konst-Modeller.

En Krigsfregatt af elfenben, hvars segel samt öfviga tillbehör likaledes äro af elfenben; kanonerna, ankaren och allt beslag af silfver. Förfärdigadt af *Jacob Jensen Normann* år 1654.

Till de förnämsta arbeten af detta slag hörer en modell till ett litet, fullkomligt utrustadt Krigsfartyg, af Bernsten, af *Didrich de Thurah*, som dog år 1788 såsom Kommendör i Kongl. Danska Sjöstaten. Det är 4 tum långt och har årtalet 1723. Så litet det ock är, så äro dock originalets dimensioner efter en måttstock proportionerligt noga iakttagna. Det är nemligen en modell till ett under Konung Fredrik IV byggdt Krigsskepp Anna Sophia. (6.)

Modell till ett Krigsskepp af 70 kanoner, sammansatt af perlemo och bernsten, af *Niels Nielsen*. (10.)

En liten Slup af perlemo, förfärdigadt år 1744. Den är inlemnad såsom supplik till en tulltjenst. Den har nemligen en påskrift, hvarmedelst konstnären uttalat sin begäran i några rimmade rader. Han blef också Tullkontrollör i Aalborg. (11.)

Modell till en Tredäckare af 116 kanoner. Förfärdigad i England af benknotor af de uti sista kriget fångna Danskar.

Modell till en bergig trakt, med en rörlig parforcejagt; af silfver. (16.)

Modell till en Bergfästning med hus, träd, krigsfolk o. s. v.; af silfver. (17.)

En liten Kaross med 4 hästar, af *Didr. de Thurah*, 1749. (19.)

Ett Sjöstycke, föreställande skepp i en starkt upprörd sjö, gjordt af en hvit pappersmassa, af Löjtnant *Stewart*.

Ett litet Skrin af polerad stål, inlaggd med stål. Deruti modellen till en lodbössa med tillbehör. (21.)

c) Några isynnerhet genom finhet och litenhet utmärkta Konststycken; deribland:

Ett i filigrans arbetadt elfenben och sköldpadd konstigt sammansatt Hus, i hvars trenne våningar åtskilliga scener ur Christi lidandes

historia föreställas medelst små figurer af elfenben. (B. C. c. 1.)

Ett af elfenben och bernsten sammansatt Konststycke, formadt såsom ett Göthiskt torn. I alla tornets våningar äro figurer, hvilka genom den på grundytan anbragta mekanismen kunna sättas i rörelse. (2.)

En svarfvad Pokal af elfenben, hvilkens bågare är fint och mäterligt utarbetad, och locket prydt med ett fint utarbetadt Göthiskt torn af elfenben och bernsten; af Kejsar Rudolf II. (3.)

Tvenne i vax pousserade stycken, föreställande den Babyloniska Tornbyggnaden och det Bethlehemitiska Barnamordet, äro märkvärdiga i anseende till den stora mängden af fint arbetade figurer. (4—5.)

En i relief mäterligt förestäld Konung Fredrik IV:s Parforce-jagt. (6.)

En liten Altartafla af buxbom, $5\frac{1}{2}$ tum hög. Man ser här en mängd, med en knappt begriplig konst utarbetade, fristående figurer (den största ungefär $\frac{5}{8}$ tum), genom hvilka scener föreställas utur Christi lidandes historia. (7.)

Ett Desmer-äpple af silfver, med 2 halfklot af buxbom, på hvilket vår Frälsares gång till Golgatha och korsfästelse äro föreställda med utomordentlig konst och finhet. (8.)

Ett Desmer-äpple af träd, likaledes med halfklot, hvarpå dylika föreställningar äro inskurna. Konstnärens namn, Adam Theodriti, förmodligen en Munk i Messina, står bredvid. (9.)

Konung Christian VII:s Porträtt, sammansatt af ytterst fina diamanter; förfärdigadt i Paris af en Dansk konstnär, under det Konungen uppehöll sig derstädes. (17.)

Tvenne Blomstervaser, gjorda af elfenben med beundransvärd finhet. (22—23.)

En Forvagn med 6 hästar, knappt synlig för blotta ögat. (39.)

En Körbärskärna, på hvars yta 100 hufvuden äro inskurna. (43.)

En ytterst fin Spinnrock.

117 stycken af elfenben ytterst fint arbetade Husgerådssaker. (47.)

Afbildningar af Insekter i stål med bländande likhet. (40—42.)

d) Konststycken i *Skrift* och *Måleri*; deribland:

Konung Christian IV:s Porträtt i ytterst fin skrift.

Den heliga Margaretha; skönt tecknad; underlaggd med färgor och deruppå helt och hållet skrifven. Stycket är infattadt i en ram af slipad kristall.

3:dje Klassen: Saker, som utmärka brukbarhet och bestämmelse för ett visst ändamål:

a) Dryckeskärl; deribland ett Dryckeshorn af elfenben, 23 tum långt, hvarpå scener ur den Grekiska fabel-läran äro inskurna i upphöjdt arbete. Hornet bäres af en man utaf silfver, i Norrsk bonddrägt.

Ett af de förträffligaste arbeten och mest utmärkta praktstycken i denna samling är i salens öfversta ända. Det är sammansatt af silfver, förgylld bronz och elfenben, och har formen af en pokal, hvars emblematiske bild skall föreställa vattnet såsom element. Det är i det hela 33 tum högt. Bägarens krans är förfärdigad af ett enda elfenbensstycke och ziradt med basreliefer. Dess största vidd är $7\frac{1}{2}$ tum, och det är märkvärdigt i anseende till elefantandens sällsynta storlek, hvaraf det är skuret. Det är förfärdigadt af *Magnus Berg*.

En Pokal af vahlbjörk och deruti en förgylld silfverbägare af utmärkt fint arbete. Den är förfärdigad af oftanämnde *Magnus Berg* i hans 16:de år, då han ännu var i tjänst hos

Norriska Ståthållaren, General-Löjtnanten *Johan Wibe*, som skänkte denna Pokal till Konung Christian V, och derigenom förorsakade, att den konstälskande Konungen åtog sig den så mycket lofvande ynglingen.

En Elfenbens-Bägare, på hvilkens omkrets en Bacchanalia är skuren i ganska upphöjda figurer, af *Jacob Holländer*. Detta stycke är ett af de förnämsta i denna afdelning, och var i den grad erkändt såsom mästestycke, att den målare, som gjorde denna konstnärens porträtt, gaf honom bägaren i handen. Detta porträtt kan ses i Kongl. Måleri-samlingen under N:o 813.

En stor Elfenbens-Pokal, förfärdigad af Ryska Kejsaren Peter I och skänkt till Konung Fredrik IV. (58.)

En oval Pokal af elfenben, förfärdigad år 1618 af Ärkehertig Leopold. (59.)

En Pokal af elfenben, omkring hvilkens bägare en orm slingrar sig; förfärdigad 1714 af Svenske Generalen *Magnus Stenbock*. (60.)

En cylinderformig Bägare af elfenben, skönt svarfvad, på locket porträttet af Astronomen Tycho Brahe, och i botten porträttet af hans Fru.

b) Vaser, Dosor, Buteljer och små Husgerådssaker; deribland:

En Elfenbensdosa med Kejsar Peter I:s porträtt, svarfvad af honom sjelf 1714 och skänkt till Konung Fredrik IV. I dosan är en Kompass. (8.)

En så kallad Trefaldighets Ring i en flat elfenbensdosa; af *Magnus Stenbock*. (13.)

En Dosa af elfenben med ett schackspel, föreställande Konung Fredrik V:s Hof och Garde. (16.)

Elfenbensdosor, på hvilkas lock in- och utvändigt finnas rosor med fristående blad. Förträffligt arbetade af Bendix Grothschilling. (20—30.)

c) *Uhr och Möbler; deribland:*

Ett stort, efter smaken i konstnärens tid ganska präktigt, Stånd-Uhr, med sköldpadd, löfverk och figurer af silfver och elffenben. Ofvantill en byst, skuren af en Saphir och prydd med ädla stenar.

Ett Uhr i samma smak, på hvars piedestal är en på flöjt spelande herde, af guld. Han har framför sig ett lamm, hvars hela kropp är en äkta perla.

Ett Uhr i samma smak, i hvars fotstycke är en rik toilett af förgylldt silfver och slipade agater.

Ett helt litet Fickuhr af guld, $\frac{3}{4}$ tum i genomskärning.

Ett ovalt Silfver-Fickuhr, derigenom märkvärdigt, att verkets hjul äro 3, 4 och 5-hörniga.

4:de Klassen: Stycken, som utmärka sig genom ämnets sällsynthet, hvaraf de äro arbetade, eller genom någon enskild blomständighet; deribland:

En mängd af Bernsten svarfvade pjecer, såsom: en liten Ljusstake.

Två Schackbräden, 13 tum i kvadrat, helt och hållet belagda med bérnsten och zirade med graveringar. Schackpjecerna äro till en del väl skurna byster; af *L. Spengler*. (141—142.)

Två Strutsfjädrar i elffenben, vasformigt infattade med skönt utarbetade figurer. (150—151.)

Två Sköldpaddsägg, infattade såsom små pokaler. (167—168.)

Två svarfvade Vaser af Cocosnöt-skål, med zirater af sköldpadd och elffenben. (169—170.)

Af
samma
Konst-
när.

Några Konststycken af röda Koraller, såsom: en grupp, föreställande S:t Göran till häst, som strider med Draken, (183.) —

Charons Båt med passagerare, (185.) — Andromeda, fastsmidd vid klippan, (189.)

En Bägare af Rhinoceros-horn, svarfvad af Kejsar Rudolf II. (209.)

En lockig och friserad Peruk af hårfin glastråd.

Ett långrundt Fat af sådana, som voro praktfat i Medeltiden, af så kallad *Emaillé de Limoges* eller emaljeradt kopparbleck. (b. 22.) —

En Skål af samma ämne. (b. 23.)

En Hirschfångare, i hvilkens fäste är ett matematiskt bestick, och derjemte en rakknif, en sked, en knif, en gaffel m. m. tillsamman 22 stycken. (b. 40.)

En Löparestaf af elfenben, hvori den Svenska Generalen Magnus Stenbock lät insticka bref för att fortskaffas eller meddelas af hans löpare. (b. 43.)

Ett Kruthorn, förfärdigadt af svartbetsadt träd, hvarpå i en ringformig grupp en hund, angripen af fyra andra hundar, är inskuren af *Albrecht Dürer*. (b. 56.)

§. 28. Den Ethnografiska Klassen af Museum.

Den *Ethnografiska Samlingen* har sin största rikedom i Japanska och Chinesiska saker.

a) Ibland Japanska föremål märka vi:

Några utmärkt väl lakerade saker. Den Japanska lackeringen öfverträffar vanligen den Chinesiska i godhet. Trädet *Urusi*, som lemnar saften till lackering, är utförligt beskrifvet i *Kämpfers amoenitat. exot. p. 791.*

Här ser man åtskilliga Skåp, Kistor, Koffertar, svart lackerade, med guld, några med inlaggd perlemo, med upphöjda figurer, såsom landskap, blommor, menniskor eller djur o, s. v.,

Beslag och Låsar af väl arbetad, starkt förgylld koppar.

Lackerade Presenter-Tallrickar, Dosor, Lådor o. s. v.

Modellen till en Japansk Bärstol, kallad Norimon eller Congo.

Åtskilliga flätade saker, smått Husgeråd, Figurer. Härbland finnas tre af fint rör flätade Thekoppar, invändigt fernissade och förgyllda. Ett Thefat likaledes. En ganska liten, fint flätad Korg af Cocosbast med sidenvippor o. s. v. Tobakspipor, Tobakskaft m. m.

Ett svart, guldlackeradt Harnesk med hattformig hjälm, visir och halskrage af koppar. Arm- och benskenorna äro sammanhäftade med sidenrängor, så att allt låter röra sig. — Ett enkelt Harnesk med hjälm i vanlig form, och half visir eller hjälmframstycke, dels af koppar, dels af fiskben, och lakeradt svart med guld.

Åtskilliga Vapen: Spjut, Dolkar, Sablar, Pilar och Koger, Sköldar.

b) Ibland Chinesiska saker anmärka vi:

Heliga föremål: Ett Torn, tre fot, tre tum högt, sammansatt af glasperlor. Det är en efterhärming af det så kallade Postlins-tornet utom Nanking vid Tacksamhetens tempel. — Två af elfenben arbetade Torn af 9 våningar, 10 tum höga.

Lackerade saker:

Mycket Postlin; deribland ganska stora Vasar, Bojaner o. s. v.

Några figurer i lera, föreställande Kejsaren och hans familj, Mandariner och andra Chinesiska personer. Vidare några figurer af Danska män, som varit i China.

Ett stycke, dels af elfenben, dels af lackeradt träd, föreställande en Byggnad af flera våningar, med lanternor, klocker, blomkrukor, en puk-

slagare, musikanter och dansande, som sättas i rörelse medelst ett uhrverk.

Ett Elfenbenshus med en qvinna, som slår på en puka, och andra figurer, som röras medelst ett uhrverk.

Ett annat Elfenbenshus, belaggt med sköldpadd, deruti tre Europeiskt klädda figurer.

Ett Grottvverk med föreställningar af träd, blommor, djur och foglar, alldeles i Chinesisk smak. Detta sammansatta arbete står på ett fyrkantigt, med perlemo belaggt bräde.

En modell i elffenben af ett Lustfartyg med standarer, för att tillkännagifva de farandes rang. Af år 1732.

Två Fartyg (Sampaner), det ena af elffenben, det andra af perlemo och elffenben; med uhrverk, hvarigenom de kunna sättas i rörelse.

En Rese-Sampan af träd, ganska väl eftergjord, försedd med alla ut- och invändiga redskaper, till och med kabyssans nödtorfter, samt med folk i kajutan.

c) Ostindien, de dertill gränsande länder och nära liggande öar.

Några bilder i metall af de Indiska Gudomligheterna: Brama, Vischnu och Sciva m. m.

En modell i träd af en stor Pagod vid Tranquebar.

En Amulet i guld, besatt med små ädla stenar, föreställande Vischnu.

Vapen: Spjut, Dolkar, Bågar och Pilar, Kruthorn, o. s. v.

Husgeråd: Tobakspipor. — Solfjädrar, deribland en stor Solfjäder af fogelfjädrar, en af fiskskinn o. s. v. — Skålar, Dosor, Putssaker, en Silfver-filigramsfot till rosenvatten, skrifna Palmblad o. s. v.

En Ostindisk Huckah eller Tobakspipa, af glas, på en fot, med dertill hörande skaft. Det är bekant, att Österländningarne finna en stor

njutning deri, att låta tobaksröken först gå genom vatten. De förmögna hålla en öfvad betjent (Huckahpodar), hvilkens hufvudsyssla består deri, att hålla rökdonen rena, att blanda tobaken med åtskilliga välluktande saker, och att med omsorg tillreda den massa, som skall brinna i Huckah.

En präktig Huckah af silfver, förgylld och zirad med mångfaldiga slipade glasperlor, stående på en med guldfransar beprydd Leopardhud. Den har tillhört Naboben af Luknau, och skänktes år 1815 till General Stafford, som vid sin död kvarlemnade den åt Doktor N. Wallich i Calcutta. Denne har öfverlemnadt den till H. Maj:t Konungen.

d) Af Persiska numror erinra vi: en åttkantig, platt Kaka af jord från den ort, der Hossein eller Houssein, en af Persernes eller Turkarnes Helige, af Scythernas sekt, blef dödad. En enda familj har utslutande rättighet att tillreda dessa Kakor, såsom ock att förfärdiga rosenkransar af samma jord. Kakorna prässas i en form; ofvan ser man en rundel, och vid kanten är ett språk ur Koran intryckt. Schyterna tro, att deras böner till Profeten äro kraftigare, om de tillika röra pannan med denna Kaka och bruka Rosenkransar af denna jord. Två Rosenkransar och fem Kakor af denna heliga jord äro hitkomna genom Niebuhr.

e) Turkiska saker: deribland:

Åtskilliga Vapen, Pikar eller Spjut, Sablar, Dolkar, Bågar, Koger m. m.

Några Troféer eller Segertecken, som den berömda Danska Amiralen *Cort Adeler*, under det han var i Venetiansk krigstjänst, vann år 1654 i en slagtning emot Turkarne. (Dervid står på en taffla en Holländsk vers med förgyllda bokstäfver af *Carl von Mandern*.) Man ser äfven här de i fäktningen eröfrade, stora, för-

gyllda och af 82 Turkoser zirade Silfver-Standarer; — den Sabel, som Cort Adeler med egen hand frantog den Turkiska Amiralen och hvilken Konung Christian V sedan sjelf bar i det Skånska kriget 1676—8. Denna Sabel fördes 1692 till Konstkammaren. — Fyra tunga, med silfver beslagna, samt med gul metall och ädla stenar konstrikt zirade Bössor m. m.

En Turkisk Sadel, rikt stickad med guld och silfver på svart sammet, med dertill hörande pistolhölster, betseltyg och bröstremmar beslagna med förgylld messing, steghyglar af jern förgyllda, violetta i guld virkade tyglar, och betselstänger af hvit metall.

Två andra Sadlar med tillbehör; präktigt stickade Ridtyg, sända till Konung Fredrik V såsom skänk från Tunis.

Tobakspipor, Piphufvuden m. m.

f) Det öfriga Asien:

En Arabisk eller Mohrisk Sko; — en Arabisk Gördel med Knif, skaftet och slidan inlaggda med silfver; — två Arabiska Rökelsekäril af flätadt rör, på en trädfot och annat.

g) Såsom Afrikanska föremål skulle vi först hafva anført de ofvannämnda Sadlarne, som äro komna ifrån Afrika, om de icke, emedan de äro lika de Turkiska, med rätta hade funnit sin plats ibland dessa.

En Tunesisk Jagttagan med en skida af rödt sammet och ett rikt stickadt gehäng. Alltsammans beslaget med förgylld messing. — Ett dertill hörande Gehäng eller Gördel.

Några Klädespersedlar, såsom: Benkläder, Skärp, en Hufvudbetäckning såsom en Turban, ett par dyrbara Tofflor, komna från Algier 1754.

Något från Kafferlandet, skänkt af Doktor Rosenstiel: deribland tvenne Rupak-ringar af elfenben, som Kaffrarne nyttja såsom äretecken; man insmörjer handen, för att kunna träda rin-

garna på armen, hvarifrån de sedan ej kunna borttagas, utan att sönderbrytas. En afluggen arm med sin Rupak-ring är ett utmärkt seger-tecken. — Två Ringar af koppartråd, konstigt virade af Boschismännen, som pläga bära sådana ringar på armen. Två Pilar af Boschismännens, som äro af rör med benspetsar. Dessa spetsar äro lösa, och insättas förgiftade när pilen skall afskjutas, och när pilen utdrages, sitta dessa kvar i såret.

Något från kusten Guinea; häribland: en Negertrumma af urholkadt träd, öfverspänd med ett skinn och försedd med stämmremmar. — Fyra Blåhorn af elefantständer, till en del med utgrafna föreställningar af ödlor och vidundershufvuden. På Guinea-kusten nyttjar man blåsinstrumenter af elefantständer utaf olika storlek, som äro mer eller mindre urholkade, allt efter som de toner böra vara, som skola frambringas. *Labat* berättar (Vol. I. XII.), att en af detta landets Konungar vid ett besök, som han gjorde den Danska Guvernören i Fort Fredriksborg, hade 20 man i sin svit, som blåste på sådana instrumenter till ljudet af en trumma.

h) Ibland Amerikanska saker: Vapen, Kläder af röda fjädrar, Halsband af färgade glastråd, Glasperlor m. m., märka vi: en modell, ungefär en aln lång, något mindre bred och hög, till en Sydamerikansk med palmblad betäckt Boning, som tillika innehåller modellerna till de inföddas Vapen, neml.: Klubbor, Bågar, Pilar, Husgeråd, Båtar, Slädor, Hängmattor, Korgar o. s. v.

i) Af Grönländska, Lappska och andra Nordiska saker är antalet helt ringa, deribland:

Modellen till en Grönländsk Kajaks; deri en fiskare och hans redskap.

Ett par Lappska eller Finska Skidor med dertill hörande stänger.

Finska Skor af spånor.

§. 29. *Museum för Nordiska Antiquiteter.*

Det befinner sig i en af Universitets-Bibliotheket öfverläten lokal öfver choret i Trinitatis-Kyrkan. År 1807 blef det grundlagd; och från år 1819 har man hvarje Thorsdag från kl. 11 till 1 fritt tillträde till detsamma, hvarvid Hr. Kansli-Rådet Thomsen på ett ganska lärorikt och angenämt sätt visar och förklarar de viktigaste föremålen i Museum. Hans beredvillighet har jag att tacka för nedanstående meddelanden,

Den om Danska litteraturen så högt förtjente Professor *Rasmus Nyerup* har år 1806 lemnat "en öfversigt af Danmarks Fornsaker, såsom man kunde tänka sig dem uppställda i ett framtida National-Museum." Så lyder nemligen titeln på fjerde delen af hans ofvannämnda skrift: Beskrifning m. m. 1806. Ett Bihang är sedermera år 1808 utkommet med 10 plancher, föreställande Odenseska monumenter. "I en sådan asyl," heter det, "hvarest de mer och mer försvinnande national-antiquiteter voro förvarade, måste hvarje fäderneslandets vän, gående från sal till sal, kunna studera kulturens successiva framsteg, och nationens begrepp, seder och vanor." Professor *Nyerup* lät det likväl icke bero vid detta skriftställare-arbete. Genom den af honom väckta uppmärksamhet för saken, och genom det bifall, som skänktes hans idéer, blef man föranlåten att tillsända honom många goda bidrag till en sådan stiftelse. Härmed lades grunden till Museum på Universitets-Bibliotheket. Derpå uppfordrade han i "Dagen" 1807, N:o 45, till insändande af nya bidrag. Dessa blefvo honom äfven immerforti tillsända, och så hade han den glädjen att i uppkomsten och tillväxten af detta Museum se ett af sina if-

riga bemödanden för vetenskapernas befordrande herrligt belönt. Efter någon tids förlopp blef en permanent Kommission nedsatt för de Nordiska Antiquiteternas förvarande genom en Kongl. Kommission den 22 Maj 1807 (sannolikt på föreställning af Kansliet). Ibland dess medlemmar var naturligtvis äfven Nyernp. Kommissionen blef berättigad att öfverallt i de Danska staterna välja lärda män till korresponderande ledamöter, och att tillika inbjuda Prester att insända underrättelser öfver de i deras distrikt befintliga Antiquiteter. Kommissionen blef äfven uppdragen att öfverväga och föreslå, huru med möjligast ringa kostnad för staten ett Stats-Museum kunde stiftas för alla i landet förhanden varande Antiquiteter, och huru det kunde inrättas till offentligt begagnande. Kommissionens ledamöter voro, såsom man kunde vänta, män af nit och verksamhet för en vetenskapsgren, med hvilken de hade förtrolig bekantskap. Snart derpå blef för Prester och andra, till hvilka cirkulär utgingo, en instruktion utarbetad, efter hvilken de kunde rätta sig, och i denna instruktion voro de föremål, öfver hvilka man önskade upplysningar, förda under tolf rubriker. Genom den öfverallt lifliga beredviligheten blefvo många, till en del utförliga upplysningar samlade, och många viktiga saker från olika orter, så väl enskildt som i hela samlingar, skänkta. Derigenom och genom kongligt understöd; som satte Kommissionen i stånd att göra inköp, och att bestrida de nödiga kostnaderna, har samlingen under de, sedan dess anläggning af Professor Nyerup, förflutna två decennierna, blifvit bragt så vida, att den ibland dylika samlingar i Europa, nemligen af Antiquiteter, som icke äro af Egyptiskt, Etruriskt, Grekiskt eller Romerskt ursprung, intager ett utmärkt rum.

En ibland grenarne för Kommissionens verksamhet är att gifva beskrifningar och underrättelser om allahanda forntidens monumenter, och för detta ändamål utger den en tidskrift i obestämda häften i 8:o, med titel: "Antiqvariske Annaler." Fyra Band, hvardera i 2:ne häften, äro utkomna från år 1812 till slutet af 1827.

Samlingen innehåller redan mer än 6000 nummer, är ungefärligen indelad såsom samlingen i Kongl. Museum, och så ordnad, att en kronologisk princip är iakttagen i hvarje klass.

A. Den första Hufvudafdelningen angår *Nordens hedniska tidsålder*, med följande underafdelningar:

a) *Stenvapen, Redskaper och Symboler*. Dessa äro naturligtvis ifrån de äldsta tiderna, nemligen från de tider, då metaller ännu saknades, eller hade ett ganska högt värde. Ibland dessa utmärker sig en ganska fullständig samling af Stenkilar, så kallade af deras långdragna, isynnerhet åt ändan spetsade kilform. Man har nemligen kallat dem åskviggjar. Man finner här några i rå form, blott tillhuggna; andra halfslipade; och åter andra fullständigt utarbetade. Här förvaras ock fem sådana Slipstenar, af hvilka man begagnat sig vid dessas och andra redskapers tillverkande. Några äro märkvärdiga af stället, der de blifvit fundna; så är en uppgräfd ur den i 8:de århundradet aflidne Konung Harald Hildetands grafhög.

Icke mindre märkvärdig är samlingen af *Stenxor* och *Hammare* med öga för skaftet. Deribland äro några af hårda stenarter, såsom af porfyr, serpentin o. s. v., ganska väl arbetade pjecer; andra, som i halffärdigt tillstånd visa, huru man slipat skafthålen och begagnat fragmenter.

Sten-

Sten-Mejslar, Slungstenar, Pilspetsar och många saker, öfver hvilkas bestämmelse man äger ingen visshet, utan endast förmodanden. Deribland är isynnerhet att märka en under muddringen vid "Kallebostrand" uppfiskad pjece, som man anser för ett Stenankare.

Flera hundrade Stenknifvar, af ganska olika storlek, som kunna föras till 5 eller 6 slag. Om en ganska märkvärdig, den enda i sitt slag, läser man i "Antiquar. Annal." IV Band, 2 h. 500—1.

Man antager att denna samling af Nordiska Fornlemningar af Sten är den fullständigaste och största nu för tiden, och att hon utgör, om icke en mycket pryddig, åtminstone en onekligt utmärkt afdelning i Museum. Dess fullständighet lemnar öfver bestämmelsen och bruket af dessa stenredskaper, tillhörande Nordens gamla innevånare, åtskilliga åsigter, som man förut icke ägt.

b) Af *Graf-Urnor* eller *Ask-krukor* har man gjort två under-afdelningar:

En svit af de äldsta och råast arbetade, utaf *Lera*. Att de funnits i förening med stensaker, vittnar för deras höga ålder. Ibland dessa äro icke få försedda med lock, och uppställda i den ordning, som de funnits i grafhögar; några utan, andra med ett eller två öron, några formade såsom flaskor, en med fyrkantig mynning, några ganska små.

Tillika har man på Bornholm funnit en fyrkantig *Stenurna*, ännu den enda i sitt slag. *Antiq. Annal.* IV B. 1 h. s. 184. Om en *Stenurna* på Föhr, urgrafd i en hård kiselsten, läser man i *Antiq. Annal.* III B. 1 h. s. 72.

Ibland den stora mängden af *Urnor* i denna afdelning äro många ganska väl bibehållna, komna från *Scheelska* samlingen i *Itzehoe*. De hafva funnits i trakterna af *Itzehoe*.

β. *Yngre Urnor.* En svit af *Lera*, hvarelse bland flera af utmärkt arbete. En af utomordentlig storlek, 15 tum hög, 15½ tum bred, funnen år 1818 i en torfmosse på Jutland; säkerligen en af de aldrastörsta.

Af *Guld* har man tre *Urnor*. — Af *Koppar* sex, nemligen en stor och fem mindre, så inrättade, att de kunna hänga i grafvarna.

Tre *Glas-Urnor*; den ena formad såsom en pokal, utan fot, med slipade ovala figurer, fundna i en hög på Falster. En annan af grönt, men ganska tjockt glas, med inslipningar och fördjupningar på utsidan, samt med inskärningar på halsen för två ringar. Den tredje och tillika den minsta är funnen i en hög på Seeland i grannskapet af Alsted-qvarnen; hon är oslipad, men försedd med ett slags fot.

Såsom bihang till Urnsamlingen hafva i senare tider en mängd ben och kol blifvit samlade från grafhögar. Man har derigenom kommit till den vissheten, att i de äldsta tiderna den Nordiska hjeltens häst, hund och ibland äfven andra kreatur följde honom i grafven.

c) *Sacra*, eller de till *hedniska gudstjensten* hörande saker:

Rökelsekakor, nyttjade vid offren eller likens förbränning. En är obruten och visar formen; en annan är bruten, för att tjena till undersökning, och den gifver ännu en vällukt, som den följaktligen bibehållit i 900 år. En tredje, något större än de andra, är funnen i en torfmosse vid Holte i Sölleröds socken. Dylika stycken äro fundna i Sverige.

Metallkettlar och Kärl, samt ett eget slags *Ämbare*, fundna i grafhögar, vid pass 10 stycken. De räknas till denna afdelning, emedan de sannolikt varit brukade vid begrafnings-ceremonier, och man af flera skäl antager, att dessa äro de i *hedniska tiderna* till mottagande af of-

ferdjurens blod nyttjade så kallade "Haudboller."

En art Metall-säll, som äfven sannolikt blifvit nyttjade vid begravnings-ceremonier under hedendomen, emedan de finnas jemte aska och urnor. Ibland dessa utmärker sig ett, som är fullständigt och tydligt utvisar, att till sådana säll hört ett lerkärl, fodradt med en tunn metallplåt, och dessutom åtskilliga andra stycken, hvilka likväl äro nästan alltid förtärda eller blott finnas i otydliga fragmenter.

d) *Vapen af Metall*, en icke obetydlig artikel, hvarvid i förhand anmärkes, att alla jernsaker från hedendomen höra tillsällsynta föremål. I grafhögar af jord är denna metall alldeles upplöst, och blott några tecken derefter äro öfriga. Hvad man funnit af jernsaker, har blifvit upptäckt i sand- eller stenhögar.

Vapnen äro: Svärd, hvaribland ett belaggt med guld, fragmenter af svärd och af skidans beslag; — Yxor; några till en del, andra helt och hållet af jern; Hamrar; fragmenter af Sköldar och Sköldknappar; Dolkar, Pilspetsar och några till Båga hörande stycken. — Stora Metall-Lurar. — Betsel och Sporrar af hög ålder, o. s. v.

e) *Smycken*. Samlingen af Ringar, nemligen Hår-, Hals-, Arm-, Hand- och Fingerringar är betydlig. De äldsta, fundna bland stensaker, äro råa arbeten, vanligen endast spiraler; de deremot, som tillhöra de hedniska tidernas senare perioder, äro ofta ganska konstrikt svarfvade, vridna eller flätade och på många sätt arbetade.

Ituhuggna Ringar, i forntiden brukade såsom mynt.

Ibland Ringar finnes en spiralvriden Fingerring af koppar, fordom helt och hållet och ännu till en del inlaggd med guld, icke för-

gylld. Den är ett märkvärdigt prof af våra förfäders skicklighet att öfverdraga kopparen med tunna guldplåtar, hvaraf man har flera exempel från forntiden.

Ibland Guldringar finnes en med gammal Persisk inskrift på ena sidan och runor på den andra; den är funnen vid Kjertemind på Fyen.

Halskedjor, Berlocker m. m. af guld och bernen. Omkring 20 stycken.

Många Spännen af guld, silfver och koppar. Ibland kopparspännen är ett, hvaruti silfverfigurer äro inlaggda, och i dessa åter stälzirat; följaktligen har en sammansättning af tre metaller ägt rum.

Ett litet, prydligt räffadt, ovalt Spänne, belagdt med en tunn guldplåt; det är kommet från Bornholm, o. s. v.

Ibland zirater af detta slag finner man oftare ormformiga figurer, konstrikt bearbetade i fina flätningar, filigrans- och inlaggdt arbete, osvikliga prof på guldsmedernas stora skicklighet i forntiden.

Hårnålar af guld, silfver och bronz; Kammar och Pinsetter m. m. af ben och bronz.

Smycken af bernen och glas. De bestå mest af Perlor, bland hvilka flera af den sällsynta, konstiga glasmosaiken, som funnits i urnor på Bornholm.

Glaskoraller m. m., som bära spår efter förbränning, och till en del varit nära smältning.

Berustensperlor och andra saker. Några i form af stenyxor med hål, ganska små, sannolikt symboler, fundna i en torfmosse på Bornholm.

Guld-Bracteater med utzirad kant och åtskilliga figurer, alla med öglor, utgöra en egen klass af Nordiska fornlemningar, hvaröfver emellertid ännu råder mycket mörker. Det är dock temligen sannolikt, att de förnämligast blifvit burna i halsband, och brukade såsom ett slags

smycken med amuletisk betydelse. Flera ibland dem hafva runor. Museum har omkring 30 olika pjecer, och har alltså till antalet en af de största deraf bekanta samlingar. Ibland dessa Bracteater är en, den största och anseeligaste man känner, funnen i Ebeltoft år 1825. Dess storlek föranlät bönderna, som funno den, att tro att den varit ett guldlock till en drickskanna. Dessa Bracteater äro stuckna i koppar, och det meddelas en beskrifning öfver den i Antiquar. Ann., 5 Bandet. I Professor Nyerups Antiquar. Anteckningar, gjorda under hans resa i Tyskland år 1821, läser man något om några Tyska paleografer öfver Bracteater, hvarvid man dock måste erinra, att de upplysningar, hvilka man, såsom sagdt är, har att vänta, säkerligen skola här och der rätta dessa yttranden.

f) Några under gräfning i Drottning Thyra's hög vid byn Jellinge i stiftet Ripen, $\frac{1}{2}$ mil från Weile, fundna saker, såsom: en Silfverbägare med zirater i drake- och ormform, inlaggda med guld. — En liten Kopparfogel, öfverdragen med en guldplåt. — En större Fogel, o. s. v.

Byn Jellinge på Jutland är en af de märkvärdigaste orter, som Nordiska historien omtalar, och den förvarar flera af landets äldsta monumenter. En underrättelse om dessa monumenter och om de derstädes åren 1820 och 1821 företagna undersökningar läser man i Antiquar. Ann., IV B., 1 h.; cf. Nyerups förteckn. öfver Runstenar, s. 23 o. f.

g) Åtskilliga Redskaper och Husgeråd af metall; af ganska olika art och storlek. Knifvar. Deribland fyra små med spiralformiga skaft, hvilka oftare finnas i högar och urnor, och på hvilka man ser en föreställning, som liknar ett skepp med snabel, utan mast och manskap. Dessa likna föreställningar af skepp, som man

ofta finner inhuggna i berg i Norrige och Sverige, och hvarigenom en gammalnordisk sed, att bränna de döda och begrafva dem i fartyget, beskannas och upplyses. En afhandling härom af Hr Justitierådet Werlauf står i *Antiquar. Ann. IV B.*, 2 h., 275 o. f.

Af de, nästan öfverallt i Europa fundna, metallredskaper från forntiden, som man kallat Celts, finnas här omkring 30 stycken; deribland två, som ännu hafva en lemning af ett trädskaft.

Af "Paalstave," ett dylikt slags redskap, finnas omkring 20 stycken. Också bland dessa finnes en, som ännu har en del kvar af det dertill hörande trädskaftet.

En aflång Terning af ben, med två andra, fundna i en Norrsk grafhög. Fragment af en annan Terning, äfven funnen i Norrige i en grafhög.

En Vågskål af zinkartad metall-komposition, utmärkt fint arbetad, svarfvad och polerad, är äfven funnen i en grafhög. — Äfven har man funnit Proberstenar i grafhögar. Tvenne sådana äro här förvarade.

a) Åtskilliga saker, hvilkas bruk och bestämelse är ganska ovisst; deribland 12 Metallstycken, formade såsom skålar, och hvar och en med en ögla i midten, m. m.

Såsom bihang till denna afdelning af Nordiska fornlemningar från Hedentiden förvaras i ett eget repositorium saker, som man erhållit från angränsande Nordiska länder, och hvilka tjena till upplysning af de öfriga Nordiska antiqvarier. Så finnas här mönster af Nord-Tyska och Engelska Grafurnor af lera; — flera små Germaniska Idoler; Stenvapen och Redskaper, som funnits i England och Irland, och blifvit skänkta till Museum af Professor *Giesecke*.

B. *Runmonument*er utgöra en vigtig afdelning af Nordiska antiqvarier. Af Kommissiönnen följdes den regeln, att Runmonument, om de funnos på sitt ursprungliga ställe, äfven

skulle inhägnas och fredas på detta ställe; men om de redan voro flyttade från sitt rum, ansåg Kommissionen det för riktigt, att låta föra dem till Museum, så vidt det var görligt. Af dessa Runmonument är flera, förut bekanta, bättre förklarade, några uppställda på säkra, tjenliga ställen, några slutligen bragta i dagen, som förut voro okända. Några Runmonument är uppställda intill muren af Trinitatis-Kyrkan inom kyrkogårdens stakett, hvarest de äro i säkerhet och ej kunna skadas af de förbigående. Andra, nu 11 stycken, äro uppställda i runda Tornet i uppgångens nischer.

Ett Runmonument, funnet vid Löwenholm på Jutland, är förvaradt på en hög fotställning i Trinitatis-Kyrkans norra gång, som leder till Sacristian. På detsamma är en Biskop eller Abbot föreställd, med en vidlöftig runskrift.

En *Grönländsk Runsten*, hitkommen år 1824. Den är ganska liten, men ganska märkvärdig såsom minnesmärke efter de gamla Norrmännens vistande på Grönland. Runorna äro inhuggna på stenens glatta sida, och, enligt Hr Prof. Rask's förklaring samt anmärkningar af Hr Prof. Finn Magnussen, lyda de sålunda: "Erling Sigwarts son, och Biarne Thodarson, och Enride Oddsson hafva uppfört denna vård (stenhögar, stoder, pelare eller vårdtorn) Lördagen efter Gagndagen (en Katholsk fest- eller böndag, som firades i April), och uppröjdt denna plats samt ristat inskriften år 1135" (efter en annan förklaring 1131). Stenen är funnen om våren 1823 af en Grönländare i den nordligaste delen af Grönland på en ö, Kongiktorsoak, tre eller flera mil nordligt från Upernavik under 73:dje breddsgraden, alltså i det strängaste klimat. Den låg ganska högt på en klippa vid det vårdtorn, hvarest lemningar ännu äro öfriga. Upphofsmännen till denna Runskrift hafva san-

nolikt öfvervintrat i denna trakt. Hr *Graah*, Premier-Löjtnant i Danska Sjöstaten, har hemfört denna sten från en resa till Grönland och skänkt den till Museum. Den är aftecknad i koppar i *Antiquar. Ann.*, IV B., 2 h., hvarest man äfven läser några underrättelser och der-till hörande förklaringar, angående denna pjece, dels af ofvannämnde Lärde, dels af Missionären, Hr Pastor *P. Kragh*.

Ett par Runskrifter, inskurna i träd.

Museum äger, utom de egentliga Runmonumenterna, åtskilliga på andra saker anbragta Runskrifter, t. ex. på ringar, på Primstafvar med helgonbilder; på Katholska kyrkokärl o. s. v.; men alla dessa stycken räknas till de klasser, hvartill föremålen höra på hvilka de äro anbragta.

C. Föremål hörande till den *Katholska Kulten i Norden*.

1) Några Katholska *Altartaflor*, nemligen:

En ganska gammal, af drifna, sedermera förgyllda kopparplåtar, skänkt till Museum af Kammarjunkaren *Voss*, på Rodstenseje i Stiftet *Aarhus*. Hon är icke mindre märkvärdig genom ämnet, hvaraf den är arbetad, än genom de derpå i reliefer anbragta tolf föreställningar, hörande till Jesu lidandes historia, såsom ock genom de latinska, metriskä och på rim författade inskrifterna. Att dömma efter bokstäfverna, är hon den äldsta *Altartafla*, som man äger, nemligen, som man förmodar, från 11:te århundradet, och af stor sällsynthet. (Hr von *Rumohr* har lemnat sitt omdöme deröfver i *Konstbladet* 1825, N:s 87 & 88.)

En från S:t Olai Kyrka i *Helsingör* kommen *Altartafla*, på hvilken föreställes i 8 fält den icke mycket bekanta historien om den helige *Niniani*.

En *Altartafla*, som är kommen från *Hospitals-Kyrkan* i *Nykjöbing* på *Falster*. Dörrens

inre sida och det medlersta stycket utgöra en samlad föreställning, nemligen de Visa Männen, som bringa Madonnan sitt offer och rekommendera för henne en Furste, som föreställes knäböjande och med blottadt hufvud, klädd i en präktig brocad, och höljd i en med hermelin fodrad purpurmantel. Det är ganska sannolikt, att denne Furste varit Konung Christian I, som ofta vistades i Cöln, och att Altaret blifvit arbetadt för honom i nämnde stad, som den tiden hade utmärkta målare. Detta stycke är icke blott ett sällsynt konstverk från denna tid; utan det innefattar tillika det enda bekanta, liktidiga porträtt af denna Konung och är derigenom så mycket mera märkvärdig.

2) *Heliga Bilder och Reliker:*

Ett såsom ett hus bildadt Relik-rum, klädt med förgyllt messingsbläck. Det är kommet från Island, och beskrifvet i Antiquar. Ann. IV B., 2 h. 401. Att dylika Relikhus finnas i Kongl. Museum, hafva vi redan ofvanföre anmärkt. I detta fattades Reliken.

Flera Relik-gömslen, såsom små dosor af bly o. s. v. Relikerna äro vanligen små bestycken, obetydliga lappar och lemningar af kläder, sorgfälligt insydda i fyrkantiga sidenfodral. På hvarje fodral är en pergamentsremsa fastsydd, med Helgonets namn, hvars Reliker derutinnan förvaras. I enskilda Nordiska Kyrkor, t. ex. i Skierne Kyrka i Amtet Hiörning, finner man ännu sådana Reliker.

Några i Rom *consacrerade Stenar*, som hafva tjent till lock för sepulcra eller fördjupningar i katholska altarbord till sådana Relikers förvaring.

3) *Kyrkokärl:*

Rökelsefat; ibland dessa ett med runskrift. *Vigvattens-* och andra kärl af metall och sten. *Crucifixer.*

Dopkärl. Ett skänkt till Museum, hvaruti Marie Bebadelse är föreställd. Ett annat köpt. Ett tredje, kommet från Island. Ett fjerde af messing, skänkt af Classenska Fideikommisset och kommet från en detsamma tillhörig Kyrka på Falster. Intressanta underrättelser öfver några Dopkärl i de Danska Kyrkorna, meddelade af Pastor *Lorenz Bynch* och Statsrådet, Ridd. af Danebr., *B. Thorlacius*, läsas i *Antiquar. Ann.*, III B., 1 h. Föreställningarne äro dels bibliska, dels icke bibliska, dels blandade. Inskrifterna innehålla vanligen gjutarens namn, äro ofta latinska, och då merendels förvriden munkskrift, ofta platt-Tyska; men till större delen oläsliga och obegripliga. Många af de i Danmark befintliga Dopkärl äro förmodligen från medlet af 14:de eller 15:de århundradet, och då de flesta af desamma hafva en påfallande likhet med hvarandra, så måste det väl ungefärligen vara från en och samma fabrik. Det är väl knäppt för mycket vågadt att antaga, att liksom Erik Bertelson var Svensk metallgjutare, så voro bröderna Eilif Niels Jörgensön och Niels Ravnsöe Danske gjutare, som vanligen satte en latinsk skrift på sina arbeten. Men Dopkärlen med platt-Tyska inskrifter (och sådana äro många, isynnerhet på Syd-Jutland, på de små öarne och i Nörrige) äro komna från Tyska fabriker i Lübeck, Bremen, Antwerpen, Nürnberg, Braunschwig eller från andra örter, hvarest dylika metallgjuterier blomstrade. Vi anmärka här ett Dopbäcken med runskrift i Aakirkebye Kyrka på Bornholm, som är beskrifvet i *Ant. Ann.*, IV B., 1 h.

Kalkar af silfver och annan metall.

Flera Metallfat, formade såsom riddare till häst, lejon o. s. v. af det slags vattenkärl, som brukades i Kyrkorna i den äldre Katholska tiden.

På det största af detta slag, ett metall-lejon, är framför anbrägt en sköld med runskrift.

4) *Altardukar, Prestornater* och dylikt. Deribland en Mäss-skjorta med invirkad kufisk skrif, kommen från Vårfrukyrkan i Aarhuus.

Några gamla stickade Altardukar och Tapeter från Island, märkvärdiga genom sina föreställningar.

5) Olikartade föremål.

Ett präktigt inbundet, med många målningar och gyllene bokstäfver ziradt *Evangelistarium*, på pergament. Det har länge legat i Horners-Kyrkan, men har blifvit skänkt till Museum af Grefve *Bille-Brahe*, och bekantgjordt genom Birkerods afhandling *de deperditis antiquitatibus*, såsom ock genom andra skrifter.

Ett stycke af en Metall-klocka, funnet 1806 på *Grönland* bland ruinerna af Norrska hus vid hafsviken *Igalikkefjord*, och derigenom märkvärdigt, att det synes vara en lemning efter *Grönlands* gamla Norrska invånare. Skänkt af Professor *Giesecke*.

Några Glasskifvor, hvarpå figurer och namn äro målade och inbrända. Deribland är en Glasskifva med en inbränd målning, föreställande Christi Korsfästelse, förmodligen efter *Lucas van Leyden* eller efter ett i hans smak af *Goltzius* stucket kopparstick. Ett annat, föreställande Christi Begrafning, är i samma manér, men svart. — Ett Glasfönster, i den ena afdelningen *Maria* och i den andra en *Biskop*, förfärdigadt ungefär 1491; hit höra två adliga *Vapen*, äfven brända i glas. — En Målning på glas, som på blå grund föreställer en *Riddare* i gyllene rustning.

Aflatskrämaren *Arcimboldi Kungörelse-plakat* öfver *Aflat*, som han hade att sälja. Tilläfventyrs det enda, till våra tider komna, originella exemplar. I hvarje fall ett sällsynt stycke.

Aflatsbref. Professor *Nyerup* har i *Antiqu. Ann.*, III B., 2 h., meddelat en intressant kritisk förteckning öfver de tryckta *Aflatsbrefven* i detta Museum, hvaribland äfven finnes den äldsta typografiska produkt med årtalet 1454. Af detta är ett *fac simile* stücket i koppar. Utom detta exemplar känner man endast fyra andra af samma år; nemligen ett, det *Schelhornska*, som kommit till Holland, tvenne i *Göttingska biblioteket*, och ett tillhörande *Lord Spencer* och beskrifvet af *Dibdin*. Författaren lät trycka ett utdrag af nämnde afhandling på Tyska språket, (två blad i 4:to) med dertill hörande *fac simile*. Dertill har han lemnat ett bihang i *Ant. Ann.*

Pitschaster, isynnerhet *Gillens*, *Biskopars* och *Klosters*. Här är äfven ett *Pitschaft*, som *Aflatskrämaren Arcimboldi* nyttjade, för att dermed försegla *Aflatsbref*. Det är af koppar.

Till denna afdelning räknas äfven föremål, som angå tideräkningen och kalendern: en mängd *Primstafvar* af åtskillig art, några med runor och *Munk-kalender*. *Bokträdsskifvor*, hvarpå en *Kalender* är skriven; de äro sammanbundna. Man förmodar, att benämningen *Bok* och *Bog* har att tacka sådana sammanbundna *bokträdsskifvor* för sitt ursprung.

D. *Nipper* och *Husgeråd*, från den *Christna Medeltiden*.

1) *Ringar* och *Helgonbilder*, *Brudsmücken*, *Spännen*, *Kedjor* och *dylikt*.

2) *Husgeråd*. Flera *Dryckeshorn*. Ibland dessa är ett, som tillhört *Brandgillet* i *Büsum* i *Ditmarschen*. Det är af horn, rikt beslaget med silfver, och hvilar på tvenne örnfötter. Beskrifvet i *Ant. Ann.*, IV B., 2 h. 410. Ett annat utmärkt *Horn*, som tillhört en *Norrsk Riddare*, är kommet från *Island* och beskrifvet i *Ant. Ann.* IV B., 2 h., 527. *Kannor*, *gamla Glas*, *dyrbara Skedar*, *Knifvar* och *Gafflar* från *Medeltiden*.

Såsom bihang till denna afdelning är yttermera tillagdt: en samling af Låsar och Nycklar, Arbetsverktyg, särskildta prof af Medeltidens Byggnadsmaterialier, såsom Taktegel, konstiga Murstenar o. s. v.

E. Riddareålderns och senare tiders Vapen och Rustningar.

1) Vapen af åtskillig art, såsom Bröstharnesk, Hjelmar, Ringbrynjor, Sköldar, Stormhattar, Slagsvärd, Bågar och Spjut.

En Stridsklubba af ek, på alla fyra sidorna beslagen med jernskenor, undantagande vid handtaget, hvarest, i stället för skenor, äro spikar med afrundade hufvuden.

2) Föremål hörande till Häst och Ridning, såsom: Hästskor, Stegbyglar, Sporrar, Betsel, Sadlar.

3) Gevär och Skjutvapen, hvilka tillika utvisa deras efterhand stigande fullkomlighet. De utgöra begynnelsen till en gradvis löpande följd af sådana slags saker, som emellertid ännu är ganska ofullkomlig. Den sällsyntaste pjece härilbland är en gammal Kanon, så inrättad, att han laddas bakifrån. Den är uppfiskad ur vattnet vid Anholt.

Blandade saker, deribland en Stormstege af jern, på ett sällsamt och konstigt sätt inrättad.

Denna, Riddareåldern rörande, afdelning är ännu den ofullständigaste del af samlingen. Den inskränkta lokalen har gjort det nödvändigt, att företrädesvis endast upptaga sådana saker, som lätt kunde förloras eller svårt erhållas.

F. Märkvärdigheter från senare tider:

Här måste först nämnas en af de skönaste prydnader i Museum, nemligen den så kallade Ebelholtska *Altartaflan*, hvilken i många år stått i Kongliga Kyrkstolen i Fredriksborgs Slottskyrka, men år 1816 skänktes af H. Maj:it Konungen till Museum. Det dyrbara, i anscende till

arbetet utmärkta föremålet, var af ålderdom och ynnvärnad ganska förfallet, men blef återställt, och, för att bättre kunna förvaras, satt i ett dertill inrättadt skåp. Dertill hörer ett Bord af svart marmor, hvaruti åtskilliga Gipszirater äro inlagda på mosaik-manér.

Femton Tapeter från Kronoborgs Slott, förfärdigade i Konung Fredrik II:s tid efter Cartoner af *Hans Knieper*, Målare från Antwerpen. De föreställa jagt- och historie-stycken, såsom ock afbildningar af Danska Konungarne Knut VI, sonen Waldemar I, Christian IV, såsom vald Konung, o. s. v.

Locket samt några stycken af en Silfverpokal, som af Konung Jakob VI af Skottland skänktes till Köpenhamns Universitet, men förstördes vid det Engelska anfallet år 1807.

Ett par Pistoler, skänkta af Svenska Konungen Carl XII till Norrska Öfversten Kruse.

§. 30. *Privat-Samlingar af Antiquiteter.*

Hans Kongl. Höghet, Prins *Christian Fredrik*, har en skön samling af Antiquiteter, mest från främmande länder. Deribland är *Vase-samlingen*, omkring 200 stycken, en utmärkt del. Så väl genom sin rikedom, som genom Vasernas storlek och formernas prydlighet, är den en ibland de märkvärdigaste i Europa. En Vas i denna samling, nemligen den berömde *Amfiarnus Vasen*, befann sig fordom i Erke-Biskopens af Tarrent, *D. Guiseppe Capce Latro's*, bekanta samling på hans landsgods ej långt från Portici, och köptes af H. K. Höghet. Den är utförligt beskrifven i en Italiensk skrift af *Angel. Anton Scotti*, 1811. — En annan i Neapel köpt Vase, som man kunde kalla *Orest-Vasen*, emedan den föreställer Orest, huru han flyr till Apollos Trefot i Delfiska Templet, för att

undkomma Furiernas förföljelser, är beskrifven af Statsrådet och Ridd. *B. Thorlacius* uti ett Universitets-Program, Köpenhamn, 1826. Der-till ett Kopparstick, föreställande Vasen.

H. K. Höghet äger äfven en skön samling af *Gemmer* och *Paster*.

Så hafva äfven Hr Biskop *Münter*, Storkors af Danebr. och Danebrm. — Konferensrådet *Mou-rad*, Ridd. af Danebr. — Kammar-rådet *Bang*, — Major *v. Sommer* större och mindre *Gemmer-samlingar* *).

§. 31. Måleri-Samlingar.

Den Kongl. Måleri-Samlingen.

Denna herrliga och stora samling finnes nu på Christiansborgs Slott, i öfversta etagen åt Slottsplatsen, i tvenne med hvarandra förenade rader af tolf ljusa, höga och rymliga salar. Dessutom är äfven här en försal för konstnärer, som vilja kopiera.

*) Utom Köpenhamn känner jag endast *Gemmer-samlingarne*, som tillhöra H. Exellens, Hr Geheime-Konferensrådet *v. Bülow*, Ridd. af Danebr., m. m. på Sanderumsgaard på Fyen.

Andra Antiquitets-samlingar utom Köpenhamn äro, så vidt mig bekant är, följande:

1. En liten samling på Stifts-Bibliotheket i Oden-see på Fyen.

2. och 3. Tvenne privat-samlingar i Aarhus, nemligen Hr Biskop *Birch's*, Kommend. af Danebr., och Hr Öfverste-Löjtnant *v. Höegh-Guldberg*.

En tredje samling i Aarhus på Stifts-Bibliotheket, är blott påbörjad.

4. Hr Kammarherren och Öfvervägs-Inspektoren *v. Warnsted* i Plöen, har en intressant samling af Antiquiteter.

5. Hr *v. Cronstren* till Nehnten, likaledes. Med denna är ungefär hälften af den fordna *Scheelska* samlingen i Itzehoe förenad.

6. Hr Justitiarius *Jaspersen* i Angeln, har flera intressanta stycken.

Grunden till denna samling lades af Konung Christian IV, ty hvad man har från äldre tider är obetydligt. Denne Konung lät nemligen förfärdiga flera målningar af de då lefvande, berömdaste Mästare, så väl i Italien som Nederländerne, af Salvator Rosa, Michael Angelo, Caravaggio, Gerhard Honthorst och andre. Han inbjöd Tyska Mästare, t. ex. Carl von Maudern, Franz Cleyn. Om samlingens förstorande under följande Konungar anmärka vi följande: Fredrik IV köpte och erhöll på sin resa till Italien många sköna målningar. Många stycken, som nu utgöra Galleriets praktstycken, köptes år 1763 på auktion från Kardinal Valenti's utmärkta samling. Under närvarande regering äro två sköna och stora privat-samlingar köpta, neml. 1) Konsul *West's* († 1811), öfver hvilken den fordna ägaren deraf utgifvit en resonerande förteckning. Köpenhamn, 1807. 2) Statsrådet och Kongl. Liftjenaren *Bodendieck's* († 1811). Öfver denna samling har man äfven en resonerande förteckning, författad af *N. H. Weinwich*, Statsråd. Aftryckt i *Öst's Archiv*, 1825, 4 B., 2 h. Äfven serskildt tryckt.

Då utarbetandet af en scientificisk beskrifning öfver Målningarne uppdrogs åt Inspektoren öfver Målning-Galleriet, Justitierådet *J. Conr. Spengler*, genomgick han samtliga målningarne i de Kongl. samlingarne på de Kongl. slotten, med undantag af den Kongl. Porträtt-samlingen på Fredensborg. Af de öfriga Målningarne blefvo de märkvärdigaste, omkring 1,300, beskrifna. Det närvarande Kongl. Galleriet består af 921 Målningar utaf ungefär 450 Mästare af olika skolor. Denna i sjelfva verket herrliga nationalskatt är en af de förnämsta samlingar i Europa. Om den också icke, isynnerhet i den Italienska, Franska och Tyska skolans verk, kan mäta sig med de största och be-

römdaste samlingar i Europa, så öfverträffar hon deremot flera af dessa i Målningar från Flamandska, Nederländska och i synnerhet Holändska Skolan, ur hvilken sista den äger en rikedom, som genom värde och storlek öfverraskar hvarje konstälskare. — Justitie-rådet *Spengler*, Professorn vid Konst-Akademien, *Lund*, och Inspektorn öfver Kongl. Stentryckeriet, Hr Premier-Löjtn. *N. B. Krossing* hafva förenat sig att utgifva lithograferade kopior af utmärkta, dels i Kongl. Målning-Galleriet, dels på andra Kongl. Slott befintliga Målningar. Ett Kongl. tillstånd och privilegium dertill af d. 27 Apr. 1827 är dem meddeladt på många år.

Konstkännaren Herr *C. von Rumohr* har utgifvit en kort öfversigt af Måleri-Samlingarne i Köpenhamn i Konstbladet, 1825, N:s 87 och 88 (derifrån upptagen i Aftonbladet 1825, N:o 53). Men i synnerhet måste vi hänvisa till Katalogen öfver Kongl. Bildgalleriet på Slottet Christiansborg, af *Joh. Conr. Spengler*, Köpenh. 1827, xiv och 570. s. 8, med en grundritning af Galleriet. Skriften, som är utgifven på Danska språket, blir äfven säkerligen öfversatt på Tyska och Franska. Emellertid kan den äfven i original vara nyttig för den främmande, emedan han efter Målningens nummer straxt kan söka Mästarens namn i beskrifningen, jemväl genom öfverskriften förskaffa sig någon kännedom om föremålet, samt de personers namn, hvilka porträtterna föreställa, o. s. v.

Sedan Galleriets ordnande på sin närvarande lokal, genom *Spengler's* outtröttliga verksamhet och ifver, slöts om våren 1827, kunde man om sommaren samma år se densamma två gånger i veckan, och under tiden är den ganska mycket besökt. Men efter September månads slut lemnas icke mera inträde. Huru man dermed skall förfara i framtiden, vet

man ännu icke. Emellertid måste den resande, som önskar se samlingen, vända sig till Inspektorn, oftanämnde Justitieråd *Spengler* (Dronningens Tvärgade N:o 274).

Några af de förnämsta stycken skall jag här anföra:

Af *Romerska Skolan*, äro här 36 Målningar, deribland:

En helig Familj; af *Pietro Perugino* (1).
Samma ämne; af en obekant (2).

De Visa Männens tillbedjande; af *Raphaël d'Urbino* (3).

Herdarnes tillbedjande; af densamme (4).

Porträttet af *Raphaëls* Apothekare (5).

Circe och *Ulysses*. — *Ulysses* och *Circe*, två målningar; af *Pietro da Cortona* (15 & 16).

Tre Landskaper; af *Caspar Poussin* (21, 22, 23).

Hvilandet i *Egypten*; Herdarnes tillbedjande; *Madonnan* med sofvande *Barnet*; af *Carlo Maratta* (27, 28, 29).

Af *Florentinska Skolan* 15 Målningar, deribland:

Den Heliga *Catharina*; af *Leonardo da Vinci* (37).

Leda och *Svanen*; af *Michel Angelo Buonarrotti* (41).

Christus i *Gethsemane* och en *Madonna*; af *Carlo Dolci* (48, 49).

Af *Neapolitanska Skolan* 17 Målningar, hvaribland ett par af *Spanska Mästare* äro upptagna, emedan de förra endast äro ringa till antalet; och de senare i stilen hafva mycken likhet med *Neapolitanska Skolans* arbeten.

Af *Salvator Rosa* 6 Målningar (57—62) nemligen: *Jonas*, som predikar för *Niniviterna*; — *Cadmus*, *Drakens* öfvervinnare; — en *Italiensk sjöhamn*; — ett *Landskap*; — *Cadmus* i kamp med *Draken*; — *Cadmus* och den fällda *Draken*.

Fyra Målningar af *Luca Giordano*, vanligen kallad *Luca Fa Presto*; deribland Cain, som dödar Abel; — Adam och Eva, begråtande Abels död; — Paris's Dom (63, 64, 65).

Af *Lombardiska Skolan* 62 Målningar, deribland:

Christus, nyss uppstånden; af *Andrea Mantegna* (69).

En botfärdig Magdalena; — den heliga Catharinas förlofning; båda af *Antonio Allegri da Correggio* (71, 72). Dock är i Litt. Tidn. 1827, s. 476, ett tvifvel framställt, huruvida det första stycket, N:o 71, är af denne Mästare.

Laurentius Cybo's Porträtt; af *Francesco Parmegianino* (73). — Madonnan med Citronen (74); af densamma.

Fem stycken af *Annibale Caracci* (82—86).

Barmhertighetsverk; — Maria med Barnet; — Utdelning af Almosor; — en Flicka med ett Abebråde. Alla af *Bartholomeo Schedoni* (88-91).

Spelare i strid med hvarandra; af *Michel Angelo di Caravaggio* (92). — Två andra stycken af samma Konstnär.

Hvilan i Egypten; af *Francesco Albani*. — Samma föreställning; — Christi Dop (103-105).

Af *Venetianska Skolan* 30 Målningar, bland hvilka:

En Venus; af *Tiziano Vecelli* (135). Ramdohr och andra betrakta likväl detta stycke endast såsom en god, gammal kopia efter den berömde Mästarens original i tribunen i Florenz.

Danae och Guldregnet; af nämnde Mästare (136).

Bröllopet i Cana; af *Tintoretto* (145).

Nämnde Konstnärs Porträtt; af honom sjelf. (146).

Venus och Cupido; af *Paul Veronese* (148).

Den heliga Catharinas förlofning; af densamma (149).

En Regatta uti Venedig, föranstaltad till Konung Fredrik IV:s ära år 1708; af *da Cà Zenobrio* (156).

Af *Flamandska* Skolan, i två salar 173 Målningar, deribland:

Ett Porträtt af *Jacobe af Bayern*, Hertiginna af *Holland*; af *Johan von Eyck* (161).

Carl I såsom Prins; af *Paul van Somer* (184).

Femton herrliga stycken af *Peter Paul Rubens*; deribland:

Salomos Dom (185); — *Konstnären med sin familj*; ett stycke, som af *L'Empereurs* *Kopparstick* är bekant under titel: *le jardin d'amour* (187); — *Laudtligt skämt* (188); — *En Bondans* (189); — *En laudtlig scen* (190); — *Abbed van der Sterren* (191).

Ett *Blomsterstycke*; af *Ambrosius Breughel*. Det är ett skönt måladt stycke af år 1618 och har utseende, som det nyss hade lämnat *Mästarens* hand.

Rubens's Galleri i Antwerpen; af *Jan Breughel* (224).

Den heliga Catharinas förlofning (237) och 6 andra stycken; af *Anton van Dyck*.

Christi Intåg i Jerusalem (256) och två andra stycken; af *Adrian Nieulant*.

Kägelspelaren (260); af *David Tenniers* den yngre, med 6 andra utmärkta stycken af samma *Konstnär*.

Jerobeam, offrande åt den gyllene Kalfven; af *Gerhard Lairesse* (308); — 3 andra stycken af densamme.

Af *Holländska* Skolan, i 3 salar, 353 Målningar, ibland hvilka:

Petersplatsen i Rom; af *Jacob Svanenburgh* (368).

Drottning Margaretha och Konung Albrecht; af *Gerh. Hornthorst* (377).

Två herrliga *Fruktstycken*; af *Joh. David de Heem* (392—3).

Rembrandt's Porträtt; måladt af honom sjelf (404); — den helige *Franciscus* (408) och 4 andra stycken, af sistnämnde Konstnär.

En *Rhentrakt* (420); En annan *Rhentrakt* (421); — *Två Landskaper* (422-23); — *Prospekt af Utrecht* (424). Alla af *Hermann Sachtleeven*.

Engelns uppenbarelse och Qvinnorna vid Christi graf; af *Ferdinand Bol* (427).

Ett *Landskap vid solens uppgång*; af *Jan Both* (430). *Ramdohr*, som noga beskrifvit detta stycke, kallar det för ett af de skönaste, som han sett i sin lefnad, ett af de märkvärdigaste stycken i Galleriet och värdt att sättas vid sidan af *Claude-Lorrain's* bästa stycken. I synnerhet är *ljusfördelningen* af oförliknelig effekt. Det är ett verkligt sol-ljus, som upplyser trakten.

Ett annat *Landskap*, bestråladt af *eftermiddagssolen*; af samma Konstnär (431).

Ett utmärkt skönt *Porträtt*; af *A. Meytens* (432).

Fem Landskapsstycken; af *Jan van Hagen* (436-440).

En *Eldsvåda om natten*; af *Arthus van der Neer* (446). — En annan *föreställning* af samma ämne, och *tre Mänskensstycken*; af samma Konstnär (447-450).

En *Läkare*, som rådfrågas (451). Ett *Nattstycke* (452). En *Eremit* (453). En *Flicka med en Papegoja* (454). *Konstnärens Moder* (455). En *gammal Fru* (456). Alla af *Gerard Dow*.

En *sofvande Fiskhandlerska*; af *Gabriel Mezzu* (461).

Ingången till Harlem. Ett *präktigt Vinterstycke*; af *A. Beerstraaten* 1664 (492).

Ett *Sjöstycke*; af *J. Dubbels* (503).

Utsigt öfver *Seine-strömmen från Pontneuf* i *Paris*; i förgrunden en mängd *menniskor* i

Karnevalen. Ett herrligt stycke af rik komposition, fullt af lif och eld; af *Peter Wouwer-mann* (504).

Herdarnes tillbedjande; af *Henr. Rokes Maartensen* eller *Zorg* (507).

Fyra Norrska prospekter; af *Albert von Ewerdingen* (512-515).

Ett Sjöslag, en Storm och 5 andra stycken; af *Ludolph Backhuysen* (543-544).

Åtta herrliga Landskaper; af *Jacob Ruys-dael* (569-576).

Ett Landskap; af *Hobbema* (577).

Tre Landskaper; af *Jan. Hackaert* (580-2).

Girigbuken, som väger sitt Guld; af *Jan Steen* (585).

En Familje-scen; af *Peter van Slingeland* (601).

En Allegori; af *Z. Webber* (602).

Fem utmärkta Målningar; af *Gottfried Schal-ken* (616-20).

Sex Landskaper; af *Isac Moucheron* (671-6).

Porträtt af *Wilhelm Mieris*; måladt af hans son, *Franz Mieris* den yngre (684).

Af *Franska Skolan* 23 Målningar, hvaribland:

Ett Porträtt af *Francois Clouet*, kallad *Janet*, nemligen: Hertiginnan *Christine* af *Lothringen*, Konung *Christian II:s* dotter; i kroppstorlek (687).

Jehova's uppenbarelse i den brinnande bu-sken; af *Nicol. Poussin* (688). Det är ett af denne Konstnårs förnämsta arbeten, och är stucket i koppar af *A. O. Flint*, som derföre tillerkändes Konst-Akademiens andra guldmedalj, d. 31 Mars 1792.

Fyra andra Målningar af samma Konstnär (689-692).

Ett Landskap af *Claude Lorrain* (695).

En Storm (708) och en Sjöhamn (709). Båda af *Joh. Vernet*.

Af *Tyska Skolan* äro 79 Målningar förhanden, hvaribland:

Af *Albrecht Dürer*: Hans egen bild (713) och Konung *Christian II:s* afbildning (714).

Fyra *Qvinnofigurer*. En Målning af samma Konstnär, som är bekant under namnet: "de fyra Häxorna" (715).

Af *Lucas Cranach* 15 Målningar, ibland hvilka, utom *Porträtterna*: *Herkules*, som undervises i spinnande. Denna målning hör till denne Mästares utmärktaste arbeten (718-732).

Af *Ambrosius Holbein*: två Afbildningar (737-38).

Af *Hans Holbein den yngre*: fyra Afbildningar (739-42).

En *Kyrkovigningsfest*; af en obekant (743).

Åtskilliga Målningar af: *Hans Rottenhammer*, *Adam Elzheimer*, *Nikolaus Knupfer*, *Adrian* och *Isac von Ostade*, *Johan Lingelbach*, *Georg Philip Rugendas*, och andre.

Christus och den i äktenskapsbrott träffade *Qvinnan*; af *Christ. Wilh. Ernst Dietrich* (784).

— *Skattpenningen* af samme Konstnär (785).

Spanska Konungen Carl III:s Bild; af *Anton Raphaël Mengs* (788). En af denne Konstnärs förnämsta Målningar.

Af *Danska Mästare*, till hvilka de främmande räknas, som målat under ett längre vistande i Danmark, eller i Dansk tjenst: 100 Målningar.

Konung Christian II:s Bild; af en obekant (790).

Sultan Amurath I:s och *Muhamet II:s Bilder*; af *Melchior Lorch* (791-2).

Dopet. — *Vigseln*; af *Franz Cleyn* (793-4).

Sex Målningar; af *Carl von Mandern* (795-800).

En *Allegori* af *Öresund*; af *Isac Isacs* (801).

Jörgen Danus's Bild; af honom sjelf (802).

Abraham Wuchters Bild; af honom sjelf (803).

Tre Målningar af *Wolfgang Heimbach* (804-6).

Tre Målningar af *Jurian Ovens* (807-9).

En Konstnär i sin verkstad; af *Bernhard Kailhau* (810).

Ett Köksstycke och ett Lugnt Lif; af *Corn. N. Gysbrecht* (811-12).

Jacob Holländers, en utmärkt Bildsnidares Bild; af *Johan Meerholdt* (813).

Porträtter och andra Målningar af Konstnärerna: *Jacques d'Agar*, *Henrik Ditmar*, *T. von der Hult*, *Wihl Wilken Ribolt*, *Bendix Grothschilling den yngre*, *T. Gelton* (814-826).

Porträtt af den såsom Bildhuggare ganska utmärkta, ofta uti denna bok omtalte *Magnus Berg*, måladt af honom sjelf (827), och två andra Målningar af samma Konstnär (828-9).

Två Sjöstycken, föreställande stormar; af *F. W. Böhme* (830-1).

En Maskerad; af *Benedict Coiffre* (832).

Två Målningar; af *Henric Krock* (833-4).

Utsigt af Norrska Fästningen och staden *Fredrikshall*, med dess omgifning; af *M. Blumenthal* (836).

Fem utmärkta Porträtter; af *Balthasar Denner* (837-41).

Fem Porträtter; af *Joh. Sal. Wahl*. Deribland Konstnärens Bild (842-6). — En Målning med Dufvor; af samma Målare (847).

Målningar af *J. F. Gerhard*, *Marc. Tuscher*, *Carl Gust. Pilo*, *Vigilius Erichsen*, *Peter Ais*, *Peter Cramer*, *Mandelberg* (848-60).

Två Målningar af *Nic. Abruh. Abildgaard* (861-2).

Nio Målningar af *Jens Juel*; mest Landskaper (864-72).

Ett Bataljstycke af *Ant. Chr. Rüde* (873).

Ett Porträtt af *Jos. Fr. Aug. Darbes* (874).

Tio Målningar af *Erich Poulsen*; mest Landskaper (875-84).

Två Landskaper af *El. Meyer* (885-6).

Psyche och den sovande Amor; af *Joh. G. Wahl* (887).

Haleyone, skådande öfver hafvet, af *Chr. G. H. Kratzenstein Stub* (888).

Ett Vattenfall; ett Landskap; båda målade af *Sam. Mygind* (889-90).

Ändtligen ser man en samling af 31 Porträtter (891-921) föreställande Kongl. Huset af den Oldenburgska stammen, af åtskilliga Mästare och målade på olika tider.

Bakom dessa rum äro ännu tvenne, hvori finnas dels flera Målningar af ännu lefvande Danska Mästare, dels förvaras en samling af *MiniaturPorträtter*, köpta af Hans Maj:t Konungen utaf Mekanikus *Plötz*. I sista samlingen, (107 stycken, alla målade af *David Gardelle*), ser man Konungarne August II:s af Pölen och Carl XII:s af Sverige, Konstnären Rubens's, Rembrand's och andra berömda personers, såsom Belidor's, Vauban's o. fl. Porträtter.

Dessutom ser man här några målningar i vattenfärg och några teckningar.

Utaf härvarande Målningar af Danska ännu lefvande Konstnärer, som äro bestämda att pryda rummen i Christiansborgs Slott, då dessa blifva färdiga att bebos, vilja vi här utmärka några, såsom:

Två Målningar af Professor *Chr. Aug. Lorentzen*, föreställande Köpenhamns Bombardering 1807.

Den döende Socrates; af Historiemålaren *Chr. F. Höyer*. — Åtskilliga scener ur Ossian, och flera andra Målningar af samma Konstnär.

Moses, som låter det Röda Hafvet träda tillbaka, hvarigenom Pharaos här drunknar, af Prof. *Eckertsberg*.

Målningar af Hrr *Dahl*, *Fabritius*, *de Tengel*, *Chr. D. Gebauer*, *Harder*, *A. L. Koop*, *Christensen*, Fröken *M. Stub* och flera.

En utmärkt Målning af Prof. *Joh. Ludv. Lund* måste vi i synnerhet nämna, nemligen Christendomens införande i Danmark af *Ans-garius*, denna Läras förste förkunnare i Norden, som föreställes predikande för folket. Det är säkerligen den största historiska komposition, som någonsin blifvit målad i Danmark, och Konstnären skall derpå hafva arbetat i 6 år. Den har en utmärkt mångfaldighet, och visar den stora åtskillnaden emellan stånden, hvilka senare äro föreställda i grupper. År 1827 såg man densamma vid Konst-Akademiens exposition, och en utförlig beskrifning har deröfver blifvit tryckt. (Köpenh. 1827.)

§. 32. *H. K. H. Prins Christian Fredriks Måleri-Samlingar.*

Denna samling har i de senare åren genom de utmärkt sköna, af Hr Kammarrådet *C. Cl. Bang* samlade Målningar erhållit stor tillväxt. Af dessa måste vi först anföra några af utmärkt värde, såsom ock några af Danska Konstnärer. Vid detta urval skola vi dels rätta oss efter en år 1816 tryckt förteckning öfver 122 stycken i samlingen, dels efter vår bekantskap med senare hitkomna Målningar.

1. Af Italienska Skolan äro här:

Christi Omskärkelse; *Pietro Perugino*.

Den helige Franciscus i half naturlig storlek, tryckande ett Crucifix med lågande andakt till bröstet af *A. Arrigoni* (110).

Den heliga Catharina; af *Leonardo da Vinci* eller hans Skola (109).

Pandora; af *Bronzino* (108).

Christi Svettduk; af *Dominico Feti* (78).

Spelaren; af *Caravaggio*.

En Madonna; af *Schedoni*.

Den botfärdiga Magdalena, för hvilken visas en dödskalle af ett närstående fruntimmer; af *Battoni* (59). Ett herrligt stycke.

2. Ur *Flamandska Skolan*:

Två Målningar af *P. v. Regemorter*; den ena föreställande en sönderbruten Ring eller en barnscen; den andra en Tidningsläsare och flera utanför ett Vårdshus sittande personer (14, 15).

Två Målningar af *Anton van Dyck* (58-64).

Wilhelm III och Maria af England, sittande i ett öppet Galleri. Framför dem dansas och spelas; af *Jan van der Lanen* (87).

Den i sitt Laboratorium sysselsatta Alchymisten; af *David Teniers* den yngre (119).

3. Ur *Holländska Skolan*:

Två Porträtter, föreställande Målaren *Ferdinand Boll* och hans hustru; måladt af Konstnären sjelf. Högst utmärkt.

Ett Landskap af *Hobbema*. Ett sällsynt stycke.

Röfware; af *J. Moucheron* (7).

Två Målningar på koppar; af *F. J. T.*, en obekant; det ena, föreställande en Tiggare, det andra en Vildhandlare (40-41).

En i naturlig storlek målad Silfverfasan, som hugger efter en Fluga; af *Hondekoeter* (107).

En Bergstrakt, med nakna, ur badet kommande Qvinnofigurer; — en Grotta, likaledes med nakna figurer; af *C. Poelemburg* (114-115).

Nedtagandet från Korset; af *Gerhard Douw*, efter Rembrandt (118).

Ett Månskensstycke; af *van der Neer*. Ett ganska utmärkt stycke.

4. Ur *Fransyska Skolan*: ett musicerande Sällskap; af *Valentin*.

5. Ur *Tyska Skolan*:

Af *Anton Raphaël Mengs*. Hans faders Porträtt (54).

Atropos, afskärande lifstråden; af *Holbein* eller ur hans Skola (31).

6. Af *Danska* Konstnärer, till hvilka vi (tillika med *Spengler*) räkna *Balthasar Denver*.

Porträtt af en gammal Fru; af *B. Denner*, en högst utmärkt prydnad i samlingen, och i följe af förteckningen öfver den fordna Hagedornska samlingen, till hvilken det fordom hört, ett *non-plus-ultra* i Porträttmåleri. I *Füsslis* Lexikon berättas, att Kejsar Carl V lät betala *Denner* 4,700 gulden för Porträttet af en gammal qvinnu, som ansågs för hans mästestycke. Detta skall likväl, efter några Konstkännares omdöme, hafva företrädet.

En Skoputsare i Paris; af Prof. *C. A. Lorentzen*, måladt år 1813. En ganska uttrycksfull Målning, som af Konstkännare sättes vid sidan af *Rubens* figurer (113).

En Dragon-skärmytsling; af samma Konstnär (3).

Eftertänksamheten. En Qvinnofigur i half naturlig storlek, som stödjer hufvudet på venstra handen; af Prof. *Eckersberg* (112).

Ett Landskap; af Prof. *J. P. Müller*.

Stråtröfvare; af *C. D. Gebauer* (48).

Sångaren *Piantanidas* Porträtt; af Prof. *J. L. Lund*.

Amor finner *Psyche* bedröfvad och väcker henne med spetsen af sin pil; af *C. Kratzenstein-Stub* (8).

Ossian och Alpins Son, efter Ossians sista sång, *Berrathon*; af samma Konstnär, och hans sista arbete. En herrlig Målning.

Utom denna samling äger *H. K. Höghet* många Målningar, mest af nu lefvande Konstnärer. Flera utmärkta stycken hafva i senare åren gifvit prydnad åt Konst-Akademiens expositioner. Ibland dessa voro:

1. Af *N. Abildgaard*.
En allegorisk Målning, stucken i koppar af *G. Haas*.
2. Af Prof. *J. Juul*.
Hans föräldrars Porträtt och flera Målningar.
3. Af Prof. *J. P. Möller*:
Ett parti Klippor på nordvestra ändan af ön Bornholm, kallad Helgedomshöjden. I bakgrunden ser man en del af ön, kallad Hammenen. Var utställd år 1825.
Ruinerna af Slottet Hammershuus på samma ö. Förmiddagsupplysning. Utställd 1826.
En Vingård vid Meran. Det gamla slottet Tyrol ligger till venster på en klippa vid Etschfloden. På afstånd Orlitz-spetsen. Utställd 1827.
4. Af Krigsrådet *F. Fabritius de Tengangel*:
Ett Vinterlandskap i aftonskymningen. Utställdt 1825.
5. Af Hr *C. D. Gebauer*:
En mindre Djurgård med hästar och hjortar. Utställdt 1823.
Två Ridhästar, utställde samma år.
6. Af Hr *C. A. Jensen*:
La Madonna di St. Sisto, kopia efter *Raphaëls* original i Dresdens Målningssalleri. Utställdt år 1819.
Venus, likaledes. En kopia efter *Titians* original i samma galleri.
7. Af Hr *J. L. Camradt*:
En kopia efter en Målning af *de Heems* i Dresden. Utställdt 1821.
8. Af Prof. *Dahl* i Dresden:
Ett Norrskt Landskap med ett vattenfall. Utställdt 1821.
En Vesuv's Lavaström, såsom han sågs af Målaren sjelf i December 1820. Landskapet öfver bugten vid Neapel i aftonljuset. Utställdt år 1825.

Ett Landskap. Vesuvius, sedt från grannskapet af Quisiana. Utställdt 1826.

Etschdalen vid Roveredo. Utställdt 1827.

Ett Sjöstycke. Kusten af Rügen i aftonrodnaden, sedd efter en stormig dag. Utställdt år 1819.

9. Af Hr J. L. Jensen;

Blomsterstycken.

10. C. D. Fritsch:

Ett Blomsterstycke. Utställdt år 1815.

11. Af Hr Agricola i Rom:

Porträtt af H. K. H. Prinsessan Carolina Amalia. Utställdt år 1824.

Målningar af Bröderne Franz och Joh. Riepenhausen, Catel och andra. Utställda år 1824.

Ännu anmärka vi en teckning af Professor Hetsch, föreställande det inre af St. Lorenzo-Kyrkan i Rom, i perspektiv; utställd år 1817.

En Familjesal i H. K. Höghets Palats innehåller Porträtter af den Kongl. familjen och medlemmarne af det Braunschweigska Huset.

§. 33. Den Moltkeska Måleri-Samlingen.

Den förvaras i Thottska palatset på Kongens Nye-torv och en dertill hyrd lokal. Grund dertill lades af Grefve Adam Gottlob Moltke till Bregentwed † (1792), och är genom följande Länsgrafvars konstkärlek betydligt förstorad. Stiftarens son, Geheime Stats-Ministern, Grefve Joach. Gotsche Moltke † (1818) öppnade samlingen till offentligt begagnande ungefär år 1804. Hvarje Onsdag från kl. 12 till 2 hafva sedan så väl Konsttalskare som Konstnärer, hvilka vilja kopiera, fritt tillträde. Man har en utförlig kritisk förteckning öfver 150 de viktigaste stycken i samlingen, författad af Konstkännaren Hr Stats-

rådet *N. H. Weinwich*, som, ifrån den tid samlingen blifvit öppnad, varit och är ännu dess Konservator. Denna förteckning säljes vid ingången till samlingen för 1 Rbdr.

Om de viktigaste Målningarne i samlingen vilja vi för öfrigt, enligt förteckningens anvisning, fästa uppmärksamhet på följande stycken:

En Dominikaner-Munks Porträtt af *P. P. Rubens* (1).

En Madonna; af *Carlo Dolci* (98).

Eudamidas, som på sin dödssäng, i en Notaries närvaro, gör sitt testamente; af *Nic. Poussin* (56). Ett förträffligt Original, på åtskilliga tider och af åtskilliga Konstnärer stucket i koppar.

I granskäpet hänger: Aposteln Petrus, som befrias ur sitt fängelse af en Engel (84). Man har ett kopparstick deraf utaf *Joh. Mart. Preisler*, som anger Guido Rheni såsom Målare; men vanligen tillskrifves arbetet Henrik Terbruggen.

Fyra herrliga Berglandskaper med vattenfall; af *Jacob Ruisdal* (43-46).

Två Landskaper med skogar; af *Minderhout Hobbema*, en af Ruisdals bästa disciplar. Det ena af dessa stycken är 1822 ganska väl stucket i koppar af Danska Kopparstickaren *S. H. Petersen* (11-12).

Roms Öfverherrska öfver de tre då bekanta Verldsdelarne. Ett förträffligt allegoriskt stycke; af *Gerhard Lairesse* (83).

Fyra herrliga stycken af den såsom Hästmålare bekante *Philip Wouwermann* (24, 25, 36, 83).

Jupiter och Callisto; af *Caspar Netscher* (71).

Syndafallet eller Adam och Eva; af Rid-dar *Adrian van der Werft* (75).

Två stycken af *David Teniers den äldre*, föreställande Nederländska Kök (9, 15).

En huslig Seen i ett Holländskt bondhus; af *David Teniers den yngre* (67).

En Svinslagt i ett Nederländskt bondkök, af samma Målare (20).

En Tidningsläsare, af *Adrian Ostade* (68).

Bönder, som lässa fällda träd på en vagn, ett landskap af *Jon Lingelbach* (94). Flera stycken af samma Mästare (27, 33, 53, 54).

En Byskola, af *Jan Steen* (100).

Herodias Dotter med Johannis hufvud i ett mörkt fängelse, endast upplyst af ett ljussken, ljuset hålles af ett annat fruntimmer, af *Gottfried Schalken* (30).

Ett hemtågande Jägaresällskap (31). Ett utmärkt stycke, af en obekant.

Ett Sjöstycke, af *Ludolph Bakhuisen* (63).

Och så vidare många utmärkta stycken, nästan alla af den Nederländska skolan. Sedan Weinwickska förteckningen utkommit, äro ännu flera stycken upptagna i samlingen, nemligen:

Philip Melanchtons Porträtt; af *Christoph. Amberger* († 1563), en af Holbeins bästa disciplar.

Salomon's öfvergång till afgudadyrkan; af *Wilhelm de Porter* 1646. Köpt på Saabyeska auktionen 1809 (5).

En Konversations-scen; af *Palamedes*.

Ceres, i ett af blommor rikt smyckadt landskap; af *Rottenhammer* och *Breughel*.

Konung Ahasverus, lemnande scepter och ring åt Drottning Ester; af *Jacob de Wett*.

Luthers Porträtt; af *Lucas Cranach* 1528.

Ett Landskap, hvarpå man ser Domaren Gideon knäböja för en framflygande Engel; Dom. B. 6: 12; af *Peter Lastmann* 1612. Fiorillo säger om honom: Lastmanns stycken äro i vår tid ganska sällsynta; han är ingen stor Målare, utan har sin celebritet deraf, att han var Rembrand's Lärare.

Moses, huru han erhåller vatten ur klippan i öknen; af *J. Tengnagel* 1616. På Saabyeska samlingens auktion köpt år 1819. (20).

En liten Målning, utan tvifvel af *Albani*, föreställande Maria, Barnet och Joseph på resan till Egypten, huru de under vägen hvila.

Två Målningar af *Danska Målaren Henric Krock* († 1738); den ena föreställande Kristus såsom nyfödt barn, den andra Begravningen. Måladt år 1708.

Samlingens ägare, i synnerhet nuvarande Länsgrafven, hafva dessutom i Grefliga huset, i Köpenhamn, såsom ock på Bregentwed, flera utmärkta Målningar, ibland hvilka många af *Danska Mästare*; och ett skönt Landskap i tidig morgonupplysning; af *Hr Prof. Carl Joh. Fahlcrantz* i Stockholm. Utställdt år 1823.

§. 34. *Herr Statsrådet Bugges Måleri-Samling.*

Hr Statsrådet Fred. Conr. Bugge, Ridd. af Danebrog, Geheime-Kabinetts-Kassör, har en skön taflesamling, som han samlat under omkring 40 år och innehåller ungefär 500 stycken, af hvilka flera fordom voro i Furstliga och andra berömda Måleri-samlingar. Några af de utmärktaste Målningar i denna samling äro följande:

1. *Ur Italienska Skolan:*

En Klyfta emellan två klippor och ett Vattenfall. Luften är diger af stormmoln. Af *Salvator Rosa*.

Danae och Guldregnet, i hvars gestalt Jupiter synes; af *Tiziano*. Denna förträffliga målning är köpt år 1790 på auktion å *Colman's Måleri-samling*.

Ett herrligt Porträtt af *C. P. Bembo*, Påfven *Leo X:s* Sekreterare. Äfven af *Tiziano Vecelli*.

De trenne Marier, som omgifva Christi kropp; i ett klippigt Landskap; af *Guilio Pipi*, kallad *G. Romano*.

Gracerna; af *Michael Parmiggiano*.

Paulus, som efter sin omvändelse upptages i Apostlarnes antal; af *Carlo Maratta*.

En sofvande Venus och en Satyr, som söker att upplyfta den henne betäckande slöjan. Emellan båda en stående Amor. Af *Antonio Allegri da Correggio*. Denna sköna målning har fordom tillhört det Furtliga Huset Este, för hvilket Correggio, såsom bekant är, mycket arbetat.

Judith med Holofernes's hufvud; af *Leonardo da Vinci*.

Christus, helande de sjuka; en förträfflig komposition och skön teckning; af *Paul Veronese*.

Magdalena; af *Guido Reni*.

Juno och Venus; af *Lucas Giordano*.

En gammal Man, hållande i ena handen ett papper, i den andra ett par glasögon; af *Joseph Nogari*.

Den moderliga Kärleken. En herrlig målning, af *Giambatista Salvi*, kallad *il Sassoferrato*.

Flera Målningar af *Pietro Perugino*, *Lucatelli* af Verona, *Carlo Dolce*, *Murillo*, *Giovanni Lanfranco*, *Castiglione*, *Schedoni* m. fl.

2. Ur Flamandska Skolan:

En gammal, gråhårig Man i eftertänkande ställning; af *Peter Paul Rubens*.

Ett skönt Landskap. Till venster ett Vårds-hus, framför hvilket ett ridande Jagtsällskap låter gifva sig förfriskningar. Landskapet af *Glauber*, figurerna af *Lairesse*.

En Vaktstuga med Soldater, som spela kort; af *David Teniers*.

Ett Porträtt; af *Anton van Dyck*.

Den heliga Familjen, 38 $\frac{1}{2}$ tum hög, 44 $\frac{1}{2}$ tum bred; af *Franz Floris*, kallad den Nederländske Raphaël.

Flera Målningar af *Breughel*, *Helmont*, *Artois*, *David Ryckaert*, *Albert v. der Poel*, *Jan v. Kessel*, *Hamilton* och andre.

3. Ur *Holländska Skolan*:

En Resande i ett Vårdshus; af *Peter de Hooghe*.

En stilla Lefnad, med ganska sköna Frukter; af *Johan David de Heem*.

En gråskäggig, läsande Filosof i brun klädnad, med svart mantel; af *Ferd. Boll*.

Ett Fruntimmer i en gul Kamisol, med en svart mantel, som är fodrad med fläckigt pelsverk; af *Gerh. Dow*.

En gammal Flintskallig, som väger Guldmynt; äfven af *G. Dow*.

Ett Landskap, med figurer; af *Phil. Wouwerman*.

Ett Landskap; af *Herm. Schwanenfeld*.

Ett Landskap; af *Jan Haeckert*.

En gammal Qvinna, som värmer sig vid elden; af *Schalcken*, på koppar.

Andra Målningar af *Abr. Bloemart*, *Mirevelt*, *van Bassen*, *C. Poelenburg*, *van der Velde*, *Dan. Vertanghen*, *J. D. de Heem*, *Rembrandt*, *H. de Sachtleven*, *Ferd. Boll*, *Jan Booth*, *Eckhout*; *Baekhuysen*, *Moucheron*, *Hobbema*, *M. Mondekoeter*, *Huchtenbourg*, *Kalf* o. a.

4. Ur *Fränsyska Skolan*:

Ett skönt Landskap, af *Claude Lorrain*; och Målningar af *Poussin*, *Moses Valentin*, *Bourgignon*, *Jos. Vernet*.

5. Ur *Tyska Skolan*:

Tvenne Målningar af *Adr. Ostade*, föreställande det inre af små hyddor med lustiga personer.

Ett Landskap, föreställande Adam och Eva i Paradiset; af *Joh. Rottenhammer*, på Koppar.

En bedjande Magdalena; af *Ant. Raph. Mengs*.

Målningar af Alb. Dürer, Holbein, Isac Ostade, Elzheimer, Lingelbach, Roos, Didrich Weitsch o. a.

6. Målningar af *Danska Konstnärer*:

Carl v. Mandern, Isac Isacs, T. van der Hult, T. Gelton, Balth. Denner, Mandelberg, Cramer, Juel, Er. Pouelsen — och af ännu levande: Dahl, Gebauer, Eckersberg, Müller, Lund, Harder, Hansen, Fritsch, Martens.

§. 35. Mindre Måleri-Samlingar.

Mindre Taflesamlingar hafva:

1. Prof. *Lorentzen*, nemligen en samling så väl af egna arbeten, som några af främmande Målare, t. ex. Landskaper af *Hobbema*, Porträtter af *Denner* o. a.

2. Kanslirådet *Thomsen*. Han har endast omkring 20 stycken; men deribland några utmärkta, såsom: ett skönt *Cecilie-hufvud*, af *Bolognesiska Skolan*; ett *Sjöstycke* af *Wilh. v. der Velde*; Porträtter, af *Rubens* och andra stora Konstnärer, och några af de förnämsta arbeten af *Landskapsmålaren*, Professor *Dahl* i *Dresden*.

3. Fru Professorskan *Abildgaard*, Enka efter den genialiske *Danska Målaren Nic. Abildgaard*, har en samling, mest målningar af hennes aflidne man.

4. Professor *S. Jacobsen*, Statsrådet och Prof. *Fenger*, Statsrådet *Holten*, de två sistnämnde mest af *Danska Målare* o. a.

Ännu måste vi här erinra, att *Konst-Akademien* har en skön Samling af *Receptionsmålningar* och *Porträtter* af sina *Ledamöter*.

§. 36. *Samlingar af Kopparstick och Handteckningar.*

1. En stor och skön Kopparstick-samling är förenad med det stora Kongl. Bibliotheket, och till dess förvarande och begagnande äro två salar i den nya lokalen bestämda. Samlingen har tre hufvudafdelningar:

a) Den äldsta Samlingen af 47,228 blad i 55 stora band. Många blad äro af den största sällsynthet. De första verken af denna Samling äro från Konung Christian V:s tid mot slutet af 17:de århundradet.

b) En nyare Samling af 29,016 stycken, som år 1783 köptes från Statsrådet *von Wassersleben*, och nu, ordnad efter åtskilliga Skolor och Mästare, utgör 217 större och mindre band.

c) *Pinotheca Dano-Norvegica* uppstod genom *Fredr. Adam Müllers* (död år 1795 såsom Konferensråd och Förvaltare af Stämpel-papperet) 50-åriga sorgfälliga bemödanden. Man har en tryckt öfversigt (Köpenhamn, 1796), öfver denna samling, hvars värde icke blott består deruti, att den är den enda i sitt slag, utan förnämligast deruti, att den lemnar ett viktigt bidrag till Danmarks historia. Hela verket innehåller i 26 ganska stora band omkring 4,500 Kopparstick, icke blott af allt hvad Danska Kopparstickare lemnat i denna konst, utan ock hvad som är stucket i koppar, rörande detta rike, af utländska Konstnärer. Det är att beklaga, att denna samling efter samlarens död icke blifvit fortsatt under en tid af mer än tre decennier.

En mindre Kongl. Kopparstick-samling är under vård af Inspektorn öfver Kongl. Konst-Museum. Den har uppkommit genom inköp ur några privata samlingar, såsom ock en af

Hjelmstjerne († 1780) skänkt samling hört dertill.

Kongl. Bibliotheket har ock en samling af nyare sköna stycken.

Kongl. Konst-Akademien äfvenså, dock mest äldre stycken, såväl Gravyr-samlingar, som enskildta Kopparstick och Handteckningar.

Af Privat-samlingar äro följande de utmärktaste:

1. Hr Kanslirådet *Thomsen's* samling. Samlaren hade isynnerhet för afsigt, att erhålla en allmän öfversigt af Måleriets historia, ifrån denna konstens upplefvande i 14:de århundradet till våra tider. Enligt denna afsigt utkastade han planen till samlingen, gjorde derföre i synnerhet afseende på Målaren, hvilken verk voro stuckna i koppar, och betraktade Kopparsticken endast såsom medel, hvarigenom Målaren blefve närmare känd. Häraf följer, att endast sådana blad, på hvilka Gravörens förtrogna bekantskap med Målarens anda är synbar, upptogos i denna samling, och att Kopparstick, som endast voro utarbetade efter obetydliga Målares medelmåttiga verk, äfven om de väl voro stuckna, icke höra dit.

Så mycket som möjligt har Samlaren sökt att erhålla några af de mest karakteristiska originela etsningar af hvar och en utmärkt Målare, som sjelf stuckit i koppar, och näst dessa, att förskaffa sig så många Kopparstick efter hvar och en Målare, som förtjenar namn af Konstnär, som äro nödiga, för att erhålla en öfversigt af alla de arter, i hvilka Konstnären arbetat. I synnerhet hafva sådana arbeten blifvit sökta, som visa Konstnären i hans hela fullkomlighet, såsom ock sådana, som uppenbara hans svaga sidor. I samlingen äro endast så många blad upptagna efter hvar och en Målare, som äro nödiga för att fullkomligt lära känna

Konstnären. Såsom dubletter blifva derföre dessa verk betraktade, hvilka visa samma art af Konstnärens arbeten, och hvari han egentligen upprepat sig sjelf (hvilket måste inträffa hos till och med de största genier). De mest karakteristiska blad hafva erhållit företrädet, och om blad kunna erhållas, som, ur denna synpunkt betraktade, äro bättre än de, som redan finnas, så blifva de senare derifrån afsöndrade. Detta synes vara en ganska efterföljningsvärd plan för Privat-samlingar, ehuru han afviker från det vanliga sättet att samla alla, eller dock goda Kopparstick. En samling kan på detta sätt, utan att bestå af ett ganska stort antal blad, omfatta många Konstnärers förnämsta arbeten, och med tiden innehålla ett viktigt sammanträngdt urval af en stor mängd gravyrer. Samlingen är ordnad efter de bekanta Skolorna, ungefär som Fiorillo angifver det i "Historien för de bildade Konsterna," nemligen först de största Mästare i kronologisk ordning, med underordnande af deras efterföljare och efterapare, till dess deras verkan upphört, hvarpå det åter går något tillbaka i tiden och begynner med en annan originelt arbetande Mästare.

För det närvarande består samlingen, som egentligen först börjades år 1814, af ungefär 7,000 blad, hvilka förvaras i 16 stora och flera mindre Portföljer, af hvilka åter hvar och en har sin underafdelning.

Kopparsticken efter Historie- och Porträttmålare utgöra den fullständigaste delen i samlingen, och ibland dessa är det åter de Nederländska konstverken, som bilda den rikaste och bäst försedda afdelningen.

Ännu felas samlingen isynnerhet Kopparstick efter nyare tiders mest utmärkta Konstnärer, liksom den äfven äger endast få blad af

ter de många herrliga och utmärkta Spaniens Målare; men det senare är en brist, som den har gemensam med de största och mest ryktbara samlingar.

Såsom bihang till Kopparsticks-samlingen äro Konstnärernes Porträtter, ungefär 1000 blad, ordnade efter Füssli's förteckning i sitt Konst-Lexikon, och ett antal små blad, hvilka icke äro samlade efter en så bestämd och sträng plan, som de större och viktigare Kopparsticken. Ibland dessa utmärka sig arbeten af Calbi, Chodowieky och Darnsted.

2. Hr Öfverkrigskommissarien och Auktionsdirektören *Fick's* samling är ungefär af samma storlek, börjad på samma tid, och ordnad på samma sätt som den förra, dock med undantag af Porträtterna, som här äro i alfabetisk ordning. Äfven skiljer den sig från föregående samling derigenom, att den klass af blad, som äro stuckna efter landskapsmålningar, är bättre och rikare försedd, än afdelningen af de historiska gravyrerna; de senare utgöra deremot i Thomsenska samlingen det bättre partiet.

3. Hr Kapiten och Byggmästaren *Schaper's* samling, i hvilken alla berömde Målares större och betydliga kompositioner finnas. Utom Mästarnes etsningar, som lemnat sådana, är här äfven ett stort antal blad af andra, t. ex. N. Poussin, Rubens, Le Brun m. fl.

4. Hr Hofgravören *Lahde's* samling är äldre än den omnämnda. Samlaren har i mer än 40 år samlat kopparstick af bekanta och obekanta goda Mästare, isynnerhet af de talangfulla Konstnärer, som sedan Kopparstickarkonstens uppfinning gjort epok i densamma. Här äro många blad ur alla Målareskolor, af Albrecht Dürers och Luc. v. Leiden's trädsnitt och kopparstick, till Edelinck's och Wille's förnämsta

arbeten, af Marc. Anton's utkast till Cunego's, Morghen's och Volpato's fulländade blad. Samlingen har äfven det sällsynta blad: Christus med två sina Lärjungar, hvilket *Masson* med stor konst stuckit efter Titian's målning. För detta blad betalas i sjelfva Rom 40 dukater; såsom man kan se i den utförliga beskrifningen deröfver i *Käremön's Natur och Konst*, 2 Del., 262—292.

5. Hr *Grossör P. M. Hagen's* samling är betydlig, men inskränker sig till Målarnes original-etsningar, har mycket sällsynt, och är isynnerhet rik på Nederländska blad.

6. Hr Målaren *Lange's* samling är stor och har många sällsynta stycken.

7. Samlingarne tillhörande Hr Kapiten *Mourier*, Profess. *Clemens*, *Lorentzen*, *Möller*, Föreståndaren *Borch*, Underbibliothekarien *Dewegge* och flera förtjena att omtalas.

En betydande och vigtig samling af Handteckningar, tillhörande Hr Justitierådet *J. C. Spengler*, och af honom samlad, är ännu att här anmärka.

§. 37. Medalj- och Mynt-Samlingar.

a) Den Kongl. samlingen af Medaljer och Mynt förvaras sedan 1784 på Slottet Rosenborg. Den delar sig i tre hufvudklasser:

1) Den *Danska* statens Mynt och Medaljer. Deröfver är en beskrifning utgifven i 2 Band in folio, den ena med afbildningar, den andra med en förteckning och förklaringar. Köpenh. 1791. Ett Bihang har syns år 1794.

2) *Antika* Mynt. Dessa äro beskrifna i: *Catalogus numerum veterum Græcorum et Latinorum musei Regis Daniæ. Disposuit, descripsit et æneis tabulis anecdotos illustravit. Havn. 1816. 1-2*

val. IV. Detta viktiga verk är en verklig riktning för den gamla Numismatiken.

3) Åtskilliga främmande mynt. Här utmärker sig förnämligast samlingen af Svenska mynt, hvilken afdelning är rikt försedd.

Mera häröfver i "Skilderiet" 1827, N:s 69 och 70, hvarest jag gifvit ett utförligt meddelande, så väl öfver de Kongliga som de andra nedanføre omnämnda samlingar, och anført Hr Biskop *Münter's* och Prof. *Rasmus's* till den numismatiska facken hörande afhandlingar, i hvilka man kan söka närmare upplysning. Den sistnämnde är Inspektor öfver Kongl. samlingen.

b) H. K. Höghet Prins *Christian Fredrik's* samling innehåller förnämligast *num. populorum urbium et regum*, och är isynnerhet rik på mynt från södra Italien. Den har flera högst sällsynta piecer, af hvilka några äro beskrifna i en egen Dissertation af den berömde Myntforskaren *Sestini*.

c) Hr Biskop *Münter's* samling af antika Mynt är ganska betydlig och ordnad efter det *Eckelska* systemet.

d) Hofklensmeden *Timm's* samling, på hvilken samlaren under en tid af omkring 50 år användt den största sorgfällighet, består af vid pass 13 till 14,000 Mynt, af hvilka afdelningen för de antika, isynnerhet de Romerska, är utmärkt. Afdelningen för Danska mynt och medaljer är näst den Kongl. samlingen den fullständigaste. Samlaren har en stor mängd af mynt och medaljer från alla länder och tider, hvarunder finnas stora sällsyntheter, isynnerhet från Medeltiden.

e) Hr Kanslirådet *Thomsen's* samling är i omfång ungefär lika den *Timmska*. De antika äro ordnade efter *Eckelska* systemet, och den intressantaste afdelningen: *numi pop. urbium et regum* innehåller 2,400 stycken, hvaribland

många sällsynta; men den långt viktigare delen af denna samling äro mynten från Medeltiden, omkring 3,600 stycken.

f) Hr Boktryckaren *Schubarth's* samling inskränker sig till Danska statens mynt.

g) Samlingar, tillhörande Hr Konferensrådet och Kansli-deputeraden *Monrad*, Statsrådet *Weinwich*, Banko-assistenten *Albers*, Underbibliothekarien *Dewegge*, Statsrådet *Thorlacius*, Prof. D. P. Er. *Müller*, Grossören *Walcker*.

§. 38. *Statyer och andra Bildhuggeri- och Sculptur-Årketen.*

I. *Christian V:s* till häst staty, i dubbel kroppsstorlek, står på Kongens nye-torv, är gjuten af bly och förfärdigad åren 1681-1688. Mästarens namn är Abraham Cæsar L'Amoureux. Under hästens fötter ligger en figur, föreställande Afunden. Statyen hvilar på ett högt stenpostament, på hvars fyra hörn man ser följande fyra af bly likaledes gjutna sinnebilder: Visheten (föreställd genom *Minerva*), Styrkan och Tapperheten (genom *Herkules*), Ädelmodet (genom *Alexander* med den *Gordiska knuten*) och Åran (genom en *Bild*, som bär en pyramid). Se *Thurahs Vitruv*, s. 90; *Weinwich*, s. 98; *Ramdohr*, s. 91.

II. *Konung Fredrik V:s* till häst staty pryder *Fredriksplatsen* på *Amalienborg*. Den är utförd år 1768 af *Jaqu. Franz Joseph Saly*. Fotställningen är af hvit Italiensk marmor, 19 fot, 1 tum hög; med statyen innehåller hela höjden 36 fot. Kostnaderna bestredos af det *Asiatiske Kompagniet*, hvilka tillsammans uppgingo till 401,080 R:dr 45 sk.; och dessutom 1,000 R:dr årligen till *Saly*. *Ramdohr* anmärker:

”Konungen försvinner i jernförelse med Hästen.” — Vidare säger han: ”Konungens ställning är för mycket theatralisk och sittningen har för mycket af det nyare maneret. Deremot vågar man dristigt påstå, att Hästen är det skönaste djur af detta slag, som den nyare konsten har att uppvisa. Den har lif och sköna former. Emedlertid är, efter min insigt, hufvudet för litet (ett fel, som Priesler undviktit i sitt kopparstick efter detta verk); hela dess längd är ungefär lika med halsens genomskärning. Svansen sitter för djupt i länden och det utsträckta bakbenets lår är för smalt och svagt.” Oaktadt dessa anmärkningar säger han, kan man dristigt sätta detta verk öfver alla nyare riddarstatyer. Den göts af metall af Peter Gor, hvilken dertill var förskrifven från Frankrike tillika med Franska arbetare, och straxt efter slutadt arbete reste tillbaka. Då statyen var alldeles färdig, blef den af Hoftimmermannen och Kongl. Mekanikus Franz Joseph Zuber, genom machiner förd nr gjuthuset och uppställd på det rum, der den nu står.

III. Den så kallade *Frihets-Statyen*; nära framför venstra porten på en dertill inrättad rund plats midt på landsvägen, vid hvars sidor alléer äro anlaggda, är denna upprest till åminnelse af de år 1788 och följande åren utgifna lagar angående böndernas frihet och deras borgerliga tillstånd. Statyen är en hög Obelisk af Bornholmsk sandsten. På dess östra sida läser man följande: ”Konungen insåg, att borgerlig frihet, bestämd genom rättvisa lagar, alstrade kärlek till fäderneslandet, mod till dess försvar, sträfvande efter kunskaper, ifrig flit och förhoppning om lycklig utgång.” På den venstra sidan: ”Konungen befalle, att bondoket skulle tillintetgöras, att landslagarna skulle erhålla ordning och kraft, på det den fria bon-

den måtte blifva en modig och upplyst, en flitig, god, aktningsvärd medborgare, och lycklig." Statyens fotställning, af Norrsk marmor, har följande inskrifter: på södra sidan: "Åt Christian VII, Danskars och Norrmäns Konung, af endrägtiga och tacksamma medborgare." På norra sidan: "Grundstenen lades af Fredrik, Konungens son, folkets vän, MDCCXCII." Fotställningens östra sida har en basrelief, som föreställer en lifegen bondes frigifvande; vestra sidan har likaledes en basrelief, som föreställer Rättvisans Gudinna med sina attributer. Vid fotställningens fyra hörn äro fyra $3\frac{1}{2}$ tum höga figurer af Italiensk marmor, nemligen Trohetens, Åkerbrukets, Tapperhetens och Fäderneslandskärlekens sinnebilder. Den första attribut är en Hund, det andras en Plog och ett Ymnighetshörn; den tredje figuren bär flera spjut invecklade i en fana, och den fjerdde en Borgarekrona och Fasces. Den första är af *Wiedewelt*, den andra af *Wiedenhaupt*, de båda sista af *Nic. Dajon*; planen till det hela är utkastad af *N. Abildgaard*; inskrifterna äro af Danska Skalden *Thom. Thaarup*. Monumentet är vid pass 24 alnar högt och har kostat omkring 14,000 R:dr Dansk Kur. Denna summa sammanbragtes genom subskription. (Inbjudningen till subskription, daterad den 23 April 1791, kan man bland annat läsa i den Danska *Minerva* 1791, April, s. 185-7). Grundstenen lades den 31 Juli 1792, och i densamma en liten guldplåt med inskrift och en guldmedalj. Tal höllos af *Christian Colbjörnson* och *Ove Malling*. (Om denna festlighet se *Minerva*, Juli 1792, s. 135-9, och *Eggers Tyska Magazin* 1792, Oct. s. 384-395, samt *Borgervennen* 1793, N:s 1 & 2.)

Vi hafva på åtskilliga ställen haft tillfälle att anteckna några af de Sculptur-arbeten, m. m.

som Köpenhamn har eller får, t. ex. de af *Thorwaldsen*, de i Rosenborgsträdgården, de i Kyrkor och Kapeller. Vidare måste erinras, att de så kallade *Assistents-Kyrkogårdarna* hafva många sköna Grafvårdar, af hvilka några äro utförda af *Wiedewelt*, *Dajon*, Architekten *Schaper* och andre.

Dessa Kyrkogårdar utom staden förtjena resandes besök och uppmärksamhet. Den största är utför Noerreport. Sedan Prof. *Nyerup* i sin Biografi öfver *Wiedewelt* omtalat denne Konstnärs Monumenter i Köpenhamns Kyrkor, öfvergår han till *Assistents-Kyrkogårdens* Monumenter med följande ord: "de anförda *Wiedeweltska* sköna grafvårdarna hafva alla ett hufvudfel, men hvilket må tillskrifvas Konstnärens tid och icke honom, och ligger i Konstverkens lokal. De äro alla uppställda i hvalf, kyrkor och kapeller, alltså i rum, som äro inneslutna af oformliga, vederstyggliga, kala steumassor, och hvarest de af så många lik uppstigande mefitiska dunsterna förpesta luften. Antingen stå de osedda och obemärkta i kapellerna under grafvarnas regelstängsel eller i kyrkorna, hvarest på det högsta några på barnet väntande dopvittnen understundom skänka dem en flygtig anblick. Namnet Graf-monumenter förtjena de i dubbelt afseende, dels emedan de sjelfva äro liksom begrafna i aflägsna hörn, dels äfven emedan de derigenom utplåna minnet af de döda och begrafna, i stället att de skulle tjena till att bevara det. Ändtligen uppträdde en ädel man, en af vår tids praktiska filosofer, som ägde nog själsstyrka att sätta sig öfver fördomar och att upplyfta sig öfver tidens smak. Han hette *Augustin*. Vid grafvens brädd gaf honom hans skuldfria själ det vittnesbörd, att han aldrig i sin lefnad förolämpat någon. Nu ville han också icke heller

efter sin död förpesta den luft, som de efterlevande skulle inandas. Han ville hvila under fri himmel och blef derföre begrafven framför norra porten på Assistents-Kyrkogården, och gaf derigenom signal till utrotande af den Papistiska, af Luther sjelf bekrigade vantron, som tillägger jorden under och nära Kyrkor en synnerlig helighet. En grafvård, förfärdigad af Wiedewelt, blef anbragt i muren vid det ställe, der Augustin ligger. På en marmorskifva sattes initial-bokstäfverna af hans namn *J. S. A.* med de orden: *bene vixit, qui bene latuit* (den har lefvat väl, som har lefvat obemärkt). Denna grafvård upprättades åt mannen år 1785, och ifrån denna tid blifver antalet af de förmögna, som här begrafvas, med hvarje år större; allt flera monumenter blifva här uppförda, och Assistentskyrkogården — denna de aflidnas trädgård, hvarest de bortgångna slumra i frid under blommor — är den heligaste och högtidligaste ort, som Köpenhamns familjer kunna beträda, hvarest de väckas till sann andakt, och helga en tår åt minnet af hädanfarna vänner.”

Hofgravören *Lahde* har under åren 1801-11 utgifvit 4 häften med afbildningar af dessa omtalade grafvårdar, och försett dem med biografiska underrättelser. Det är skada, att icke detta verk fann nog understöd, för att kunna fortsättas.

På Sjöstatens Kyrkogård framför östra porten står en Obelisk af Norrsk marmor, 11 fot hög, uthuggen ur en enda sten, till åminnelse af de i slaget den 2 April 1801 fallne Fäderneslandets försvarare. Deröfver har man ett kopparstick och en beskrifning. Arbetet utfördes af *Wiedewelt*.

Uti Konst-Akademiens så kallade Figursal är en skön och ansenlig samling af antika fi-

gurer, dels i marmor, dels i gipsafgjutningar. Denna sal, som helt och hållet är inrättad för samlingen, erhåller sitt ljus ganska ändamålsenligt ofvanifrån genom de mest afmätta punkter. Man har en tryckt förteckning deröfver 1807; men samlingen är sedan den tiden förstorad.

I Akademiens Samlingssal och öfriga lokaler äro många Konstverk af denna klass, så väl receptions- som andra stycken af nyare tiders mästare, t. ex.

a) Af Danska Konstnärer och män, som lefvat i Danmark.

Af Prof. *J. F. J. Sally*. I 17 år var han Akademiens verksamma Direktör. År 1774 återvände han till sitt fädernesland.

Af Prof. *Joh. Chr. Pezold*, *Joh. Wiedewelt*, *Weidenhaupt*, *Dejon*; Statsrådet o. Ridd. *Bérthel Thorwaldsen*.

Den senares receptionsstycke: *Bacchus och Ariadne*. År 1815 såg man i salen många Hufvuden och Byster af denne utmärkte Konstnär: t. ex. *M. Agrippa och Cicero*, *Tyge Rothe* i marmor m. m. Expositionen 1826 var ganska rik af denne Mästares verk: den innehöll 40 numer af honom. Deribland voro marmorbyster af Konungen och Drottningen i Danmark, samt flera höga personer af den Kongl. familjen. Äfven den kolossala Marmorbysten af Konstnären sjelf, skänkt till Akademien af Konungen.

b) Af utländningar: *Canova*, *Sergell*, o. a.

§. 39. *Naturhistoriska Samlingar.*

I. *Det Kongl. Museum för Naturalier.*

Det hufvudsakliga af förut skingrade samlingar, hvaraf detta är sammansatt, består uti:

A. Den fordna så kallade Kongl. Konstkammarens Naturaliesamling. Många af dennes viktigaste

tigaste stycken äro från början af 17:de århundradet, alltså från Konung Christian IV:s tid. Detta är händelsen med den herrliga samlingen af Silfverstuffer, hvarom mera framdeles.

Näst Mineraliesamlingen, som redan 1804 afsöndrades från Konstkammaren, utgjorde Conchylierna den vigtigaste delen deraf. Ibland dessa utsöktes isynnerhet de för Museum felande arter, enskildta praktstycken och en dublett af hvarje art; de öfriga, liksom andra för Museum onyttiga Naturalier, försåldes på offentlig Auktion år 1824.

De andra Samlingarne äro köpta från Privatsamlare, såsom:

Naturforskaren *Lor. Spenglers* ganska bekanta Museum, som isynnerhet var märkvärdigt genom en samling utan like af de sällsyntaste och mest utmärkta Conchylier; och dessutom en utmärkt samling af Coraller, såsom ock en mängd af till större delen Nordiska Mineralier. Jemväl funnos deruti många olika arter och föremål ur Djurriket.

Då Sällskapet för Naturhistorien upplöstes år 1805, skänktes dess Naturalsamlingar till Kongl. Museum. Samlingen hade isynnerhet en rikedom af Djurarter, förvarade i Spiritus Vini.

Den utmärkta Samling af Europeiska Foglar, som Hr Kapiten *v. Wöldicke* i Brunsbüttel skänkte H. Maj:t Konungen år 1818, och i följe af Nåd. Resol. hitfördes sommaren 1821.

En Samling af Zoologiska föremål från Brasilien, skänkt af Kammarherren *del Borgo*, ganska rik på Foglar och Insekter.

B. Den Zoologiska Samlingen.

1) *En vanlig zoologisk, systematisk Samling*, hvartill hörer:

Den utmärkta, af nu aflidne Statsrådet *Niels Toender Lund*, och *H. Exellens*, Geh.

Stats-Ministern *O. R. Sehested*, anlaggda Insektsamling. Denna samling utmärker sig derigenom, att den innehåller en stor mängd originaler af alla de arter, som *Fabricius*, beskrifvit i sitt berömda verk öfver Insekterna. Detta isynnerhet gör henne till en klassisk samling, och i denna afdelning är hon, sedan Bankska Insektsamlingen i London lidit den stora förlusten, den största bland Europeiska Insektsamlingar. Genom Sydamerikanska, Ostindiska, Capska och Europeiska Insekter har hon de sednare åren blifvit betydligt förstörd. — Vidare:

Den ofvannämnda Spenglerska Conchylio- och Zoophytsamlingen, åtskilliga felande arter, flera ganska utmärkta individer och ett betydligt antal dubletter. — Hit hörer naturhistoriska Sällskapetets samling af Djur uti Spiritus vini; jemväl dess uppstoppade Fiskar, tillika med den Brasilianska samlingen. Till dess Ornithologiska del eller de exotiska Foglarna äro sedermera hitkomna några Afrikanska, för hvilka man har att tacka Danska Konsuln i Cap, Hr *Hancke*. Slutligen några Ostindiska Foglar. År 1825 erhöll Museum af Hr Kapiten m. m. *v. Stricker* i Trankebar en utmärkt skänk af Foglar; likaledes år 1826 af Hr Sekreteraren *B. Wolff* i Calcutta öfver 100 Fogelarter (utom några däggande djur), dels från Sumatra, dels från Bengalen, bland hvilka funnos icke få utmärkta och sällsynta arter. Medelst bidrag af åtskilliga invånare på St. Croix hafva isynnerhet fiskarnes, crustaceernas och de osymmetriska djurens afdelningar blifvit betydligt förstörade. Dessa föremål har den verksamme Apothekaren *Benson* till en del preparerat och öfversändt till Museum åren 1824 och 25. År 1827 erhöll Museum af Hr Kapiten-Löjtnanten *Christersen*, efter hans återkomst från Bata-

via, tvenne uppstopade och väl bibehållna Krokodiler, af hvilka den ena är nära 14 fot lång och, i anseende till sin storlek, ett ganska utmärkt föremål i naturhistoriska samlingar. Museum ägde förut, utom två Amerikanska Caiman-arter och Domingo-Krokodilen, äfven en Krokodil från Nil-strömmen, från Senegal och Volta-strömmen, och den Trankebarska, tillika med tvenne andra, hvilkas geografiska vistelseort icke är uppgifven.

2) En *Europeisk, geografisk Samling*, bestämd att omfatta alla djurklasser, men af hvilka för närvarande endast djur med hvirvelknotor i ryggraden till en del äro uppställda.

Grundläggningen för denna Samling är *Wöldikes* redan nämnda *Europeiska Fogelsamling*. Vid uppställningen om sommaren 1821 bestod den af 316 lådor, som innehöllo 289 arter, utgjordes af 689 individer. Nu består den af 500 lådor, innehållande 366 arter med 1100 individer.

Sedan 1823 är ock början gjord med de *Europeiska Däggdjuren*, af hvilka ett betydligt antal arter, isynnerhet flera intressanta Nordiska Skäl-arter, redan äro uppställda.

Äfven har man uppställt flera Reptilie- och Fiskarter i glas med Spiritus, och dessutom ett betydligt antal af sistnämnda slag från Medelhafvet, af hvilka den preparerade huden är förvarad.

3) En Samling för den *jemförande Anatomien*, hvilken senare i Zoologien blifver dagligen alltmera herrskande. Denna samling, som endast är två till tre år gammal, och hvartill Konst-kammaren lemnat några intressanta bidrag, räknar nu 120 Skeletter af i d blodiga djurens klass, en stor mängd Cranier, hufvudsakligen af djur från de nordliga länderna, hvaribland finnes i synnerhet en kedja af Cranier utaf Sjöhästen,

ifrån hans yngsta till högsta ålder, och några få anatomiska preparater.

C. Den Mineralogiska Afdelningen.

Denna Afdelning af Kongl. Natural-Museum är sammansatt af åtskilliga delar; de vigtigaste deribland äro:

1) Den i Kongl. Konstkammaren förut förvarade, men sedan år 1804 derifrån söndrade, dyrbara Mineralie-samlingen, hvori äfven befunnos de nedanföre omnämnda, herrliga Silfverstuffer från Kongsberg.

2) Den af *P. Chr. Abildgaard* anlaggda Samling, som erhöles år 1799.

3) Den *Holmskjoldska* Samlingen, som i synnerhet utmärkte sig genom präktiga Mineralier från Island och Färöarne.

4) Den af Justitierådet *Manthey* köpta Mineraliesamling, som är rik på sköna Nordiska, isynnerhet Norrska Fossilier, och många andra till storlek och prakt sällsynta stycken.

5) Mineralierna från Grönland, samlade af *Giesecke*.

Uti Musei åtskilliga Afdelningar äro många, ganska utmärkte Stuffer, af hvilka vi här endast kunna nämna enskildta, såsom:

En Silfverstuff, nästan 6 fot lång, 2 fot bred och $\frac{2}{3}$ fot tjock, hvarpå väl ännu sitter något af berget, men i hvilken likväl det gedigna silfret utan tvifvel utgör mer än hälften; den är bruten år 1666 vid Kongsberg, och utan like.

En annan Stuff, $1\frac{1}{2}$ fot lång, nästan 1 fot tjock och bred, och nästan rent silfver.

Mångfaldiga andra Stuffer af gediget silfver i de skönaste och sällsyntaste kristallisationer. Alla dessa Silfverstuffer äro från Kongsberg.

Ett stycke Bernsten, funnet på Seland, 9

tum i genomskärning; det anses för näst det största, som finnes i någon samling.

Enskildta Krystaller af vattenklar Kalkspath från Island; af 6 till 10 tum i genomskärning.

En utomordentlig skön grupp ($1\frac{1}{2}$ fot lång, 1 fot bred, 4-5 tum hög) af Krystaller utaf Coelestin, eller svafvelsyrad Strontian från Agrigent.

Den största och skönaste Stuff, som gifves, af den så kallade krystallbärande Hår-Zeolithen, d. ä. hårformiga Krystaller af Tråd-Zeolith, som åter bära fyrsidiga, prismatiska Krystaller af Albin.

Cryolith, Sodalith, Eudialith, Allanith, Gieseckith och andra sällsynta Fossilier från Grönland.

Alkmith från Eg i Norrige, Polymignith från Fredriksvärn, hvilka Mineralier först för några år sedan blifvit rätt bekanta, men länge funnits i denna samling. Ekebergith från Hesselkulla och Bersbo, Killinith från Killiney, Withamith från Glenese, Meteorstenar från Stannern, Meteorjern af den bekanta, så kallade Pallasiska Jernmassan i Siberien.

II. Universitetets Naturaliesamling, kallad den Moltkeska Samlingen.

A. Den Zoologiska Samlingen.

Delarna, af hvilka den består, skola först kunna förenas, om en rymligare och bättre inrättad lokal kan erhållas. De äro:

a) Universitetets äldre Samling af Zoologiska föremål ur samtliga Djurklasser.

b) Den Moltkeska, på sin tid berömda Conchylie- och Zoophyt-samling, men som utan tvifvel efter så många decenniens förlopp har lidit betydliga förändringar; dock äger den ännu åtskilliga original-exemplar af de i systemet upptagna arter och flera praktstycken.

c) Professor *Schumachers* betydliga Insekt-samling, hvilken, sedan den blifvit köpt af Grefve *J. A. Moltke*, erhöles tillika med de dertill hörande ekskåp.

d) Den ännu större *Conchylië-samlingen*, tillhörande Prof. *Schumacher*, likaledes köpt af Grefve *Moltke*; men hon skall förblifva hos säljaren, så länge han önskar behålla den. Denna, efter ägarens första system ordnade och efter uppköp betydligt förstörade samling, är af stort vetenskapligt värde.

e) En samling af till största delen *Seländska Insekter*, gifven af en obekant. Denna är grundläggningen till en inländsk Insektsamling, som beständigt fortsättes.

f) En Samling af uppstoppade, till större delen *Europeiska Foglar*, gifven af Hr *Christian Drewsen*. De enskildta arterna äro hvar för sig uppställda i lådor.

B. Den Mineralogiska Delen.

För denna ligger till grund den aflidne Grefve *J. G. Moltkes* gåfva, hvartill höra de ofvannämnda tre sköna Samlingar, erhållna af Hrr *Schumacher*, *Wad* och *Münster*. Den vigtiga tillväxt, som härigenom vauns för den mineralogiska delen, är vidare förstörad genom många skänker, ibland annat af Hrr *Giesecke*, *Hausmann*, *Monticelli*, *Zipsar*, *Nilson*, *Retzius*.

Samlingen är inrättad att begagnas vid föredrag öfver alla Mineralogiens grenar, och innehåller, med särskildta undantag, alla bekanta mineralogiska arter. Egentliga praktstycken må man icke vänta; dock finnas här några, genom skönhet utmärkta Stuffer, mest ibland *Norriska*, *Isländska* och *Färöiska Mineralier*, hvilka äfven, såsom man kunde vänta, erbjuda den största mängden af åtskilliga varieteter.

Förutan egentliga Mineralier finnas äfven här ett betydligt antal Försteningar.

III. Hans Kongl. Höghet, Prins Christian Fredriks Naturalie-samling.

Den består hufvudsakligen af Mineralier och Zoologiska föremål. Bland äldre samlingar, som den upptagit, förtjena att nämnas: *Tyge Rothes* Samling, isynnerhet rik på Mineralier, och *Otto Fabricii* Samling, köpt 1823. Den senare har så mycket större vikt för Danmarks Fauna, som den tillika innehåller kvarlevorna af det berömda Konferensrådet *O. F. Müllers* Samlingar.

Mineralie-samlingen har i senare åren, genom stycken, som H. K. Höghet sjelf hemfört från sina resor, blifvit betydligt förstörd, — genom herrliga Mineralier, samlade på Färöarna af Grefve *Vargas Bedemar*, genom en mängd af produkter från Vesuvius o. s. v. Den systematiska delen, ordnad efter Haüy, är rik på sviter af Kristaller, har många praktstycken, och innehåller, förutan de sällsyntaste, nyligen upptäckta Nordiske arter, äfven de i senare tider, under namn af Wollastonith, Gismondin, Humbolith, Davin, Cavolinith, Christianith (uppkallad efter H. K. Höghet Prins Christian Fredrik), Biotin m. fl. uppställda substanser. Af Geognostiska samlingar från åtskilliga länder inom och utom Europa förtjenar isynnerhet den i trakten kring Paris samlade delen uppmärksamhet, som blifvit bestämd af de berömda Franska Lärda, Cuvier och Brogniart. En serskild samling för Danmarks Geognosie har redan erhållit den grad af fullständighet, att den erbjuder tillräckligt material för att upplösa flera af de problem, hvilka de hittills bekantgjorda undersökningarne öfver Danmarks geognostiska beskaffenhet lemnat oafgjorda.

Den Zoologiska samlingen omfattar alla lägre djurarter, och har en systematisk och en

jemförande afdelning. I den förra utgör Conchyliensamlingen den väsendtligaste delen. Den har först för några år sedan blifvit anlaggd, och har redan ett så betydande antal arter, att hon hör till de viktigare samlingar i Europa, och detta så mycket mera, som hon innehåller en mängd sällsyntheter och i sin art egna stycken, t. ex. *Conus gloria maris* 3⁴ läng, *Helix rosacea*, *H. Rapa*, och många andra, jemte det hon af de flesta arter innehåller en mängd individer af olika åldrar, o. s. v. Ibland geografiska samlingar är Insekt-samlingen från de Danska staterna i Europa, redan anlaggd af den aflidne *Holten*, samt en samling af Mollusker, Crustaceer och Zoophyter från de Nordiska hafven, af vigt för Danmarks naturalhistoria. En samling af Försteningar; likaledes anlaggd i senare åren, innehåller en betydande mängd arter, ibland andra nästan alla fornverldens bekanta Försteningar af Grignon, lemuingar af Elefanter, Sjöhästar o. s. v.

IV. *Veterinär-Skolans Samling af Skeletter och Apparater.*

Ibland Skeletter finner man dem af åtskilliga exoteriska Däggdjur, t. ex. af Elefanter, Lejon, Leoparder och af flera Apor. Ibland de Europeiska utmärker sig ett Hvalfisk-skelett. Dessutom finnes här äfven Skeletter af Foglar och Reptilier. De anatomiska preparaterna höra mestadels till Husdjurens anatomi. Äfven finnes här en på sin tid berömd samling af Tarmmaskar.

V. *De andra Naturhistoriska Samlingarne i Köpenhamn.*

1) Hr Konferensrådet m. m. *P. J. Monrads* Mineralicsamling.

2) Hr Professor *Beckers* Mineraliesamling.

3) En Conchyliesamling, tillhörig Hans Excellens Grefve *Yoldi*. Den utmärker sig äfven så mycket genom rikedom och skönhet, som genom vetenskaplig behandling.

4) Hr Grossören *Westermanns* Insektsamling, som i anseende till val af exemplar, deras uppställning och konservation, hörer till de förnämsta samlingar i Europa. Den är isynnerhet rik på Ostindiska och Capska Insekter, hvilka ägaren sjelf, under sitt långa vistande i dessa länder, har samlat. I senare tider är den betydligt förstorad genom Sydamerikanska och Europeiska arter.

5) Hr Professor m. m. *Colsmanns* Samling af torra Vexter och Insekter; båda af stor omfattning, och ganska rik på exotiska och sällsynta arter.

Utom Köpenhamn finner man på några orter små Samlingar, t. ex. en offentlig Samling vid Herlufsholms-skolan och tilläfventyrs äfven vid några andra Skolor. I Helsingör äger Hr Apothekaren *Schack-Stenberg* en god Fogelsamling. Vid Enderupholm på Jutland är likaledes en god Fogelsamling, m. fl.

Af många Privat-samlingar i Köpenhamns äldre beskrifningar af Hauber och Nyerup, äro några, såsom ofvan blifvit anmärkt, införlifvade med nu varande Samlingar, några skingrade och till en del förda ur landet. Det senare var händelsen med den *Chemnitzska* Conchyliesamlingen, som 1804 såldes till Vetenskaps-Akademien i St. Petersburg för 5000 Rubler.

Ibland Privat-samlingar, som blifvit skingrade eller sålda genom ägarens död, voro fordom Sekreteraren D. E. Bradts och Statsrådet Kölles Mineraliesamlingar märkvärdiga.

§. 40. *De Anatomiskt-Pathologiska Samlingarne.*

Det Köpenhamnska Universitet har en Anatomisk (*Theatrum Anatomicum*) på Kristallgatan, och ett Anthropologiskt Museum eller Anatomiskt-Pathologiskt Museum i Professorshuset N:o 34 store Kannikestræde.

Det *Anthropologiska Museum* är en herrlig Samling af anatomiska preparater, pathologiska och zootomiska *specimina*, Moustruositeter, Skeletter, Hufvudskålar och andra Knottor. Allt detta är uppställt i skåp eller under glas, mycket i *spir. vini*. Hr Prof. *Schumacher*, Ridd. af Danebr., har under få år skapat det hela liksom af intet, så att man icke nog kan berömma hans vetenskapliga ifver och hans stora förtjenst om samlingen och dess ordnande.

Den Kongl. *Chirurgiska Akademien* har en herrlig samling så väl af anatomiska, som pathologiska preparater, ordnade och uppställda i Akademi-byggnadens tvenne salar. Den fördom endast obetydliga Samlingen bekom för 14 till 16 år sedan en högst vigtig tillvext genom en samling, hvilken af H. Maj:t Konungen köptes från Hr Prof. *Schumacher* och skänktes till Akademien.

Veterinär-Skolans Samling är förut nämnd.

Hr Med. Doktor *Otto* äger en *Phrenologisk* samling.

§. 41. *Instrument- och Modell-Samlingen.*

H. Exellens m. m. v. *Hauch's* praktfulla Instrumentsamling, som innehåller alla före år 1800 uppfunna fysikaliska Instrumenter, är nu

skänkt till Soröer-Akademien, och kommer följaktligen att afgå från Köpenhamn.

Den till Köpenhamnska Universitetet hörande samling af fysikaliska Instrumenter finnes i Professorshuset på Studiegaden N:o 97. Grunden dertill lades genom en samling af sköna elektriska apparater, hvilka köptes för Kgl. räkning år 1804, och uppdrogs åt Doktor, nu Professor m. m. *H. C. Oersted*. Denna samling har sedan betydligt blifvit förstörad, dels genom Kongl. skänker, dels genom Instrumenter från Classenska Fideikommisset, såsom ock genom uppköp för Universitetets räkning. Den innehåller många af de viktigaste äldre Instrumenter, och är rik på viktiga nyare.

Veterinär-skolan har också en liten samling af Instrumenter.

Landthushålls-Sällskapet äger en liten *Modell-samling*.

Ett Chemiskt Öfnings-Laboratorium, tillhörande Universitetet, finnes i ofvannämnda Professorshus på Studiegaden N:o 97.

§. 42. *Botaniska Trädgården.*

Ingången till *Botaniska Trädgården* är i Nyhamn bakom Slottet Charlottenborg, af hvilket den aflemnades år 1788 till den bestämmelse, som namnet antyder. Den hörer till de utmärkta bland Europas Botaniska Trädgårdar. Dess areal innehåller ungefär 3 tunnland. Antalet af Växterna går öfver 8000. Antalet af egna eller meddelade Frösor, som årligen utsås, öfverstiger 4 till 5000 olika arter. Den Kongliga sorgfälligheten för vetenskaperna har Trädgården att tacka för sina viktigaste inkomster, och ur financekassan utbetalas årligen en viss summa till aflöningar och andra ut-

gifter. Då ett Kongl. Slott afstått Trädgården och den emottagit betydliga skänker ur Kongliga Kassen, så finner man honom benämnd såsom *Konglig*. Han är för öfrigt en Universitetet tillhörande stiftelse, dock saknas icke för detta Kongliga bidrag och rika skänker, emedan en upplyst Regering alltid låter sådant tillfalla viktiga inrättningar. Den lilla, från forna tider härrörande Universitetets Botaniska Trädgård finnes ej mera.

Denna Trädgårds förbindelse med de förnämsta andra Botaniska trädgårdar sträcker sig öfver alla verldsdelar. Trädgården äger ett herrligt Bibliothek. De efterlemnade manuskripterna och ett Herbarium af mer än 20,000 arter, tillhörande *M. Wahl*, höra äfven till denna stiftelse. Professoren i Botaniken, *Hr W. Hornemann*, Ridd. af Danbr., har utgifvit en fullständig förteckning öfver alla Trädgårdens Växter, och en ny upplaga deraf är under arbete. Vid Trädgården bor den äldste af de två vid Akademien anställda Professorer i Botaniken, den omnämnde, högaktade och utmärkte Lärde; samt en Trädgårdsmästare, *Hr Holböll*, likaledes berömligt känd.

§. 43. *Det Astronomiska Observatorium.*

Det *Astronomiska Observatorium*, anlaggt på platformen af Runda Tornet vid Trinitatis-Kyrkan, är det äldsta i Europa. Tornets byggnad begyntes 1638 eller 39. *Longomontan*, som sedan år 1589 tillhandagick *Tycho Brahe* på Uranienborg, och år 1607 erhöll astronomiska Professoratet vid Köpenhamnska Universitetet, blef rådfrågad och gaf förslag till Observatorii-byggnaden och densammas vidare inrättning. Han dog 1647, då tornet väl var uppfört, men ej inrättadt till astronomiskt bruk. En ibland hans

efterträdare var *Ole Römer*, en man, som i vetenskapernas tjänst förvärfvade sig det ärofullaste namn. — Genom den stora Eldsvådan i Köpenhamn år 1728 förstördes Observatorium, och alla dess Observations-Protokoller, Instrumenter m. m. gingo förlorade. Först år 1741 var det åter iståndsatt. Under tidens lopp var *Thomas Bugge* en ibland de viktigaste män för Observatorium, isynnerhet sedan han år 1777 blef dess Direktör och Astronomiæ Professor, hvilka poster han förvaltade till sin död år 1815. Observatorii närvarande Direktör är Astronomiæ Professoren, Ridd. af Danebr., *Henric Christ. Schumacher*, hvilken under en tid vikarierades af Hr Prof. *Thune*.

§. 44. *Bibliotekerna.*

I. *Det stora, Kongliga Bibliotheket.*

Detta Bibliothek finnes i den anseuliga, söder om Slottet Christiansborg belägna byggnad, såsom framföre är anfördt. Förr var här tillika den så kallade Konstkammaren, men hvilkens lokal år 1825 öfverläts till Bibliotheket. Detta Bibliothek innehåller ungefär 400,000 band. Det är stiftadt af Konung Fredrik III, och byggnaden blef färdig år 1669. Såsom en egen afsöndrad del deraf är det Nordiska Bibliotheket att betrakta, hvilket ordnades sedan 1781 och innehåller allt, hvad som hörer till de Danska staternas litteratur, samt mycket sådant af den Svenska litteraturen, som står i förbindelse med den Danska, såsom ock allt, som angår Norriges och Sveriges geografi, historia och språk.

Den *Hjelmstjern-Rosenkronska* Boksamlingen, som år 1807 införlifvades med Bibliotheket, innehåller många typografiska sällsamheter, rörande Dansk-Norriska litteraturen.

Biblioteket har betydande Manuskript-samlingar, hvaribland flera hörande till den orientaliska litteraturen. Dessa samlingar hafva erhållit stor tillväxt genom den Tyska Philologen *Reiskes* handskrifter och kritiska arbeten, hvilka äro af stort värde för de orientaliska och lärda språkens studium. Den sistnämnda samlingen köptes af *P. F. Suhm* och hitkom med hans herrliga Bibliothek år 1796. Den *Thottska* Manuskript-samlingen (4,154 Numror) och Palæotyper (6,159 B.) togs i besittning år 1786. Ibland de *Thottska* Palæotyperna äro 250 tryckta före 1480 och 25 deribland före 1470.

En inrättning under namn af "*Museum*" sattes år 1809 i förbindelse med Biblioteket, med bestämmelse, att till utgifvande befordra en del af de obegagnade handskrifter och vetenskapliga skatter, som Biblioteket äger. Omständigheterna hafva hittills hindrat verkställandet af denna idé.

Till följe af en förordning af d. 19 Jan. 1821 skall af hvar och en i Danmark, på Island och Kolonierna, utgifven Skrift, tvenne exemplar, till och med om skriften är tryckt utomlands, gratis aflemnas till Biblioteket. Detsamma gäller om Kopparstick, Stentryck och andra hithörande Konstverk.

Till Biblioteket hör den framföre omtalade Kopparsticksamlingen. År 1793 förklarades det för offentligt Bibliothek, och för Bokutlåningen äro bestämda regler föreskrifna.

I Läserummet finnes en förträfflig byst af den lärde *Hjelmstjerne*, förfärdigad af *Thorwaldsen*, uppställd år 1827. Den är skänkt af *Hjelmstjernas* Euka, Grefvinnan *Rosencrone*, för att pryda det ställe, ibland hvars många skatter befinner sig den dödes nationalsamling, skänkt af Geheimerådet, Grefve von *Rosencrone*.

II. *Universitets-Biblioteket.*

Detta förvaras i den långa sal, som redan vid Trinitatis-Kyrkans uppbyggande inrättades för detsamma öfver hvalfvet. Det består af ungefär 100,000 band. Såsom utmärkta särskilda delar anmärka vi: 1) Den af *Arne Magnussen* skänkta, mest af otryckta saker på pergament och papper bestående samling, som tjenar att upplysa de Nordiska ländernas historia, språk, antiqviteter och geografi. 2) En sällsynt Samling af böcker på Sanskrit-språket och öfriga orientaliska språk, hvilka dels äro skänkta, dels hitskaffade af Botanisten, Med. Doktor *Natan Wallich*, och förenade med hvad Biblioteket förut ägde af detta slag, såsom ock med de linguistiska skatter, hvilka af Hr Prof. *Rask* samlat på sin bekanta resa. 3) Den *Moltkeska* samlingen af verk i naturhistoriska ämnen, skänkt af aflidne Geheime-Stats-Ministern, Grefve *J. G. Moltke*. 4) Den *Dansk-juridiska* boksamlingen, tillhörande Statsrådet m. m. *J. H. Schou*, öfverlemnad till Biblioteket tillika med ett testamente, i följe af ett donationsbref af år 1822. Dessutom hafva många andra testamenten tillfallit Biblioteket. I följe af den ofvannämnda förordningen af d. 19 Jan. 1821, måste ett exemplar gratis insändas till Biblioteket af allt som tryckes i Danmark, Island och på Kolonierna. Sedan år 1776 har Biblioteket haft ett Läsrum.

III. *Classenska Biblioteket.*

Det finnes i en skön, dertill uppförd byggnad på Amaliegaden, och består af ungefär 30,000 band, samt är särdeles rikt i den matematiska, naturhistoriska, ekonomiska, fysiska och polytekniska vägen. Äfven i den geografiska är den rik på Resebeskrifningar. Detta Biblioteks Stiftare äro Bröderne *Joh. Fredr.*

Classen och Geheime-Konferensrådet *Peter Hersleb Classen*. I sin testamentariska disposition till det Allmänna Bästa hade den förre ibland annat fastställt, att hans Boksamling skulle tjena till offentligt bruk, och en årlig summa till dess förstorande. Den senare lät på egen kostnad uppföra Bibliotheksbyggnaden efter en af honom sjelf utkastad teckning. År 1796 öppnades Bibliotheket. Det har ett Läsrum.

I Bibliotheket står på en Krigskolonn *Joh. Fr. Classens* Byst, gjuten af Kanonmetall.

IV. *Andra offentliga Boksamlingar och de viktigaste Privatsamlingar.*

Den Chirurgiska Akademien, — den Botaniska Trädgården, — Veterinärskolan, — Kommunitetet, — Pastoral-Seminarium, — Konst-Akademien, hafva särskildta Boksamlingar.

Några Militär-Bibliotheker finnas: Landt-Kadett-Korpsens, inemot 4,000 band, förenadt med en Kartæ- och Instrument-samling; — Garnisons-Bibliotheket i Gjuthuset, öfver 2,000 band, jemte en samling af Kartor och Planer; — General-Quartermästare-Stabens, Artilleri-Korpsens, Ingeniör-Korpsens o. fl. Bibliotheker.

Ibland Kongl. Kollegier har isynnerhet General-Tull- och Kommers-Kollegium en god samling i sin väg.

Af Stadens *Klubbar* äger den så kallade "Nya Föreningen" den största samlingen, ungefär 4,000 band. Sällskapet "Enigheten" har också en god samling.

Af Privat-Bibliotheker äro de förnämligaste: Biskop *Münters*; — Geheime Statsmin. *Ove Mallings*, i hvilket den statsekonomiska, statistiska och historiska afdelningen är väl försedd; — Öfver-Hofmarskalken *v. Hauch's* i fysiska vägen; — Statsrådet *B. Thorlacii* i filologiska

giska grenen; — Kammarh. m. m. v. *Oldenburgs*, i juridiska, statistiska, topografiska och historiska vägen, omkring 7 till 8,000 band; — Prof. *Wendt's* och *Callisens* i medicinska fachen.

Ibland Lånbibliotheker äro Bokhandlarne *Stadthagens* och *Andersens* Bibliotheker de största. Båda bestå mest af Danska och Tyska böcker. Bokhandlaren *Bonniers* Bibliothek tillika Engelska och Franska böcker o. s. v.

Åtskilliga *Läse-Sällskaper*, ibland hvilkas medlemmar Tidskrifter och Litteraturens nyaste produkter cirkulera, förestås af *Gyldendalska* Bokhandeln, af Bokhandl. *Reitzel*, och andre.

V. *Atheneum.*

Under detta namn har ett Sällskap bildat sig d. 1 Maj 1825, som har till hufvudändamål, att i flera läsrum gifva sina medlemmar tillgång till läsning af de förnämsta utländska Tyska, Franska, Engelska, Norrska, Svenska och inländska Tidningar, Flygskrifter och sådana, som för bildade män hafva något intresse. Vid Sällskapets stiftelse blef äfven bestämdt, att, så snart Boksamlingen stigit till 1,000 band, skulle böcker deraf utlånas till de ordinarie medlemmarne. Härmed gjordes början d. 1 Dec. 1827. — Resande kunna intagas i sällskapet af en medlem: dock måste de senare derom underrätta en af Representanterne. Sällskapets medlemmar äro redan 400.

§. 45. *Bokhandel, samt handel med Musikalier, Kartor och Kopparstick.*

De viktigaste Boklädor, som stå i förbindelse med de utländska, äro: den *Gyldendalska*, Hof-Bokhandl. *Schubothes*, Universitets-Bokhandl. *Fr. Brummers*, Bokhandl. *Reitzels*.

Af Hr *Lose* föres stor handel med Musikalier (och med musikaliska Instrumenter), Kartor och Kopparstick. Med Kartor och Kopparstick drifves äfven handel af Hrr *Blankensteiner*, *Hois*, *J. B. Granelli & Komp.*, *Reitzel*, *Steen* och *Bing*.

§. 46. *Sällskaper, som hafva dels vetenskapliga, dels andra nyttiga ändamål.*

Såsom egentligen vetenskapliga Sällskaper äro följande i verksamhet:

1. *Det Kongl. Danska Vetenskaps-Sällskapet*; det äldsta och mest omfattande. Stiftadt år 1743. Det leder den *geografiska landtmätningen*, som börjades år 1754 i Danmark och Hertigdömena, såsom ock utgifvandet af de dermed förenade kartor. Det besörjer en *Dansk Ordbok*. — Årligen utsätter det guldmedaljer för de bästa afhandlingar öfver några vetenskapliga *Prisfrågor*, m. m.

2. *Det Kongl. Sällskapet för Fäderneslandets Historia och Språk*, stiftadt år 1744 af *Jacob Langebeck*. Det besörjer utgifvandet af *Handskrifter*, *Pergamenter* och andra *Dokument*, m. m., rörande Danmarks Historia i allmänhet, samt Adeln och dess Historia isynnerhet.

3. *Det Skandinaviska Litteratur-Sällskapet*, stiftadt år 1797, i det ändamål att befordra den litterära förbindelsen emellan de Skandinaviska staterne. Detta sällskaps skrifter innehålla många förträffliga bidrag till den Skandinaviska, dock mest den Danska litteraturen.

4. *Sällskapet till befordran af de sköna vetenskaperna*, stiftadt år 1759.

5. *Kongl. Medicinska Sällskapet*, stiftadt år 1772.

6. *Classenska Litteratur-Sällskapet för Läkare*, stiftadt 1808 i det ändamål, att sätta Läkare i stånd, att utan stora kostnader följa med sin tids litteratur, och att verkställa en vetenskaplig förbindelse emellan hufvudstadens och provinsernas Läkare, genom ömsesidiga meddelanden. Det erhåller årligen understöd af *Classenska Fidei-kommisset*, och utgifver en tidskrift.

7. *Det Kongl. Sällskapet till befordran af Veterinär-kunskapen*, stiftadt år 1809.

8. *Isländska Litterära Sällskapet*, stiftadt år 1816.

9. *Sällskapet för Nordiska Antiquitets-Kunskapen*, stiftadt den 28 Jan. 1825 i ändamål att utgifva förnämligast alla historiska Sador från det gamla Norden, efter Handskrifter på urspråket med förklaringar, men tillika i allmänhet allt, som upplyser Nordens historia, språk och antiquiteter; hvarigenom kärlek till fäderneslandet kan väckas och näras.

Mera praktiska ändamål hafva följande sällskaper:

10. *Sällskapet för Naturläran's utbredande*, stiftadt den 26 Febr. 1824, i ändamål att utbreda kunskap om den experimentalta naturvetenskapen efter så väl deras mekaniska som kemiska delar, isynnerhet så vida de låta sig användas på borgerliga yrken, med serskild hänsigt till Danmark.

11. *Kongl. Landthushållnings-Sällskapet*, stiftadt år 1768. Det började sin verksamhet såsom *Premie-Sällskap* med årliga så väl theoretiska som praktiska prisfrågor, och med premiernas utdelning, hvilka antingen bestodo i medaljer eller penningar. Äfven utgaf det en samling af prisskrifter, och utbredde dels gratis, dels för ringa betalning, många små afhandlingar öfver allehanda nyttiga föremål.

Sällskapet befordrar icke blott Landthushållningen, utan äfven, efter omständigheterna, andra industrigrenar. Det har en *Modellkammare*.

12. *Sällskapet för Konstfliten*, stiftadt år 1808. Det har under några år verkat genom utgifvandet af en Tidskrift (upphörd), — genom offentliga expositioner af konstflitens produkter, — och genom inrättningen af tvenne magasiner för qvinno-arbeten i hufvudstaden. Genom dessa två magasiner äger det ännu bestånd, och en förnyad, mångsidigare verksamhet är att förvänta.

13. *Föreningen till befordran af Danska Litteraturen*, stiftad den 28 Jan. 1827, har utgifvit en prisfråga, och vill, så snart dess krafter tilltaga, på flera sätt verka till det genom sitt namn tillkännagifna ändamål.

Under namnet "*Konstförening*" stiftades i Köpenhamn i början af år 1826 ett sällskap, med ändamål att verka för de bildande konsternas behof, och att hos publiken väcka och underhålla intresset för desamma. Sällskapet är stiftadt af Hr Öfver-Krigs-Kommissarien *Fick*, och dess verksamhet blifver efter allt utseende betydligt. Medlen till ändamålets uppnående äro: 1) Konstnärers och Konstälskares sammankomster, i hvilka föredrag öfver allt, som kan anses röra konsterna, samt förrevisande af passande konstprodukter äger rum; 2) ändamålsenligt inrättade Konstexpositioner; och 3) hoppgifvande unga Konstnärers understöd och befordran.

Några *Föreningar*, som väl icke tillägga sig namn af "Sällskaper," men genom sin verksamhet förtjena detta namn, oaktadt medlemmarnes fåtalighet. Dessa äro:

1) Kongl. Kommissionen för bevarandet af nordiska Fornlemningar, stiftad år 1807.

2) Kommissionen för det Arne-Magnänska Testamentet.

3) Kommissionen för utgifvandet af den gamle Historieskrifvaren *Snorro Sturlesons* verk, och för andra dermed förenade historiska arbeten.

Ett *Pastoral-Seminarium*, hvarest Theologiä-Kandidaterna öfva sig i predikande och catechetiserande, och ett *Juridiskt-praktiskt Sällskap*, som anställer öfningar för Kandidater i Rättsläran, må slutligen nämnas.

Ett *Bibel-Sällskap* i Danmark har sitt hufvudsäte och sin direktion i Köpenhamn, hvarest årligen hålles en general-sammankomst i Maj månad. Det stiftades d. 22 Maj 1814. Flera Hjelp- och Filial-Sällskaper stå med detta i förbindelse. Det ungefärliga antalet af Biblar och Nya Testamenten, som af detta Sällskap blifvit utdeladt i Danska länderna, öfverstiger 142,000 exemplar.

Ett *Missions-Sällskap* stiftades d. 17 Juni 1821 i *Lyngby* socken af dervarande verksamme Prestman, Hr *B. F. Rønne*. Det håller sina sammankomster i Köpenhamn.

§. 47. Den Kongl. Konst-Akademien.

Den Kongl. Akademien för de sköna Konsterna stiftades år 1754. Akademiens första ändamål är att bilda Konstnärer i teckning, måleri, bildhuggeri, arkitektur, kopparstickeri, medaljering och andra dermed beslägtade konstgrenar. Den skall vidare vaka öfver den goda smaken i ofvannämnda Konster, och derom draga försorg, att denna smak, utgående från Akademien, blifver alltmera herrskande, isynnerhet i de verkstäder, der teckning och konstsmak

äro nödvändiga fordringar. I anseende till detta dubbla ändamål, är Akademien att anse, dels såsom en konstskola, i hvilken Konstnärer bildas, dels såsom ett Konstsfällskap, som utbreder konstsmaken.

Årligen den 31 Mars, Konung Fredrik V:s, Akademiens Stiftares, födelsedag, hålles högtidlig sammankomst, då Akademiens Präses utdelar prämie-medaljerna, och öfrigt rörande Akademien förhafves. Under de följande tre veckorna af April är exposition af konstarbeten.

Akademien har 7 Professorer, af hvilka 5 Historiemålare, Bildthuggare eller andra Konstnärer, och två Architekter. Vidare har hon tre Lärare i Vetenskaperna (Mathematik, Anatomii, Historia och Mythologi), samt dessutom fem Informatorer i sina skolor. Elevernas antal är emellan 4 till 500. Akademiens *Sekreterare* behöfver icke just vara Konstnär; men nödvändigt kännare och älskare af Konsterna. En *Direktör* väljes för tre år ibland de 7 Professorerne.

Akademien har en god *Boksamling* i Konsternas afdelningar, en samling af Handteckningar och Kopparstick, och en samling af Kunstverk.

§. 48. *Universitetet.*

Det äldsta Kongl. diplom utfärdades d. 4 Oct. 1478 af Konung Christian I, i följe af ett beviljande, som meddelades honom vid sitt besök i Rom, genom en påflig bulla, daterad XIII Calend. Juli 1474. Den högtidliga invigningen skedde d. 1 Juni 1479. — Den nu gällande fundationen är af d. 7 Maj 1788.

Antalet af *Professorer*, hvilka äro fördelade i 4 fakulteter, är nu 36. Förutan de föreläsningar, som af dem hållas, äro dessutom

föreläsningar anmälda af 2 Lektorer och 1 Privatdocent.

Af *Professorerne* äro några ordinarii och andra extraordinarii. De första hafva en högre rang, äro Consistorii ledamöter, och hafva i denna egenskap några särskilda inkomster. *Rector* presiderar i Consistorium. Rectoratet ombytes årligen emellan de fyra fakulteterna.

Källorna till Professorernes årliga underhåll äro från äldre tider tillbaka dels *Landt-gods*, dels *Krono-* och *Kyrkotionde*, såsom ock anslag från några Köpenhamnska egendomar, räntor af några kapitaler, samt *skolegård* som betalas af alla kyrkor och prestmän i hela riket.

Innan de unga Studerande, som antingen i skolor eller genom privat undervisning förberedas till Universitetet, låta sig här immatrikuleras, erhålla tillträde till de akademiska föreläsningarne, och kunna deltaga i de öfriga Universitetets förmåner, måste de undergå offentlig examen, den så kallade *examen artium*, som årligen hålles under den första hälften af Oktober. Inskrifning utan föregången examen äger rum för de Studerande, som, sedan de redan äro immatrikulerade i Kiel eller vid andra Universiteter utomlands, här ärna att fortsätta sina studier och blifva promoverade.

Antalet af de under de senare fyra åren vid Universitetet inskrifna var följande:

1824, 1825, 1826, 1827.

147. 165. 140. 160.

Ibland dessa voro från offentliga skolor och från auktoriserade till lärda undervisningar bestämda instituter

114. 110. 101. 107.

Af privatlärare dimitterade

33. 55. 39. 53.

Den andra Studentexamen hålles årligen tvenne gånger.

Förordningen af d. 4 Febr. 1824 innehåller en ny allmän stadga, rörande den *akademiska graden*, och de med den förenade rättigheter.

De Studerandes antal vid Akademien äro 7 till 800.

Af Universitetets byggnader nämna vi:

1. Den så kallade *Studiegaard*, vid hörnet af store Kannikegaden och Norregaden. En del deraf förstördes vid bombarderingen 1807. Ännu qvarstår deraf Consistoriihuset, en låg, oansenlig, ganska gammal byggnad, en qvarlefva af det fordna Roskildska Biskops-huset, som stod qvar efter eldsvådan 1728, under det alla närliggande byggnader förstördes.

2. *Kommunitets-huset*, eller den del af Studiegaard, som ligger vid Norregaden, och har en längd af 155 alnar. Här är Kommunitetets Bibliothek, äfvensom Auditorier, Kontor m. m.

3. Några *Professorshus*. Före eldsvådan år 1795 var det 11, men sedan endast 10. Af dessa 10 Professorshus förstördes 6 helt och hållet vid bombarderingen 1807; efter den tiden äro endast 4 öfriga.

Universitetet har betydliga stiftelser, testamente och stipendier till de Studerandes understöd. Dit hörer:

1) Det så kallade *Kommunitets- och Regenz-Beneficium*. Såsom det sednare består i en fri bönning, så har det förra bestått i fri spisning, men har sedan blifvit förändradt till ett veckostipendium. Reglementet är af d. 30 Julii 1818.

Regenzen är en stor byggnad, som föranstaltades af Konung Christian IV. Byggnaden lades i aska vid den stora eldsvådan år 1728.

men har sedan åter blifvit uppförd och på sådant sätt utvidgad, att, utóm en byggning för Prosten, stiftelsens föreståndare, rum finnas för 100 Studenter. En Studerande måste först vara Kommunitetets fosterbarn, innan han upptages i Regenzen. Med några ställen i Regenzen äro stipendier förenade.

2) *Walkendorfs Kollegium*, på St. Petri-gaden, hvori 16 Studenter hafva fri boning. Det är stiftadt år 1595 af Riks-Hofmästaren *Christoph. Walkendorf*. Dit hörer en trädgård.

3) *Borch's Kollegium*, äfven kalladt *Collegium Medicæum*, på Kannikegaden, stiftadt år 1689 för 16 Studenter af den Danske Lärde *Ole Borch*.

4) *Elersens Kollegium*, midt emot Regenzen, stiftadt för 16 Studenter år 1689 af Stats-Rådet och Assessoren i Högsta Domstolen, *Jörgen Elers*.

Dessutom äro ganska många större och mindre Kapitaler tid efter annan testamenterade, hvilkas räntor dels utdelas till behöfvande Studenters understöd, dels användas till underhåll och förökning af vetenskapliga apparater vid Akademien, för dess Bibliothek, Naturaliesamling, Botaniska Trädgård, och på flera sätt till vetenskapernas bästa.

§. 49. Den Kongl. Chirurgiska Akademien.

Sedan år 1736 har Chirurgien haft sin egna läroanstalt i Staden, och kallades fordom *Theatrum anatomico-chirurgicum*. År 1785 erhöll inrättningen en betydlig utvidgning och bekom namnet Kongl. Chirurgisk Akademi. För Kronans räkning uppfördes en ny byggnad på Norgesgade, och invigdes år 1788.

§. 50. Den Kongl. Veterinär-Skolan.

År 1773 stiftades den Kongl. Veterinär-skolan af den utmärkte Lärde *Pet. Christian Abilgaard*, och var i början en privat-anstalt, dock med årligt Kongl. understöd af 1,200 R:dr. År 1776 blef den en offentlig stiftelse, till hvilken Abilgaard afträdde den honom tillhörande grunden med de derpå stående byggnader och alla för hans räkning gjorda inrättningar. Den ligger på Christianshavn, midt emot Vår Återlösares Kyrka.

Den Kongl. foundation för stiftelsen utfärdades den 23 Julii 1777. Här erhålles offentlig undervisning i Veterinärvetenskapen. De som här hafva utlärt och äro försedda med bevis häröfver, kunna enligt foundationens 8 §. nedsätta sig såsom Djurläkare eller Regementshofslagare. Enligt 9 §. må ingen, han vare gesäll eller icke, befatta sig med hästskonung eller hästkurer, så framt han antingen icke har lärt vid skolan, eller åtminstone der är examinerad och försedd med bevis öfver sin skicklighet.

Af Hofslagaremästaren i skolan lemnas tillika underrättelse om det rätta sättet att sko hästar.

Tid efter annan har denna anstalt blifvit förstorad genom byggnader och förbättrad genom mångfaldiga ändamålsenliga inrättningar.

Den äger en skön Boksamling i sin väg, en samling af modeller, chirurgiska instrumenter, skeletter, cranier, preparater, profver af ull m. m.

Ungefär 50 Lärningar finnas vid denna inrättning. Hvarje Cavalleri-regemente håller der en Underofficer och en Hofslagare. Af Artilleriet hållas fyra Konstaplar och två Smeder. Från hvarje stift i Danmark hålles på

stiftets bekostnad en Lärning vid skolan, och från Hertigdömena Schleswig och Holstein hållas fyra unga personer på offentlig bekostnad. Understundom skickar en Possessionat en ung landtman till inrättningen. Slutligen finnas här äfven studerande och andra privatpersoner, såsom ock vanligen utländningar från Norrige, Sverige och Tyskland.

Denna inrättnings välgörande verkan för landet består icke blott deri, att förse staten med skickliga djurläkare; den har äfven dertill bidragit, att goda författningar, skrifter och afhandlingar öfver Husdjurens vård, behandling och förädling, samt öfver behandlingen af boskapssjukan och andra djursjukdomar blifvit utgifna, och verkar följaktligen i mångfaldigt hänseende. Huru vigtig för det allmänna är endast den omständigheten, att lärlingar ur bondeståndet, när de återvända hem, kunna utbreda många nyttiga här förvärfvade kunskaper ibland sina likar.

§. 51. *Inrättningar för Militärens undervisning.*

1. *Landtcadett-corpsen* inrättades här 1713. Utom Commendören och 4 andra Officerare, består korpsen af en Sergeant, 9 Kadett-korporaler, 53 verkliga Kadetter, 61 Kadetter utan gage, och 10 Volontärer. Tillsamman 134, utom Officerare och Lärare.

Ibland de 53 platser för verkliga Kadetter, äro 41 uteslutande bestämda för Officers söner. Hofkassan betalar för tolf af de verkliga Kadetterna, som förrätta pagetjenst hos Konungen och den Kongl. familjen. Stiftelsens närvarande hus liggande på Akademie-gaden midt emot stället för den påbörjade Marmorkyrkan,

uppfördes i början af Konung Fredrik IV:s regering, under ledning af Generalbyggmästaren m. m. *von Platen* och bestämdes då till ett Operahus.

2. Det Kongl. *Artilleri-Kadett-Institutet*. Under namn af en Kongl. Artilleri-skola stiftades det åren 1770 och 1771 genom aflidne General *v. Huth's* försorg. Uti institutet äro 14 Styckjunkare och 14 Kadetter. Deras Chef har titel af Kommendör.

Den som, utan att vara bildad i en af de nämnda undervisningsanstalterna, önskar att såsom Officer med anciennitet blifva anställd i den stående armén, måste underkasta sig en förordnad Officers examen. Denna examen äger rum i Artilleri-institutet, när den sökande önskar plats i Artilleriet, och i LandtKadett-Akademien, om han vill gå in på Kavalleri- eller Infanteriregementet. Likaledes är examen förordnad för dem, som anställas såsom Officerare vid Ingenieur-korpsen, eller såsom Adjointer i Generalqvartermästarestaben.

3. *SjöKadett-Akademien* är stiftad den 7 Mars 1701. SjöKadetternes antal är vanligen 46. Akademien har undergått flera förändringar sedan sin stiftelse och haft åtskilliga lokaler.

§. 52. Skol-Väsendet.

Staden har en offentlig *Lärdoms-Skola*, *Metropolitanskolan*, för hvilken i de senare åren blifvit uppförd en skön, beqväm byggnad af den ofta nämnde Architekten, Conferenzr. m. m. *Hansen*. På frontispicen är följande inskrift anbragt: *Sollerti studio fingitur ingenium*. De studerandes antal är bestämdt till 100. Lärarena äro: en Rektor, två Öfverlärare, fem Adjunkter och en Inspektor. Ett

reglemente och en anordning för denna skola utfärdades den 2 Okt. 1801.

Ibland privata undervisningsverk, från hvilka ynglingar demitteras till Universitetet, nämna vi såsom utmärkta, *Skolan för Borgerliga dygder* i Köpenhamn, Skolan af samma namn på Christianshavn och *H:r von Westens Institut*.

Folk- och Borgareskolor i Köpenhamn organiserades nya genom ett reglemente år 1814. Antalet af samtliga Skolor och studerande barn i staden och förstäderna, med undantag af Garnizons- och Sjöstatens skolor, voro vid 1826 års slut:

	Studerande barn.			
	Skolor.	Gossar.	Flickor.	Tills.
1. Offentliga, Kyrko- och Sockneskolor, Barnhusskolorna, Fattiginrättnings, Uppfostringshusets o. a.	71,	2,868.	2,654.	5,522.
2. Privatskolor.	182.	2,358.	3,068.	5,426.
	253.	5,226.	5,722.	10,948.

Ibland privatskolor märkas:

1) För *Gossar*: Sällskapet för efterverlden Skola och åtskilliga andra Institut.

2) För *Flickor*: De mest aktade och besökta Skolor för flickor af bildade stånd, äro Mamsellerna *Linde's*, *Weise's* o. fl. instituter. Det systerliga *Välgörenhets-sällskapet* underhåller sedan år 1792 en skola för fattiga föräldrars unga flickor, som här bildas till dugliga tjenstevinnor. Denna skola räknar nu 31 barn. — En annan skola, hvori äro 20 barn, underhålles nästan för samma ändamål, af nyss

nämnda Sällskap. *Carolin-Skolan* för unga Jud flickor förtjenar också att nämnas; den räknar 72 Barn. Ibland testamenten för dessa skolor är ett af H:r Hofr. *Amsel Meyer* af 30,000 Rbd. silfver i Kongl. obligationer.

För att befordra införandet af undervisning i *Gymnastiken*, har Direktion låtit utgå ett *Circular* af år 1826 till samtliga Skol-Kommissioner och Skolföreståndare, så väl af offentliga som privata läroverk, hvarigenom dessa blifvit ålaggda att draga försorg om denna för barns fysiska utveckling serdeles viktiga undervisningsgren, och likaledes har Direktionen för samma ändamål såsom regel fastställt, endast under uttryckligt vilkor, att barnen undervisas i *Gymnastiken*, om tillåtelse till upprättande af nya barnskolor skola meddelas.

En Direktion för *Garnizons-Skolväsendet* besörjer dess angelägenheter. *Militär-Casernskolan* räknar ungefär 240, och *Classenska Artilleri-legatskolan* ungefär 100 Barn.

Sjöstatens Skolinrättning förvaltas af Kongl. Amiralitets- och Kommissariats-Kollegium. I denna statens skolor undervisas 550 gossar och 470 flickor.

Ett *Gymnastiskt Institut* stiftades år 1805. En serskildt byggnad är uppförd för detsamma på Östervallen år 1827.

Införandet af *Vexelundervisningen* tog sin början i Danmark år 1819. Hr Majoren m. m. *J. W. B. v. Abrahamson* har genom sin utmärkta ifver för denna sak, som genom Konungens ynnest gör lyckliga framsteg, förvärfvat sig mycken förtjenst.

En *Normalskola* är för detta ändamål inrättad i Hufvudstaden.

Sällskapet för Efterverlden stiftades år 1786. Det har förnämligast verkat för Skolväsendet, men inskränkte sig likväl snart dertill, att un-

derhålla en af detsamma stiftad *Skola*, hvilken blomstrade såsom en af de förnämsta i Hufvudstaden. Denna Skola räknar ungefär 120 Barn. Sällskapet har sitt eget hus på Östergaden och har erhållit mycket understöd af betydande testamenten.

Pædagogiska Sällskapet stiftades år 1820. Dess lagar tillkännagifva dess ändamål: Bidragande till befordran af uppfostran och undervisning i folks- och borgareskolor.

Söndags-Skolorna stiftades år 1800 af Prestmannen *Massmann*, som med outtröttligt nit förestod desamma till sin död år 1816. Till minne af sin stiftare bära de namn af "*Massmannska Söndagsskolorna*." I dessa undervisas årligen ungefär 450 personer. Ifrån deras stiftelse år 1811 till 1826 års utgång hafva 6,459 personer här njutit undervisning i åtskilliga handverk.

§. 53 *Kyrkoförfattningen.*

Den Evangelisk-Lutherska Trosbekännelsen är, i grund af Konung Christian V:s Lagbok och Förordningar, den herrskande.

Biskopen öfver Seland's stift har sitt residens i Hufvudstaden. Andra andliga ämbetsmän och Kyrkobetjente i Köpenhamn äro:

Vid Slottskyrkan: den Kongl. Confessionarien, tillika Hof- och Slotts predikant. Två andra prestmän, tillika Hofpredikanter. En Hof-Kantor, en Hof-Organist.

Stadens Församlingar äro fördelade i två Prosterier: Vårfrukyrkans Prosteri och Holmens Prosteri.

Till båda Prosterierna höra sammanlaggd: 20 Prester, 7 ord. Katecheter; 19 Klockare och Kantorer, 15 Dödgräfvare och 11 Organister.

Köpenhamn har en Fransysk och en Tysk reformert församling, som hafva en gemensam Kyrka.

Hernhutiska församlingen, eller den så kallade *Brödra-Uniteten*, bekom ett Kongl. Frihetsbref år 1783, hvari det tilläts dem att i stillhet hålla sina sammankomster till gemensam uppbyggelse. Församlingens föreståndare har titel af Agent.

Katholikernas fria religionsöfning är inskränkt till de Gesandters boningar och huskapeller, som öfva denna cultus, samt till det offentliga Katholska Kapellet. Kapellet tillhör det Kejsarlig Österrikiska Gesandtskapet.

Den *Mosaiska* religionens bekännare kunna indelas i två klasser, de Tyska och de så kallade Portugisiska. Sedan de förras Synagoga uppbrann år 1795, hafva de intet bestämdt samlingsställe, utan deras Gudstjenster hållas, såsom Portugisarnes, i privathus.

Efter nyare öfverräkningar är antalet af Judar i Köpenhamn följande:

	1824	1825	1826.
Mankön	1,139	1,107	1,143
Qvinnkön	1,332	1,322	1,334

Tills. 2,471. 2,429. 2,477.

§. 54. *Fattiginrättningar, Försörjningsanstalter, Vålgörenhetsstiftelser för alla stånd.*

Sedan år 1799 hafva förordningar för Fattigväsendet isynnerhet blifvit grundade på allmänt erkända, riktiga grundsatser. En stor Direktion af ledamöter utan lön leder Fattigväsendet, och dessutom har år 1815 en *administrerande Direktion*, af trenne lönta ledamöter, blifvit organiserad.

Anta-

Antalet af de personer, som vid 1823 års utgång lefde under den administrerande Direktionens försorg, var: Allmosetagare i staden och arbetshusen 3,063, i stadens hospitaler 1,295, Barn i uppfostringshuset 119. Alltså till bestämd försörjning tillsamman 4,477 personer, utom de som erhålla interimshjelp och de fritt hållna sjuka.

Ibland de många stiftelser, offentliga försörjningshus och testamenten för fattiga, nämna vi:

1. *Det allmänna Hospitalet*, som inrättades år 1768, och är fördeladt i tvenne afdelningar: 1) Försörjningsanstalten för gamla, bräckliga eller krymplingar, och 2) Sjukhospitalet, hvarom i nästa §. I första afdelningen äro ungefär 700 personer.

2. *Wartou* eller *Heligands-Hospitalet* vid Vesterwold, är bestämdt till fattiga personers upptagande, som här hafva husrum, säng, värma och en veckopenning, såsom ock vid inträffande sjukdom fri läkarehjelp och medicin. Hospitalet grundades år 1475. Det är icke, uteslutande för Köpenhamns invånare utan ock för andra, hvilka, så vidt sängrummen tillåta, kunna erhålla rätt till ett sådant efter ackord med Hospitalets Direktör.

3. *Abel Catharine-Hospitalet* i Dronningens-tvärgade, stiftadt 1675. Stifterskan, Abel Catharina, af familjen van der Wisch, var Enkedrottning Sophia Amalias Hofmästarinna. 23 fruntimmer äro medlemmar af Hospitalet, och hvart och ett har ett litet rum, samt kök och spiskammare, och $1\frac{1}{2}$ Rbd. i veckan.

Dessutom måste vi nämna *St. Hans Hospital* och *Claudi Rosset's* stiftelse, på *Bidstrupgaard* $4\frac{1}{2}$ mil från Köpenhamn och $\frac{1}{4}$ mil från Roschild. Den består af två afdelningar, den ena för sinnessvaga och fullt vansinniga, den

andra för sådana fattigas underhåll, som äro behäftade med obotliga sjukdomar, såsom kräftan, ledvärk, fallandesot o. s. v. Betydliga testamenten och ansefliga gåfvor hafva kommit denna stiftelse till godo. Antalet af här befintliga vansinniga var vid 1826 års slut 153, hvaribland 81 mans- och 72 kvinnspersoner. I den andra afdelningen underhållas ungefär 200 personer årligen af båda könen.

Ganska betydande Kapitaler äro tid efter annan testamenterade till Köpenhamnska fattigväsendet. År 1799 uppgick Kapitalet till 704,789 R:dr 10 sk. Dansk Cour. Ibland betydliga sedermera tillkomna testamenten nämna vi: Statsrådet *Dalsgaard's*, *Rosselin's*, *Ruch's*, Grossören *Niels Brock's*, Justit. Råd. *Prehn's*, *Wilder's*, *Müller's*, *Ladige's*, *Schou's*, bröderna *Thomsen's*, tillsammans i Kapital 1,931,459.

Andra försörjningsanstalter och testamenten, isynnerhet sådana som äro bestämda för enkor och andra behöfvande, hvilka icke höra till lägsta klassen, stå icke under Direktion för fattigväsendet; utan dels under magistraten, dels, i följe af gifvarens bestämmande, under andra personers förvaltning. Hit höra:

1. *Det Harboeiska Fruklostret*, stiftadt år 1711 af Enkegeheimerådinnan *Christiana Harboe*, för 12 Enkefruar och en priorinna, hvilkas männer hört till en af de fem första klasserna af rangordningen. De hafva fri boning i stiftelsens hus, hvari är ett kapell, och dessutom erhålla de en årlig penningesumma. Stiftelsen står under Magistratens förvaltning.

2. *Petersenska Jungfruklostret*. Byggnaden har öfver andra våningsfönstret inskriften: *Monumentum pietatis Petersenianæ*. 16 Jungfrur och en priorinna hafva här fri boning och erhålla dessutom årligt penningeunderstöd. Två

bröder, *Albrecht och Sebastian Petersen*, äro klostrets stiftare.

3. *Budolphi-Klostret* stiftades år 1725 af en Student, *Martie Budolph*. Åtta Enkor hafva här fri boning och en $\frac{1}{2}$ Specie Riksdaler i veckan.

4. *Poul Fechtels Hospital*, eller så kallade Hamburgska Själboden. Stiftaren, *Poul Fechtel*, var Kongl. Myntmästare under Fredric II:s regering. Hospitalets 14 invånare erhålla 24 Riksbankskilling i veckan.

5. Prinsessan *Charlotta Amalia's* stiftelse, till uppfostran och understöd för fattiga flickor af alla stånd. Nämnda Prinsessa, Konung Fredrik IV:s dotter, grundade stiftelsen, och år 1773 utfärdades foundationen för densamma. Den är fördelad i fem klasser, den första för fröknar, den andra för rangpersoners döttrar, den tredje för borgaredöttrar, den fjerde och femte för fattiga flickors skolundervisning. I de 3 första klasserna åtnjuta 32 unga flickor denna stiftelses välgerningar; i de två sista 70.

6. De af *Christian Peter Getreuer*, Kongl. Hofmålare m. m. († 1790) och hans hustru *Maria Riis* († 1778) inrättade milda stiftningar i 3 hufvudgrenar: för stadens fattiga; för stiftarnes familj; och för fattiga af Målareklassen.

7. *Stampeska Legatet* af 40,000 Rbd., hvilkas räntor äro bestämda dels till goda och fattiga barns uppfostran, dels för enkor, i följe af foundationen d. 8 Maj 1801.

8. *Klarupska Legatet*, stiftadt år 1759 af Justit. Rådet *Klarup*. Det *Haldska Legatet*, och flera.

9. *Tröstens Bolig* (Tröstens boning), stiftad af den aflidne Amiralen *J. B. Winter-*

feld, i afsigt att förskaffa en fattig familj böningsrum för en ringa hyra, och att lindra några gamla, hederliga enkors belägenhet. Stiftelsen äger ett kapital af 9,600 Rbd. silfver.

10. Under namn af *Meyer's Minde* (Meyers minne), finnes en stor byggnad på Kristallgaden, i hvilken flera personer och familjer, af Mosaiska församlingen, hafva fri boning. Denna stiftelse grundades genom ett testamente på 24,000 Rbd., dertill bestämdt af Hofrådet *Amsel Meyer*.

11. Testamentet af *Hans Peter Kofod* och hans maka, stiftadt år 1812 för behöfvande sjöfolk samt deras enkor och barn, från Köpenhamn.

12. *Bombössen* (Bombössan), stiftad af den år 1827: affidne "*Waterskout*" Kommandören, Riddaren *Sölling*, för värdiga gamla sjömän. 25 gamla sjömän hafva i den fritt böningsrum, samt något understöd. Genom mångfalliga bidrag har denna stiftelse nu så förkofrat sig, att hon, utom nämnda boning, äger ett kapital af 14,600 Rbd. i Kongl. obligationer och offentliga fonder.

13. Vigtigt och efterföljansvärdt är "*det förenade Understöds-Sällskapet*," stiftadt år 1788, i afsigt, att genom räntefria lån lemna hjälp åt flitiga och driftiga medlemmar, som blifvit fattiga genom olyckshändelser, samt sätta dem i stånd, att förskaffa sig materialier, redskap, eller hvad eljest kan vara erforderligt, för att fortsätta sin näringsgren. Tillika understöder Sällskapet utarmade medlemmar, eller deras efterlemnade enkor, genom pensioner och andra gåfvor. Genom små bidrag, större delen genom utgifvandet af ett Veckoblad: *Borgervennen*, som redan räknar 40 årgångar, samt genom ett testamente, är ett kapital samladt, som i Januari 1828 upp-

gick till 104,237 $\frac{1}{2}$ Rbd. Antalet af Sällskapsmedlemmar är nu 1,791, och pensionärerna 124.

14. *Fruentimmers - Välgörenhets - Sällskapet*, stiftadt d. 28 Okt. 1825 på H. M. Drottningens födelsedag. Sällskapet utdelar årligen på stiftelsedagen premier till tjenstpigor, som under flera års tid, tjent en och samma familj med trohet, flit och skicklighet. Institutet för Blinda, Barnförlossningshuset, Uppfostringsstiftelsen och andra allmänna inrättningar samt behöfvande personer, hafva erhållit understöd af detta sällskap. Vid slutet af år 1825 ägde det en fond af 42,146 Rbd. 64 sk. i silfver, och 10,000 Rbd. i representativer.

15. I anseende till fattiga eller utställda Barns vård och undervisning, i dertill inrättade anstalter, äro tvenne stiftelser, dock icke uteslutande för Hufvudstaden, anmärkningsvärda, nemligen:

a) Det Kongl. *Börnehuus* (Barnhuset), stiftadt år 1727 af Konung Fredrik IV:de, till förmån för faderlösa eller af sina föräldrar öfvergifna barn af båda könen. Utom de egentliga 74 föräldralösa barnen, som uppfostras i stiftelsen, åtnjuta många andra barn kostnadsfri undervisning i ändamålsenliga ämnen och handarbeten. Den 1 Nov. 1827, stiftelsens hundraåriga jubelfest, var antalet på de barn, som här erhålla undervisning af 8 Lärare och 1 Lärarinna, 199. Dessutom uppfostras på anstaltens bekostnad 35 barn från stiftelsen, så att antalet utgör 234.

b) Det Kongl. "*Oppfostringshuus*" (Uppfostringshuset), stiftadt år 1753 för fattiga gossar, som här bildas till brukbara och skickliga lärlingar i fabriker och andra borgerliga handteringar. Undervisningen är här mera omfattande än i vanliga Fri- och Fattigskolor,

och inga barn upptagas i stiftelsen, som ej förut hafva inhemtat vissa kunskaper. År 1827 uppfostrades här 145 gossar.

16. *Institutet för Döfstumma*. Foundationen är af d. 17 Apr. 1807. Konungen har skänkt huset, som är inrättadt för 92 barn. I början af år 1827 var här 57 gossar och 28 flickor, tillsammans 85 elever, och dessutom deltaga 5 andra döfstumma från staden i undervisningen. Stiftelsen äger ett, till större delen af testamenten och skänker bestående kapital af 20,050 Rbd. silfver och 802 Rbd. i rent silfvermynt. Betalningen för hvarje elev är 96 Rbd. årligen.

17. *Ett Institut för Blinda*, stiftadt d. 10 Jun. 1811 af det så kallade Kedjesällskapet. Elevernes antal är 10, 3 gossar och 7 flickor. Med institutet är förenad en *Arbetsanstalt för Blinda*, som år 1825 kom i stånd, i hvilken de Blinda, när de erhållit nödig färdighet i handarbeten, kunna upptagas, för att förtjena sig sjelfva en del af sitt underhåll. Det öfriga lemnas dem af Stiftelsen, och så kunna de Blinda här tillbringa ett verksamt, nyttigt och efter omständigheterna lyckligt lif. Stiftelsen har genom åtskilliga testamenten, såsom af aflidne Hofr. *Amsel Meyer*, Vågmästaren *Thomsen*, Majorskan *C. M. Qvist*, ett räntelöpande kapital af 50,000 Rbd. silfver.

18. Till Försörjningsväsendets viktiga grenar höra anstalter och stiftningar till underhåll af *de i krig sårade* och deras familjer, såsom ock af *de stupades efterlemnade*. En betydlig fond till de Sårades förmån grundades efter Engelska anfallet 1801; den förvaltas i förening med en fond, som grundades vid krigets utbrott 1807. Antalet af personer, som der understöddes i början af 1826, var 449.

19. Testamenten till *Hemgifter* äro stifta-

de af *von Ludvig Holberg* 1753; af *Bortmann* och hans Enkefru 1789, af *Niels Brock* o. fl.

20. För Enkor har man dragit försorg genom Pensionsfonder; genom testamenten och genom *den allmänna Enkekassan*, för hvilken en fundation gafs d. 30 Aug. 1775. — Vidare finnas några speciela Enkekassor för Theaterpersonalen, Kapellet o. s. v.

21. Några *Lifränte-Societeter* grundade på *en gångs insatts*, finnas sedan 1775, 1792 och 1800. En mängd, till större delen små *Lifränte-Sällskaper*, grundade på årliga bidrag, hafva tid efter annan uppkommit.

22. *Sparkassan* för Köpenhamn och dess omgifning tog sin början år 1820, och har haft den bästa framgång. Insatser emottagas i början från 32 sk. till 50 Rbd. på en gång. Sedan *Sparkassans* inrättande, hafva 7,343 personer i densamma gjort insats, och hennes kapital var till den 11 Nov. 1826 502,758 Rbd. i sedlar och 354,803 Rbd. i silfver.

23. *Assistenthuset* i Köpenhamn, stiftades genom en förordning år 1688, men erhöll genom en senare förordning af år 1699 en fastare inrättning. Under några år var det i privatpersoners händer, men år 1753 öfverlemnades det åt Hospitalet för sårade Sjömän, och blef en inkomstkälla för detta Hospital. Här herrskar den största ordning och två gånger om året blifva oinlösta saker offentligen bortauktionerade. Men det är skada att stiftelsen skall gifva ett stort öfverskott och att en annan stiftelse skall tjena såsom inkomstkälla. Räntorna äro verkligen för höga, och det vore mycket att önska, att de nedsattes och att förbättringar företoges med det offentliga Länhuset.

§. 55. Medicinal-Väsendet.

1. *Fredriks Hospital*, det viktigaste ibland Hufvudstadens hospitaler, är ett skönt minne af Fredrik Vs välgörande karakter. Byggnaden, hvartill grundstenen lades på Amaliegaden i Juli 1752 blef färdig år 1757. Här äro årligen öfver 3,000 sjuka under behandling, och deribland $\frac{2}{3}$ gratialister. Hospitalet kan rymma ungefär 300 sjuka. Genom åtskilliga privatpersoners välgörenhet har stiftelsen erhållit betydliga skänker och testamenten.

2. Fattigvårdens *Allmänna Hospital* är likaledes på Amaliegaden och förträffligt inrättadt för ungefär 300 sjuka. I Sjukhospitalet är en serskild afdelning för veneriska, allmänna qvinnor. Man kan med det snaraste vänta en utförlig beskrifning öfver detsamma, af den verksamme och om denna anstalt högtförtjente Professor m. m. *J. C. W. Wendt*. Öfverchirurgen, Prof. *Thal*, är äfven på det berömligaste känd såsom utmärkt Operatör och Chirurg. I den egentliga afdelningen för Sjuka äro könen strängt afsöndrade; såsom ock för de chirurgiska patienterna egna rum inrättade. Likaledes äro afsöndrade rum för smittosamma sjukdomar.

3. "*Söquesthuset*" (Sjöstatens Lazaret) på Christianshavn, en rymlig och skön byggnad, är vanligen obesatt. Ibland Hufvudstadens Hospitaler är detta det äldsta, ty det anlades redan under Konung Fredrik III:s tid. Efter Tukthusets brand år 1817 såg man sig nödsakad, att utrymma en aflägsen sidoflygel, till några brottslingars förvarande af qvinnokönet. Under de sednare tre åren har man i flera strängt afsöndrade rum intagit de af koppor smittade, för att der hålla dem i ett slags quarantän.

4. *Marin-Hospitalet* öppnades den 15 Nov. 1806; det är en skön, bekvämt inrättad byggnad i de så kallade Nyboder och ligger emellan Kokkegaden och Balsamgaden. Det är bestämdt för det ständiga manskapet af Sjöstatens fyra divisioner och de dertill hörande handverkare, såsom ock för deras hustrur och barn.

5. *Garnizons-Hospitalet*, på Rigensgaden, är bestämdt för sjuka och blesserade Officerare, Underofficerare och Soldater af de i Köpenhamn och Fredrikshamns citadell i garnizon liggande Regementen och Korpser; såsom ock för Underofficerares och Soldaters sjuka hustrur och barn. Af Officerare kunna endast Stabs-Kapitainer och Lieutenanter upptagas i Hospitalet. — Hospitalet öppnades år 1817 i Guldhuset, så kalladt, emedan Alchymisten Burrhi här hade ett Laboratorium under Fredrik III:s regering. Sedermera förlades här Militär-Ullmanufakturen, tillika med de dithörande verkstäder; men då denna blef inskränkt, inrättades lokalen till sitt närvarande bruk. På byggnaden äro Danska inskrifter, som i öfversättning lyda sålunda:

För sjuka och sårade krigare,
 lät
 Fredrik den Sjette
 denna, af Sina Kongliga Förfäder
 uppförda, Byggnad
 inrättas till ett Garnizons Hospital
 År MDCCCXVII.

Öfver porten, som leder inåt gården, under Hans Maj:ts byst:

Hans gerningar skall man minnas,
 Hans namn välsignas.

Af de betydliga testamenten, som enligt aflidne Hofrådet *Amsel Meyers* förordnaden tillfallit offentliga Stiftelser, har detta Hospital erhållit 12,500 Rbd. i silfver, som användas till anskaffande och underhåll af inventarier i de för Officerare inrättade sjukrum.

6. Antalet af sjuka ser man af följande lista:

År 1827	Fredr. Hosp. Pers.	Allm. Hosp. Pers.	Marin. Hosp. Pers.	Garniz. Hosp. Pers.
Qvarvarande sedan förra året	284.	280.	51.	197.
Intagna	3,415.	2,236.	1,351.	4,194.
Tillsamman	3,699.	2,516.	1,402.	4,391.
Af dessa såsom återställda utgångna	3,119.	2,047.	1,310.	4,069.
Döda	284.	208.	57.	80.
Tillsamman	3,403.	2,255.	1,367.	4,149.
Alltså återstoden vid årets slut	296.	261.	35.	242.

7. *Barnförlossningsanstalten* på *Amaliegaden*, har, enligt sina grundsatser, tre med hvarandra förenade ändamål: 1) att intaga alla ogifta kvinnor, som anmäla sig, och ett visst antal gifta, antingen för betalning eller gratis; 2) att tjena *Accouchörer* och *Barnmorskor* såsom en praktisk skola, icke blott i staden, utan ock på landet; 3) att sörja för de i stiftelsen födda oäkta barns uppfostran och vård, eller dertill gifva understöd, när mödrarna icke kunna taga sina barn till sig och sjelfva draga försorg om desamma. Antalet på de i denna inrättning födda är årligen ungefär 1,000. Detta antal utgör ungefär en tredjedel af alla de i staden födda. Enligt grundreglorna kunna 50 fruntimmer på en gång vara i denna anstalt, men vanligen äro icke flera än 30. Genom te-

stamenten och understöd äger denna stiftelse bestånd.

8. *De borgerliga Straff-inrättningarnes sjukrum* (Tukt-, Rasp- och Förbättringshusets, Hof- och Stadsrättens, Polisrättens, Blå Tornets, Citadellets fångar) äro i förstnämnda anstalt uti en aflägsen byggnad, innehållande 8 sjukrum i tre våningar. I den öfra äro manspersoner, i den andra fruntimmer, och i den nedersta, eller så kallade Skabbkällaren, äro två rum, ett för hvarje kön, för personer behäftade med utslag, veneriska sjukdomar o. s. v. Här jär egentligen endast plats för 72 sjuka, men antalet af desamma öfverstiger vanligen 80.

9. *Vaccinationen* i de Danska staterna tog sin början i Juli 1801. Fri och offentlig vaccination äger rum i Köpenhamn på vissa dertill bestämda dagar, som alltid förut tillkännagifves i tidningarne.

10. *Stads-Fysici*-beställningen synes först blifvit anordnad i början af 17:de århundradet. Den nu gällande Instruktionen för densamma är af d. 23 Mars 1813.

De till praxis berättigade Läkare och Chirurger nämnas årligen i Statskalendern. Deras antal är 167.

11. *Quarantän-Inrättningarne* äro nu för tiden organiserade efter förordningen af 1805. En Kongl. Quarantän-Direktion utnämndes år 1804, i följd af Plakatet af d. 19 Okt. s. å. Köpenhamn har äfven, såsom andra handelsplatser, en serskildt *Quarantän-Kommission*.

12. *Ett Medicinskt - Kirurgiskt Sundhets-Kollegium* utnämndes genom Kongl. rescriptet af d. 13 Maj 1803.

13. Staden har nio *Apothek*, och dessutom är ett på Vesterbryggan. Barnhus-Apotheket är förenadt med Militär-Apotheket, och

dessa båda räknas i ofvannämnda antal endast för ett enda.

14. En till offentligt bruk väl inrättad *Badanstalt* saknade staden till 1818, under hvilket år en sådan öppnades. Den inrättades af Konferensrådet m. m. *Constantin Brun* i hans hus (*Hôtel du Nord*), och består af 8 badrum, 4 för karlar och 4 för fruntimmer.

En större *Badinrättning* är sedan anlaggd i vester om *Langebroe*, på vägen till *timmerplatsen*. Vid *sjöstranden* jemte *badhuset*, i hvilket varma och kalla bad kunna tagas, äro andra kalla *sjöbad* inrättade på *strömmen*. Man finner här alla bekvämligheter, som kunna fördras af *Badgäster*. *Badinrättningarna* för *karlarna* hafva egna *ingångar* och äro alldeles afsondrade från *damernas*. *Inrättningen* har uppkommit genom en *förening* och tog sin början år 1820.

En serskild *Badinrättning* (så kallade *Ryska bad*) är anställd af *Hr Major P. Hyllested* år 1828 på *Amaliegaden*.

15. Ett *Sällskap* för *Drunknades och Skenödadas räddande* har varit i verksamhet sedan *Okt. 1798*. *Räddningsapparaterna* förvaras på åtskilliga ställen inom och utom *hufvudstaden*, och genom *plakater* och *skyltar* är antydt hvarest de finnas. Sedermera äro *räddningskärlar*, uppfunna och konstruerade af *Skeppsbyggmästaren Larsen*, till hands vid *sjöarna*, och många personer hafva blifvit räddade genom detta verk samma medel. Af *regeringen* äro *premier* ut-satta för en *människas räddande*.

16. *Anläggningen* af väl inrättade *Likhus*, i hvilka de döda ligga under ändamålsenlig *tillsyn*, ända tills *osvikliga tecken* till *döden* infunnit sig, och, i *händelse* af *återvaknande*, finna *nödigt hjälp*, hafva några gånger, *isynnerhet* år 1792, blifvit föreslagna af *den aflidne*

Konfessionarien *Christian Bastholm* och nyligen 1827 af Professor m. m. *Nissen*; men denna inrättning har ännu icke kommit i stånd.

17. Att *Kyrkogårdar* blifvit anlaggda utom staden, samt planterade och förskönade, och att begravingar i sjelfva Kyrkorna äro afskaffade, är en följd af Förordningen af år 1805. Kyrkogårdarne utom staden äro väl till en del äldre, men hafva ej blifvit mycket begagnade. Begravingar på Kyrkogårdarne inuti staden äro väl icke förbjudna, men besvärade med utgifter.

§. 56. *Åtskilliga Säkerhets- och Beqvämlighets-Inrättningar.*

I. *Nattväktarnes* antal är 143, förutan väktarne i förstäderna och kyrktornen. De begifva sig på sina poster kl. 7, 8 eller 9 om aftonen, allt efter årstiden, och fortfara dermed till kl. 5 eller 7 på morgonen.

II. För att hålla de allmänna *Uren* i riktig gång och öfverensstämmelse med hvarandra, gifves en signal två gånger i veckan från Astronomiska Observatorium på runda Tornet. Hvarje Onsdag och Lördag omkring kl. 11 $\frac{1}{2}$ upphissas en flagga på en stång vid Observatorium, som indrages precis kl. 12 på dagen. Denna inrättning tog sin början år 1772.

III. Stadens *Upplysning* medelst lyktor, hvilkas antal är 2000, tog sin början år 1670. I afseende på Gasupplysningen i staden, slöts ett kontrakt år 1825 med förenta allmänna Gas-kompagniet i London, men genom mellankommande hinder har kontraktet blifvit upphäfvat. För det närvarande synes ingen utsigt vara för handen till Gasupplysning.

IV. *Vatten* erhåller Staden medelst träd-rör från fyra sjöar: "Peblingsö," "Sortedam-

sö," "Leersö" och "Emdrupssö." De båda första äro helt nära staden; de två andra $\frac{5}{8}$ eller $\frac{1}{2}$ mil aflägsnade. Den gällande förordningen rörande Vattenledningarne är af 1812, och från samma tid ett reglemente för förbrukning af språng- och pumpvatten.

V. *Brandinrättningen* är väl organiserad, enligt en Hufvudförordning af d. 1 Nov. 1805, samt Reglementet för Köpenhamns Brandkorps af år 1818.

VI. Den Köpenhamnska *Brandförsäkringskassan* för stadens byggnader blef stiftad kort efter den stora eldsvådan år 1728, nemligen år 1731. Efter den andra stora eldsvådan år 1795, då Brandkassan ur sin fond endast var i stånd att betala ungefär halfva beloppet, blefvo utomordentliga understöd och anstalter nödvändiga och iakttagna. Derigenom stiftades en annuitetsskuld, som efterhand afdrages.

Det Kongl. Köpenhamnska *Brand-Assurance-Kompagniet* för varor och effekter stiftades genom en Oktroi af d. 11 Maj 1778. Dess fond består nu af 1,200 aktier, hvar och en af 500 Rbd. silfver, som tjena till borgen för de försäkrade summorna.

Såsom omnämnda Kompagni endast äger rum för Hufvudstaden, så har sedermera, genom en Oktroi af d. 4 April 1798, ett *allmänt Brand-Assurance-Kompagni* för varor och effekter blifvit inrättadt i Danmark och Hertigdömena. Dess säte är i hufvudstaden och Kontoret, såsom det förras, på Börsen.

VII. En *Kreditkassa* för Husägare i Köpenhamn är inrättad genom en fundation och konvention, som bekräftades genom en Kongl. Resol. af d. 1 Mars 1797. Kassans bestämmelse är, att medelst lån bispringa Hufvudstadens Husägare, ursprungligen de, som efter 1795 års brand, oaktadt en tillräcklig förmögenhet,

af brist på reda penningar voro förhindrade att åter uppbygga och fördelaktigt inrätta sina hus, eller genom uppsägning af prioriteter sågo sig nödsakade att sälja sin egendom under verkligt värde. Kassans fond var i början fastställd till 300,000 R:dr, som samlades genom insattser, men har sedermera blifvit mer än dubbelt förstorad.

VIII. *Stenläggningen* är af vigt och fordrar stora summor. Beloppet på utgifterna för stenläggningen år 1825 var 30,000 Rbd. Förvaltningen är uppdragen åt Magistraten. Hufvudförordningen är från år 1777.

IX. *Gatrenovationen* i Köpenhamn (nemligen sopning, sopornas bortförande o. s. v.) fordrar årligen en betydande summa. Den viktigaste delen deraf är bortskaffandet af gatsmutsen, som utföres till bestämda ställen utom staden. Endast härtill användes årligen en summa af 20,000 Rbd.

X. *Hamnverket* förvaltas af en serskild dertill inrättad administration. Det har betydliga inkomster, i afgifter, bålverkspengar, platshyror m. m.; men utgifterna till bryggor, i synnerhet till Knippelsbron, fordra vid förekommande reparationer mycket pengar. Likaledes äro stora summor nödvändiga till bålverken, slamkistorna och andra delar af hamnen, till aflöning o. s. v. Hamnkassan är en kommunal- eller stadkassa; men då äfven krigsskepp ligga här, som fordra ett större hamndjup, hvarigenom hamnens renhållning icke endast blifver svårare, utan ock till en del sker för Sjöstatens räkning: så är väl hamnrensningen att räkna till stadsangelägenheter, men har dock sin egen förvaltning och står följaktligen icke under den förenämnda hamn-administrationen.

XI. *Adresskontoi*ret inrättades år 1759 af den dåvarande, genom utmärkt verksamhet och

flera allmännyttiga inrättningar bekanta *Hans Holck*, sedermera Agent. Nu innehafves det af ett interessentskap. Detta Adresskontoir hade i början endast 30 subskribenter på tidningen, eller Intelligensbladet, som det utgaf, och hvaraf endast $\frac{1}{2}$ ark utkom i veckan. Sedermera blef det utvidgadt, tidningen växte till 1, $1\frac{1}{2}$ ofta till 2 ark dagligen och afgången till 6,000 exemplar. Bladet tryckes med en snäll-präss, ännu den enda i Danmark.

XII. Af öfriga *Dagblad* och *Tidningar*, hvilka i Hufvudstaden utkomma på Danska språket, nämna vi dem, som hafva de flesta Abonnenter: 1) Danska Statstidningen utgifves från Berlingska Officinen två gånger i veckan, och innehåller, utom inländska underrättelser och avertissementer, äfven politiska nyheter. 2) Af Kollegialtidningen, som börjades år 1798, utkommer i veckan ett ark. 3) Handels- och Industri-tidningen, börjad år 1782. 4) Dagen, börjad 1803, utgifves dagligen. 5) Skilderiet (Köpenhamns skildring) två gånger i veckan. Börjades år 1802.

XIII. En så kallad Vägvisare eller en Adressbok för Köpenhamns, samt Christianshamns och Förstädernas invånare utgifves årligen med mycken noggrannhet af Bokhandlaren *Ludvig Thiesen*.

§. 57. Stadens proviantering.

Formen af en liten Handbok tillåter endast att upptaga några serskildta data i detta ämne.

För några år sedan beräknades förbrukningen af sädesvaror på följande sätt: Hvete till mjölmalning 40,000 Tunnor. — Råg till mjöl

mjöl 80,000 T. — Korn till malt 64,150 T., till gröpp 39,000 T. — Ärtor 15,530 T. — Hafra 61,500 T. — Smör 15,000 T. — Ost 2,900 Skepp. — Salt 10,000 T.

Genom Köpenhamns tullportar äro i medeltal under de 9 åren, från 1798 till och med 1806, årligen införda; 5,530 Oxar, 4,000 Kor, 5,115 gödda och 5,770 ogödda Kalfvar, 224,911 Lisp. färskt Fläsk, 346 Tun. saltadt, 116,076 Får och Lamm, 41,606 T. Potates och jordfrukter af alla slag, 12,684 T. Frukt, 59,139 T. Mjök o. s. v. Man kan antaga, att af alla artiklar lika mycket utföres med fartygen, som införes från sjösidan. Införseln från detta håll aftager i den mån kulturen på Seland tilltager. Liksom Stadens folkmängd sedan ofvannämnda år blifvit större, så har ock konsumtion blifvit förökad.

Införseln till eldning stiger under ett år till ungefär 60,000 famnar Ved, 26,000 lass Torf och 9,000 läster Stenkol.

Antalet af Kor och Hästar, som hållas i Staden var år 1826 af förra slaget 1,743 st. af det sednare 2,720.

§. 58. Stadens Kommunal-inkomster och Utgifter.

Inkomsterna härflyta från tvänne hufvudkällor: a) Stadens egendom och b) afgifter, som årligen erläggas.

a) Stadens *Egendom* består dels af ländrier, åker och betesallmänningar, dels af det så kallade Bidstrupsgård-Godset. Till Biskop Bidstrups Hufvudgods hörde vidlöftiga bondgårdar i Amtet: Köpenhamn, Holbek, Sorö och Prästö. Detta skänktes år 1661 af Konung

N

Fredrik III:dje till Staden, dock under villkor att Staden skulle inlösa de i krigstider gjorda skulder.

Stadens infredade grundjord och länderier, liggande i omkretsen, blefvo, i följe af ett Kongl. Påbud af år 1796, uppdragna att förvaltas af en Kommission, som var bestämd till gatornas utvidgande. — Samtliga länderiernas geometriska rymd är 2,066 Tunnl., hvaraf en del såldes emot en viss köpsomma eller årlig afgift; den andra bibehölls till exercitieplatser och betesmark för Stadens och förstädernas behof.

b) *Kommunal-utgifterna.* Beloppet af Kommunal-utskylderna för Staden var under år 1828 sålunda:

	Silfver.	
	Rbd.	sk.
1) Borgarebeväpnings-medel	12,380.	90.
2) Inqvarterings-medel	36,387.	70.
3) Renovations-medel	10,000.	—
4) Vaktmedel	48,129.	46.
5) Lykthållning	10,000.	—
6) Stenläggningsmedel för Stadens andel	30,000.	—
7) Vattenhållning	30,000.	—
8) Näringsutgifter	37,000.	—

Tills. 213,898. 14.

c) *Fattigmedlen* äro, i följe af ett Kongl. Reskript af 1 Mars 1814, årligen utbetalda, för att förekomma underballance i Fattigförsörjningens inkomster och utgifter. Denna underballance är betydlig. Så var den år 1825: 105,863 Rbd. repres. 1826: 128,150 Rbd. repres.

d) Staden har åtskilliga andra inkomster, såsom: *Tull- och Passagepengar*, som erläggas vid slagbommorna utom Staden. Fotgångare betala intet. Denna inkomst är för det närvarande för 15,000 Rbd. årligen bortarren-

derad och bestämd för gatrenovationen. 2) Så kallade *Förlofningsspengar*, som erläggas af rangpersoner vid deras förlofning. Denna utgift ägde förut rum öfver hela riket, men erlägges nu endast i Hufvudstaden. Beloppet deraf är endast helt obetydligt, icke mycket öfver 100 Rbd. årligen.

§. 59. *Åtskilliga Skatter och Utgifter.*

a) Till Stadens Finans-Kassa.

Åreal- eller Byggnadsskatt. Byggnadens utsida, till längd och bredd, eller dess kvadratyta, tjenar till måttstock för denna utgift. Den förordnades 1802, har sedermera blifvit förhöjd och stiger till ungefär 172,000 Rbd. silfver.

De många andra skatter och utskylder, som invånarnes handverk och handel föra med sig, såsom Tull- och Konsumtionsafgifter, Rangutgifter m. m., måste vi här förbigå och hänvisa till de i dessa ämnen utkomna skrifter.

b) Till Nationalbanken.

Det är bekant, att Nationalbanken, till uppnående af sitt hufvudsyfte, nemligen att säkrare grunda penningväsendet i landet, erhöi en fast grundläggning, bestående i banko-kauttioner, såväl från stadsbyggnader som länderier och räntor. Dessa banko-kauttioner skulle utgöra sex procent af egendomens värde, hvilket fastställdes efter skatttaxan af år 1802 och brandförsäkringssummån. För de åt Banken försäkrade Kapital, såsom ock för dess räntor $6\frac{1}{2}$ proc. årligen, har Banken, så länge debitor icke afbetalt sin skuld, en pantningsrätt med första prioritet framför alla skulder som häfta eller framdeles komma

att häfta vid egendomen, de Kongl. skatterna och utgifterna icke ens undantagna.

c) Några andra utgifter erläggas i Köpenhamn till förmån för offentliga institutioner och inrättningar, såsom:

1. Präst- kantors- och klockaregäld, som i följe af ett reskript af år 1814 erlægges enligt församlingsledamöternas egna bestämmanden. Om någon, i förhållande till sina inkomster, betalar allt för litet, så bestämmes hans bidrag af en Kommission.

2. En utskyld till *Frukyrkans uppbyggande*: 2 Rbd. silfver af hvarje medlem af Klubbar och dramatiska sällskaper.

3. En utgift af 4 Rbd. för hvarje *Häst*, som nyttjas till prakt, bekvämlighet och nöje; — och 2 Rbd. silfver af hvarje forman, som tillika håller hyrvagn. Denna utgift är anslagen till Barnförlossningshuset och den dermed förbundna stiftelsen, nyfödda barns försörjning.

4. En utgift, i följe af Plak. af 1815, för *Hundar*, 2 Rbd. för hvarje; hvaremot ägaren erhåller ett polistecken, hvilket hunden måste bära om halsen. Denna utskyld, som tillfaller Poliskassan, är bestämd till bestridande af de kostnader, som försigtighetsreglorna emot hundsjukan föra med sig.

5. En afgift af vissa *Auktionskataloger* i Köpenhamn, anordnad till offentliga stiftelsers förmån.

§. 60. Stadsmagistraten och åtskilliga Municipal-inrättningar.

Magistraten i Köpenhamn åligger iakttagandet af de vanliga pligterna, isynnerhet i anseende till Stadens ekonomiska författning, dock med undantag af Justizen, Polisväsendet,

samt några andra angelägenheter, hvilkas förvaltning är uppdragen åt åtskilliga departementer och embetsmän. Så har fattigväsendet sin egen direktion. Likaledes finnes en Öfverskulddirektion; en Hamn-administration; en Kommission för Brandväsendet o. s. v.

Magistraten består af en Preses med titel: *Öfverpresident*, Borgmästare och Rådsherrar.

Vid Magistraturen äro 3 Sekreterare, hvilkas personal utgöres af 3 Kontoirchefer, 6 Fullmäktige och 6 Kopister; dessutom äfven en Archivarie. Öfverförmyndareskapet administreras sedan år 1818 omedelbart af Magistraten, genom ett af dess Sekreteriater.

Öfverpresidenten, Magistratens öfriga medlemmar och de dervid anställda Embetsmän, utnämnas af Konungen sjelf och hafva bestämda aflöningar.

Köpenhamn har dessutom ännu ett Kollegium, bestående af 32 deputerade Borgare, hvilka äro att betrakta såsom samtliga borgarståndets representanter, och skola sörja för Stadens bästa; de hafva isynnerhet att göra med dess ekonomiska författning.

Ibland Stadens viktiga tjenstemän nämna vi tillika: Stadsphysicus, Stadsbyggmästaren, Stadskonduktören, hvilka alla utnämnas af Konungen. Stadens Kassaväsende, förvaltningen af dess Länderier m. m. hörer till det så kallade "*Kämmerei*" (Kammar-Kontoir) vid hvilket en Kammerer, en Bokhållare och en Kassör äro anställda.

§. 61. Polisväsendet.

Den *förste Polismästaren* i Köpenhamn anställdes år 1682. Från år 1814 är denne em-

betsmans titel *Polisdirektör*. En *vice Polisdirektör* är äfven förordnad. I *Polisrätten* är *Polisdirektören Justitiarius*, och vidare höra dit fyra *Assessorer*.

Polisassistenter anställdes i följe af *Plakatet* af år 1815, för *Staden* och *Förstäderne*. De skola förnämligast bistå *Polisdirektören* i *exekutiva förrättningar*. Deras antal är nu 3. Dessutom äro här anställda några *Fullmäktige* och *Kopister*, samt ett antal af *Polisbetjenter*, *Vaktmästare* och *Uppsyningsmän*.

Ibland de många *Polisförfattningarne* nämna vi endast följande: hastigt ridande och åkande på gatorna är förbjudet; — när fotgångare möta hvarandra på trottoiren, så är den, som har rännstenen till venster skyldig att gå ur vägen för den andra; — ingen äger att i öppna fönster, eller på altaner m. m. ställa saker, som kunna nedfalla och skada de förbigående. Vidare anmärka vi *Passväsendet*, *Resandes anmälände m. m.* Alla till *Köpenhamn* ankommande *Resande* äro förbundna, att genast efter deras ankomst till sitt logis uppgifva för värden sina namn, sitt stånd och sin syssla, hvarifrån de komma, om från sjö- eller landsidan, och i sednare fallet genom hvilken tull, huru länge de ärna blifva i *Staden* och hvarthän de vidare ärna resa, såsom ock att på *Kontoiret* för *Resande* aflemna sitt pass till granskning och underskrift. En främmande, som under sitt vistande i *Staden* förändrar sitt *Logi* är vid vite förbunden att straxt anmäla detta på nyssnämnda *Kontoir*.

§. 62. *Justitieväsendet.*

Förlikningsinrättningen för *Danmark* organiserades genom förordningen af d. 10 Jul.

1795. I Hufvudstaden består Förlikningskommissionen af tre män, nemligen en Assessor, en Magistratsperson och en af Stadens representanter. Kommissionen har sitt säte i Rådhuset, hvarest äfven finnes domstolens kon-
toir. Genom en förordning af år 1819 och en af år 1824 äro många mål, hvilka förut förhandlades af Förlikningskommissionen, öfverlemnade till domstolarne. Dessa förmedla först förlikningen och bringa målen så fort som möjligt till slut.

Kongl. *Land-Öfverrätten*, samt *Hof- och Stadsrätten* i Köpenhamn. Förut hade Köpenhamn en Stadsrätt med en Stadsfogde, Stads-skrifvare och Rättspersoner; en Borgrätt för den Kongl. betjeningen utan rang m. m., en Hofrätt för rangpersoner och den högre hofbetjeningen; vidare en Municipalrätt och flera andra domstolar. Detta allt förändrades år 1771, i det en enklare inrättning träffades och en allmännare jurisdiktion för Residensstaden, under namn: *Köpenhamns Hof- och Stadsrätt* blef förordnad. Antalet af Rättens medlemmar är nu 14, förutan Justitiarien och surnumerära ledamöter. Rätten hålles i rådhuset.

En ledomot i rätten är tillika domare i (*Gjæsteretten*) Gästrätten, hvarest saker, anförda af eller emot främmande behandlas och afgöras.

En andre ledomot i rätten är Konungens *Ståthållare*.

En tredje är domare i *Skuld-Kommissionen*, i hvilken mindre betydande skuldfodringsmål, under 100 Rbd. silfver, när Förlikningsdomstolens åtgärd varit fruktlös, behandlas på ett hastigt och föga kostsamt sätt, samt afgöras utan appell.

Sjörätten består af åldermannen för sjögillet, Waterskout, några Skeppare af gillet,

en Köpman i Staden och rättens Justitiarie, en jurist.

Polisrätten är redan anförd, och dessutom är att nämna Brandrätten, Krigsrätten o. s. v.

Den allmänna ordinära Delningsrätten i Köpenhamn, eller den så kallade Skiftekommission, som reglerar kvarlåtenskapen efter döda, cederande o. s. v., består af tvänne Hof- och Stadsrätts-Assessorer, hvilka efter tvänne års förlopp nedlägga sitt embete och ersättas af tvänne andra. Dock kvarblifva de afgående ännu i tvänne år vid funktionen, för att sluta de af dem började delningar. En Delningsskrifvare, en Bokhållare m. fl. äro anställda vid denna rätt.

Högsta Domstolen för Danmark och Kolonierna organiserades år 1661. Den har en Justitiarius och tolf Assessorer. Dessutom hafva extraordinära Assessorer utan lön, hvartill Kollegii-Presidenter, Jurister, såsom ock Juris Professorer utväljas, säte vid Domstolen, hvilka dock vanligen endast då äro närvarande, när H. Maj:t Konungen presiderar i Rätten. Detta sker en gång årligen, nemligen vid Rättens högtidliga öppning i slottet Rosenborgs riddaresal; på första Thorsdagen i Mars; eljest sitter Högsta Domstolen i Prinsens palats, hvarest äfven dess Kontoir finnes.

Antalet af Advokaterne vid Högsta Domstolen äro 9; vid Land-Öfverrätten, samt Köpenhamns Hof- och Stadsrätt 32.

Domens *exekution* verkställes af Konungens Ståthållare eller Underståthållare, som hafva sina Kontoir i Rådhusets byggnad.

Fängelset: 1) Tukt- Rasp- och Korrekshuset på Christianshavn bildar en reguljär fyrkant, med gator på alla sidor. Det uppbyggdes år 1621 och har tid efter annan blifvit utvidgadt. År 1817 var märkvärdigt i

fängelsets historia genom ett uppkommet uppror i förening med husets brand. Sedan den tiden stå här ännu många murar förstörda. Fångarnas antal i denna anstalt är ungefär 670. — 2) Stockhuset emellan Öster- och Norr Tull är uppbyggt under K. Fredrik IV:de. Här äro fängelset för de till Stadens garnison hörande grofva förbrytare, och för de till fästningsarbete dömda (de så kallade slafvarna). Fångarnas antal d. 31 Dec. 1827 var 383; deribland 358 på lifstid. — 3) Stadens Civil-Fängelse står i förbindelse med Rådhuset. Härvid en Kyrka. Här förvaras de, som insättas för Polis- och Kriminalförbrytelser, under det deras mål undersökas. Här är äfven en serskild lokal för bysatta. — 4) Blå Tornet (Blaataarn), vid Langebroe, är ett fängelse för båda afdelningarne af Köpenhamnska rättsdistriktet, för hvars afdömande äfven här lokaler äro inrättade. — 5) Ett fängelse i Citadellet. — 6) Sjöstaten har ett fängelse i vakten vid ingången till Gamla Holmen- och Landt- staten har sitt i Högvakten.

§. 63. *Manufaktur, Fabriker, Handverk.*

I likhet med de flesta andra Hufvudstäder, är Köpenhamn tillika landets betydligaste fabriksstad, så väl i anseende till handteringarnes vigt, mängd och olikhet, som äfven i anseende till de familjers och personers antal, hvilkas hela verksamhet är egnad åt dessa arbeten och derigenom förtjena sitt underhåll. När hos dessa personer förena sig flit och skicklighet med ett rättskaffens uppförande, så komma de ofta till välstånd och

förvärfva sig ett ärofullt rum ibland sina medborgare.

Af den i Poliskammaren vid slutet af år 1827 utfärdade listan öfver de olika Skråsamhällellens personal i Köpenhamn erhåller man följande öfversigt:

	Mästare o. Intres- senter.	Gesäl- ler.	Lärgos- sar.	Andre arbe- tare.
Tillsamman	3,822.	4,809.	2,510.	1,592.
Afräknar man från detta antal samtliga Detalj- handlare, Skep- pare, Förmän, m. m.	1,279.	315.	397.	252.
så återstå	2,543.	4,494.	2,113.	1,340.
Härtill måste än- nu läggas 54 Öl- bryggerier, som för närvarande drifvas	54.			256.
Vidare de per- soner; som arbe- ta i fabriker och industri-grenar, som ej äro in- skränkta inom skråförfattning, såsom Ätticke- bryggare, Soc- ker-Raffinerare, Såpsjudare m. fl. för hvilka man väl kan utsätta	200.		200.	1,000.
så blifver resul- tatet för Köpen- hamn	2,797.	4,494.	2,313.	2,596.

Om man betraktar personerna af första rubriken såsom familjefäder och öfverhufvud räknar 5 personer för hvarje familj, alltså 13,885 personer och härtill lägger summan af de tre sista rubrikerna, således 9,403 —

så blifver totalsumman 23,288 personer.

De viktigaste andra Fabriker och Manufakturiverk äro följande: *Ankarsmedjan; Ölbryggerier 54; Bläcklackering; en Chemisk Bläcklackering; Brännvinsbrännerier; Blomsterfabriker; Chokolad-fabriker; Essence-destillering; Jerngjuterier; Attickebryggerier; en Fiskbensfabrik; Garfverier; Mjölqvarnar; Oljeqvarnar; Postlinsfabriken; Repslagarebanor; Sidenväfverier, Tobaksfabriker m. fl.*

Af Boktryckerier räknar Staden omkring 25; ett *Not-Tryckeri*; två *Sten-Tryckerier*; ett Institut för *Metallarbetare*; ett *Technologiskt Institut*, med tillbehör, fattas ännu; deremot har Staden i den *Classenska* Bibliotheket en herrlig Boksamling i den technologiska vägen.

§. 64. Handel.

Hufvudstadens förträffliga *Hamn*, som kan rymma 500 större och mindre fartyg, i förening med Stadens fördelaktiga läge emellan tveene haf och dess bekvämlighet att tjena såsom stapelort för produkter från Östersjön, samt vestra och södra Europa, såsom ock från andra verldsdelar, ger Köpenhamn en stor vikt i handelsverlden. Derföre har Staden vid hamnen många *Handelshus* och *Packhus* af anseelig storlek.

Ibland *Handelsbyggnader* hafva vi redan omtalat *Börsen*.

Det Kongl. Octrojerade *Asiatiska Kompagniets* Hus och dess sköna Packhus, Skeppsvarf, m. m. ligga på Christianshavn.

Kompagniets historia har ifrån dess början, alltså under en mängd af år, varit förenad med de Dansk-Ostindiska besittningarne, och har undergått många omvexlingar uti organisering och öden. Den för Stadens flotta så verksamme Konung Christian IV gaf år 1616 en Bevillning att handla med Indien, China, Japan m. m. Men det Kompagni, som nu existerar, stiftades år 1732, och har tid efter annan erhållit nya, till en del förändrade Octrojer. *Handeln med China* är Kompagniets Monopolium; den *Ostindiska* har äfven varit det, men gjordes fri år 1772.

Handeln med *Vestindien* blef äfven ihågkommen efter Konung Christian IV:s tid, och densamma drefs med enskildta skepp. Ifrån år 1733, då ön St. Croix tillföll Danmark, började den Vestindiska handeln att småningom blifva viktigare. Ett *Vestindiskt Handels-Kompagni* stiftades år 1776. Dess byggnad och Packhus äro nära tullen. Det erhöll intet Monopolium, utan handeln blef, såsom förut, fri för hvarje Grossör.

Ett Handels-Kompagni på *Östersjön* stiftades år 1781, men aktierna inlöstes snart af Konungen.

För närvarande existerar ett dylikt Kompagni, stiftadt år 1825. Dess ändamål är Kommissionshandel och isynnerhet realisering af de varor, som öfverlemnas till Sällskapet och äro säljbara i Köpenhamn. Tillika vill det gifva ett förskott på dessa varor och hålla ett upplag på de mest gångbara produkter från *Östersjön*, för att, om det skulle åstundas, lemna fremmande skepp en retourlast af dessa varor.

Handeln med *Island* drifves af åtskillige Köpmän.

Handeln på *Färöarne* drifves såsom ett Monopolium för Kronans räkning, likaledes den *Grönländska* handeln.

Grossörerne i Köpenhamn utgöra en Korporation, eller, såsom den kallas, en Societet, hvari en Kommitte är organiserad, som utom *Förmannen* består af tolf medlemmar. *Grossörernas* antal är ungefär 60. Ibland *Detaljhandlare* äro några förenade genom gillen.

Antalet af *Stadens* eller *Köpenhamns* tull-distrikts *egna skepp* var år 1824:

Öfver 10 *Kommersläster*: 68 *Skepp* tillsammans af 414½ *Kommersläster*; af och öfver 10 *Kommersläster*: 284 *Skepp*, tillsammans 1,514 *Kommersläster*.

År 1825 *inklarades* från *främmande orter*, *Danska Vestindien* inberäknadt, 896 *fartyg*. Från *främmande orter* på *redde* ankomna och anmälda 1,189 *fartyg*.

Samma år *utklarades* från *Köpenhamn* till *främmande orter* 856 *lastade fartyg*.

§. 65. Sjö-Assecurance. Sjö-Kort.

Sjö-Assecurance-Sällskapet stiftades år 1726. Utom detta sällskaps *participienter* är det ingen tillåtet att *associera sig*, för att deltaga i *Sjö-assecuranserna*; men hvar och en kan obehindradt låta försäkra *skepp* och *laddning* till *främmande orter*. *Kompagniet* har 1,200 *aktier* à 500 *Rbd.* rent *silfver*; följaktligen är *fondens* summa 600,000 *Rbd.* rent *silfver*.

Kompagniets *Kontor* är vid *Fredriksholms Kanal* N:o 242, samt på *Börsen*.

Privat-Assuradörer hafva likaledes ett *Kontor* på *Börsen* och dessutom i *Mäklaren Wesseleys Hus*, *Stormgaden* N:o 186.

Kongl. Sjökart-Archivet kom i stånd år 1784 genom Ridd. Paul de Löwenörn's verksamhet, och till hans död år 1821 äro många utmärkta Sjökartor utgifna. År 1827 börjades en ny byggnad för detsamma. Dess läge är ganska bekvämt emellan Holmskyrkan och ingången till gamla Holmen, hvarest man framdeles kan bekomma de Kartor, som af Archivet utgifvas eller föranstaltas.

§. 66. *Myntet. Bank- och Penninge-väsendet.*

I den viktiga förordningen af år 1813 bestämdes myntfoten för stadens nya mynt sålunda, att utaf 1 mark fint silfver Cöllnisk vikt skulle preglas $18\frac{1}{2}$ Riksbanksdaler. En Riksbanksdaler indelas i 6 mark eller 96 skillingar.

En Riksbanksdaler i silfver är jemt $\frac{1}{2}$ specie, och densamma är $\frac{3}{8}$ mindre i värde än den äldre Kurantdalern. Af samma quantum silfver, som ger $18\frac{1}{2}$ Riksbanksdaler, kan endast blifva $11\frac{1}{8}$ Riksdaler.

Speciedalrar har man äfven uti $\frac{2}{3}$ och $\frac{1}{3}$ stycken. Riksbankdalerstyckena äro af år 1814 och följande år. De äro af 14-lödig silfver.

Förteckning på de myntsorter, hvilka, i följe af Förordningen d. 31 Juli 1818 öfverallt äro gångbara i Danmark vid betalningar i rent silfver.

a) I stora summor:

	rent Silfver	Rbd. sk.
1 Species gäller för	2	
$\frac{2}{3}$ Dito —	1	32
$\frac{1}{3}$ Dito —	1	
1 Riksbd. —	1	
$\frac{1}{3}$ Specie —		64
5 Rigsorter —	2	
1 enkel Riksört		38
$\frac{1}{6}$ Specie eller 10 sk. Schlesw. Hollst. Kur.		32
32 Riksbanksskilling		32
15 sk. Dansk Kur.		24

b) 1 mindre betalningar, till 3 Riksbankd.

	rent Silfver	Rbsk.
Ett Femskillingsstycke Schl. Hollst. Kur.	16	
Tio skill. Dansk Kurant	16	
Sexton Riksbankskillingar	16	
$\frac{1}{6}$ Riksdaler eller så kalladt Markstycke	16	
$2\frac{1}{2}$ skill. Schlesw. Hollst. Kur.	8	
Åtta Riksbankskilling	8	

Skiljemynt, hvaraf man ej brukar att antaga mera än 16 Riksbankskilling på en gång, 2 Riksbankskillingsstycken och 1 Riksbankskillingsstycke af Koppar.

Såsom *Representativer* eller *Tecken* äro sedlar gångbara till 1, 5, 10, 50 eller 100 Riksbankdaler, och Koppar-Bankotecken till 16, 6, 4, 3 och 2 Riksbankskillingar. Men i Kursen stå de icke lika med rent Silfver.

Ifrån gamla tider tillbaka har man indelat Danska dalrar i 6 mark, hvarje mark i 16 skilling, hvar skilling i 12 penningar. Denna indelning är bibehållen i de nyare förordningarne, som förändrat det Danska myntväsendet. Dock är Penning icke mera bruklig, och man har följaktligen blott indelningarne af dalern i mark och skilling.

Man bör noga iakttaga skillnaden emellan: 1) *rent Silfver*; 2) *Silfver* eller *Silfvervärde*. Det sista är ett räknemynt, hvars förhållande till "rent silfver" bestämmes kvartaliter genom ett plakat, efter Kursens medelstånd, på ett kvartals fyra sista börsdagar. 3) *Representativer*, eller Sedlar och (Koppar) Tecken. Dessa hafva två olika förhållanden, ett till rent Silfver, efter Börskursen, och ett till silfver, efter kvartalkursen. Den resande gör bäst att hålla sig till rent Silfver, men att tillika under sitt vistande anmärka de gällande förhållanden, emedan han i dagligt bruk ej alldeles kan umbära sedlar och tecken.

Enligt nyare Myntförförordningar i Danmark äro Danska Dukater och andra *Guldmynt* icke längre gångbart mynt. De hafva intet fast pris i förhållande till Silfvermynt, utan gälla efter Kursen.

En *National-Bank* stiftades år 1818 i stället för den fordna Riks-Banken. Denna Köpenhamnska Bank är den enda i Danska staten, och de fordna, såsom den Altonaiska, m. fl. äro indragna.

Banken, ett fast stenhus, vid Börsens södra sida, uppfördes mot slutet af 18:de århundradet.

Myntet är på sidan vid Nyhavn, der slotet Charlottenborg äfven ligger. Det har en ångmachin med tillhörande apparater af Boultons och Watts fabrik i Birmingham.

Myntet i Köpenhamn har ensamt rätt att nedsmälta guld och silfver, och det är följaktligen förbundet att besörja nedsmältningen för privatpersoner.

§. 67. *Några ord om Köpenhamn såsom Residens och Hufvudstad.*

Att Köpenhamn är Regentens vanliga vistelseort, hvarest han residerar den största delen af året, nemligen om vintern, och under vissa omständigheter äfven längre, hvarest Kollegierna finnas, hvarifrån lagar och förordningar utgå, hvarest hålles rikets högsta rätt, hvarest främmande diplomatiska personer uppehålla sig, hvarest, med afseende på allt detta, flera tusende menniskor äro i verksamhet och stora summor i omlopp, hvarest ofta stora högtidligheter äga rum; — detta allt är viktiga omständigheter, som förtjena att nämnas i en sådan Stads beskrifning. Det fattas oss utrymme att beskrifva allt detta vidlöftigt; vi måste

inskränka oss dertill, att endast härå gifva en antyding, och hänvisa för öfrigt till *Hof- och Stats-Kalendern*, som utom dess är nödvändig för hvar och en, som önskar upplysning öfver Hofvet, den Kongl. Familjens personer, öfver Hof- och andra Embetsmän, Kollegier, Riddare-Ordnar, m. m. Af dessa Hof- och Stats-Kalendrar besörjas årligen tvenne upplagor af olika förläggare: en Dansk i Köpenhamn och en Tysk i Altona.

Riddare-Ordnar äro tvenne: 1) *Elefant-Orden*, hvars närvarande statuter äro gifna af Konung Christian V den 1 Dec. 1693. Den 1 Jan. 1828 var Riddarnes antal 46. 2) *Dannebrog-Orden*, för hvars stiftare man anser Waldemar II. Denna Orden sönderdelas i 4 Riddare-klasser: a) Stor-Kommendörer; b) Stora Korset; c) Ordens-Kommendörer; och d) Riddare af Dannebrog-Orden. Dessutom är ännu en klass, *Dannebrogsmän*.

Rangordningen finner man i ofvannämnde Stats-Kalender.

§. 68. *Skådespel, Konserter, Lustbarheter.*

Den Kongl. *Theatern*. Byggnaden, som är vid Konungens Nya Torg, blef färdig och öppnades i Dec. 1748. Sedan år 1770 underhålles *Theatern* för Kongl. räkning. Speltiden är från d. 1 Sept. till den sista Maj. Äfven hållas skådespel om sommaren, efter speciel tillåtelse.

Den Kongl. *Hof-Theatern*, på Christiansborgs Slott, begagnas ej till skådespel, utan blott till konserter.

På Sommar-Theatern i förstaden "Westerbroe" uppföras pantomimer, eqvilibristiska föreställningar, m. m.

Dramatiska Privat-Sällskaper äro: det Dramatiskt-Litterära, äfven kalladt Borupska Sällskapet, stiftadt år 1780; det Holstein-Dramatiska, stiftadt år 1792; Thalia, m. fl.

Såsom *Musikaliskt Sällskap* förtjenar endast nu Euterpe att nämnas, som ger Koncert om vintern på Kongl. Hof-Theatern. Ett *Musik-Konservatorium* är stiftadt af Hr Professor Siboni, för att bilda unga personer i Musik, i synnerhet i sång.

Konserter gifvas oftare, dels af främmande, dels af inländska Musici. Dertill upplåtes vanligen den Kongl. Theatern om Onsdagar och Söndagar. Här gifves tillika Soiréer, som omväxla med Deklamations-, Musik- och Sångnumror.

Klubbar äro: den nya Föreningen; Konungens Klubb; Harmonien; Sällskapet Enigheten; det Vänskapliga Sällskapet; det förenade Borgerliga Sällskapet; Student-föreningen, m. fl. Hvar och en främmande, som endast har någon bekantskap, kan öfverallt lätt införas genom Klubbarnes medlemmar.

Det så kallade *Kedje-Sällskapet* är redan anfördt.

Frimurare-Loger: Zorobabel till Nordstjernan; Fredrik till krönte Hoppet. Dessa hafva ett gemensamt hus på Kronprindsensgade. En Skottsk Loge, Carl till Lejonet, har sin sammankomst i Kedje-Sällskapets hus.

Det Kongl. Köpenhamnska *Skytt-Sällskapet* och Danska Bröderskapet har sin första upprinnelse från ett i medeltiden här blomstrande Handelsgille. Då detta Sällskap, likmätigt en då redan i Tyskland herrskande plägsed, införde fogelskjutning, upptogos äfven flera utom Köpmansståndet i Sällskapet. År 1542 lät Konung Christian III inskrifva sig såsom medlem i Sällskapet, och sedan den tiden

voro alltid Konungarne och Prinsarne af det Kongl. huset sällskapets medlemmar. Det äger ett stort hus "Skydebanen" med dertill hörande trädgård och fält vid Vesterport. Årligen anställer Sällskapet en högtidlig fogel-skjutning, vauligen i Juli, och om sommaren skjutes i hvarje vecka på tafla.

Tvenne andra Skytt-Sällskaper finnas äfven på Vesterbro.

Stadens offentliga *Spatser-gångar* äro: Stadsvallarna; Rosenborg-trädgården, kallad Kongens Have; Planteringarne emellan Österport och Tullhuset, och Undervallarna eller de så kallade Körsbärggångarne.

Mångfalldiga anstalter, Panoramor, Konststycken, visandet af utländska djur, m. m., fattas icke, utan omväxla beständigt. Spatserurer utom staden, lustpartier till närliggande skogstrakter och landställen omtalas längre fram.

§. 69. *Köpenhamn, betraktadt såsom Rikets Hufvudfästning.*

Köpenhamn är omgifven af en vall, som nästan bildar en krets och består af 25 bastioner.

1) Omkring *Köpenhamn* 13 Bastioner; 2) omkring *Christianshamn* 12.

Under Konungarne Christian IV, Fredrik III och Christian V hafva isynnerhet fästningsverk efterhand blifvit uppförda; såsom ock under Konung Christian VII. Under Konung Fredrik III anlades citadellet *Fredrikshamn* vid ingången till hamnen. Detta citadell har emot landsidan dubbla vallar och grafvar, samt 5 bastioner.

De i Köpenhamn i garnison förlagde regementen och korpser äro: Generalstaben, — Inge-

niör-korpsen, — Artilleri-korpsen, — Kongl. Lif-Gardet till Häst, — Landt-Kadett-korpsen, — Lif-Gardet till fot, — Sex Infanteri-Regementen.

När dessa Regementen och Korpsen äro fulltaliga, är antalet af Stabs- och andre Officerare 400; Under-Officerare 860; Musikanter 246; Gemena 10,660; med andra personaler inberäknade, utgör totalsumman 12,565 personer eller öfver $\frac{2}{3}$:delar af hela den stående Danska hären.

År 1787 förvandlades den del af Rosenborgsträdgården, som låg emellan slottet och Gothersgaden, till en *Exercisplats*, och vid sidan deraf är ett *Exercishus* uppfördt. Vid samma tid ombyggdes det 400 alnar långa *Orangerihuset* till en *Kasern* för Lif-Gardet till fot. Dessutom finnas flera Infanteri-kaserner.

Högvakten är uppförd vid Kongens Nye Torv under Konung Fredrik IV:s tid. En *Löjtnantsvakt* finnes, förutan vid alla stadens portar, vid Tullhuset, vid ändan af vällen på andra sidan hamnen, o. s. v. *Under-Officersvakter* äro utom stadsportarna vid båda ändarna af Långbryggan, o. fl. st.

I den så kallade Kongl. *Militär- och Fästnings-Materialgården* vid Fredriksholms Kanal förvaras de materialier, verktyg och redskaper, som höra till stadens fortifikations- och fästningsverk.

Det Kongl. *Tyghuset* eller Landtstatens Arsenal står under Artilleri-korpsen, som vid detsamma håller vakt. Uppfördt 1604.

Laboratorier, så väl Artilleriets som Sjöstatens, ligga på Christianshavn bakom den Tyska Fredriks-Kyrkan.

Krut-tornen anlades på Amack, sedan ett krut-torn, som stod nära Österport, flugit i luften d. 31 Mars 1779 med 500 centner krut och anställde stor skada.

Köpenhamns *Borgare-Beväring* erhöll d. 1 Juni 1808 en ny organisation och ett nytt reglemente. Derigenom förenades Köpenhamns *borgerliga Infanteri- och Artilleri-Korps*, under benämning: *Köpenhamns Borgare-Beväring*.

Konungens Lifkorps består af de i Köpenhamn sig uppehållande Akademiska Borgare, som äro immatrikulerade vid ett af Danska rikets tveune Universiteter, och har den bestämmelse, att genom militärtjänst bidraga till stadens försvar. Den inrättades år 1807.

§. 70. *Köpenhamn, såsom Hamn för Danska Krigsflottan.*

De till Flottan hörande magasinerna och verkstäder äro på åtskilliga *Holmar*. På den så kallade *Gammelholm* är det största antalet af verkstäder, som äro erforderliga till krigskeppens utrustande, hufvudmagasinerna, hvarven för de mindre fartygen, boning för Holmens Öfver-Equipagemästare och för en under honom kommenderande Sjö-Officer. — På *Nyholm*, den största holmen, byggas de stora skeppen. — I förbindelse med nya holmen står ön *Lang-Öen* kallad, hvarest tacklagehusen finnas, och *Christiansholm*, hvarest marinens tyghus står.

Dockan på Christianshavn, midt emot den gamla Holmen, öppnades d. 26 Maj år 1739. Dess byggmästare var en skicklig Tysk, vid namn *Dumreicher*, som kallades dertill och erhöll en Kommendör-Kaptens karakter. Denna inrättning kostade 229,193 R:dr Dansk Kurant. Efter vid pass ett halft århundrades förlopp gjordes en hufvudförbättring vid Dockan. För att pumpa henne tom, fordrades i början 500 man i 3 dagar. För att minska detta arbete uppfann *Henrik Gerner*, en såsom Skepps-Kon-

struktör och Mekanikus ganska skicklig man, ett sinnrikt pumpverk år 1784, som sättes i gång af hästar, och hvarigenom Dockan kan blifva tom på 19 till 21 timmar. Härtill användas 24 hästar, för att kunna ombyta trenne gånger.

För sjöstatens ständiga manskap äro många hus uppförda, i hvilka de bo emot en ganska ringa betalning. Dessa boningshus kallas *Nyboder* och utgöra för sig inom Köpenhamns vallar en liten stad. Christian IV började dess anläggning i början af 17:de århundradet. Under Christian VII blefvo de utvidgade. Några boningshus äro inrättade för Sjö-Officerare.

Flottan ligger i hamnens nordliga, rymligaste del. Hon består nu af 3 Linieskepp af 84, 74 och 60 kanoner, 7 Fregatter, 3 Korvetter, 4 Briggar, 1 Skonert, 80 stycken Kanonbåtar och Ångbåten Kiel, köpt i England 1824. Längs Flottans hamn är en smal, 1,500 alnar lång flottbro.

Till Sjöstaten hörer *Proviantgården*, som ligger vid södra sidan af Kanslihuset och bygges under Konung Christian IV. Här är förråd på lifsmedel, såsom fläsk, kött, smör och sädesvaror, icke blott för Flottan, i händelse hon skulle utrustas, utan tillika för Holmens ständiga manskap, som här månadligen hemta bestämda rationer efter en fastställd taxa.

§. 71. *Åtskilliga Notiser.*

1. Det är icke möjligt, att utan vidlöftighet förtälja något om invånarnes lefnadssätt, huru man förhåller sig i åtskilliga stånd och kretsar, håller middagar, m. m., hvad hvarje årstid medförer, samt många andra föremål, som angå underhåll, renlighet, betjening, m. m.;

och detta måste äfven anses för öfverflödigt. Den resande blir dermed snart bekant. Vi inskränka oss till den anmärkningen, att den Tyska seden, att gifva drickspenningar åt betjenningen i det hus, dit man blir bjuden, icke är bruklig i Köpenhamn och öfverhufvud icke i Danmark.

2. Under d. 10 Aug. 1658 utfärdades *Privilegier* för Köpenhamns Borgare af Konung Fredrik III, som bestodo af 7 artiklar, och kort derpå förökades med 4 andra. Men dessa ägde endast bestånd till år 1661, då de nu gällande utfärdades.

3. Det *Vapen*, som genom *Privilegierna* gafs staden, har i silfverfält ett stort Torn i midten och två mindre, ett vid hvardera sidan af det stora. Öfver spetsen på hvar och ett af de mindre tornen ses en Stjerna, och öfver det storas spets en Halfmåne; i det stora tornets port, som föreställer en fästningsport, står en med svärd och harnesk beväpnad Krigare och öfver porten är Konung Fredrik III:s namn anbragt i chiffer. Tätt intill tornen föreställes flytande vatten; på hvarje sida af vapnet står ett Lejon såsom sköldhållare. Öfver skölden äro hjälm, af hvilka den medlersta bär en öppen krona; och bakom de båda andra synas till höger fem standarer och till vänster fem fanor. Under vapnet är allahanda krigsarmatur anbragt.

4. Ett *Numer-Lotteri* drages hvar tredje vecka på Tisdagseftermiddag i staden, och de båda andra veckorna i Altona och Wandsbeck. Dragningen här sker i det oftanämnda Gjuthuset.

Ett *Klass-Lotteri* har ägt bestånd i många år. För år 1830 är det indeladt i fem klasser, och drages på Rosenborgs Slott.

§. 72. Transportväsendet, Packetbåtar, Ångfartyg.

Att den resande måste vara försedd med pass och uppvisa dem vid polisen, förstås af sig sjelft. Jemväl måste han taga sig till vara att medföra kontraband, och förse sig med tullsedlar, om han skulle medföra andra än tullfria varor.

Man kan på flera sätt resa från Hamburg till Köpenhamn, antingen: 1) hela vägen till sjös på fartyg, som äro bestämda att gå dit, eller till Östersjön i allmänhet. I senare fallet kan man låta sätta sig i land vid Helsingör, på hvars redd fartyg, för tullen skull, måste gå till ankars; 2) resa till Kiel eller Lübeck och afgå från en af dessa två städer med den vanliga Packetbåten eller Ångfartyget; 3) göra hela resan till lands med posten eller extra transport.

Under en sträng vinter, när Stora Bält är belagdt med is, är öfverfarten ganska besvärlig, och man nödgas ofta uppehålla sig några dagar på ön *Sprogöe*; men man finner inrättningarne der så goda, att detta tvungna uppehåll blifver ganska drägligt.

Emellan Köpenhamn och *Kiel* går en privilegierad Packetbåt från Mars till November. Dessutom går Ångfartyget *Caledonia* denna väg från slutet af April till slutet af September.

Emellan Köpenhamn, *Dobberan*, *Travemünde* och *Lübeck* är äfven en privilegierad packetfart med Ångfartyget *Prinsessan Wilhelmina*, som gör sina regelbundna turer från medlet af April till medlet af Oktober.

Emellan Köpenhamn och *Jutland* äger äfven en regelmässig ångbåtsfart rum med Ångbåten *Dania*, sedan sommaren 1827.

En Packetbåt emellan Köpenhamn och *Malmö* afgår hvarje Tisdag från Köpenhamn och

hvarje Fredag från Malmö. Farten begynner den första Tisdagen i Maj, och upphörer den första Tisdagen i Oktober. Resande med saker betala från Köpenhamn till Malmö $2\frac{1}{2}$ Rbd. i sedlar och Bankonoter och från Malmö till Köpenhamn $2\frac{1}{2}$ R:dr Svensk Rgs. För barn och tjenare mindre.

Emellan Köpenhamn och *Norrige* äger ock en ordentlig ångbåtsfart rum sedan sommaren 1827. Från Köpenhamn går den Norrska Ångbåten Prins Carl till *Fredriksvärn* och *Christiania* hvarje Fredag. Under vägen lägger den till vid *Götheborg* och inträffar der hvarje Söndags f. m. Ett annat Ångfartyg *Konstitution* emottager passagerare, post och varor vid *Fredriksvärn* och inträffar i *Christiania* hvarje Söndags e. m. — I Köpenhamn inlöper det vanligen hvarje Thorsdag från *Christiania*, *Götheborg* och de deremellan liggande orter.

Passage-afgiften är:

Emellan Köpenhamn och Götheborg 8 Species.
 — — — Fredriksvärn 10 Sp.
 — — — Christiania 12 Sp. 20 s.
 allt för första platsen; för den andra hälften,
 för den tredje endast $\frac{1}{4}$.

§. 73. *Postväsendet.*

§. 74. *Marchrutor.*

§. 75. *Värdshus* *).

---

*) Man har trott sig böra alldeles förbigå dessa §§., såsom utan särdeles intresse för den Svenska Läsaren. Posterna äro egentligen fem: 1) till och från Hamburg; 2) den Laaländska Posten; 3) den Helsingörska Bref- och Packetposten; 4) Fredriksborgs och Friedensborgs Post; 5) den Svenska och Norrska Posten. Marchrutorna äro utstakade från Köpenhamn till Hamburg, samt till Sverige och Norrige. — Bland Värdshus äro: Hôtel du Nord; Hôtel d'Angleterre, båda vid Kongens Nye Torv och Hôtel Royal vid Gammelstrand, de förnämsta.
 Öfvers.

§. 76. *De viktigaste Momenten i Stadens Historia.*

Dessa Skaldens ord: *jam seges est, ubi Troja fuit* *), gälla omvänt om Köpenhamn. Der Köpenhamn nu står, plöjdes fältet för 700 år tillbaka. Det ringa fiskalägets små hus och kojor har tiden förvandlat i slott och palatser; och genom stadens beständigt utvidgade gränser försvunno slutligen helt och hållet de två närliggande byarna Solberg och Serritslew.

Om Stadens första ursprung vet man alldeles intet. Först år 1403 nämnes han i Danska historien. Den förblef ganska obetydlig, tills den berömda Biskop *Absalon* blef ägare deraf. Af honom (Axel Hvide kallad) blef år 1168 en fast borg uppförd till ortens beskydd. Denna fasta borg erhöll efter honom namnet *Axelhus*, och låg på en liten ö *Tyvsnæs*, sedermera kallad *Skarnholm* och senare år 1650 *Slottsholm*, ett namn som ännu är i bruk.

Borgen, Staden och kringliggande trakten skänktes af Biskop *Absalon* till den biskopliga stolen i *Roeskild*.

Redan i 12:te århundradet hade staden fyra Kyrkor. Sin äldsta stadsrätt bekom den år 1254 af *Roeskildska* Biskopen *Jacob Erlandsen*, och de första Kongl. privilegierna utfärdades år 1284 af Konung *Erik Glipping*.

I medlet af 14:de århundradet blef den, genom afträdande, förvandlad ifrån en biskoplig till en konglig stad. Fiskeri och den dermed förenade Handeln var ifrån dess ursprungstid, källan till dess näring. Husen voro till större delen af korsverke med halmtak och lerväggar. Staden hade en mängd trädgårdar och

---

*) Det växer säd, der *Troja* stod. Öfvers,

gårdsrum inbägnade med brädväggar, ofta äfven med törnhäckar; dock var dess välstånd i tilltagande och Danmarks fiender plundrade den ofta för att rikta sig. Ett af de märkvärdigaste bland dessa anfall skedde år 1428, då Hansestäderna i förening med de Holsteinska Landt-furstarne fruktansvärdt hade rustat sig. Den ädla Drottning *Philippas* djerfhet, Eriks af Pommern Gemål, är berömd i historien.

Ifrån år 1443, då Konung Christopher af Bäjern valde staden till sitt residens, var den beständigt residensstad.

År 1479, d. 1 Juni, invigdes Universitetet.

År 1523, efter Konung Christian II:s flygt, måste staden, som blef honom trogen, utstå en hård belägring.

År 1535 under borgarekriget "Grefvefejden" kalladt, måste staden återigen uthärda en ganska svår belägring; det uppkom en stor nöd, tills eländet, genom stadens uppgifvande till Konung Christian III, tog en ända.

Ur Konung Christian IV:s regeringstid äro varaktiga, herrliga monumenter öfriga af hans regentstorhet. Under denna tidrymd uppstod den del af staden, som i topografierna kallas Nya Staden, Nya Köpenhamn. Under honom inkräktades grund från hafvet till uppbyggnandet af nya hus. Att denne Konung lät uppföra Christianshamn, Matrosbyggnaderna eller så kallade Nya Boder, slottet Rosenborg, Holmskyrkan, Trinitatskyrkan, Börsen, Proviantgården, Tyghuset, Regenset och flera byggnader, är redan förut anmärkt. Under honom grundades äfven stadens aktiva handel. Hans minne är för Danskarne heligt.

I Augusti år 1658 börjades en svår, förstörande belägring och ett ytterst nödställt tillstånd för staden. Med oförskräckt mod och

nästan exempellös tapperhet försvarade invånarne sin stad, tills ändtligen friden vanns 1660.

År 1700 uthölls med lika tapperhet en bombardering af tre förenade flottor, den Engelska, Holländska och Svenska.

År 1711 bortrycktes omkring 30,000 människor af pesten.

År 1728 var en stor eldsvåda, som utbrast den 20 Okt., kl. 7 om aftonen, och först upphörde efter 3 dagar. 1640 hus, deribland de flesta Universitetets byggnader och 5 Kyrkor, blefvo ett rof för lågorna; omkring 4,000 familjer blefvo husvilla.

År 1732 d. 1 Okt. nedsattes den första pålen till slottet Christiansborg.

År 1749 i Sept. anlades Fredriksstad, eller den betydliga delen af staden, som uppkom medelst Amalienborgs-platsens bebyggande.

År 1794 om natten emellan d. 26 och 27 Febr. blef Christiansborgs slott ett rof för lågorna.

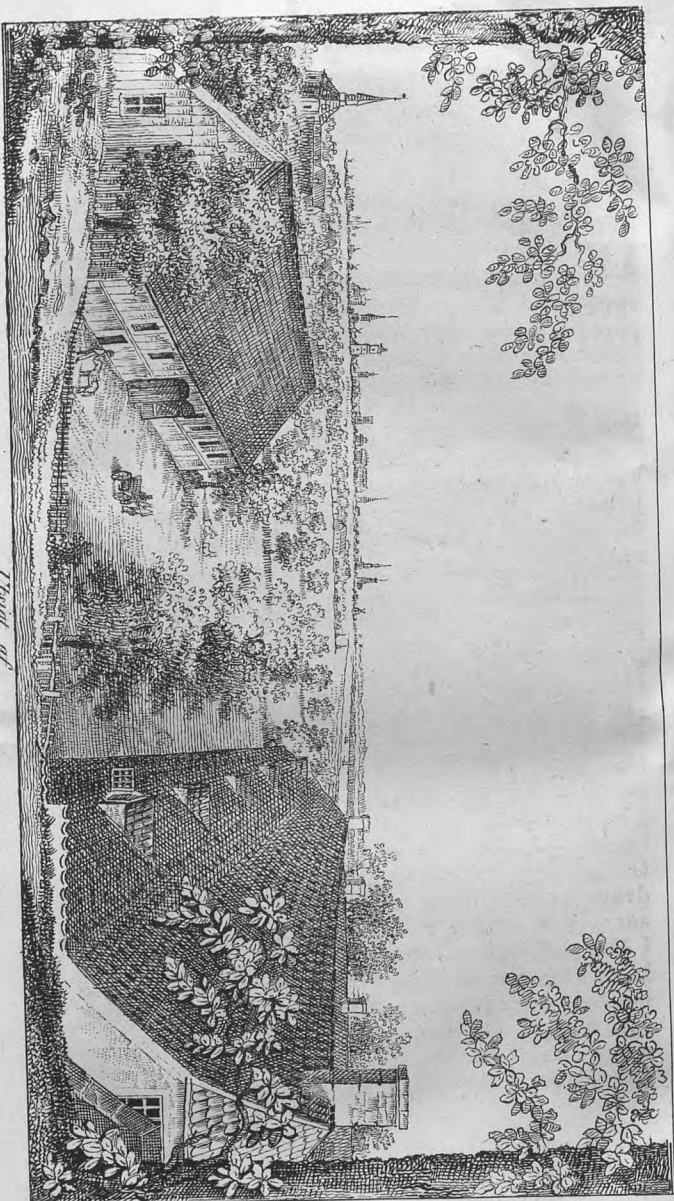
År 1795 d. 5 Juni utbröt den stora eldsvåda, hvarigenom 943 hus blefvo laggda i aska.

År 1801 d. 2 April var det märkvärdiga sjöslaget, då den Brittiska Amiralen *Nelson* såg sig nödsakad att begära vapenhvila.

År 1807 i Sept. stadens oförmodade anfall och bombardering af Engelmännen.

*View of
COPENHAGEN from
FREDERIKSBERG.*

Köpenhamns Nejder.

Helt nära Staden, utom Tullportarne, äro skuggrika alleer. De, som finnas utom Vesterport, leda till det Kongl. Lustslottet

Fredriksberg.

Den Kongl. familjens Sommar-residens, $\frac{1}{4}$ mil från staden, är bygd på en backe, förut kallad Tulleshög. Fordom låg här byn Solberg, hvilken, då Fredrik III tillät några Amagrar dit inflytta, blef kallad Vestra-Amager och senare under Fredrik IV fick namnet Prinsens-Amager. En liten Sommarboning (Prinsens gård), som denne Konung i sina yngre år uppförde, kan anses som grund till det nuvarande slottet. Sidobyggnaderne deremot, äfvensom Slottsträdgården, tillhöra en senare tid. Slottet är uppfördt i den nyare Italienska stilen och faller redan på långt afstånd präktigt i ögat. Man äger från slottet den skönaste utsigt öfver Köpenhamn, Sundet och flera Seeländska. i bakgrunden här och der med skogsdungar begränsade, fruktbara trakter. Den stora Slottsträdgården förändrades i början af detta århundrade genom Hans Exellens von Hauch's försorg, och erhöll många smakfulla anläggningar i Engelsk stil. Detta är den ort, som Köpenhamnarne om sommaren talrikast besöka, isynnerhet om Söndagar och Onsdagar, då vanligtvis den Kongl. familjen i präktiga båtar och under musik låter ro sig i de konstmässigt anbragta kanalerna. Från den så kallade "smale Høj" har

man en ovanligt skön utsigt, hvars njutning den främmande ej bör försumma. — Vuen af Fredriksberg är tagen från Slottsträdgården.

Amager.

Bakom Christianshavn är ön Amager, $1\frac{1}{2}$ mil lång, $\frac{3}{4}$ mil bred. Invånarne, omkring 4000; hafva en egen, högst sällsam drägt, och härstamma från Holländska bönder, hvilka inbjödös till Danmark år 1516 af Christian II, för att blifva Danskarnes lärare i odling af trädgårdsväxter; hvarföre äfven ön blifvit vigtig för staden, i afseende på alla sorter trädgårdprodukter, mjölk, m. m. För att egentligen få ett begrepp om dessa öboers seder och bruk, bör man besöka den så kallade "Holländerbyen."

Charlottenlund.

Nordost om staden längs hafsstranden leder en väl anlagd väg till detta, 1 mil aflägsna ställe, hvars förnämsta behag består i den till slottet hörande Lustparken, hvarest man i tält kan erhålla allahanda förfriskningar. $\frac{1}{2}$ mil härifrån kommer man på samma väg till

Dyrehaven (Djurgården).

Här är den fordom mera än nu besökta "Kirsten Piils Kilde" (Källa), medelpunkten för en trakt, i hvilken, isynnerhet från Midsommarsdagen till den 14 Juli flera tusende personer, ja halfva Köpenhamns folkmängd, hvimlar i brokiga kretsar. På den så kallade Jægerborgsbakke samlar sig under denna tid Lindansare, Djurvisare, Taskspelare och Musikanter, hvilka här täfla att visa sina härligheter, och framställa en scen, ej olik Italiens Karnaval-nöjen. Vid slutet af Djurgården, nära stranden, i en retande trakt, ligger det ut-

märkt goda Vårdshuset *Bellevue*. Svårligen träffas någonstades en lyckligare förening af rent landtliga naturskönheter med den prakt, som är hafvet egen. I grannskapet ligger Grefve von Schimmelmann's landtegendom, *Soelyst* kallad, till hvars sköna trädgård lemnas inträde. — Man kan äfven välja andra vägar till Djurgården, t. ex. genom *Gjentofte*, eller genom *Ordrup*, eller också genom *Lyngbye*, en by $1\frac{1}{2}$ mil norr om staden vid en sjö af samma namn. Denna verkligt vackra by, i hvilken många af Köpenhamns invånare äga sina sommarhus, bildar liksom en medelpunkt af en mängd sköna trakter. I byn är en gammal, välbygd kyrka, belägen på en höjd, och det förtjenar i mera än ett afseende att uppstiga i dess torn, från hvilket man äger en lika vidsträckt som skön utsigt. Vid byn ligger Prins Christian Fredriks sommar-residens, Slottet

Sorgenfri.

Detta Slott, 2 våningar högt, synes i det hela vara mera beräknat att tillfredsställa landtlifvets behag, än prakt och lux. Slottet uppbyggdes af Grefve Carl Ahlefeldt i 17:de århundradet, och har sedan varit i många händer till dess nuvarande ägarens fader, Arfprinsen Fredrik, köpte det. Vid slottet är en vacker trädgård, lustparker, igenom hvilka en liten å, som kommer från Lyngbye sjön, slingrar sig, och med hvars vatten från Fuglevad ända till Strandmöllen (det största och bäst inrättade Pappersbruk i Danmark) en mängd verk och fabriker drifves. Trädgården är anlagd i nyare smak, och prydd med broar, lusthus och åtskilliga bildstoder; äfven finnes här en så kallad Kaninholme, en Grotta och en Källa. Den nedlåtande godhet som den furstliga ägaren

visar, den frihet man äger att gå hvar man vill, gör detta ställe för Köpenhamnarne dyrbart, och besökes yppigt af dem.

Fredriksdal, Bagsværd, Brede, med en Koppar- och Messingsfabrik, *Strandmøllen* (Strandqvarnen), förut omnämnd, tillhörig Kammar-Rådet Drewsen, hvilken, jemte Pappersfabriken, som drifves med en från England införskrifven Pappersmaschin, hvilken gör all handkraft öfverflödigt, äger en Oljeqvorn. *Ørholm* med en Pappersfabrik. Dronninggaard och flera sköna landställen, byar och fabriksanläggningar förtjena att beses i denna trakt.

Hirschholm

är en liten stad eller rättare köping, 3 mil norr om Köpenhamn och $1\frac{1}{2}$ mil från Lyngbye. Vid Hirschholm var fordom ett Kongl. Lustslott, en praktbyggnad, som uppfördes i Konung Christian VI:s regeringstid, och i hvilken denne Konung dog d. 6 Aug. 1746. Detta slott, som så hastigt förföll, utgjorde den olyckliga Carolina Mathildas favoritställe; der slottet stod, är nu en kyrka uppbyggd, och intet spår vittnar nu mera om den fordna pragt och härlighet, som här rådde. Ej långt derifrån ligger *Usserød* med en Militär-Klädesfabrik, samt *Rungsted*, märkvärdig deraf, att den berömda Skalden *Johannes Ewald* tillbragte här en stor del af sin lifstid och sammanskref sin sköna dikt: "Rungsteds sällhet."

Helsingör och Kronborg.

Helsingör ligger 3 mil från Hirschholm och 6 från Köpenhamn, näst efter denna den vigtigaste handelsstad i Danmark. Namnet härleder sig likasom det midt öfver liggande Helsingborg i Skåne från Helsingarne, en Nordisk folk-

folkstam. Staden är omgifven af naturskönheter, och har en förtrollande belägenhet på Seelands nordligaste kust. Den synes af naturen vara bestämd till en föreningspunkt för Handel och Skeppsfart. Man öfverskådar här med en blick tvenne Haf, Nord- och Östersjön, som Sundet sammanbinder, och på samma tid tvenne Riken, som det åtskiljer. Staden grundlades i 15:de seklet; till följe af traktater betalas här den så kallade Öresundska Tullen, af hvilken orsak de flesta Europeiska Nationer här måste hålla Konsuler. På yttersta spetsen af Landtungen ligger Fästningen Kronborg, nyckeln till Sundet och derjemte ett af de märkvärdigaste Slott, som Danmark äger, uppfördt med stor kostnad år 1577 under Fredrik II:s regering och allmänt bekant för sitt majestätiska läge. Denna gamla och i flera afseenden högst märkvärdiga byggnad, hvilken en tid, så väl till sitt yttre som inre, var en af de präktigaste och kostbaraste i landet, har i de sista århundraderna icke varit bebodd. Hit blef den märkvärdiga Drottningen Carolina Mathilda förd som fånge, och här undertecknade, eller lät man henne underteckna, den handling, som beröfvade henne Danmarks thron och Struensee och Brandt lifvet. — *Marienlyst*, ett litet Lustslott, beläget straxt utanför staden, har en trädgård och en liten lustpark; från slottstaket äger man en vidsträckt och skön utsigt öfver Sundet och Svenska landet.

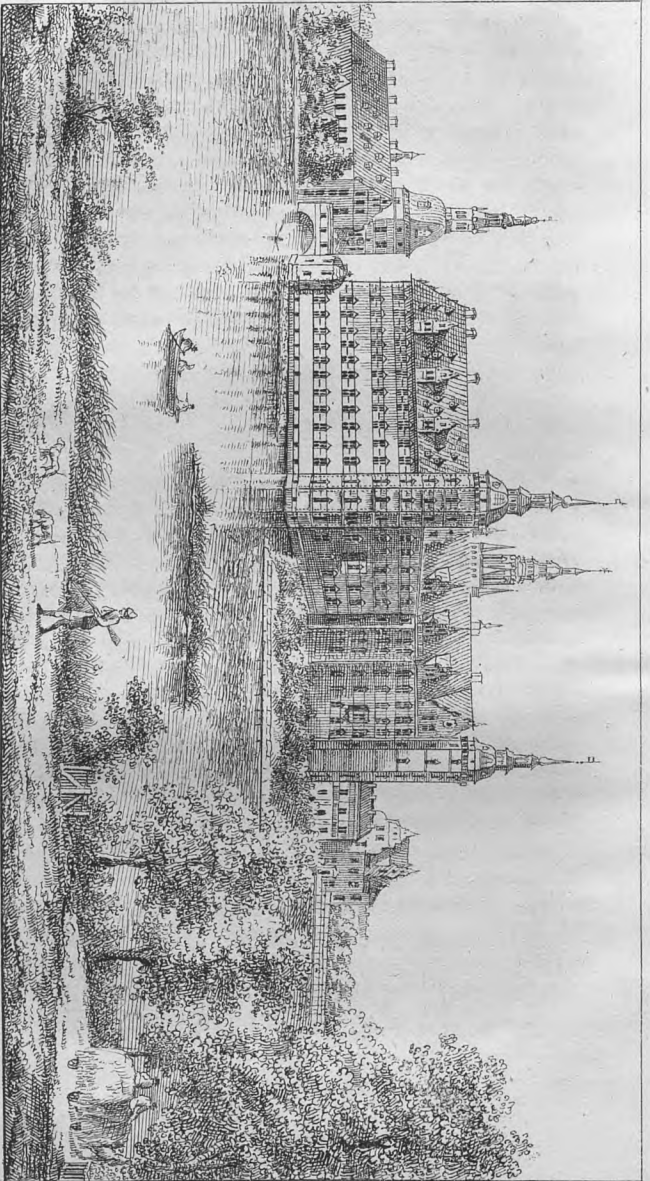
Fredensborg,

ett Kongl. Slott, belägit 4 mil nordost från Köpenhamn, utmärker sig isynnerhet för sitt behagliga läge vid Esröms-sjön. Detta slott har under en mängd af år tjenat till Sommar-

residens åt flere af Danmarks Konungar. Fredrik IV sökte här att finna det lugn, som det praktfulla Fredriksborg ej förmådde skänka honom. Han uppbyggde det närvarande slottet, som bland annat äger ett Galleri af nära 500 utmärkta målningar. Den stora trädgården är beprydd med statyer, vaser, m. m. till en del af *Widewelt*, och isynnerhet märkvärdig för den så kallade *Nordmansdalen*, en med terrasser omgifven fördjupning, hvaruti sandstensfigurer i kroppsstorlek, föreställande de flesta Norrska och Färröiska nationaldräkter, äro anbragte. Slottet erhöll sitt namn af den fred, som här slöts med Svenskarne år 1720.

Fredriksborg.

Det kostbaraste och märkvärdigaste af alla Danska Slott, beläget 4 mil från Köpenhamn i en behaglig skogstrakt. Af Riks-Amiralen Herluf Trolle utbyttes stället i Fredrik II:s tid mot Herlufsholm, hvarefter det erhöll sitt närvarande namn. Christian IV, som här föddes år 1577, lät sedan, af kärlek till stället, nedrifva de gamla byggnaderna och uppföra slottet sådant det nu är. Den stolta, Göthiska Konungaborgen är byggd af röd tegelsten, midt uti en sjö, och företer från det största till det minsta en makalös konstflit. Den är isynnerhet rik på allehanda kostbarheter, icke allenast i Guld och Silfver, utan äfven i Marmor- och Stuckatur-arbeten. Den stora (75 alnar långa) Riddarsalen, har ett starkt förgylldt tak med många konstrikt skurna bildhuggeri-arbeten, på hvilka, såsom man säger, 26 bildhuggare arbetat i 7 år. I den praktfulla Kyrkan äro, sedan suveränitetens införande, de Danske Konungarne krönte. Slottet innehåller en stor national Porträtt-samling, jemte en af va-

FREDERIKSBORGS SLOTT.

pensköldar med deviser, som blifvit gifna af aflidne Elefanter- och Danebrogs-Ordens Rid-dare och äro uppsatte uti deras så kallade Ordens- eller Riddare-Kapell. De nu lefvandes sköldar äro upphängde i Kyrkan. — Nära in-till Slottet ligger den lilla staden *Hilleröd*, vanligen efter slottet kallad *Fredriksborg*. Här finnes en lärdoms-skola, ett hospital och ett saltpeter-sjuderii. — Ej långt från staden lig-ger *Kongl. Stuteriet* med rum för 800 hästar; en betydlig Ladugård och det största Schäfferi i landet är härmed förenadt.

Fredriksverk,

norr om *Fredriksborg*, är märkvärdigt genom sitt Metall-kanongjuteri, sin Krutqvarn, samt Sabel- och andra Metallfabriker. Här ligger äfven Raquett-korpsen.

Jägerspriis,

ett Kongl. Slott, ligger på en landttunga emel-lan de båda hafsvikarne *Roeskilde*- och *Jsse-fjorden*. Här är den park, i hvilken marmor-monumenter äro uppförda för utmärkta per-soner, som förvärfvat sig någon förtjenst om sitt fädernesland. Dessa minnen äro icke, så-som om dem blifvit förmenat, grafvårdar, utan endast små pyramider med basreliefer, namn, m. m. till dessa personers hågkomst. De flesta äro af *Wiedewelt*. *Juliana-kullen* är i antiqva-riskt hänseende märkvärdig.

Lethrabort, Leire och Hertha-dalen.

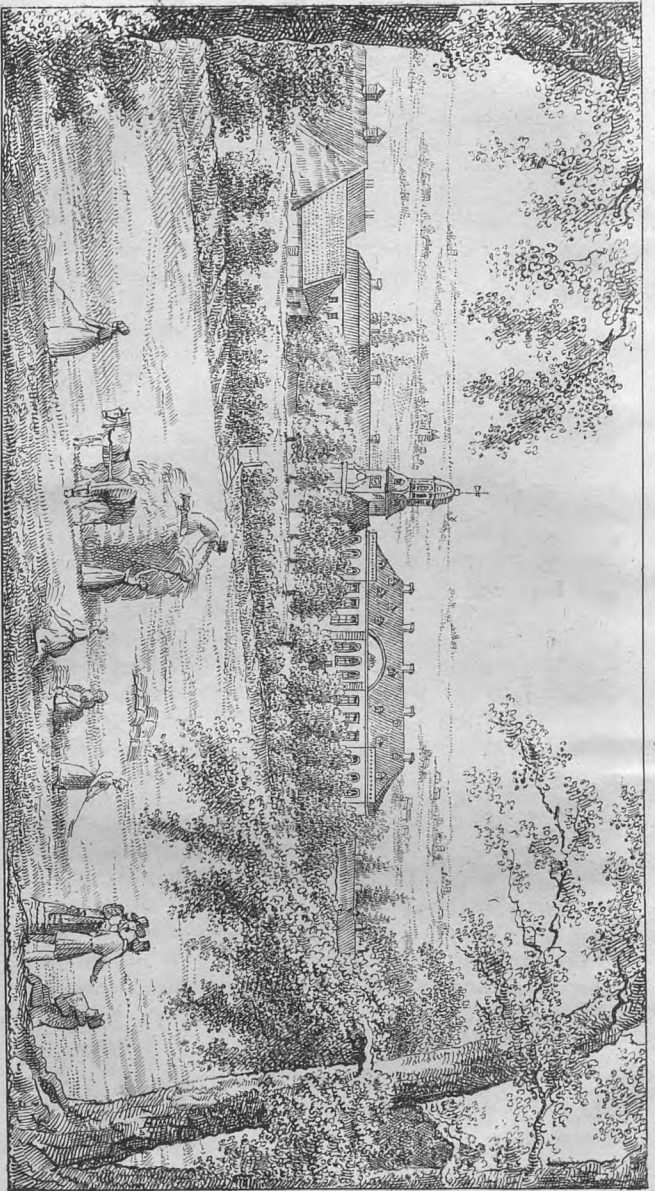
Grefskapet *Lethrabort* upprättades 1746 af Grefve *Johan Ludvig v. Hoistein*; har ett ut-märkt vackert och romantiskt läge i den med-lersta delen af *Seeland*, omkring 5 mil från

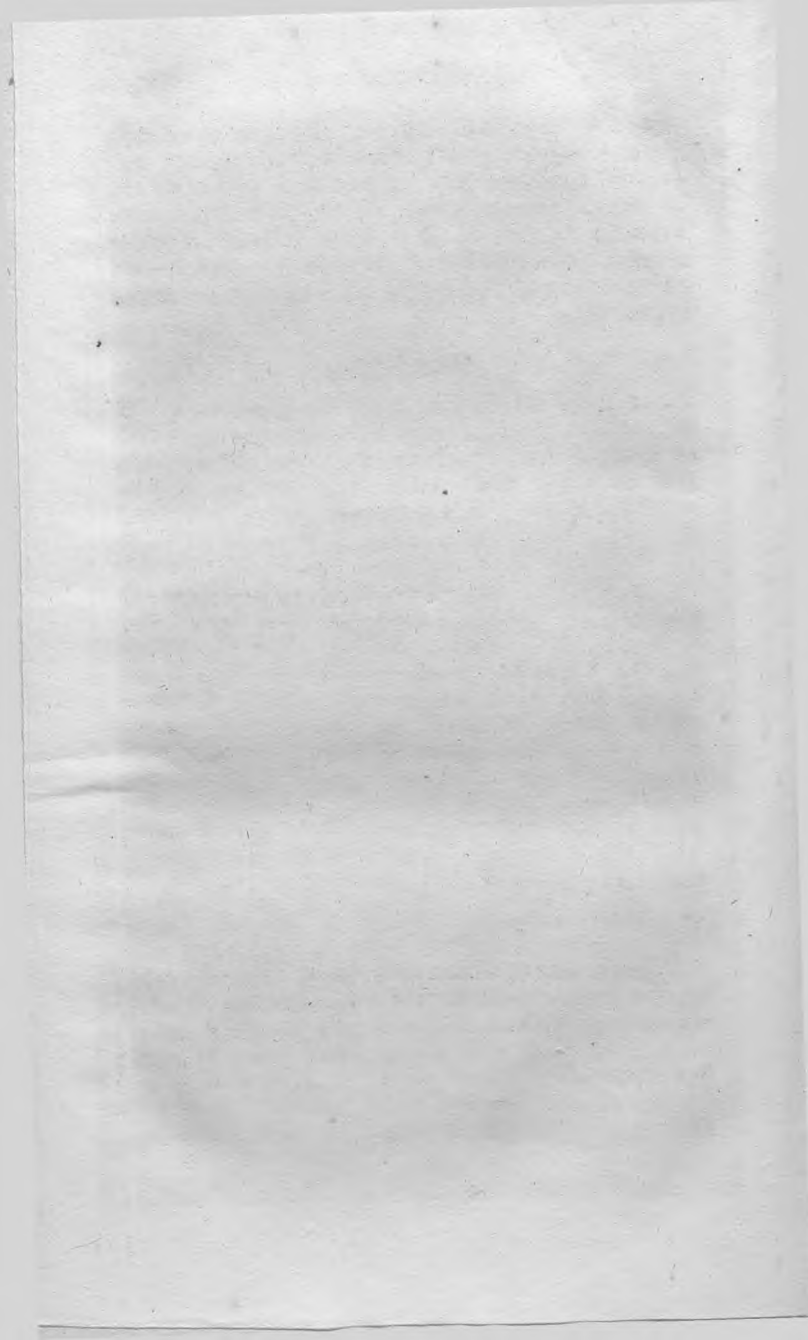
hufvudstaden, är rikt på herrliga situationer och vackra omgifningar, framför allt i historiskt afseende högst märkvärdigt. Slottet med Kyrka förtjenar att beses; utom en tillhörande vacker trädgård, finnes en Engelsk Park och en Djurgård, i hvilken senare isynnerhet ses en mängd minnesmärken öfver Danmarks Konungar under Medelåldern, försedde med inskriptioner, m. m. — Ej långt från slottet ligger byn *Leire*, märkvärdig derföre, att i de äldsta tider Danmarks Konungar här ägde sitt residens och att, enligt sagan, Odens son, Skjöld, alldraförst här lät uppbygga sitt slott Hledru eller Lethra. Harald Hildetand ligger i grannskapet begravnen och Rolf, med tillnamnet Krake, blef här ihjälslagen. Oaktadt residenset i 5:te århundradet flyttades från *Leire* till *Roeskilde*, hvilket senare i anseende till sitt läge vid *Jssefjärden*, ansågs vara fördelaktigare, fortfor *Leire* likväl en tid, ja äfven efter Christendomens införande, att anses för ett betydligt slott och en så stark fästning, att statsfångar här förvarades. — Nära vid *Lethraborg* ligger den bekanta *Hertha-dalen*, Kärleks-gudinnan *Herthas* förmenta vistelseort, det förnämsta offerstället, och sätet för denna tids mörka och svärmiska religions-ceremonier. Man finner i dalen lemningarne af ett hedniskt offer-altare, m. m. — *Lethraborg* med dess omgifningar kan med skäl anses innebära de viktigaste minnen ur Danmarks äldsta Historia, och förtjenar så väl i detta afseende som för dess herrliga och sköna natur, en resandes hela uppmärksamhet. Den hithörande *Vuen* är tagen från en med träd planterad höjd, kallad: "Den Norske Bakke."

Sorøe,

en stad, belägen i midten af *Seeland*, 6 mil ifrån *Köpenhamn*, har ett romantiskt läge,

LETHRABORG

med 700 invånare och en Riddare-Akademi, hvilken egentligen har sin tillvaro af den donation, Friherre Ludvig Holberg gjorde af sin betydliga förmögenhet till förmån för denna Bildningsanstalt. — Den bekante Skalden Inge-mann är anställd bland lärarne. — Här ligger Absalon, en af Danmarks märkvärdigaste män, begrafven.

Roeskilde,

en stad vid det innersta af Issefjärden, 4 mil vester från Köpenhamn, antages att vara bygd af Konung Ro, Haldans son, som hitflyttade från en äldre stad, kallad Hageköping; om honom heter det i Rimkrönikan:

Jeg bygde en By ved Isefjords Havn,
Som af min Kilde fik sit Navn.

Den så kallade Kongs-Kilden, som äger ett förträffligt vatten, inneslutes i ett hus, som är byggt öfver sjelfva Källan. Vid Christendomens införande ansågs staden för den största i Danmark, Konungarnes Valställe och Residens, ägde öfver 30 Kyrkor och 8 Kloster, men sedan Christopher af Bäjern flyttade Konungaresidenset till Köpenhamn och Kyrko-reformationen inträffade, aftog Roeskilde; nu mera är den endast en obetydlig Uppstad med 1,800 invånare och lånar hela sitt närvarande anseende endast af den märkvärdiga

Domkyrkan.

Detta stora, sköna och ljusa Tempel uppbygdes under Sven Estridsens regering af den verksamme Biskop Wilhelm och invigdes 1084 af Konung Knut den Helige, har sedan den tiden undergått många förändringar, dels tillkomne af inträffade olyckshändelser, dels af efterhand påtänkta utvidgningar och förbätt-

ringar. — Kyrkans längd är 140, bredden 45 och dess höjd från golvet till hvalfven 41 alnar. Uti Kyrkans inre anmärkes först Altartaflan, ett af de utmärktaste arbeten uti bildhuggeri, som Danmark äger, den föreställer i 6 taflor Christi Pinoshistoria och i 3 Christi födelse, hans omskärrelse och de tre vise mennens besök. Alla figurerna äro dels enkla, dels i grupper utskurna i ekträd, samt starkt förgyllda. Altartaflan förvaras inom tvenne flygeldörrar, som på båda sidorna äga Basreliefs utur Frälsarens lefnadshistoria; taflan är skänkt af Christian IV. — Predikstolen, som Christian IV lät förfärdiga 1609, är målad och förgylld af en viss Peter von Meier 1613, märkvärdig deraf, att den helt och hållet är af sten och hänger vid en enda pelare; de hvita Marmor-siraterna, som skulle tjena den till prydnad, äro högst smaklösa. — På södra sidan är Orgelverket, bygdt under Fredrik III:s tid; det motsvarar i storlek och fullstämmighet på intet sätt dess bestämmelse; men genom dess placering på sidan, har Kyrkan vunnit ett friare och mera ljusst utseende. — Straxt invid södra Tornet är Kyrkans Urverk, hvarvid är anbragdt ett mekaniskt spelverk, föreställande en Man och en Qvinna, som hvardera hafva en klocka framför sig; på sidan af dem rider Sanct Jöran på en hvit skymmel, hvilken har en drake under sina fötter. Dessa figurer äro med kedjor förenade med slagverket. Qvinnan slår kvarterne, hvarvid Mannen förhåller sig stilla; men när Mannen slår fullt eller timslagen, runkar hon på hufvudet för hvart slag han slår; tillika begynner Sanct Jöran att galoppera och hans skymmel trampar så obarmhertigt på den stackars draken, att denne gifver ett häftigt skrik ifrån sig. — Men då detta Konstverk mera tycktes intressera Församlin-

gen än Prestens Predikan, så erhöll Prosten Kruse 1718 tillåtelse att borttaga de kedjor, som satte hästen och ryttaren i rörelse, så att dessa numera icke äro i tillfälle att störa andakten. Uret äger icke, som vanligt, någon taffla utvändigt på någon af tornen, utan befinnas densamma uppsatt inuti Kyrkan invid det omnämnda spelverket; tafflan visar 24 timar eller dygnet om. — I Kyrkans torn finnas 4 klockor, en i norra, två i södra och en i östra tornet. Den största af dessa hänger i norra tornet och är 9 alnar i omkrets, gjuten af Joh. de Castenove 1511. Svenskarne slog 1658 ett stort hål i densamma, som nu mera är igenfyllt med bly; men hvaraf klockan betydligt förlorat i klang.

Bland Grafvårdar, som förtjena att anmärkas, äro: Harad Blåtand, som lät bygga den första kyrka i Roeskilde 965—970. Hans ben äro förvarade i en tennkista, som är inmurad i en af norra pelarne i Högchoret; på pelaren står Konungen afmålad. Nedanföre i ett skåp vid samma pelare förvarades den grofva vadmalsrock och slipsten, som Drottning Margaretha sände Konung Albrecht, men hvilken af Svenskarne under Fredrik III:s regering borttogs. — Margaretha, Konung Nils' Drottning, ligger under nästa pelare; hennes ben förvaras likaledes uti en tennkista; af grafskriften inhämtas, att hon var en Svensk Prinsessa. — Sven Estridsen, som dog 1074, ligger, eller rättare sagt står, i södra pelaren midt emot den nyssnämnda Margaretha; han är afmålad på muren med spira i handen. Under fjerde pelaren, midtför Harald Blåtand, hvilat Kyrkans Stiftare, Biskop Wilhelms ben, efter att flera gånger blifvit omflyttade; han är afbildad på muren i full Biskopsornat; grafskriften uppräknar en del af hans bedrifter. — Öfverst i det

yttre Choret bakom Altaret står Drottning Margarethas Monument; det upprestes af hennes Systerson och efterträdare, Erik af Pommern. Monumentet var fordom prydt med en mängd figurer i Alabast; men då dessa till en del voro skadade och nedrifne, borttog man de öfrige. Dessa, som nu förvaras i en stenkista, stående i förstugan till Kapitelhuset, bestodo för det mesta af Enghahufvuden, m. m. Hela Monumentet omgifves af jerngaller, för att bevara det från ytterligare förstöring. Ofvanpå Monumentet ligger Margarethas bild, prydd med krona, utarbetad i Alabaster, tyvärr mycket skadad. Att dömma deraf, synes hon varit liten till växten, men manlig kraft och själsstorhet gjorde henne likväl till Nordens Semiramis. Grafskriften öfverst omkring Monumentet säger, att hon dog den 28 Oktober 1412, fördes till Roeskilde året derpå, och att hennes efterträdare lät resa Monumentet på det att efterverlden varaktigare skulle hedra hennes minne. Med undantag af tre, hvilat alla Danmarks Konungar med Gemåler och Barn i Domkyrkan. De förnämsta Grafkapell för Konungarne af Oldenburgska stammen äro: De helige tre Konungars eller Christian I:s Kapell, der Fredrik II, Christian III:s son, lät åt sin fader uppresa det kostbara Monument, som ännu väcker beundran. Vid sidan af detta är Fredrik II:s Monument, liksom det föregående förfärdigadt i Nederländerne, och upprest af sonen Christian IV. — Uti Högchoret finnas 4 präktiga Marmorkistor. I detta från alla sidor öppna Kapell står Konung Christians V:s kista i hvit italiensk marmor, prydd med väl utförda Allegorier. På venstra sidan står hans Drottning Charlotta Amalias Monument i samma smak och marmor som Konungens. Nedanföre dessa finnas tvenne dylika Kistor som förvara

Fredrik IV och hans Drottning Louise. — Christian IV:s Kapell, så kalladt, emedan denne Konung lät bygga det, utgöres af 3 grifthvalf och är i konstväg ej af så stort värde, men gömma dock askan af landets största Konungar. Uti norra hvalfvet förvaras Fredrik III, Danmarks första Suverän, och hans Drottning Sophia Amalias kistor; i det medlersta hvalfvet ses Stiftarens, Christian IV:s, och hans Drottning, Anna Catharinas, kistor; Konungens kista är öfverdragen med svart sammet och helt beslagen med stöpta och förgyllda silfverplåtar; ofvanpå kistan ligger Konungens värja. Uti tredje hvalfvet stå 13 Kongl. Prinsar och Prinsessor, barn af Christian III, Fredrik II, Christian IV och Christian V. Ofvanföre detta Kapell äger Konung Christian VII sitt hvilorum. Den sista raden af kistor i detta Kapell begynner med Christian VI, derpå hans Drottning Sophia Magdalena; vid sidan om henne stå Fredrik V:s första Drottning Louise, Christian VII:s Moder, derefter Fredrik V sjelf och på hans venstra sida Drottning Juliana Maria. Alla dessa kistor äro öfverklädde med svart sammet och försedda med guld- och silfverbroderade sirater; hela Kapellet skiljes ifrån Kyrkan medelst ett högst konstmässigt jerngaller. Kappellets yttre är efter Christian IV:s Holländska byggnadssätt prydt med åtskilliga spiror, pelare och bilder, utbyggne i sandsten, och alla mer eller mindre skadade. — Utom dessa finnes ännu ett Kongl. Kapell, fordom tillhörigt familjen Trolle; uti detta står nu Konung Fredrik IV:s andra Drottning Anna Sophia. Kistan är af svart Norrsk marmor med hvita ådror, på hvardera sidan om denna stå tvenne kistor af samma sorts marmor. I den ena ligga tvenne Prinsar och i den andra en Prinsessa. Slutligen må nämnas, att

trenne af Konung Christian IV och hans Fru Christina Munks barn hvila i hvalfvet af S:t Laurentii Kapell, hvartill ingången nu är tillmurd. Utom dessa Kongl. lik förvaras uti Kyrkan, lemningar af omkring 300 privata personer, hvaraf en del äro historiskt märkvärdiga. Detta gäller isynnerhet om Saxo Grammaticus, som ligger på norra gången under en simpel sten. En grafskrift öfver honom, troligen af Biskop Lago Urne, hänger på kyrkomuren.

Bidstrupsgaard, $\frac{1}{4}$ mil från Roeskilde i en behaglig trakt, är Danmarks enda förvaringsställe för Galningar; äger i hög grad ändamålsenliga inrättningar, jemte ett utmärkt behagligt och sundt läge.

En bland Danmarks angenämaste trakter är ön *Moen* med sina bländande Kritberg, som väl är temligen aflägsen från Köpenhamn, men till hvilken man likväl lätt kan göra en utfart med Ångfartyget *Caledonia*.

Register.

<i>Abel Catharinas</i> Hospital	177	Amalienborg, en del af Staden	5
<i>Abildgaard, Nic. Abr.</i> Målare, taflor af	120, 125	— de Kgl. Palatserne	45
— hans Enka äger en Måleri-Samling	132	Anatomiskt Pathologiska Samlingar	154
— plan till Frihets-Statyen	141	Ankarsmedjan	203
<i>Abildgaard, P. Chr.</i> , Stiftare af Kongl. Veterinär-Skolan	170	Anthropolog. Museum	154
— förda Naturalie-Samling	148	Antiquitets-Samlingar	60, 63, 94, 110
<i>Abrahamson, J. W. B.</i> v., Major, infört Vexelundervisning	174	Antiquiteter, Nordiska	59, 66, 94
Adress-Kontoret el. det dagliga Intel- ligens-Bladet	191	— Egyptiska	60
Advokater	200	— Grekiska, Etruriska och Romerska	63
Afgifter	193	Apothek	187
Akademien den Kgl. Chirurgiska	169	<i>Arnas Magnæus</i> , hans graf i Trinitatis-kyrkan	50
— den Kgl. Konst-	165	— den af honom skänkta Samling	159
Allmänna Hosp., som försörjningsanstalt för ålderstege	177	Artilleri-Kadett-Institutet	172
— som Sjuk-Hosp.	184, 186	Assecurans för Brand-skador	190
Altaren, i det Kongl. Konst-Museum	77	— för Sjöskador	205
— uti Kyrkorne	50, 53	Asiatiska Kompagniet	204
Amager	222	Assistenthuset	183
Amager Torg	12	Assistentkyrkogården	142
Amager Port	6	Astronomiskt Obser- vatorium	158
		Athenæum, ett Läse- sällskap	161
		Auktions-Kataloger, afgift för	196
		Auktions-sal å Börsen	24

- Bad-Inrättning** . . . 188
Bang, C. Cl., Kam-
 marråd, den af ho-
 nom anlaggda Må-
 leri-Samling . . . 122
 — Saml. af Gemmer 111
Bank, National- 195, 208
Barn - Förlossnings-
huset . . . 186, 196
Barnhuset . . . 181
Bastioner . . . 211
Begrafningar . . . 142
Bekker, Prof., hans
 Mineral-Samling . 153
Belägring, Stadens . 219
Bellevue . . . 223
Berg, M., Konstnär,
 arbeten i Elfenben 80
 — i annan Materia . 85
 — hans Brösbild . 120
Bibel-Sällskap . . . 165
Biblioteker . . . 157
 — det stora Kongl. 157
 — Universitets- . 159
 — Classenska . . . 159
 — Andra . . . 160
Bidstrupsgaards Där-
husanstalt . 177, 234
Bildhuggare-Arbeten 139
Biskop . . . 175
Biskopshuset . 18, 175
Blinda, Institut för 182
Blå Tornet . . . 281
Bodendieck, hans ford-
 na Måleri-Samling 112
Boklådor . . . 161
Boktryckerier . . . 203
Bombössan, ett Ma-
rin-Hospital . . . 108
Borchs Kollegium . 169
Borgar-Beväring . . 213
Borgar-Skolor . . . 173
Borgmästare . . . 197
Bortmanska Legaten 183
Botaniska Trädgården 155
Brand-Inrättningen . 190
Brandförsäkringskas-
san för Hus . . . 190
 — för Varor o. effekter 190
Broar 7
Brocks Legat . . . 178
Brun, C., hans Hus . 18
 — den honom tillhö-
 riga Bad-anstalten 188
Bränvinsbrännerier . 203
Budolphi Kloster . 179
Bugge, F. C., Statsråd,
 har en Målerisaml. 129
 — *Thom.*, Astronom 157
Börsen 21
Charlotta Amalias
 stiftelse för fattiga
 flickors uppfostran 179
Charlottenborgs Slott 43
Charlottenlund . . . 222
Chinahandel . . . 204
Chirurg. Akademien 169
Christian IV 21, 30, 32,
 37, 41, 42, 49,
 51, 112, 204,
 211, 214, 219.
Christian V . . . 139
Christian Fredrik,
 Prins af Danmark 110
 122, 138, 151, 223.
Christiansborgs Slott 26
 — Slotts-Kyrka . . 54

- Christianshavn**, en del af Staden . . . 5, 11
Citadellet . . . 201, 211
Classenska Bibliotheket 159
 — *Litteratur-Sällskapet* 163
Colsmann, Profes., *Samling af Plantor och Insekter* , . . . 153
Dagen, en *Tidning* 192
Dalgaard, hans *Legat* 178
Dannebrogs-Orden . . . 209
Dannebrogsmän . . . 209
Deputerade-Borgare 197
Detalj-handlare . . . 205
Djurgården 222
Dockan 213
Döfstumma, *Institut för* 182
Eldsvådor 210
Efterverlden, *Sällskapet för* 174
Elersens Kollegium . . . 169
Enke-Kassan 183
Ethnografiska saml. 88
Exercishus 212
Exercisplats 212
Fabriker 201
Fahlcrantz, *Carl J.*, *Professor* 129
Fattig-Inrättningar 176
Fattigmedlen 194
Fechtcl, *Poul*, *det af honom stiftade Hospital* 179
Fick, *Öfver-Krigs-Kommissarie* 136, 164
Flottan 213
Fogelsamlingen 147, 150, 153
Folkmängden 15
Fredensborgs Slott 225
Fredrik V. 139, 184
Fredrik VI. 38, 80
Fredriksbergs Slott 221
Fredriksborgs Slott 226
Fredriksdal 224
FredriksHospital 184, 186
Fredriks-Kyrkan 53
Fredriks-Platsen 13
Fredriksverk 227
Fredriksstad 5
Frihets-Statyen 140
Frimurare-Loger . . . 210
Fru-Kyrkan 46
Fruentimmers-Välgörenhets-Sällskapet 181
Fängelser 200
Färröisk handel . . . 205
Fästning 211
Förliknings-Kommission 198
Förstäderna 13
Gamla Holmen 213
Garnison 211
 — *Bibliothek* 160
 — *Hospital* 185
 — *Kyrka* 52
Gator 8
Gatrenovationen . . . 191
Gemmer och Paster, *Samling af* 73
Gerner, *Henrik* 213
Getreuers Legat 179
Gothersgatan 9
Grosshandlare 205

- Grå - Brödra - Torget
 (Uhlfelds-Plats) . . . 43
 Grönländska handeln 205
 Gymnastiskt Institut 174
 Gästgifvaregårdar o.
 Vårdshus 217
 Gästrätten 199
 Hamnverket 191
 Handel 203
 Handtverk 201
Hansen, Chr. Fr., Ar-
 chitekt, hans Ar-
 chitekton. arbeten 17
 — de af honom upp-
 förda byggningar 19,
 29, 47, 172
Harboiska Fruklostret 178
Harsdorf, Architekt,
 Bygn. af honom 31, 56
Hauch, v., hans fram-
 ställning rörande
 K. Konstkammaren 58
 — hans präktiga In-
 strument-Samling
 och Bibliothek i
 Physiken . 154, 160
 Helige-Ands-Kyrkan 50
 Helsingör 224
 Hertha-dalen 227
Hetsch, Professor . 126
Hirschholm 224
Hjelmstjernas Boksam-
 ling, förenad med
 Kgl. Bibliotheket 134
 — Kopparstickssaml. 134
 Hof-Theatern 209
 Hofvets vistelseort . 208
 Holmen 213
 Holm-Bron 8
 Holm-Kyrkan 51
Hornemann, W., Prof.
 förestår Botaniska
 Trädgården 157
 Hospital för fattiga . 176
 — — sjuka . 184
 Hundar, afgift för . 196
 Hästar, antal af . . 193
 — afgift för . 196
 Högsta Domstolen . 200
 Hölbron 8
Jardin, N. H., Ar-
 chitekt 28, 55
 Insekt-Samlingar . 146,
 150, 153
 Instrument-Samling 154
 Island, handel med . 205
 Judar 56, 176
 Journaler o. Tidskrifter 161
 Justitieväsendet . . 198
 Jägerpriis 227
 Kadett-Institutet . 171
 Kanaler 7
 Kapell 55
 Kaserner 212
 Kiel. resor till . . 216
 Klass-Lotteri 215
 Klimat 4
 Klubbar 210
 Knippelsbro 8
Kofod, H. P.; och hans
 Hustrus Legat för
 behöfyande Sjomän 180
 Kolligal-Tidningar . 192
 Kol-Torget 13
 Kolförbrukning . . 193
 Kommunal-utgifter . 194
 Konserter 210

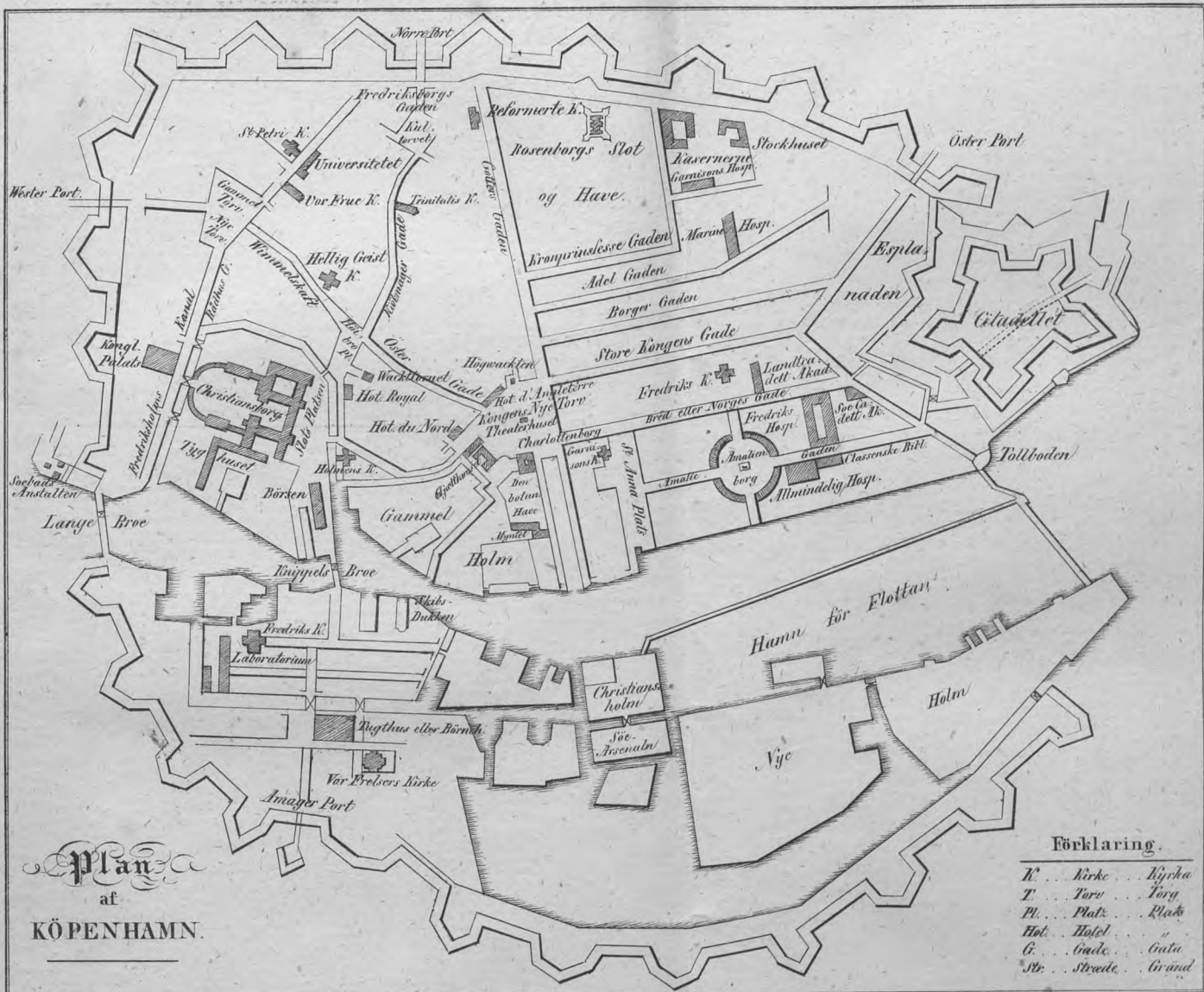
Konungens Nya Torg	12	Marienlyst	225
Kor, antal af	193	Masmannska Söndags-	
Konst-Akademien, kgl.	165	Skolorna	175
Konst-Föreningen	164	Matrosboningar	214
Konst-Museum, Kgl.	56	Medalj- och Mynt-	
Kopparsticks-Saml.	133	Samlingar	137
Kreditkassa för Hus-		Medicinalväsendet	184
ägare	190	Metallarbetare, In-	
Krock, Henrik, Må-		stitut för	203
lare	34, 120, 129	Meyer, Amsel, hans	
Kronborgs Slott och		betydliga Legater	174
Fästning	224		182, 186
Kyrkoförfattning	175	Meyer's Minne	180
Kyrkogårdar	142, 189	Mineral-Samlingar	144,
Kyrkor	46	148, 150, 151, 152	
Laboratorier	212	Missions-Sällskaper	165
Ladigés Legat	178	Modell-Samlingar	154
Landt-Hushållnings-		Möller, J. P., Prof.,	
Sällskapet, Kongl.	163	Landskaps-Målare	125
Landt-Kadett-Korp-		Moltke, J. P., Grefve	
sen	171	till Bregentved	45, 60
Lange (Lång-) Bron	8	— Joach. G., en Må-	
Leire	227	leri-Samling	126
Lethraborg	227	— har ökat Univer-	
Lifränte-Societeter	183	sitets-Bibliotheket	159
Likhus	188	— äfvensom Univer-	
Lorentzen, Chr. Aug.,		sitetets Naturalie-	
Professor	121, 124	Samling	149
— hans Taffe-Saml.	132	Monrad, Konferens-	
Lotterier	215	Råd 59, 111, 138, 160	
Lübeck, resor till	216	Mumier, i det Kgl.	
Lund, Joh. Ludv.,		Museum	60
Prof., Målare	122	Municipal-Inrättnin-	
Lyngbye	223	gar	196
Läkare och Kirurger	187	Münter, Biskop 58, 111,	
Magistrat	196	138, 160	
Malling, Ove, Bi-		Museum, Kgl. Konst-	56
bliothek	160	— för Nordiska An-	
		tiquiteter	94

- Musikaliska Instru-
 menter 162
 Mynt-Samlingar . . . 137
 Måleri-Samlingar . . 111
National - Banken . . 195
 Nattvaktare 189
 Naturhist. Samlingar 144
 Nikolai Kyrka 25
 Norra Porten 6, 7
 Numer-Lotteri 215
 Nybodarne 214
 Nytorget 12
Nyerup, R., Prof. 1, 67,
 94, 142
Observatorium Astro-
 nomiskt 155
Oldenburg, v., Kam-
 marh., Boksaml. . 161
 Oljeqvarnar 63, 224
 Ostindien, handel på 204
Otto, Dr., äger en Phre-
 nologisk Samling . 184
Pædagogiska Säll-
 skapet 175
 Palatset, det Kongl.
 nära Christiansborg 43
 Palatserna, de Kongl.
 Amalienborg 45
 Passväsendet 198
Petersonska Jungfru-
 klostret 178
 Petri-Kyrkan 47
 Polis-Direktören . . . 198
 Polisrätten 198
 Poliväsendet 197
 Portar och Tullar . . . 5
 Postlinsfabriken . . . 203
 Postväsendet 217
 Predikanter 175
 Proviantering, Stadens 192
 Proviantgården 214
Quarantäns - Inrätt-
 ningar 187
 Qvarnar 203
 Qvarter 8
Rasmussen, Prof. . . 136
 Rasp-, Tukt- o. Kor-
 rektionshus 200
 Råd- och Domhus . . . 18
 Reformerta Kyrkan . . . 56,
 176
 Regenzen 168
 Riddare-Ordnar 209
 Roeskilde 229
 — — Domkyrkan i 229
 Rosenborgs Slott och
 Trädgård 30
 Runda Tornet 49, 156
 Run-Litteratur 103
 Run-Monumenter . . . 102
Saly, J. Fr. J. 139, 144
Schou, J. H., Bok-
 samling 159
Schumacher, Ch. Fr.,
 Prof. i Anatomien 154
 — s' Samlingar 150
 — *H. Ch.*, Prof. i
 Astronomien . 4, 157
 Sculptur-Arbeten . . . 139
 Sjö-

- Sjö-Assecurancesäll-
 skapet 205
 Sjö - Kadett - Akade-
 mien 172
 Sjökort-Archivet, det
 Kongl. 206
 Sjö-Rätten 199
 Sjö-Staten 214
 Skandinaviska Litte-
 ratur-Sällskapet . 162
 Skendödas räddande 188
 Skepp 205
 Skolväsendet 172
 Skrän 202
 Skytt-Sällskapet . . 210
 Slottsholmen . . . 5, 213
 Slottsplatsen 12
 Sorgenfri, Lustslott 223
 Soröe 228
 Sparkassan för Kö-
 penhamn och dess
 omgifningar . . . 183
 Spatsergångar . . . 211
Spengler, Joh. C., 58,
 112, 137
 — *Lor.* 57, 65, 81, 82,
 87, 145
 Stads-Physici . . . 197
 Stampska Legaten . 179
 Stats- o. Hof-Kalen-
 dern 209
 Statyer 139
Stenbock, Magnus 86, 88
 Stenkolsinförsel . . 193
 Stenläggningen . . 191
 Stentryckerier . . . 203
 Stockhuset 201
 Stormbron 8
 Stormgatan 56
Suhm, P. F., Boksaml. 158
 Synagoga 56, 177
 Systerliga Vålgören-
 hets-Sällskapet . 173
 Söndags-Skolorne . 175
 Theatrarne 209
Thomsen, Kansli-Råd 94,
 132, 134, 138
 — Bröderne, Leg. 178, 182
Thorwaldsen, B., Ar-
 beten, som pryda
 Christiansborg . . 29
 — likaledes uti Fru-
 Kyrkan 48
 — eljest om honom 144
Thott, O., Manuskript-
 samling, förenad med
 Kgl. Bibliotheket . 158
 Tidningar o. Dagblad 192
 Torg 12
 Torn-uren 189
 Transportväsendet . 216
 Trinitatis-Kyrkan . 48
 Tröstens boning . . 179
 Tukthuset 200
 Tyghuset, det Kgl. 212
 Uhlfeldsplats 13
 Understöds-Sällska-
 pet, det förenade 180
 Universitetet 166
 Uppllysning, Stadens 189
 Utskylder, dito 194
 Vaccinationen . . . 187
Wahl, M., Botanist 156
 Vaktornet 25

<i>Walkendorf</i> , Kollegium för 16 Stud. 169	Vestindien, handel på 204
<i>Wallich</i> , <i>Nath.</i> 91, 159	Vetenskaps - Sällskapet, Danska . . 162
Wandkunsten, benämningen på ett torg 13	Veterinärskolan, Kgl. 170
Vapen, Stadens . . 215	<i>Wiedewelt</i> , <i>J.</i> , Prof., ntmärkt Bildhuggare 60, 141, 142, 143, 144, 225
<i>Wartou</i> , Hospital . 177	<i>Wildens</i> Legat . . 178
Vaser, i Kgl. Konst-Museum 66	Vägvisare el. Adressbok 192
— Samling af, tillhörande Prins Christian Fredrik . . 110	Välgörenhets-stiftelser 176
Vattenledningar . . 189	<i>Yoldi</i> , Grefve . . 153
Vedinförseln . . . 193	Öfver-President . . 197
<i>Weinwich</i> , <i>N. H.</i> , Stats-Råd . 127, 139	Öfversvämmingar kunnat icke äga rum . . 3
<i>Wendt</i> , <i>J. C. W.</i> , Prof., D:r . 161, 184	Öster-Port 6
<i>Westermann</i> , hans Insektsamling . . 153	Östersjön, handel på 204
Vesterport 5	

Plan
af
KÖPENHAMN.

Förklaring.

K.	Kirke	Kyrka
T.	Torv	Torg
Pl.	Platz	Platz
Hot.	Hotel	
G.	Gade	Gata
Str.	Stræde	Givänd